د پښتو ژبي ودي ته

د سمبالولو او

بازار له اړخه يوه کتنه

Ketabton.com

لیکوال :

انجنیر فهیم پښتون وردګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبي ودي ته د سمبالولو او بازار له اړخه يوه کتنه

ليکوال:
انجينر فهيم پښتون وردګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: د پښتو ژبي ودي ته د سمبالولو او بازار له اړخه يوه کتنه

ليکوال: انجينر فهيم پښتون وردګ

کمپوز: په خپله ليکوال

د ښکلې طرحه او انلاين چاري: مختار احمد احسان - د لراوبر ډاټ کام برېښنايي کتابتون

www.Larawbar.net

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب لړليک

سرليک | د پاڼې شمېره

سرليک	د پاڼې شمېره
سريزه او د زړه خواله	۹
په ناپوهۍ کې لويه تېروتنه	۱۵
بله ستونځه	۱۸
پښتو ته يوه هر اړخيزه کتنه	۲۰
د پښتو ژبې ار او مرستندويه برخې	۲۱
اره يا اصلي برخه	۲۲
د پښتو ادبيات	۲۲
دود دستور، هر او نځور	۲۳
مرستندويه برخه	۲۶
پښتو ژبې ته د مايکل پورټر په بېلګيزه کې کتل	۲۷
د غوښتنې شرايت او حالات	۲۷
د کاروبار ورته او مرستندويه برخې	۲۸
د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرايت	۲۸
د شرکتونو ستراتېژۍ او سيالۍ ډګر او متلب	۲۸
د غوښتنې شرايت او چاپېريال	۲۹
د کاروبار ورته او مرستندويه برخې	۳۰
د رسد او خامو موادو چاپېريال پانګونه او ټاکونکي	۳۱
د شرکتونو ستراتيژۍ او سيالۍ ډګر او انګړ	۳۱
د سيالۍ پينځه ګونې ځواکونه او د لوی چاپېريال د برخو ټاکونکو څېړنه	۳۳
بديلونه	۳۴
غوښتونکي يا کاروونکي	۳۴
نوي سيالان	۳۵
رسوونکي	۳۶
سيالي او اوسني سيالان	۳۶
د کسب او خيز نړۍوالتوب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواکوونه	۳۷
د بازار چلوونکي	۴۰
د مسرپ او خرڅې چلوونکي	۴۰
د سيالۍ چلوونکي	۴۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلګيزه کې	۴۱
د بازار چلوونکي	۴۲
د واکمن يا سرکار چلوونکي	۴۴
د سيالۍ چلوونکي	۴۵
د کلتور چلوونکي	۴۵
د اند چلوونکي	۴۷
ستراتيژيکې څېړنې	۴۹
په نړۍ کې د نورو ژبو ودې ته يوه لنډه او زغلنده کتنه	۴۹
د پښتو څېړنه د ستراتيژيکو سياليو بېلګيزه کې	۵۳
د پښتو څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۵۶
د پښتو فلم څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۵۷
کور	۵۸
کلي	۶۰
ټول هېواد او نوره نړۍ	۶۱
د پښتو ننداري څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۶۲
کور	۶۵
کلي	۶۵
ټول هېواد او نوره نړۍ	۶۶
د پښتو انځور څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۶۸
کور	۶۸
کلي	۶۹
ټول هېواد او نوره نړۍ	۷۰
د پښتو ټنګ ټکور څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۷۲
کور	۷۳
کلي	۷۵
ټول هېواد او نوره نړۍ	۷۶
د پښتو اتڼ څېړنه د ودو دستور او هنر انځور بېلګيزه کې	۷۸
کور	۷۹
کلي	۸۰
ټول هېواد او نوره نړۍ	۸۰
په لندن او نوره اروپا کې اتڼ	۸۱
د اتڼ هر اړخيزه څېړنه د ودو دستور په بېلګيزه کې	۸۲
نرم او خپلواکي	۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

لورليد او نوښت ۸۷
کالي او ښکلا ۸۹
مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي ۸۹
ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېګڼه سيالي او د ولس زړه تر لاسه کول ۸۹
تولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول ۹۰
د اتڼ اغېزې ښېړنه د دود دستور په نورو برخو ۹۱
د اتڼ اغېزې ښېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه ۹۲
د اتڼ اغېزې ښېړنه د ژوندانه په تولنيزه برخه ۹۴
د اتڼ اغېزې ښېړنه د ژوندانه په سياسي برخه ۹۵
د اړتيا غوښتني وړاندېيني او اغېزې بليګيزې پايله ۹۷
د اتڼ تر سيوري لاندې ۹۸
څه وکړوو؟ ۱۰۳
د آرو يا اسلي موادو لرل ۱۰۴
د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره ښېړنه ۱۰۵
د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو ځايونو سره ښېړنه ۱۰۸
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) ښېړنه ۱۰۹
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابينې) ښېړنه ۱۱۲
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) ښېړنه ۱۱۵
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (تول هېواد او نوره نړۍ) ښېړنه ۱۱۷
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (رسنۍ وسيلې) ښېړنه ۱۲۰
د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (دزده کړې مرکزونه چارواکي قضا او دوه ګونې جرګې) ښېړنه ۱۲۲
دوه وړاندېزونه او تګلاره ۱۲۳
لومړی: د ښکته څخه يانې د ولسونو څخه پورته خواته يانې چاواکو خواته ۱۲۴
سياسي او کليوالي جرګې ۱۲۵
اتڼ، ننداره يا ډرامې او جرګه ۱۲۲
دويم: د پاسه يانې د چارواکو لخوا ښکته خواته يانې د ولسونو خواته ۱۲۹
د اسلي او رسمي برخو سره نغاښتنه ۱۳۱
تګلاره ۱۳۴
په سيمه کې پښتو ۱۳۷
اخزليکونه ۱۳۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځورونه او بېلګيزې

د پاڼي شمېره | د انځور شمېره

Figure 1انځور شمېره ۱ د پښتو د ودې پايښتي برخې او اوښتون. Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Figure 2انځور شمېره ۲ د څو ژبود توپير بېلګې 23
Figure 3انځور شمېره ۳ د ستراتيژی لپاره يوه کرښه· 25
Figure 4انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړينې برخې 26
Figure 5انځور شمېره۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلګيزه· 27
Figure 6انځور شمېره ۶ د پښتو د ادبياتو بېلګيزه 28
Figure 7انځور شمېره۷ د دود دستور او هنر انځور بېلګيزه د پېښن څخه 28
Figure 8انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندويه برخې بېلګيزه· 30
Figure 9انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هيوادني الماسي بېلګيزه 31
Figure 10انځور شمېره ۱۰ د مايکل پورټر د بېلګيزې څخه د پښتو ژبې هيوادني برخې لپاره بېلګيزه· 33
Figure 11انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه ځواکه بېلګيزه· 37
Figure 12انځور شمېره۱۲ د مايکل پورټر د سيالی پينځه ګوني بېلګيزې څخه د پښتو لپاره بېلګيزه 38
Figure 13انځور شمېره ۱۳ د کسب نړی والتوب لپاره بېلګيزه· 42
Figure 14انځور شمېره ۱۴ د کسب نړی والتوب بېلګيزه د جورج ييپ له کتاب څخه 43
Figure 15انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلګيزې پښتو ژباړه 44
Figure 16انځور شمېره ۱۶ د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو بېلګيزه 47
Figure 17انځور شمېره ۱۷ د سيالی د چلوونکي برخې بېلګيزه· 54
Figure 18انځور شمېره ۱۸ د نړی نورو ژبو ته د کتنې بېلګيزه 55
Figure 19انځور شمېره ۱۹ د څو ژبو چې بيا راژوندی شوي دي بېلګه 55
Figure 20انځور شمېره۲۰ د ستراتيژيکو څېړنو لپاره پيل 59
Figure 21انځور شمېره۲۱ د ستراتيژيکو سياليو څېړنيز بېلګيزه 60
Figure 22انځور شمېره ۲۲ د ستراتيژيکو سياليو بېلګيزه د پښتو لپاره 61
Figure 23انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلګيزې لومړی برخې بېلګيزه 62
Figure 24انځور شمېره ۲۴ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه· 63
Figure 25انځور شمېره ۲۵ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه· 69
Figure 26انځور شمېره ۲۶ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه· 73
Figure 27انځور شمېره ۲۷ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه· 77
Figure 28انځور شمېره۲۸ د اتڼ دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه· 83
Figure 29انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکی د ورځې لمانځلو اتڼ 90

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 30انځور شمېره ۳۰ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه 91
Figure 31انځور شمېره ۳۱ د ويلز ولسي نڅا چې په ورک کېدو ده 94
Figure 32انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 97
Figure 33انځور شمېره ۳۳ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 98
Figure 34انځور شمېره ۳۴ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 100
Figure 35انځور شمېره ۳۵ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 102
Figure 36انځور شمېره ۳۶ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 104
Figure 37انځور شمېره ۳۷ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېږي 105
Figure 38انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنی الماسي بېلګيزه 107
Figure 39انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبي لپاره 108
Figure 40انځور شمېره ۴۰ د پښتو د ارو مواد لرلو څخه ګټه اوچتول 111
Figure 41انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو سره 112
Figure 42انځور شمېره ۴۲ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره 114
Figure 43انځور شمېره ۴۳ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو سره 116
Figure 44 انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 117
Figure 45 انځور شمېره ۴۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 120
Figure 46 انځور شمېره ۴۶ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 123
Figure 47 انځور شمېره ۴۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 125
Figure 48 انځور شمېره ۴۸ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 127
Figure 49 انځور شمېره ۴۹ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 128
Figure 50 انځور شمېره ۵۰ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 131
Figure 51انځور شمېره ۵۱ د لاندي پرګنوله خواخخه د ودي ستراتيژي 133
Figure 52 انځور شمېره ۵۲ د ستراتېژۍ لپاره څېړنه او د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه 134
Figure 53انځور شمېره ۵۳ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابنتني پيل 138
Figure 54انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابنتنه او لاري چاري 140

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 55انځور شمېره ۵۵ د اربي او رسمي برخو سره نغاښتنه، اړېکي او اغېزي 141
Figure 56انځور شمېره ۵۶ پښتو په ټولنه او نړۍ کې 142
Figure 57انځور شمېره ۵۷ د پېښن د پوهې څخه اړول شوی 143
Figure 58انځور شمېره ۵۸ د پېښن د پوهې څخه 143
Figure 59انځور شمېره ۵۹ د پېښن د پوهې څخه پښتو ژبې ودې لپاره اړول شوې بېلګيزه 144

(c) ketabton.com: The Digital Library

پيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

دا ليکنه زه خپلي ګراني مور، ګران پلار ، خپلي ټولي کورنۍ ته او په ځانګړي توګه خپلي مېرمني او خپلو ماشومانو ناديه هېلۍ ، وږمه سپوږمۍ او روبينه سلګۍ ته چي د دوی د ميني او روزني وخت مي پري تېر کړی ډالۍ کوم. او دا هيله هم لرم چي زموږ د مشرانو اروا ګاني هم پري خوښي شي چي د دوی اروا ګانو ته هم دا ليکنه ډالۍ کوم چي د ټولو په سر کي يې هزرت باچاخان او اودل سمد خان چي په خان شهيد هم نامتو دی سره د زموږ د ولس د نورو ټولو پاکو شهيدانو په ځانګړي توګه هغو شهېدانو ته چي په کورتو وېيلو يې سرونه بايلوي دي او د شهادت جامونه يې ورڅښلي دي.

يوسپيناوی

د دې ليکني ليکدود مې په يوه ځانګړي تګلاره تر سره کړی دی. ما زيار اېستلی دی چي د اروابناد او ستر افغان اودل سمد خان شهيد د ليکدود څخه کار واخلم. نو زه غواړم چي دا خبره په ډاګه کړم چي زه په دې ليکنه کي د خان شهيد لاروی يم. نو د ټولو درنو لوستونکو او کره کتونکو څخه په درنښت هيله کوم چي د دې ليکدود لارويتوب ته درنښت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننداوينه !

د ټولو هغو دوستانو څخه چې د دې ليکنې په سمولو او سمبالولو کې يې راسره مرسته کړې ده. په ځانګړې توګه بايده چې د نوم دلته ياد کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غيرتي خدای په سپېڅلي نامه

سريزه

په لومړي سر کې يوه خبره سپينول غواړم چې زه ژبپوه نه يم او دا ليکنه مې له څرنګه چې د نامه څخه يې څرګندېږي د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې کړې ده.

له ډېره وخته راهيسې مې غوښتل په دې پوه شم چې ولې هر کله چې له کوره را ووځم نو په ډېری وختونو کې ځان راته داسې ښکاره شي چې په پښتو خبرې ونکړم؟

نو په هر ځای کې به زما د خپلو د ملګرو سره په دې اړه خبرې اترې کولې او له دې مرکو څخه دا پوښتنه راوتله چې نو موږ پښتانه ولې د هېواد په لويو ښارونو کې د خپلې ګرانې مور خوږه ژبه نه وايو ؟

ډېری خلکو به دا وبيل چې دا ژبه کې ستونځې دي، چا به بيا وويل چې دا د پاچا ژبه نه ده او بل به نو ډېر ژر ځواب ورکړ چې دا احمد شاه بابا نه نيولې تر زاهر ، داود ، ترکي او نجيب پورې دا خو ټول پښتانه دي. نو بيا به نورو وويل چې دې ژبې ته چا خزمت ندی کړی. او همداسې به دا خبرې چې څومره د ما په ياد ېږي رواني وې او هيڅ کوم ځای ته به ونه رسېدې او سبا به بيا همدا خبره وه. او دا ټولې تر يوه ځايه ريښتيا هم دي. خو د ما زړه به پدې او به نه ځښلې چې ګواکې دا دې د پښتو ژبې د ستونځو لوی لامل وي چې ولې موږ په ښارونو ، بازارونو، دفترونو ، ښونځيو او د ژوندانه په نورو ځايونو کې په خوږه پښتو خبرې نه کوو. نو زه خو چې ماشومتوب نه په داسې ځايونو کې ،لکه د کاپيسا ولايت ګلبهار سيمه ،کې را لوی شوم چې هلته به په پښتو ملنډې وهل کېدې نو زه به ډېر سخت خوړين شوم. ان تر دې چې زه به په خپل نوم هم وشرمېدم. چا به وويل چې (پشتويت چتور اس) او چا به راته وويل چې (پشتون ګول) ځکه چې نيکه مې راباندې پښتون نوم ايښی ؤ. او داسې نورې سپکې سپورې. خو ما به په هروار يوه توده جګړه وکړه خو دا هيڅ کله هم نه خلاسېده.

زه خو په ماشومتوب کې پدې نه پوهېدم چې د پښتو په وړاندې داسې يوه رواني او سمباله شوې جګړه روانه ده. نو چې زه بيا کابل ته راغلم دا خو نو ډېر غټ پېغور و چې ستا کورنی نوم پښتون وای. پدې ځای خو خلاسون نه ؤ. او کله مې چې د مخابراتو په انستېټيوټ (۱۹۸۲ کابل کې) کې د خپل د پښتو د ژبې د اوستاز(استاد کامل) نه دا خبره واورېده چې سلطان مامود د پښتنو شاعرانو په خولو کې سکروټې اچولې وې او د پاړسي ژبې شاعرانو په خولو کې غمې، نو په دې هم ډېر سخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپه شوم. او کابل کې خو هماغه د سلطان مامود زړه پالېسي په نویو وسایلو او چلونو سمباله شوې او په زرپ روانه وه. ان تر دې چې کله به هلکانو یو او بل ته د خور او مور کنځلې کولې نو بیا هغه چې ورته کنځلې شوې وې نو هغه به پوښتنه وکړه چې دا چا ته وایې چې جګړه پیل شي. نو کنځل کوونکي به وویل چې ګواکي تا ته خو نه وایم بلکې دا خو اولمیر، ګل زمان او نورو پښتنو سندر غاړو او یا لیکوالانو نومونه به یې یاد کړل چې زه خو هغوی ته وایم. نو پدې کې خو زه پدې دومره پوه شوم چې دا بیا نو سمه جګړه زموږ د ژبې پر وړاندې روانه ده.

او دا چې د دې د مخ نیولو لپاره هېڅ نه کېږي بیا نو دا ولې؟

دا چې په کابل او ځینې نورو ښارونو کې به پښتنو ته د اوغاني غ----- وبیل کېدل او داسې نورو خبرو به بیا بیا ما ته دا پوښتنه را پیدا کړه چې بیا نو دا ولې د دې لامل څه دی او ولې یې مخ نیوی نه کېږي؟

مدام به مې دا د خپلو ملګرو سره دا خبره یاده کړه چې دا ولې؟ او ډېر ډېر ځله خو په جګړو به مو سر شو خو د پای ټکی ورته نه و.

مدام همدا ځوابونه ول چې ، پاچا په پښتو خبرې نکوي، پښتو کې هېڅ نشته پښتو د پوهې ژبه نه ده پښتو داسې او پښتو هاسې. دا چې بیا مې د ژوندانه په پړاوونو کې دومره څه ولیدل نو پدې پایله ورسېدم چې زه به خپل زیار باسم او کوښښ به کوم چې په پښتو خبرې وکړم او ددې پوښتنو ځوابونه هم ومومم. اوبیا په پېښور کې دې ته مې کار پیل کړ چې د پوهنتون په دوران کې چې کومو اوستازانو پښتو خبرې کولای شوای نو هرو مرو به مو هغه سره په پښتو خبرې کولې او زړه به مو پرې په کرار شو. پدې کې د مسود او ګلبدین جګړه پېل شوه او دا اوازې هم خپرې شوې چې ګواکې شمالي ټلوالې دا خبره سره پخه کړې ده چې دوی به پښتو د ټولو دولتي او نا دولتي ځایونو ځخه لرې کوي. او زموږ ولس یې ټول د دوی په کوتیو کې ایسار کړ. او دا خبره خو ډېره مشهوره وه چې ***(وروټکوې چې څوک درته ونه وایې چې څوک یې)***. او بیا د دې خبرې ریښتیا او دروغ دلته په لندن کې د افغانانو د یو والي جرګې په غو نډه کې چې د همید نزام په کوچي رستورانټ کې د ۲۰۰۷ کال په نوممبر کې جوړه شوې وه سید بلال فاتمي دا خبره په ډاګه کړه چې ولي مسود د لندن په سفارت په کال۱۹۹۲کې دا خبره ورته کړې وه چې نور نو پښتو منښتو به ختموو. نو پدې به نور هم خپه شوو چې دا نو ولې؟.

ماته دا خپله ژبه داسې ښکارېده لکه خپله مور او پلار. نو کیسې خو ډېرې دي او یوه کیسه راته په یاد چې کله ما د هرات د انجېنرۍ په پوهنځي کې د ښوونکي دنده تر سره کوله ، زما په ټولګی کې ډېر پښتانه هم ول نو دوی به ډېری درسونه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پارسۍ او انګرېزۍ باندې لوستل. نو د لومړي ځل لپاره مې لوست د انګرېزۍ څخه پښتو ته کړ هغه هم د زده کوونکو د ځوابونو لپاره. نو چې ما د لوست هغه برخه خلاسه کړه نو یوه هراتي زده کوونکي دا ووېیل چې زه خو پوه نشوم. ما ورته ووېیل چې زړګیه دا خو لومړی ستا پوښتنه نه وه او دوهم دا خو د دې هېواد ملي ژبه ده او دربیم دا چې تا ته به یې یو ځل بیا یا په انګرېزۍ او یا ستا د خوښې په ژبه درته ووایم. نو دی خو په هغه مهال کرار شو. او وروسته یې لوی غوبل جوړ کړی ؤ او انجنیر بهادر خان ته ورغلي ول. انجینیر سبب هم ډېر ښه ځواب ورکړی ؤ. چې پدې سره مو په هرات کې دا پدل مات کړ.

نو بیا چې زه دلته راغلم دلته هم د اکسرو پښتنو په مجلسونو کې دا خبره را پورته شوه چې دا پښتو ولې دومره شاته پاتې ده؟

نو ځوابونه به همدغه ول چې پښتو رسمیاتو کې نه ده ، پښتو د چارواکو ژبه نه ده، پښتو د قانون ژبه نه ده، پښتو د زدکړې ژبه نه ده، پښتو د مېډیا ژبه نه ده، پښتو د راکړې ورکړې ژبه نه ده، پښتو ددددددد او داسې نور، . خو دا ټول په خپلو خپلو ځایونو رېښتیا دي. چې ستونځې خو همدا دي.

نو ما ته بیا دا پوښتنه به بیا بیا را غله چې څنګه کولای شو چې پښتو ته وده ورکړو؟

له دوو کالو راهیسې ښاغلي نورالله اتل سره چې پېژندګلوي مې شوې ده نو پدې مو سره په یوه پوهاوي چاپېریال او چوکاټ کې پدې ډېر سر خوږولی دی. او ډېرې اوږدې مرکې او خبرې اترې مو پرې کړې دي. د ده او د ما آندونو سره دا لیکنه وهڅوله ځکه چې ده به د پښتو رسمي خوا ته ډېر پام کولو او ما به بیا ټولنیزو او کلتوري برخو باندې ډېر ټینګار کولو. تر دې چې ما د خپلې ماسترۍ (MBA) په دوران کې دې ته پام شو چې څنګه کولای شم چې د دې پوهنو په رڼا کې پښتو وڅېړم. نو همدا پېلامه شوه د دې ټولګې د لیکلو. نو کله چې مې د دې ټولګې هغه لومړنۍ سرېزه او غور چاڼ پوره د یوه ښېلګیزې او وړاندینې (Presentation) په ډول کړل نو هغه مې د اروانښاد لوی مشر ازرت پاچا خان مرکز ته چې په کې د چارو سمبالونکی ؤ ډالۍ کړل. او د دې هغه لومړنۍ برخه مې رزا (رضا) خان او ځلاند مومند سبب ته وړاندې کړل چې ځلاند سبب په کې دا پوښتنه وکړله چې دا به څنګه په پروژو بدلوو؟

نو ما په ځواب کې یې ووېیل چې د اټن په رڼا کې به په بره افغانستان کې موږ د کلتور نورو برخو ته وده ورکوو او چې د اټن یو پروګرام ولرو نو دا به یې پېلامه وګرځي. نو بیا چې په دې باندې مې نور کار هم وکړ او بیا مې دا بشپړتیا ته نیژدې کړ نو هغه مې د ښاغلي نور الله اتل سبب او ګراني یوې پښتنې خور سیلۍ ساپۍ سره شریک کړل. نو هغوی نه مې دا غوښتنه وکړه چې ما ته پرې مشوره راکړي. زه ناست یم چې دوی به خپلې مشورې را ته راکوي !. نو دوی دواړو د دې ملاتړ وکړ. نورالله اتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپب دا وویل چې د اتڼ په ځای موږ کولای شو چې د هنر نوم ورکړو. ما دا خبره ورسره تر یوه ځایه ومنله او دا مو هم سره په ګډه ومنل چې د سپمو د ځانګړتیاوو لپاره دا نومونه د اړتیا په بنسټ په کاروو. نو بیا ما دا غوښتنه له اتل سپب څخه وکړه چې دا به نو لکه پخوا چې مو پدې یو ځل سره هوډ کړی و چې دا به د آند او پوهې خاوند پښتنو ته د کتلو لپاره وړاندې کړم چې دوی خپل پوهاوي څرګنه او څارنه پرې وکړي چې بیا له هغه ورسته د خپرولو لپاره چمتو شي. همدا رنګه زه غواړم چې د نورو پوهانو یو څه خیالونه هم راټول کړم چې په دې لړۍ کې یوه لیکنه لاس ته راغله چې محمد هارون لیکلې وه.

محمد هارون خیل په خپل کتاب چې د پښتو د ژبې څېړنه کړې ده د پښتو د ژبې د ستونځو په هکله داسې لیکي: خو په ډېره خواشینۍ سره چې د هیواد زیاترو سیاسي حاکمانو یې لرغوني او ویاړلي ژبې ته ، د دوهمې درجې ژبې په سترګه کتلي؛ او لا کتل کیږي. دې بې رحمانه چلند ، پښتو له ښارونو او مدني ژوند څخه لیرې په غرونو او رغونو کې ایسار کړې وه ؛ د ودې او پرمختګ ټولې لارې یې بندې سوې وې. د همدې دلایلو له مخې، ناڅاپې نه ده چې پښتو اوس له ادبې او علمي اړخه، ډېره خواره او نېستمنه پاته سوې ده. . .

که څه هم نن سبا په پښتنو کې د خپلې لرغونې ژبې او پښتنې رواجونو د را ژوندي کولو مینه، تر بل هر وخت ډېره سوې ده؛ مګر د پښتو د ودې او غوړېدو په لار کې پېچومې او کړاونه تر پخوا نه دي لږ سوي.

ښاغلی سالې محمد سالې په خپل کتاب کې بیا د پښتو په هکله داسې کاږي: (پښتو لرغونې او تاریخي ژبه ده، چې ان تر اسلام مخکې یې هم په ځینو کتیبو، ځلیو او کتابونو کې څرک لګېدلی دی او څرګندوي چې دا ژبه تر زیاتو نورو ژبو اوږده سابقه او تاریخي شالید (پسمنزر) لري خو د نېکمرغۍ ځای دا دی، چې پښتو یوازې ژبه نه، بلکې پښتو قانون دی، پښتو ځلی او نرخ دی، پښتو قسم-ژمنه، هوډ او پښتو یو بشپړ کلتور دی) او بیا د پښتو ژبې سره د ایران او تاجکستان دوښمنۍ په هکله داسې لیکي: (ایران د خپلو کلتوري ارزښتونو د دودونې او پراختیا لپاره په ملیونونو ډالره لګوي او په سیمه کې زیات تخریباتي عملیات ترسره کوي. دغه هېواد لـه څو لسیزو راهیسې همدا هڅه کوي، چې افغانستان د ایران اړونده خاوره وښیي، په دې برخه کې یې زیات کتابونه هم خپاره کړي او اوس هم د (خراسان) خوبونهویني، همدا اوس ایران او د ایراني مفکورې درلودونکي تاجکان په انټرنټ کې دومره مضر مواد خپروي، چې د پښتنو سپکاوی او د یراني کلتوري ستاینه په کې شوې ده، .... یوه بل تاجکستاني لیکوال په خپل یوه پرېړ او پنډ کتاب (مقام تاجیکان در تاریخ افغانستان) کې چې هره کرښه یې لـه افغان او افغانستان سره د ترېګښت او زدیت څرګندوېي کوي، پښتانه لـه غرونو او رغونو څخه راتوېي شوې

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیبلې ګڼي، چې د لیکوال په اندستره دنده یې لوټماري، غلا او شوکماري وه. دغه خلک یې په کلتوري لحاظ ټیټ او پست معرفي کړي دي.)

سره لدې چې ښاغلي سالي سبب ډېر ښه ټینګ دلیلونه د نورو د دوښمنۍ وړاندې کړي دي ، خو د پښتو د ودې لپاره یې چې کوم وړاندیزونه کړي دي هغه ډېرې ښې خبرې او د لید (vision)لپاره ډېره ښه شاځمکه جوړوي.

زه د دې ټولو وړاندېزونو سره چې زموږ کلتور خومره بډای دی او زموږ پښتانه بایده چې څه وکړي. او زه غواړم چې د پښتو پایښتي ودې لپاره لارې چارې ولټوم چې په پروژو بدل شي او هغه ستراتېژیکې پیاوړتیاوې لاس ته راوړي چې پرمختګ او وده یې پایښت ولري.

نو له همدې کبله ما پښتو ته د یو شي څیز یا توکي په چاپېریال کې کتلې دي. ځکه هر هغه څیز یا توکی یا پراډکټ (product)چې په یو کلي، هېواد او نړۍ کې خومره لړ او یا ډېر پکار اچول کېږي همدومره لږ یا ډېر د هغه د ښه کېدو او بدېدو لامل ګرځي. نو چې موږ پښتو ته د یو څیز او توکي د بازار د غوښتلو او رسولو یانې په کارولو په چاپېریال کې وګورو نو دا به راته جوته شي چه دا خومره پکار اچول کېږي او د پښتو برخې هم خومره پکار اچول کېږي.

تاسې دې ته داسې خیال وکړئ چې که چېرې په امریکه کې یوه الوتکه جوړېږي او دهغه الوتکې پرزې او ټولې برخې هم هلته جوړېږي نو دا به هېڅ کله هم له داسې ستونځو سره نه مخامخ کېږي چې د ډېرې مودې لپاره بې کاره شي او الوتنې ودروي. او همدا په هماغه چاپېریال کې د همدې الوتکو او پرزو په کارول دي چې نن یې هغه پخوانیو ناسمو شاته پاتې او ناکراره او د خترونو ځخه ډکو الوتکو ته د نوښت او نیوکو او پرمختګ پر برکت دنن ورځې پر مختللو الوتکو ته راورسول. او که چېرې همداسې زموږ په هېواد کې هم دټوکرو جوړلو ته خیال وکړوو نو هغه به هم همداسې وي. یا د ډوډۍ لړۍ ته.

نو که چېرې موږ یوه الوتکه یا پابریکه د بهره راوړوو نو چې د پرزو جوړولو پابریکې او وسایل یې ونه لروو نو زموږ په ټولنه کې چې کوم ورته پرزې دي هغه ورته کار نه ورکوي. نو موږ مجبوره او اړ یو چې د هغه پرزې هم د بهره راوړوو. او دا پردي هېواد کې جوړه الوتکه یا پابریکه به هم نه یوائې دا چې ددوی پر پرزو تړلې وي بلکې پرمختګ به یې هم د دوی په لاس کې وي چې خومره یې ودې او یا شاتګ ته یې لاره اواروي. دا پښتو د دې لپاره کمزورې ده چې زموږ کوم کلتور چې پښتو ژبه پرې ولاړه ده هغه کلتور او دود دستور له کار لوېدلی دی او پر ځای یې لکه یوه د بل هېواد ده الوتکه یا ان د ډوډۍ جوړولو پابریکه راوړل شوې ده نو د پښتو ژبې توکو او برخو ته یې اړتیا له مینځه وړې ده. چې ستا شمله ستا اتڼ ستا جرګه ستا کالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پښتونولي او ټول دود دستور دې رسمي او نا رسمي او سیاسي په پلازمینه او د واک ځایونو کې په لوی لاس پېغور شي نو ستا ماشومان به خامخا له پښتو تښتي او ځان به له پېغوره ساتي. ژبه یوا ځې په ګوښې ډول لکه چې په کوټه کې د منې ونې شنه کولو سره باغ نه جوړېږي او نه منې یې د بر خوک خوړلای شي او نه هم پرې راکړه کولای شي ، هم په ګوښې هلو ځلو باندې نه یوا ځې دا چې نه ساتل کېږي بلکې له مرګه هم نه ژغورل کېږي. وده او پرمختګ خو لا پرېږده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی به زه د پښتو ټولې برخې په خپل آند د څیز او توکي په کارولو چاپېریال کې وو پشم او وروسته به یې د سمبالولو او بازار په څېړنیزو پوهنو په رڼا کې وڅېړم او د ودې لارې چارې به یې د چلوونکو او خوځونکو په مرسته وڅېړم. د دې تر څنګ به د نورو ژبو د راژوندي کولو او وده ورکولو تجربې هم وڅېړم او وبه ګورو چې موږ د نورو د تجربو څخه څه ګټه پورته کولای شو.

نو اوس دا دی چې ستاسو په وړاندې دا ټولګه تیاره ده.

په درناوي

انجینیر فهیم پښتون وردګ

لندن نومبر ۲۰۱۰-لینده ۱۳۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ناپوهۍ کې لويه تېروتنه !

خدای زده دا سپکه نغاره د پښتو او پښتنو کوم غليم پيل کړې وه چې ګواکې پښتو سخته ژبه ده، نن سبا د ډېرو په لوړو تخنيکي او مسلکي پوهو سمبالو ځخه اوربدل کېږي او دوی هم همدا وايي چې ولا چې که رېښتيا و وايو نو پښتو ډېره سخته ژبه ده. او له بده مرغه دا شمېره په لوړو زدکړو سمبالو کسانو نن سبا په ډېرېدو ده. دې کسانو کله کله هغه ټوکه را پياد شي چې وايي په خپل رنګ کې کوټ شوي لاليه !

او ځيني يې بيا خو کله کله په ډېره ناپوهۍ سره دا په خپلو ليکنو کې هم راوړي او د خپلې داوې د جوتولو لپاره بيا يو څو له ګېډې بېلګې هم راوړي.

دا يو ځل بيا هم وايم چې دغه د پښتو او پښتنو وژني او سپکوني ګيدړه نغاره چې چا ډبولې ده دا تر اوسه هم د ځينو پښتنو لخوا هم په ناپوهۍ کې ډبول کېږي.

د دې سره زما خپل لومړی ټس په ماشومتوب کې راغی چې پښتو سخته ژبه ده. نو دې خبرې ما ته خو لومړی خوند پدې راکړ چې ګواکې زه خو نو بيا تر تا ځخه ډېر ښه يم او پوه يم او ان همدا خبره چې په ټولګی کې په لومړۍ شمېره هم يم. نو دا خو بيا د پښتو برکت شو چې ما دا سخته ژبه زده کړه نو هر څه کولای شم. نور مې سر پرې نه خلاسېدو خو مدام به مې دا په سر کې ګرځېدل چې دا رېښتيا ده که هسې اوتې بوتې دي چې پښتو سخته ده؟

بيا چې په ځوانۍ کې هم د دې سره مخامخ شوم. نو د دې خبرې ځواب خو همدا ؤ چې بيا خو نو د وياړني ځای دی چې زه د دې پښتو په برکت مدام په خپلو سبکونو کې بريالی يم. خو دا پوره ځواب نه ؤ. همداسې دا خبره مې د پښتنو له خولو ځخه په ډېرو ځايونو کې اوربدله. نو چې کله پېښور ته ولاړو نو هلته مو وليدل چې هلته د وخت په تېرېدو سره ډېر داسې کسان ول چې پښتو د هغوی مورنۍ ژبه نه وه خو ورو ورو يې زده کړې وه. او ډېر په روانه يې پرې خبرې کولې. ان ارب (عرب)، ترکان، انګرېزان او نورو غربيانو په پښتو خبرې کولې. ما به کله کله دنړۍ بېلابېلو هېوادونو ځخه، لکه چين، هند، ايران، روسيه، برېتانيا چې کومې راډيويي خپروني کېدلې او دا بيا ډېری د دغه هېوادونو خپل وګړي ول چې خبرونه به يې لوستل، نو ما ته بيا دا پوښتنه را پيدا شوه چې بيا که دومره سخته وای نو دې خلکو څرنګه زده کړه؟

خير دا لړۍ روانه وه. نو کله چې ما په لندن کې برېتانويانو ته د پښتو ژبې د ښوونې لپاره کار پيل کړ نو بيا هم د دې خبرې سره مخامخ شوم چې پښتو سخته ژبه ده او په ډېرو کړاوونو او ستونځو زده کېږي او دا به کله کله هېڅ هم نه زده کېږي. او دا خبره خو انګرېزان او نور خو لا پرېږده چې ان هغو پښتنو کوله چې د ډاکټرۍ او ماسټرۍ او لوړو زدکړو ښښتن ول. ارمان ارمان چې د وی خو خپلې زده کړې په نورو تخنيکي برخو کې کړې وې. او د ژبې په هکله يې کوم مالومات نه درلودل. دوی يوازې په دې چې پښتانه ول او پښتو او لړ ماته ګوډه انګرېزي يې زده وه نو دوی هم په کې د پښتو ژبې ښوونکي ول. نو دوی به دا خبره کوله چې پښتو سخته ده. او کومو هغو پښتنو چې په پښتو کې ماسټرۍ او ډګرۍ اخيستې وې هغوی بيا پدې کې چې نه هم چا پوښتل او نه هم دوی دومره سر پرې خوږولو چې د دوی دا په ماغزو کې ناسته پردۍ دوره لرې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لندن کې مې په دې باندې ډېرې تودې خبرې اترې او مرکې او ان شخړې کړې دي. نو د دې لپاره چې زه د دې پوښتنو لپاره ځوابونه ومومم نو زه هم په نابېره ډول د څو پېښو سره مخامخ شوم.

کوم وخت چې ما د ډيورنډ مرداري او دوغسي کرښې په اړه پلټنې کولې دا راته په ډاګه شوله چې کومو انګرېزانو چې په کوزه پښتونخوا کې کار کولو دوی ډېرو يې پښتو زده کړې وه. او ان اوليف کېرو چې د انګرېزانو د امپراتورۍ په وخت کې د پېښور والي هم پايې شوی ؤ هغه د خوشال خان خټک شېرونه او ديوان په انګرېزۍ اړولی ؤ. نو دا ولې.

را به شو دې ته چې ژبه ولې ګرانه او اسانه وي. هغه ژبې چې يو بل ته ورته والی لري او د يوې مور ژبې څخه راوتلې وي نو په هغه کې دغه د وېيلو ټکي سره ورته والی لري. خو دا ورته والی د دې مانا نه لري چې ګواکې دا اسانه او يا هم سختې وي. په نړۍ کې هېڅ داسې ژبه نه شته چې سخته او يا هم اسانه وي. ځکه چې هره ژبه د هغه چاپېريال او د ولسونو د ودې او اړيکو پايله ده. په اسکيمويي ژبه کې نېږدې د وارې لپاره نوي که نه نوي نومونه دي. هغه هېوادونه چې د سمندر سره نيژدې او سېږې هغوی د کبانو او چومجيو ډېر ډولونه پېژني. نا دا خو د ژبې سختي او اساني نه شوه دا ځکه چې دوی ټول پرې په ډېره اسانۍ خبرې کوي او د چا خبره ان ماشومان يې پرې خبرې کوي.

دلته په لندن کې د ډېرو هېوادونو خلک شته چې دوی د برش او څلوېښت کلونه يې په دې هېواد کې تېر کړي دي او ډېر ښه کارونه هم لري خو بيا هم د انګرېزۍ په ژبه پوره نه پوهېږي او داسې د انګرېزۍ ټکي شته چې دوی يې اوس هم وېيلای نه شي. نو خو بيا انګريزي ډېره سخته شوه که څنګه ؟

زه دا بېلګې د ډېرو هېوادونو د خلکو د انګرېزۍ په هکله او د نورو ژبو په هکله دلته را واخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کوم هیواد اوسېدونکي	د انګرېزۍ او یا بلې ژبې تکي	د دوی په ژبه	توپیر	پایله
عربان	Potato پوټېټو	Botato بټاټو	P changed to B او ټ اړول ته	دا ځکه چې په اربۍ کې پ او ټ نه شته
سریلانکایان، نیپالیان	Sugar شوګر	Soogar سوګر	Sh sound changed to s ش س ته اړول	دا ځکه چې دوی داسې ورته ټکی نه لري.
ډېری افغانان	McDonalds مکډانلډز	Macdunas مکډونس	L and D sound omitted د ل او ډ غږونه پرېښودل	دا ځکه چې په افغانستان کې داسې ټکي نشته
پاکستانیان، هندیان، سریلانکایان، بنګالیان او پښتانه	Love	Lowe لو	V is changed to W	دا ځکه چې د دوی په ژبه کې دا ټکي نه شته چې زه یې هم نه شم لیکلای !
انګرېزان	Beijing,	Peking	B is changed to P and J to K	دا ځکه چې دوی ورسره نا اشنا ول
انګرېزان	Mumbai,	Bombay	M is changed B	دا ځکه چې دوی په خپلو لیکنو کې ورته پام نه کولو او هم نا اشنا ول
انګرېزان	کونړ	کونر		
انګرېزان او ډېری غربیان	ړ، ڼ، ښ، ږ، خ، غ، ځ، څ	ر، ن، ک یا ش، ګ یا ج، ک، ګ، ز، س		دا ځکه چې د دوی په ژبو کې دا ټکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

				نه شته.
اروپایان	Warwick, Cheswick, چېزېک	War wik, Chez wik, چېزوېک	W sound is created. د واو غږ ورته زیاتوي.	دا ځکه چي دوی ورسره اشنا نه دي.

انځور شمېره۲ د څو ژبو توپیر ښېلګي Figure 1

د دې لنډو بېلګو مانا دا نشوه چې یا دا ژبې سختې دي او یا هم دا خلک د دغو هېوادونو نا پوهه دي. دا د ژبو د غږونو او وییونو او ګړ (Sounds, words, grammar, spellings) ځانګړتیاوې دې چې په زرونو ،لکونو او ان مېلیونونو کلونو کې یې وده کړې ده او دا وګړي د دغو هېوادونو پرې ګړابي.

نو په همدې سره زما شخړه د نورو پښتو ژبې ښونکیو او انګرېزانو سره په همدې راغله او دوی ته مې دا وویل چې دا بېلګې . بله خبره د پښتو دا ده چې د هغې ګرامر یا پښویه نه سخته ده او نه هم د ستونځو ډکه، بلکې د پښتو ژبې پښویه او یا ګرامر ډېر ښه په زړه پوري او خپور او مکمل

(detailed and complete) دی. دا اړینه نه ده چې دانګرېزی په شان دې وي. ایټالوي ژبه، اربي یوناني ، روسي، هندي، نیپالي او داسې ډېرې نورې ژبې شته چې پښویه یا ګرامر یې پښتو ته ورته دی. نو زموږ خلک او په ځانګړې توکه د پښتو ژبې ښوونکې چې په برېتانیا کې د پښتو ژبې ښوونه کوي نو دوی سملاسي هر څه کټ مټ په هره برخه کې انګرېزی ته اړول غواړي چې دا شونی نه دی نو بیا دې پایلې ته ورسېږي چې ولا د پښتو ژبه خو سخته ده. دا نه وایي چې ما خو نه هم د پښتو پښویه او نه هم د انګرېزی پښویه سمه زده ده. بس اسانه لار همدا ده چې پړه په پښتو وروا چوه. او ځان خلاس کړه.

دا پردی دوړې زموږ ګاونډیانو په ځانګړې توګه، ایران ، پاکستان او اربو پر موږ لاسي شنلي او خوسا نغاره یې راته ډنګولې ده چې ګواکې پښتو سخته ده. دا پردی نغارې هم بندې کړئ او هم دا پردی دوړې له ځانه لرې کړئ !

پښتو یوه خوږه ژبه ده او ددې ودې لپاره به دا اوسنی ځېرنه د تاسو زړونه هم تازه کړي او هم زړور !

بله ستونځه؛

که تاسې بله هره ژبه زده کوئ نو د دهغې ژبې دودېزو ویونکې به ستا په هره غلتی باندې په ډېره مهربانی ، نرمښت او زغم تاسره مرسته وکړي تر څو ستا غلتې در سمه کړي. دا موږ په ډېرو هېوادونو کې لیدلې ده. او دا یوه روښانه خبره ده چې ټول پښتانه په دې پوهېږي او ورته تجربه هم شته. خو زموږ پښتانه په ډېره خواشینی سره وو ایم چې دوی هر هغه څوک چې پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

زده کوي نو ملنډې پرې وهي. دا خبره ان زموږ په مشرانو، پوهانو او ليکوالانو کې ډېره ژوره ده. زه به خپله تجربه دلته دا سې بيان کړم.

يوه ورځ ۲۰۰۹-۱۰-۱۰ په لندن کې ليکوالانو يوې ټولنې يوه غونډه جوړه کړې وه چې په هغې کې دوه برخې وې. يوه برخه کې يې د اوستاز کاکړ يو کتاب د انګرېزۍ څخه پښتو ته ژباړلی و په هغه کره کتنه کوله او بله برخه يې شاعرۍ ته ټاکلې وه. نو د کره کتنې په برخه کې هر چا خبرې وکړې. خو ما هلته په کتاب کې د کره کتنې هېڅ هم ونه ليدل چې يو چا دا ويېلي وي چې په دې کې دا سند کم دی او يا هم دا خبره لنډه او يا هم اوږده شوې او يا هم دا غلط دي او يا دا نا سم دي. يوائې يوه وينا وال دا يادونه وکړه چې په کره کتنه کې يې يوه رنګ و چې هغه هغو ستونځو ته ګوته ونيوله چې هغه په ريښتيا هم د نيوکې وړ وو. لکه د کاغز خراپ والی، په ژباړه کې ځينې ستونځې، د نومونو نا سمه ژباړه، او د انځورونو نشتوالی.

خو يوه هم دا ونه ويېل چې ليکوال څه تاريخي سبک او يا درس زده کړی او موږ او راتلونکو نسلونو ته يې څه مشوره ده. او يا هم د دغو ليکوالانو او کره کتونکو څه زدکړه وکړه او څه سبکونه کاريل په کار دي. چې بيا ما دا پوښتنه وکړه.

او په دې برخه کې ځينې نورې خبرې هم وشوې چې تاريخ بايده چې زده کړوو او موږ سياست وکړو، او دې ته ورته خبرې. ماسره ځينې پوښتنې وې چې غوښتل مې دا پوښتنې وکړم. او همدا شان مې غوښتل د دغې غونډې ګډونوالو ته يو څه وړاندې کړم. په ځانګړې توګه د احمد شاه بابا په نهو جرګو ټاکل کېدل او بيا د جرګو واک کورني کېدل. خو دغه برخه ژر خلاصه شوه او ما ونه شو کولای چې په دغه برخه کې يو څه د ګډون کوونکو سره شريک کړم. په غونډه د پوهاند سبب کاکړ په وينا کې يوه ټکې زما پام ډېر را واړواه ته چې په دغه برخه کې ځای نه و. په غونډه کې ما يو څه ليکلي وو چې دوی ټولو ته مې په ښکاره وويېل چې دا د زړه براس دی د خپل ولس لپاره. ما دوی ته هم وويېل چې د خدای لپاره دا زه کوم شاير ماير نه يم دغه يوه ټوټه ستاسې مخ ته وړاندې کوم چې د زړه هال دی.

نو چې زما په خيال لړ اوږد شو او ځينو لکه چې نور څه په زړونو کې وو نو دا زما خبرې يې غوځې کړلې او په سپکو سپورو يې شور په تور ګډ کړ. ما ته ولا چې ډېره ايرانتيا راغله او ډېر يې نور هم خپه کړم. نو ما دوی سره ډېر زغم وکړ. ما دوی ته وويېل چې که په دې که څه ستونځه وي نو ما سره مرسته وکړئ. او يوه ته چې ځان يې ډېر اوچت اوچت کولو نو هغه ته مې هغه پاڼه ورکړله چې ګرانه مشره ته دا در سره راته سمه کړه او ستا به زه ډېر درښنبت کوم ټول اومر. هغه چې هماغه ورځ ما وليد بيا مې نه دی ليدلی او هغه زما د زړه براس يې هم ځان سره ورک کړ.

نو ما بيا ملګرو ته وويېل چې دا يې هم بو لامل دی چې پښتو وده نه کوي. دا ځکه چې که دلته کوم بل څوک د بلې ژبې وای نو هغه ټول اومر هم کرکه کوله د پښتو ژبې د زده کړې څخه او هم په ډار کې وو چې ولا که زه کومه تېروتنه په پښتو کې وکړم نو دا پښتنانه به رانه خرمن وباسي. نو زما د پښتو د ښېرني لپاره نوره هم ژمنه کلکه شوه چې بايده چې موږه د ستونځو هوارولو لپاره همدا ښېړنه نوره هم پراخه کړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 2 انځور شمېره ۳ د ستراتیژی لپاره یوه کرښه.

دا د ټولو ژویو او په ځانګړې توګه د انسانانو دژوندي پاتې کېدو او ښه ژوندانه کولو یوه لویه اړتیا ده چې له یو بل سره اړیکې ونیسي او هم یې وساتي او د دې اړیکو لویه برخه په ژبه باندې کېږي. څرنګه چې ژبه دغه اړتیاوې پوره کوي نو زه ورته د څیز، توکي یا پراډکټ په سترګه ورته ګورم. د بازار په پوهه کې توکي او یا خزمتونه یا خو سته یا ځان لرې او یا یې هم نلري. هغه څیزونه چې موږ په بازار کې اخلو لکه منه ، موټر، کالي، کور او داسې نور چې دا سته لري. خو داسې نور توکي او څیزونه شته چې موږ هغه په کاروو خو سته یا ځان یې موږ سره نه پایې کېږي، لکه د بانکونو ، سپر کول، زده کړه کول، او هوټلو کې شپې کول. او کله چې یو توکی یا څیز یوه اړتیا پوره کوي نو هغه وړاندې کولو ته تیارېږي. همدا اړتیا ده چې په غوښتنه بدلېږي. لکه د سپماوي (اقتصاد) په پوهه کې چې دې ته غوښتنه او وړاند بینه او یا رسول دي (Demand and Supply) . هره هغه اړتیا چې په غوښتنه واوړي نو غوښتنه به یو څوک په ټولنه ځوابوي چې توکي او څیزونه به ورته رسوي. نو زه هم دا اړینه بولم چې پښتو موږ د دې اړخه چې د یو څیز یا توکي د بازار په چاپېریال کې وڅېړو چې غوښتنه او اړتیا او رسول یې څنګه دي. او چې کله مو پدې چاپېریال کې وڅېړله نو هیله چې وکولای شو چې پښتو د بازار د پوهنې په رڼا کې د SWOT(Strength, Weakness, Opportunity, Threat) and PESTLCR(Political, Economical, Social, Technological, Legal, Cultural and Regional) او ځواکمنتیا ، کمزوري، فرست، او ګوانښونه یې وڅېړو او هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستونځې چې په ټولنه ورته پېښېږي او یا هم کومې خواکمنتیاوې چې لري په سیاسي، سپماوي (اقتصادي)، ټولنیز، د ټکنالوژی، نرخ (قانون)، کلتوري او سیمه ایز څېړنیز چاپېریال کې وڅېړو او د سمبالولو او بازار د پوهنو په رڼا کې ورته سمې لارې چارې د هغه د پر مختګ او ودې لپاره وموموو.

Figure 3 انځور شمېره ۴ د پښتو ژبې دوه اړینې برخې

ژبه خپله چې کله په دې ټولګه کې راغلو دا به سمه وسپړو چې د دې کومې کومې برخې دي. او څه ځانګړتیاوې لري. زما په آند ژبه دوه برخې لري، چې کېدای شي ما سره ځینې خلک پدې کې مل او ځینې بیا مخالف وي چې زه ورته تل درنښت کوم.

لومړۍ برخه یې اره یا اسلي برخه ده او دویمه یې مرستندویه برخه ده. لکه څرنګه چې نور څیزونه او خزمتونه هم دا دوه برخې لري. آره برخه هغه برخه ده چې د اړتیا لومړنۍ ځوابوونکې ده. لکه د موټر او الوتکې آرې برخې یې د دوی ځانونه، ماشینونه، څوکۍ او مرستندویه برخه یې تېل راوړل، چلول، ورته پرزې جوړول او داسې نور. او یا هم د فلم اره برخه یې کیسه او لوبغاړي، ژبه او د ولولو سمبالول دي خو مرستندویه برخه یې، سینما، چاپېریال، تلویزیون، راډیو، اخبار، ډي وي ډي، سي ډي پیټې او داسې نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

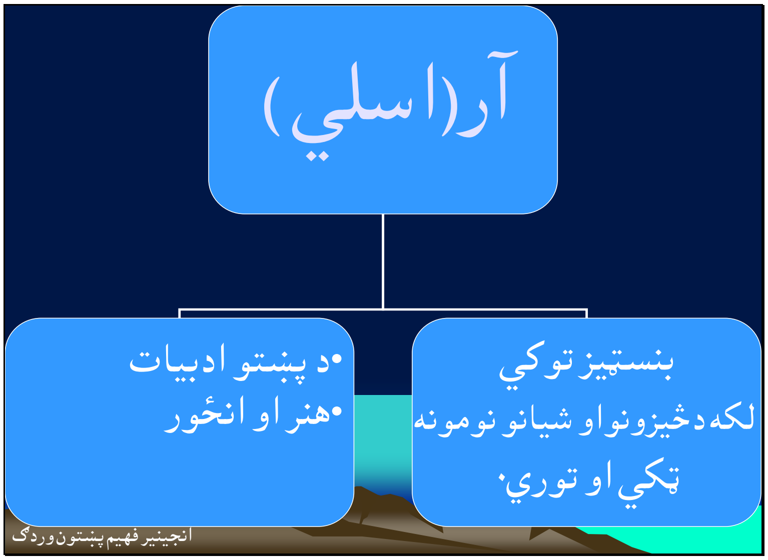

Figure 4 انځور شمېره ۵ د پښتو ژبې اړې برخې بېلګېزه.

د پښتو اره برخه زما په اند دوه برخې لري. چې يوه يې همدا بنسټيز توکي لکه د شيانو او ځيزونو نومونه لکه موټر، مالګه، ونه، منه، غر، مرغۍ او داسې نور او هم ټکي او توري، لکه غيرت، هېواد ، جګړه، لور، راتلل، تلل، تور، سپين او نور ټول.

او بله برخه يې همدا د پښتو ادبيات ، هنر انځور، او ددوی برخې دي. چې لړ څه وروسته به يې وسپړو او پرې به خبرې وکړو.

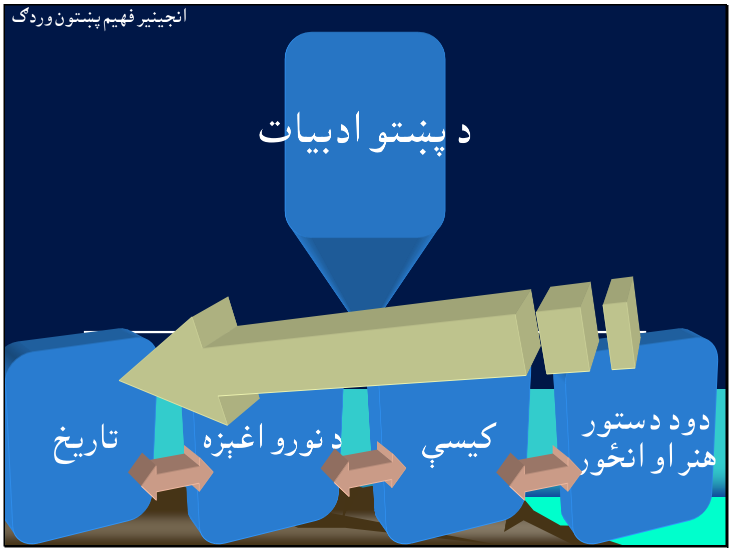

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 5 انځور شمېره ٢ د پښتو د ادبياتو بېلګېزه

د سمبالولو له اړخه چې ورته ګورم نو د پښتو بله اسلي او آره برخه بيا نو د پښتو ادبيات جوړوي۰ ادبيات د تاريخ په اوږدو کې د پېړيو پېړيو د ژوندانه په پړاوونو کې د بدلونونو او نوښتونو تر اغېزې لاندې خپله لاره وهلې ده۰ لکه چې موږ ورته ګورو په پښتو ادب باندې د دود دستور، هنراو انځور، کيسې، د نورو کامونو اغېزه، او تاريخي او طبيعي او د چاپېريال پېښو د اغېزې په ترڅ کې خپلې ګټورې او تاوانې نښې پرېښې دي۰ دلته ما ته يو شيز چې ډېر د پام وړ دی هغه د هر وخت دود دستور او هنر او انځور دی چې د راتلوونکې ادب شا تير او شا څمکه او ان چاپېريال جوړوي۰ همدا دود دستور ، او هنر او انځور دی چې د ژبې آر برخې دي چې اغېزمنې کېږي او بدلون مومي۰ چې دا بدلون د يوې ژبې لپاره ژوند او مرګ ، وده او شاته تګ ور پر برخه کوي۰

زه دلته د دې لپاره چې د بازار او سمبالولو په رڼا کې دا وڅېړم نو اړيم چې هر هغه څه چې شتون لري په هغه باندې څېړنه وکړم۰ او د پښتو ژبې همدا برخې لکه دود دستور، هنر انځور او رسمي او نا رسمي برخې دې تر څېړنې لاندې نېسم۰

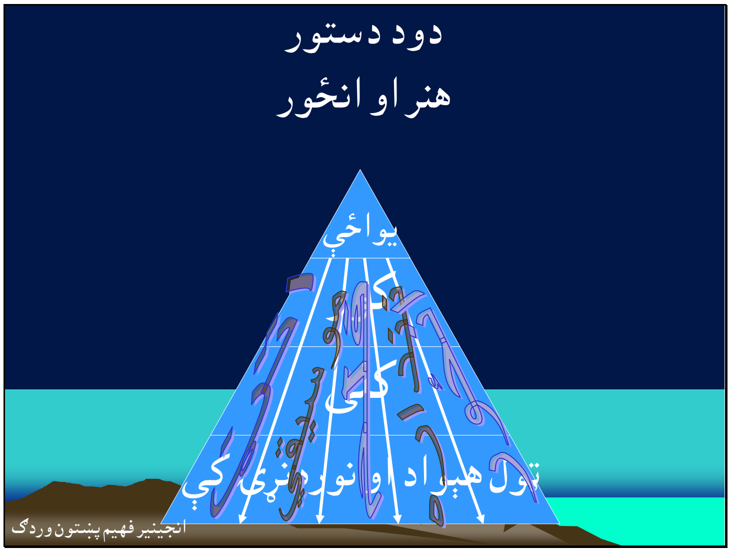

Figure 6 انځور شمېره ٧ د دود دستور او هنر انځور بېلګېزه د پېشن څخه

د ما په آند د دود دستور د هنر او انځور برخې لومړی به په پېنځو برخو کې ووېشم۰ دا برخې پدې پاس ډول دي: لکه پدې پاسني بېلګېزه کې:

اتڼ، موسېقي، فلم او ډرامې ، ننداره ، او انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ټول نو اوس کولای شو په ټولنه کې د بېلابېلو څېزونو او شیانو په چوکاټ کې و څېړو. خو چې دا څېړنه مو ژوره شي دې ته اړ یو چې دا په څلورو چاپېریالونو کې وڅېړو. لکه دا پاسني بیلګیزه کې چې یو ائې، کور، کلی او ټول هېواد او نوره نړۍ.

تر هر څه لومړی چاپېریال همدا یو انسان دی. دا انسان دی چې یو څیز ته اړ او بیا یې غوښتونکی شي او بیا وروسته یې رانیوونکی او مسرپوونکی شي. د دې چاپېریال چې د پښتو اسلي پکاروونکی او مسرپوونکی دی او د سمبالولو تر ډېرې زښت زیاتې پام لرنې لاندې دی، څېړل ډېر اړین دی. او پر ده باندې د پښتو ژبې د برخو اغېزه او د ده ورسره مینه او بیا همدا د غوښتنو او رسولو په چوکاټ کې کتنه د ما د څېړنو آره برخه ده. تر څو وکولای شم چې تر څېړنې وروسته ورته سم او پوره د پوهنې په رڼا کې د ودې لارې چارې وموم.

دویم چاپېریال د پښتو د ژبې د برخو پکارولو او راکړې ورکړې او اړیکو لپاره کور دی. د دې چاپېریال هم څېړنه ډېره اړینه ده. ځکه چې زموږ په ټولنه کې کور لومړنۍ ټولنیزه ټولګه ده چې د ژوندانه هر برخه دلته پکارول کېږي او د کلتور دود دستور او هنر او انځور او ان رسمي او نا رسمي برخو د ژبې لپاره لومړۍ ځانګو او ژرنده ده. دلته هم موږ به د همدې ټولو څېړنیزو برخو به مرسته به د ژبې د اسلي او مرستندویه برخو څېړنه کوو. چې په لومړي سر کې به د آرو برخو یا نې د دود دستور برخو څېړنه به وکړم. وروسته به د نورو برخو څېړنه به هم د کور په چاپېریال چې وکړم چې تر څو وکولای شم چې د ځواکمنتیاوو، کمزورتیاوو، پرستونو، او ګواښونو پېژنده وکړم. دا چې راته ښکاره شول نو د اړتیا او غوښتنې او د رسولو کچه به راته جوته شي. نو بیا به وکولای شو چې څرنګه کولای شو کومو کلتوري، ټکنالوژیکي او یا نورو وسایلو او چلوونکو او هڅوونکو ځواکونو ته وده ورکړو چې دا په خپل وار هغه ژبې ته وده ورکړي او یا هم د ژبې کومې برخې ته وده په کومو ځواکونو ورکړو.

دریم چاپېریال بیا کلی دی. چې د دې څېړنه په لړلویه کچه باندې وکړم. او د دې څېړنه همداسې به وکړم لکه د کور. او،

څلورم څاپېریال ټول هېواد او نوره نړۍ دی. د دې تو پیر د لوی والي او د نورو ژبو ځواکمنتیا او د نورو تجربې دي چې د دې څېړنه هم ډېره اړینه. ځکه چې دلته هم موږ کولای شو چې بیا د پښتو ژبې د ټولو برخو لپاره هماغه د غوښتنو او رسولو مهمه او اړینه خبره او مساله باندې پوه شو. چې د دې ټولو په رڼا کې به بیا د دوی لپاره د ستراتېژۍ جوړولو او پیاوړتیا لاس ته راوړلو لپاره هر څه ولرو او ستونځې ورو ورو هم وسولول شي او هم د وخت په تېرېدو سره په ځواک او پیاوړتیا واړول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

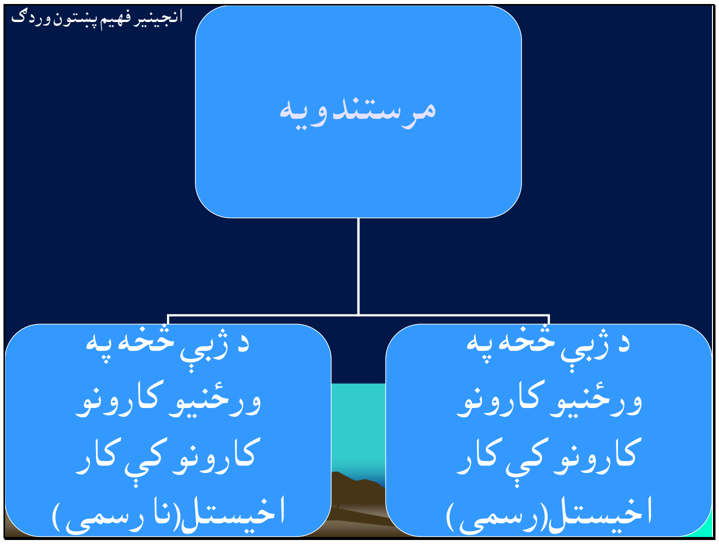

Figure 7 انځور شمېره ۸ د پښتو ژبې مرستندويه برخې بېلګيزه·

د ژبې بله برخه چې ما دلته په خپله ليکنه کې ورته مرستندويه برخه وبيلې ده دا لږ شانته کږکېچنه غوندې ښکاري· ځکه چې ځينې پوهان به ورته د ژبې د آرې برخې په توګه ګوري·دا خو ربښتيا خبره ده ،چې دغې برخې ته چې زه مرستندويه وايم، چې دا د ژبې د بنستيز اړتيا او مينځ ته راتلو لامل دی، خو اوس موږ د هغه پړاو څخه دغې پړاو ته رسېدلي يو چې اوس ژبه په همدې دوو برخو وېشل کېږي· په همدې دليل او په ډېر درناوي دې نورو ته چې بل خيال لري ، او بله دا چې زه دلته دې ته د مرستندويه برخه وايم ځکه چې دلته دا ژبه نه چې موخه ده بلکې دلته موخې نورې دي او ژبه يوه وسيله ده· ځکه چې دا افغانان چې کومې موخې لري هغه د يو رسمي او يا هم نا رسمي کار سرته رسول وي ، لکه د پاسپورټ اخيستل، يا د ولسمشر يو امر چې پلانی سړی د والي وټاکل شي ، او يا هم د دوکان څخه د ختکو رانيول او همداسې نور· نو دلته دا افغانان خو چې ژبه دلته پکاروي دا د ژبې آره برخه نه ده بلکې د ژبې څخه کار اخيستنه ده· نو اوس خو لومړی ژبه شته چې پکار وا چول شي نو د دې پکار اچونه دلته د ژبې د ودې او نا ودې لپاره مرستندويه برخه جوړوي· او ژبه په رسمياتيو او نا رسمياتيو کې چې پکارول کېږي نو دا د ژبې لپاره مرستندويه برخه جوړوي· او د دې برخې څېړنه هم د اسلي برخو په څېر وکړم· چې هلته هم به د څېړنيزو وسايلو څخه په کار اخيستلو سره به د پښتو ژبې لپاره هماغه د اړتياوو ، غوښتنو او رسول او او اړتياوو ته د ځوابولو بنسټيزه پوښتنې ته ځواب وموموو· خو د رسمي او نا رسمي برخو چاپېريالونه به لږ څه توپير ولري، خو څېړنيز وسايل هماغه دي·

مخکې تر دې چې د ژبې برخو ژوره څېړنه پيل کړو نو دې ته اړ يو چې خپله ژبه لومړی د ستراتېژۍ د پوهې په بېلګېزه (ماډل) کې وڅېړو·

(c) ketabton.com: The Digital Library

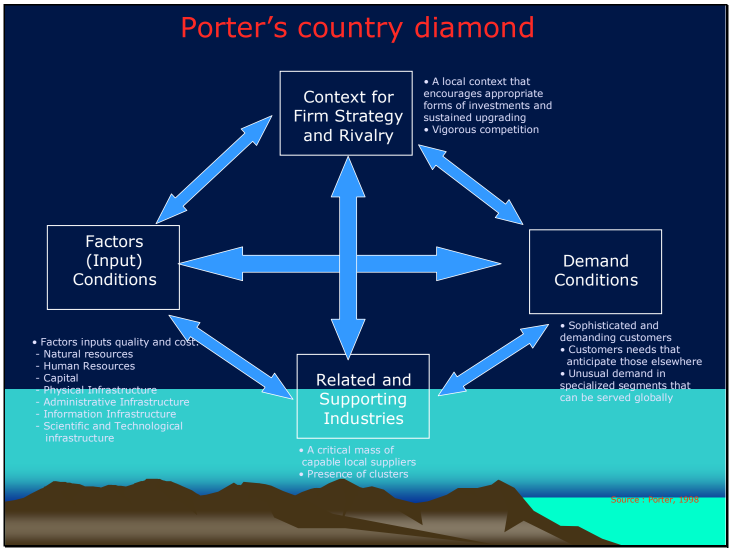

Figure 8 انځور شمېره ۹ د مايکل پورټر د هېوادني الماسي ببلګېزه

مايکل پورټر د ستراتېژۍ پوهاند دا ماډل د سياليو د کچې او په يوه هېواد کې د سوداګرۍ لپاره جوړ کړی دی. هره هغه کمپنۍ يا شرکت چې وغواړي په هماغه يا يو بل هېواد کې خپل کار او اغېزمن توب وازمايي نو د دغه ماډل يا ببلګېزې څخه په کار اخلي تر څو هر څه ځان ته جوت او د ځان اغيزمنتوب پدې چاپېريال کې مالوم کړي. دا د څېړنې ماډل څلور برخې لري. چې د غوښتنو حالات ،د کاروبار ورته او مرستندويه برخې، او د شرکت ستراتېژي او سيالۍ ډګر.

نن سبا چې دا لوی لوی شرکتونه او د کاروبار خلک په چين، هندوستان، کوريا ، سنګاپور او داسې نورو هېوادونو کې فابريکې او د جوړولو مرکزونو پرانيزي، دليل يې همدا دی چې د مايکل پورټر د همدې ماډل څخه په ګټه اخيستو دوی ته دا جوته شي چې هلته د دوی د کاروبار لپاره سم او ګټور ځای دی او کنه؟

د بېلګې په توګه، د کمپيوټر او کامرو جوړوونکي کمپنۍ لکه، سوني، کنن، توشيبا ، او د موټرو جوړوونکي لکه فلوکس وګن، ټويو ټا ، او داسې نور په سلهاوو غټ غټ شرکتونه چې ګورو ټولو همدا څېړنه پدی ډول کړې ده.

په چين کې دا څلور واړه برخې د دوی لپاره په ګډه ګټورې دي.

۱: د غوښتني شرايت او حالات:

هلته خپله په چين کې د ولس شمېره يو زر او درې سوه مېليونه ده چې دا ټول اوس د سپماوي (اکتساد) له پلوه په ښه کېدو دي. او په چين کې نږدې څلور سوه مېليونه خلک په ښارونو کې اوسېږي چې دا خلک په ډېره ښه توګه ژوند کوي. دا پخپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چين دننه لپاره او همدا شان چې کله دا شرکتونه نړيوالو غوښتنو ته ګوري نو په نړۍ کې غوښتنه مخ په زياتېدو ده، ګټور دی. چې د يو شرکت لپاره دا ډېر مهم دی.

۲:   د کاروبار ورته او مرستندويه برخې:

د دغو شرکتونو لپاره دا ډېره مهمه ده چې دوی ته دا پته ولګېده چې هلته په چين کې ورته او مرستندويه برخې د بېلګې په توګه د ټوشيبا لپاره، د پرزو جوړونکي شرکتونه د پلاستيکي پرزو لپاره د پلاستيکو جوړولو د فابريکو کاروبار د برېښنايي پرزو لپاره د برېښنايي پرزو جوړولو فابريکو کاروبار او داسې نور. هلته شته. ځکه چې داسې په نړۍ کې هېڅ شرکت نشته چې ټول او هر څه په خپله وکړي.

۳:   د رسد او خامو موادو او ځواکونو شرايت:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر ګران شوی ؤ. نو په چين کې دا د جاپان، امريکا او اروپا پر پرتله ، خام مواد ، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی. د دې ترڅنګ هلته په چين کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنسټيز شوي دي لکه د انټرنېټ، ټېلېفون، راډيو ، تلوېزيون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړيکې نيول ډېر ګړندي کولای شي. د دې ترڅنګ د پانګه اچونې شرايط او په چين کې د سمو لارو شتون، دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه ګټور وبلل شول.

۴:   د شرکتونو سټراټيژۍ او سيالۍ ډګر او متلب:

د نورو شرکتونو سره زړوره سيالي کول دا خو د ازاد بازار يوه ډېره مهمه خبره ده. دا شرکتونه به هم د چينايي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سيالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سيالۍ کولو لپاره به کړنلاره او سټراټيژي جوړوي. چې د سټراټيژۍ جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانګو ، وړتياوو او لورليدونو پورې تړلي دي.

نو موږ وکتل چې دې لوی لوی شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوې لپاره د نورو څېړنيزو وسايلو تر څنګ دا د مايکل پورټر له هېوادېز څېړنيز بېلګيزې څخه په ګټه اخيستو وکولای شول چې هلته د پنبې ابنبودو وروسته ډېره ګړندۍ وده وکړه او تر نن پورې د پرمختګ په لور په پايښتي ډول تر يوه وخته روان دي. د دې نه د ما موخه او هدپ دا ؤ چې پښتو هم پدې بېلګيزه (ماډل) کې چې واچوو او وګورو چې پښتو د دغو پوهنو په رڼا کې په کوم ځای کې ولاړه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

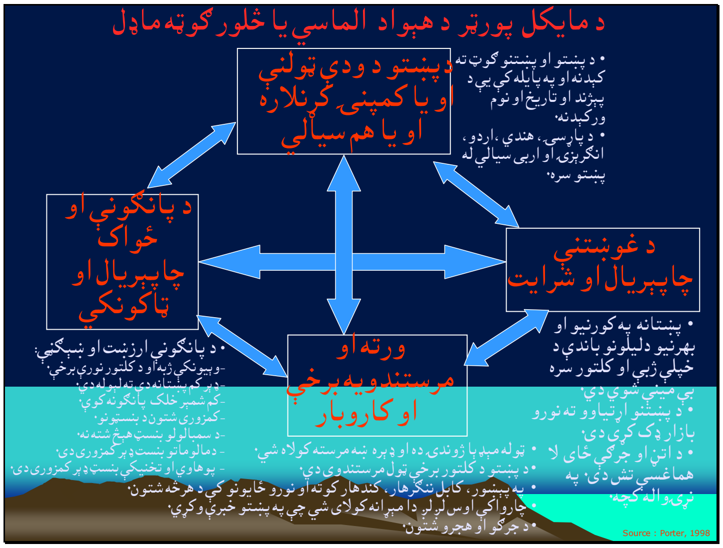

Figure 9 انځور شمېره ۱۰ د مایکل پورټر د بېلګیزې څخه د پښتو ژبې هېوادني برخې لپاره بېلګیزه.

۱: د غوښتنې شرایت او چاپېریال

په بر او کوز افغانستان کې د افغانانو د غوښتنې چاپېریال ته چې موږ ګورو نو وینو چې دلته د پښتو ژبې او کلتور د اکسره برخو غوښتنه ډېره کمزوره ده. د بېلګې په توګه په اوا میلیونه پښتنو کې څومره پښتانه د خپلې ژبې او کلتور غوښتنه کوي دا د پوښتنې وړ خبره ده. د هر پښتون کور ته چې ورشې نو ۳۰-۲۰ په سلو کې به د پښتو د ژبې او کلتور شیان او توکي (پراډکټس) ومومې نو که بیا چېرې د هغو پښتنو کورونو ته ورشې چې دوی په ښارونو او بهرنیو هېوادونو کې ژوند کوي نو د دوی په کورونو کې به ۵ په سلو کې هم د پښتو د ژبې او کلتور شیان ونه مومې. په ځانګړې توګه هغه کورنۍ چې دلته په اروپا کې یې وخت ډېر تېر کړی وي.

هغه ځوانان ،افغانان ، که د برې او یا هم د لرې پښتونخوا وي، چې دلته په لندن کې اوسېږي دوی د پښتو کلتوري توکي ډېر اخلي او مینه یې ورسره ډېره شوې ده. د لندن په سوتهال کې چې کوم د کسټونو خرڅولو دوکان دی هلته د پښتو ژبې کلتوري توکي، لکه سندرې، اتڼ، ننداري، ډرامې، فلمونه او داسې نور ۵٪-۷۳ پورې خرڅېږي او دا نور یې د نورو ژبو او کلتورنو توکي دي. چې دا یو ډېر ښه پرمختګ دی. دا پرمختګ پدې پېنځو کلونو کې شوی دی. چې پېنځه کاله پخوا دا په بل مخ ول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په نورو هېوادونو کې دا بیا په بله کچه یا ډېره تیته کچه دي. یوا ځیني شیان چې نن سبا به درته په ګوته شي هغه هم د اتڼ ځیني کسېتونه او یا هم کومې ډرامې چې په کوزه پښتونخوا ، پېښور کې ډکې شوي دي، نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې یا هم هندي، ایراني ، انګرېزي او یا هم پارسي کلتوري توکي او شیان دي. دا خپله د غوښتنې کچه موږ ته را په ګوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شیانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتیاوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ایراني، انګرېزي او هم پارسي پوره کوي. دلته خو ما ډېره یو څېړنه کړې ته چې ستاسې پام ورته راګرځوم. خو د پښتو ژبې د لیکوالانو او پوهانو سره چې زه اشنا یم نو ټول د دې نه سرټکوي چې د دوی کتابونه ، میاشتینۍ، اخبار او داسې نورې خپرونې ان خپل سر هم نه پوره کوي. دوی دا وایي چې ټول پښتانه ان بډای یې دا شیان خوښې غواړي. ان په دې لندن کې دا خبره پدې پښتنو کې شته چې دوی خو د دې پوره توان لري خو په کلتوري توکو باندې پیسې ورکول ورته ډېر ګران دي. خو که د دوی مېرمن، کورنۍ او بل غریزوي ځواکمن ورنه د بلې ژبې هر څه وغواړي نو دوی به ورته ډېرې پیسې هم مسرپ کړي. د بېلګې په توګه هندي، ایراني پلمونه، دهندي ، ایراني، غربي او ان عربي او یا بل تلویزوني چینلونو په ۲۰-۳۰ پونډونو د میاشتې کرایه کول. یوا ځیني شیان چې نن سبا به درته په ګوته شي هغه هم د اتڼ ځیني کسېتونه او یا هم کومې ډرامې نور خو ټول د پښتنو په کورونو کې یا هم هندي، ایراني ، انګرېزي او یا هم پارسي شیان دي. دا خپله د غوښتنې کچه موږ ته را په ګوته کوي چې د پښتو ژبې او کلتوري شیانو لپاره څومره غوښتنه شته. دا د پښتنو د ژبې او کلتوري اړتیاوو ځوابونه او رسول ورته هماغه هندي، ایراني، انګرېزي او هم پارسي پوره کوي. او داسې نورې بېلګې. دلته مې یوه ورځ د پښتو ژبې ا و ادب ډېر ښه لیکوال شهسوار سنګروال نیازي سبب سره په ټېلیپون خبرې کولې نو ده خو ان تر دې سر وټکولو چې د کور د ډوډۍ په پیسو باندې دا کتابونه او شمله خپروي خو پښتانه بیا دې ته د مسرپ پیسې هم نه ورکوي !

۲: د کاروبار ورته او مرستندویه برخې:

د پښتو ژبې او کلتوري برخو د ودې لپاره ټولې مرستندویه تخنیکي برخې شتون لري خو هغوی ټولې د نورو ژبو او کلتور په چوپړ کې دي. مېډیا شته، د چاپولو کاروبار شته، د ټولو هغه کاروبارونو لپاره چې په کلتوري او ژبني برخو کې پرزې جوړوي، شیان او پوره کوونکي چې کار پر مخ بېولای شي شتون لري. په کلیو کې ان ډېرې شته ، او د ولس جرګې لا ژوندۍ دي. مونږ بایده چې دې ته هم پام واړوو چې نن سبا دا مېډیا یا خبري رسنۍ لکه، تلویزیون، راډیو، تېلیپون، وېب پاڼې او داسې نور څومره په چټکۍ سره وده کوي او څومره نور هېوادونه خپلې ژبې پرې بډای کوي، خو زموږ هېوادوال لدې څخه بې برخې او بیا هم د دوی مېډیا او د کاروبار وسایل د نورو لپاره کار کوي ځکه چې هغه د نورو ژبو پوره کوونکي کاروبارونه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پښتنو په مینځ کې غوښتونکي، وړاندېکوونکي، او ان مینه وال لري· او د پښتو د کلتوري برخو پوره کوونکي هم د نورو ژبو مرستندویان دي· یواځې اوس ورځو کې په پښتنو کې د اتڼ ځینې کورسونه جوړ شوي دي·

نرخ (قانون) هم کومه مرسته نه ده کړې پدې برخه کې·

۳: د رسد او خامو موادو چاپېریال پانګونه او ټاکونکي:

د دغو شرکتونو لوی لاملونه دا ول چې د دوی په خپلو هېوادونو کې رسد ډېر ګران شوی ؤ· نو په چین کې دا د جاپان، امریکا او اروپا پر پرتله ، خام مواد ، مزدور، رسد ډېر ارزانه دی· د دې ترڅنګ هلته په چین کې د مالوماتو هر څه په پراخه کچه بنسټیز شوي دي لکه د انټرنېټ، ټېلېپون، راډیو ، تلویزیون، او داسې نور چې د مالوماتو لېږدول او اړیکې نیول ډېر ګړندي کولای شي· د دې ترڅنګ د پانګه اچونې شرایط او د په چین د لارو سم شتون دا ټول د دې شرکتونو لپاره هر څه ګټور وبلل شول· وبیونکې ژبه او د کلتور نورې برخې·

نو چې مورږ دلته پښتو ته کتنه کوو نو دا لاندې ګورو·

-ډېر کم پښتانه دې ته لېوااله دي چې د پښتو لپاره یوه هڅه وکړي·

-کم شمېر خلک او په ځانګړې توګه پښتانه د پښتو د کلتوري او ژبني برخو د تجارت په برخه کې· دلته به ډېرکم داسې افغانان وموندل شي چې هغوی ان په هېڅ کې شمېر دي چې په مېډیا ، سینما ، ننداره، تلویزیون ، سټوډیو او کتابتون او داسې نورو برخو کې پانګونه وکړي· یو ځل بیا د سنګروال سبب، شهرت ننګیال، او هاجي کریم سرټکونو ته مو پام راګرځوم چې وا یي چې پښتانه ورسره هېڅ مالي مرسته نه کوي ان د موادو په بدل کې·

-کمزوری شتون د بنسټونو· دا ځکه چې د پښتو لپاره ټول بنسټونه په کار ندي اخته او د نورو ژبو او کلتورونو لپاره کار کوي·

-د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه·

-د مالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی·

-پوهاوي او تخنیکې بنسټ ډېر کمزوری دی·

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴: د شرکتونو ستراتېژۍ او سيالۍ ډګر او انګېز:

د نورو شرکتونو سره زړوره سيالي کول دا خو د ازاد بازار يوه ډېره مهمه خبره ده. دا شرکتونه به هم د چينايي شرکتونو سره او هم د نورو شرکتونو سره به د سيالۍ لپاره ځان چمتو کوي او د سيالۍ کولو لپاره به کړنلاره او ستراتېژي جوړوي. چې د ستراتېژۍ جوړول ټول د دغو شرکتونو د پانګو، وړتياوو او لورليدونو پوري تړلي دي.

د پښتو لپاره خو کومه رسمي او يا نا رسمي ستراتېژي نشته ځکه چې يوازې په نرخ کې ورته د رسمي نوم ورکړل شوی دی او بس. د پلي کولو يا د پښتو لپاره کومه کړنلاره نشته او نه هم څوک پرې خبر دي. د ستراتېژۍ په اړه د افغانانو د ژوندانه په نورو کچو کې خو د پښتو د ودې او يا هم د نورو سره د سيالۍ په اړه يوازې د ګوتو په شمېر افغانان په ښکاره هسې د ولولو څخه ډکې خبرې، چې هغه هم کومه ښکاره آزمويل شوې يا ټاکل شوې کړنلاره نلري، کوي. او په عامو ځايونو کې خو چې کله د پښتو د ودې خبره راپورته شي اختلاپ به پرته له خپله پښتانه څخه بل څوک ونکړي. ځکه چې د پښتو د ودې خبره اوس پېغور (ستګمه ټايز) شوې ده. چې کله ستراتېژي نه وي نو هېڅ د سيالۍ خو هډو پوښتنه هم نه پيدا کېږي.

دا ځکه چې د پښتو د اکسرو برخو ځای خو د سيالۍ په ډګر کې دومره راټيټ شوی دی چې اوس د هغو برخو مړينه نيږدې شوې ده. د بېلګې په توګه، د پښتو سيالي د اوردو، پارسۍ او هندی سره په ډېری برخو کې د تلولو وړ نه ده. يوازې ځينې د پښتو برخې دي چې په سيالۍ کې لا تر اوسه هم برلاسې دي. ځکه چې هغه د پښتنو د ژوندانه سره دومره تړلې دي چې لرې کول يې ټولو سيالو ځواکونو ته ګرانه ده. او دا برخې د پښتنو د ژوندانه سره د چاپېريال د ځواکونو او اغېزو او سېمه ايزو سياسي، پوځي او سپماوي سياليو او اغېزو نه وروسته هم ژوندي پاتې دي. او تر ټولو ځواکمن يې جرګه او اتڼ دي چې موسيقي، ننداره، فلم، او رسمي او نارسمي برخې بيا په ډېر وهشت سره ځپل شوې بنه کې ژوندي پاتې دي چې د سيالۍ په ډګر کې د ځنکدن په حال کې دي.

نو موږ وکتل چې دې لويو لويو شرکتونو هم په خپل کور او هم په نورو هېوادونو کې د دوی لپاره د نورو څېړنيزو وسايلو تر څنګ دا د مايکل پورټر له هېواد بز څېړنيز ماډل څخه په ګټه اخيستو وکولای شول چې هلته د پښې ايښودو وروسته ډېره ګړندۍ وده وکړي او تر نن پورې د پرمختګ په لور په پاينښتي ډول تر يو وخته روان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سيالۍ پينځه ګونې ځواکونه او د لوی چاپيريال د برخو تاکونکو څېړنه

مخکې مو وليدل چې پښتو د هېواد او سيمې په کچه په يوه ډېره کمزورې حال کې ده. او چې کله مو د غوارو د کمزوريو آر دليل پيدا کړو نو د سيالو ځواکونو اغېزې کتل او څېړل ډېر اړين دي. ځکه چې د ازاد بازار په نړۍ کې ټول لوی او واړه شرکتونه او کمپنۍ چې په بازار کې د ودې او نورو شيانو د خرڅولو او يا نورو بازارونو لاندې کولو تکل کوي نو خپل ځای او ځان پېژندنه په دې د مايکل پورټر په (ماډل) بېلګيزه باندې کوي.

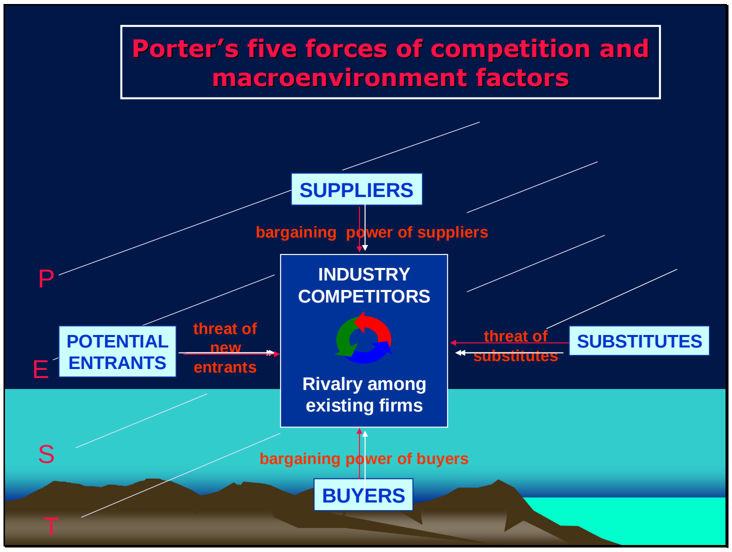

Figure 10 انځور شمېره ۱۱ د مايکل پورټر د سياليو پينځه ځواکه بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

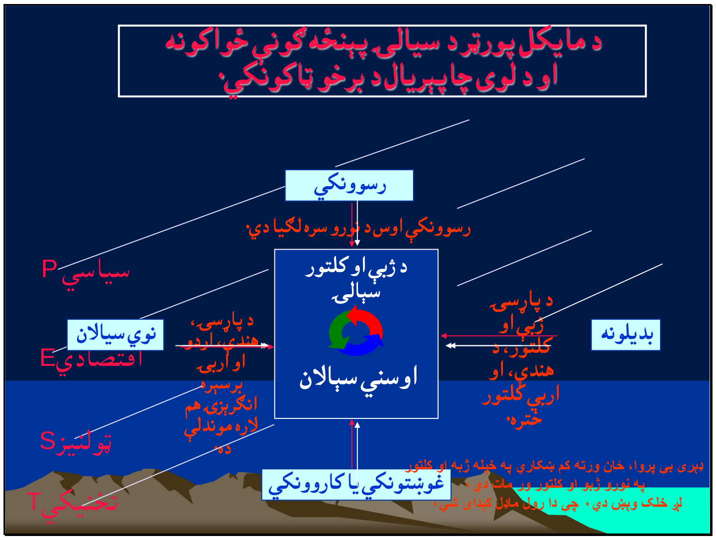

Figure 11 انځور شمېره ۱۲ د مایکل پورټر د سیالۍ پینځه ګوني بېلګیزې څخه د پښتو لپاره بېلګیزه

د پښتو څېړنه چې موږ دلته وکړو نو دا لاندې را په ګوته کېږي.

بدیلونه:

دپښتنو د ژوندانه په ټولو کلتوري او ژبني برخو کې د سیمه ایزو او لرې پرتو هېوادونو اغېزه خورا ډېره ده. د پښتو ژبې لپاره په ټوله مېډیا ، رسمي او نا رسمي برخو کې دري یو بدیل ګرځېدلی دی. په رسمي برخه کې د مېډیا او کتابونو چاپېدنې شمېره او په دولت کې د دري ژبې هر اړخیزه واک د دې ښکارندويي کوي چې دا بدیل ډېر ځواکمن دی. او په نا رسمي برخه کې د افغانستان په دننه او بهر کې چې د هر افغان څخه ،ان تر یوه وخته زما خپل درانه پلاره څخه ، د ټېلیپون شمېره وغواړې نو بیا به دی درته وایي چې سفر هېټادونو ، ، ، ، ، یا بیستو پانج ششتو فنج او داسې نور. او بیا په کوزه پښتونخوا کې دا ستونځه د اوردو ژبې ده چې پښتو ته بدیل جوړه شوې ده.

او همداسې په کلتوري برخو کې بیا هم د پارسۍ ، هندي او اوردو او ان انګرېزي کلتوري توکو او په بازار او رسمي او نا رسمي برخو کې د پښتو ژبې او کلتور لپاره لوی بدیلونه دي چې د پښتو او پښتنو ژوندانه ته یې ښکاره او زغرد ګواښ پېښ کړی دی.

غوښتونکي یا کاروونکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پدې سره موږ کولای شو چې غوښتونکو ځواک ځان ته ښکاره کړو چې د يو ځانګړي شي د اخيستلو په اړه د نورو بديلونو په شتون کې څومره چنې وهي. خو چې موږ د پښتو د ژبې او کلتور غوښتونکي او کاروونکي ګورو نو دوی په لويه کچه هر څه خوشې او وړيا غواړي او يا هم که د نورو ژبني او کلتوري شيان بيا په ډېرو ويار او په ډېرو پېسو باندې اخلي. ډېری پښتانه د دې تر څنګ بيا دا دليل هم وايي چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي لکه فلمونه ،ډرامې، موسيقي، او ان کتابونه د ښېګڼې کچه يې خورا ټيټه ده. دا تر ټولو لويه ستونځه ده. ځکه چې د پښتانه د خپلو کلتوري او ژبني توکو سره کوم ويار او يا هم غريزوي اړيکي نه په سترګو کوي. دا ډېر خلک مني چې په کابل کې به اکسرو پښتنو د دري ژبه پدې زده کوله چې په هغې به يې وکولای شول چې د کومې پېغلې سره پرې خبرې وکړي او دا کار په پوهنتونو او ښوونځيو او رسمي ځايونو کې لکه دود ګرځېدلی ؤ. او بيا به پته ولګيدله چې دوی دواړه به پښتانه وو. نو هم غوښتونکي خپله کوم خوځښت نلري او نه هم د دغه نورو سيالانو څخه د پښتنو د ژغورلو کومه هېوادېزه ستراټيژي او يا کړنلاره شته. په دې پېنځه ګونو څېړنيزو برخو کې تر ټولو د اند ېښني وړه برخه همدا د غوښتونکو ده. ځکه چې غوښتونکي بې پروا وي نو وړاندې کوونکي هم ، لکه سندر غاړي، فلم جوړوونکي، ننداره جوړوونکي، کتاب ليکونکي، د اخبارونو چلوونکي، د ميډيا چلوونکي، ان په رسمي او نا رسمي برخو کې د غوښتونکو هغو اړتياوو ته چې په غوښتوه بدل شوي وي توکي برابروي او رسول ورته کوي هغوی هم ډېر څه نه شي وړاندې کولای او رسولای. دلته مې يوه ټوکه را پياد شوه. دا ټوکه به زما پلار ډېره کوله. زما پلار به دې ته د سورنيو ټوکه وبيله.

وايي کوم سړي په کلي د يوه چا څخه د تجارت کولو لپاره پوښتنه وکړه چې ياره د کوم څه تجارت وکړم چې په دې کلي کې ډېر پيسې پرې وګټم. ؟ نو دې مشاور ورته ووبيل چې ياره د سورنيو. دا ځکه چې ډېر به خرڅ شي. ګوره د يوه د اخيستلو زمانت زه درته کوم نور خو لا پرېږده. دا لومړی سړی چې ستا څخه سورنۍ واخلي هغه به زه وم.

نو دې ساده سړي هم يوه بلا سورنيي د ښاره واخيستل او کلي ته يې د تجارت لپاره راوړل. نو چې دې مشاور دا يو سورنۍ واخيست. نو دې تجار چې څوميا شتې په کلي که دا سورنيي په شا ګرځول نو هېڅ چا به هم د اخيستلو پوښتنه هم نه کوله. نو په دې کلي دالويه ټوکه شوله چې چا به غوښتل بل ته د ناپوهۍ پيغور ورکړي نو ورته وبيل به يې چې سورنيي به درباندې بار کړم.

نو چې غوښتنه نه وي زموږ کلتوري توکي به هم زموږ په پوهانو او انځورګرو او ليکوالانو او نورو لکه سورنيي بار وي او په خپله شا به يې په هر ځای ګرځوي. نو پښتو به خاورې وده وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پورتینو ستونځو په پای کې یوه بله ستونځه چې ډېری خلک هغه ته پام نه کوي هغه دا چې پښتانه په خپله ژبه په ویاړ او مېړانه او ان تبېیي ښېر خبرې نه کوي. نو دلته یوه رواني ستونځه هم شته. څېړنو دا ښوودلې ده چې د یوه توکي سره بې پروایي او یا په بل ښېر د هغه نه غوښتل د هغه توکي مړینه او له مینځه تلل هتمي کوي.

نوي سیالان:

پدې سره موږ کولای شو چې د یو شي د وړاندې کولو او بدیلونو د وړاندې کولو نوي سیالان وڅېړو. او د پښتو لپاره نن سبا په افغانستان کې خو د پارسۍ، هېندی، اربۍ تر څنګ درې نوي سیالان هم چې انګرېزۍ، اوردو او ترکي د ژبې او کلتوري شیانو وړاندې کوونکي او سیالان ډګر ته په د ننه کېدو دي. او نښانې یې هغه دي موږ ګورو چې په کومو لارو راروانې دي.

رسوونکي:

رسوونکي د بازار د پوهاوي په چاپېریال کې هغو څواکونو ته وایي چې اکسره یا پرزې، پوره شیان او یا هم نورې برخې یوا و یا ډېرو شرکتونو یا کمپنیو ته رسوي. د بېلګې په توګه، د موټر جوړولو او یا الوتکو جوړولو کاروبار ته د تېرونو، تېلو، رنګ، برېښنایي پرزو، ماشین، ښیښو او اینو او داسې نورو برخو جوړونکي، رسوونکي دي.

په همدې توګه د پښتو د ژبې او کلتور لپاره د رسونو کوم رول په اکسره ډګرونو کې په ځانګړې توګه د پښتو لپاره ډېر کمزوری دی او بله دا چې دا ټول د نورو لکه د دري، پارسۍ، هندي، انګرېزۍ، اربۍ،اوردو او نورو ژبو او کلتورونو په چوپړ کې کار کوي او یا هم د همدې ژبو وېیونکي دي. او ان پښتانه هم هغوی د رسوونکو رول ادا کوي. د پښتنو رسوونکي سورنې په شا ګرځوي او د نور ژبو یې خرځوي.

سیالۍ او وسنې سیالان:

په دې سره به موږ وکولای شو چې د اوسنۍ سیالۍ کچه او د سیالانو څواک په ګوتو کړوو. د پښتو ژبې او کلتور برخوا و په رسمي او نا رسمي کچه سیالۍ خوپه خورا اوچته کچه شتون لري چې سیالان یا په ښکاره ژبه ورته څواکمن سیالان وېیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، دومره ځواکمن شوي دي چې پښتو لاس او پښو ښورولو ته هم نه پرېږدي. دا سيال ځواکونه، دري، پاړسی، اوردو، هندي، اربي، انګرېزي او ان ترکي ژبني او کلتوري توکي دي چې د افغانانو ټوله شتمني او آند يې تر ولکې لاندې راوستلي دي. اجبه خو دا ده د پښتنو غليمان او ژمن دوښمنان په دومره چالکۍ سره د پښتنو خپل مشران او ملايان د پښتو د ورکولو لپاره په کاروي. لکه د سندرغاړو وژل، په کليو کې د ډولونو ماتول، د پلمونو سوځول، د کتابونو او ښوونځيو له مينځه وړل، او ان زموږ د کلتور برخې لکه سندره، نڅا، ننداره، پوهه، جرګه او نور پېغور ګرځول (ستېګمه ټايز کول). او د هنرمندانو ،چې د ژبې او کلتور د برخو ماشين چلوي، د ملايانو لخوا په مرګ او د جنازې په نه کړلو ګواښول دا ډېر د اندېښنې وړ خبرې دي. دا ناپوهه ځواکونه د داسې يو خترناک سيال ځای نيولی چې ډېر ورانوونکي او برباد وونکي او ځان وژونکي دي. د خورشيد عالم خبره په مرکه کې د بي بي سي د يوه اورېدونکي د هغه پوښتنې په ځواب کې چې د علمايې کرام څخه يې د نزر پوښتنه کړې ده که نه نو ده د خپلو اورېدونکو څخه د دووا غوښتنه وکړه چې د هنر يې مخ واوړي. او خپله موسيقي او هنر يې د غلتو کارونو سره پرتله کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کسب او ښيز نړۍ‌وال توب چلوونکي، هڅوونکي او خوځوونکي ځواکوونه

زه دلته نه غواړم چې د کسب او شي نړۍ‌والتوب په هکله ډېر وليکم خو دومره روښانه کول غواړم چې نن سبا چې کوم کسبونه يا چارې او شيان په ګړندۍ کچه په نړۍ‌وال کېدو روان دي دا د ودې يوه برخه ده چې په دې کې ډېر ځواکمن لوبغاړي شته. کومه ستراتيژيکه بېلګيزه چې ما کتلې نو دا د يوې ډېرې ځواکمنې او ښې څېړنيزې وسيلې په څېر موږ د پښتو لپاره پکارولای شو. ځکه چې کله چې يو کسب يا چر د غوښتنې او رسولو د چاپېريال څخه او چتېږي او بيا ستراتيژيکه برلاسي تر لاسه کوي نو بيا نور ځواکونه شته چې هغه نړۍ‌وال کېدو خواته خوځوي. دا لاندې ستراتيژيک ماډل چې جورج ييپ برابر کړی دی همدا ځواکونه په ګوته کوي او د هغوی په اغېزو باندې يې هم څېړنه کړې او هم يې وړاندېزونه کړي دي.

Figure 12   انځور شمېره ۱۳ د کسب نړۍ والتوب لپاره بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

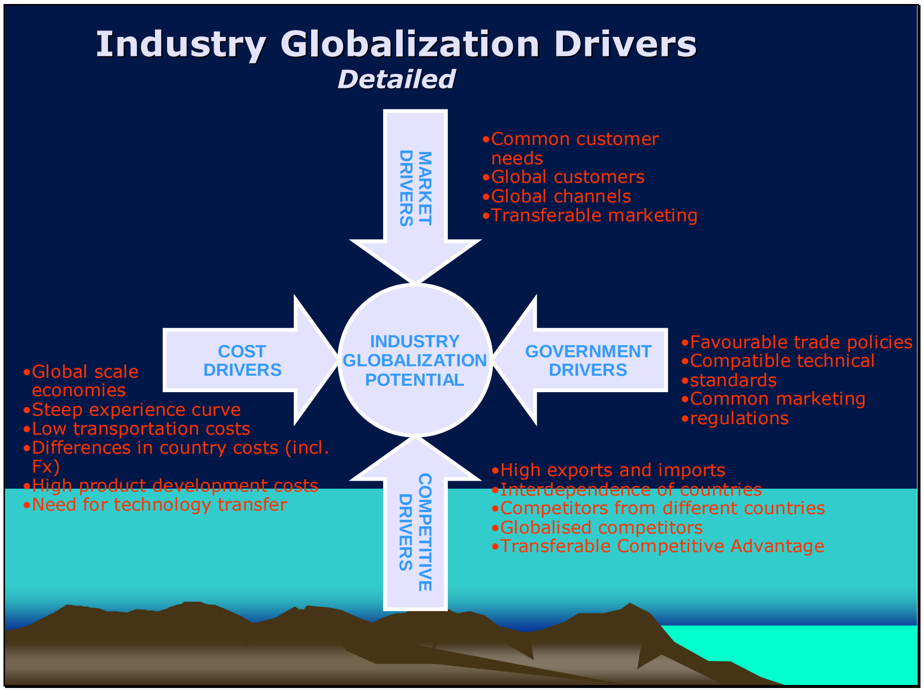

Figure 13 انځور شمېره ۱۴ د کسب نړۍ والتوب بېلګيزه د جورج ييپ له کتاب څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

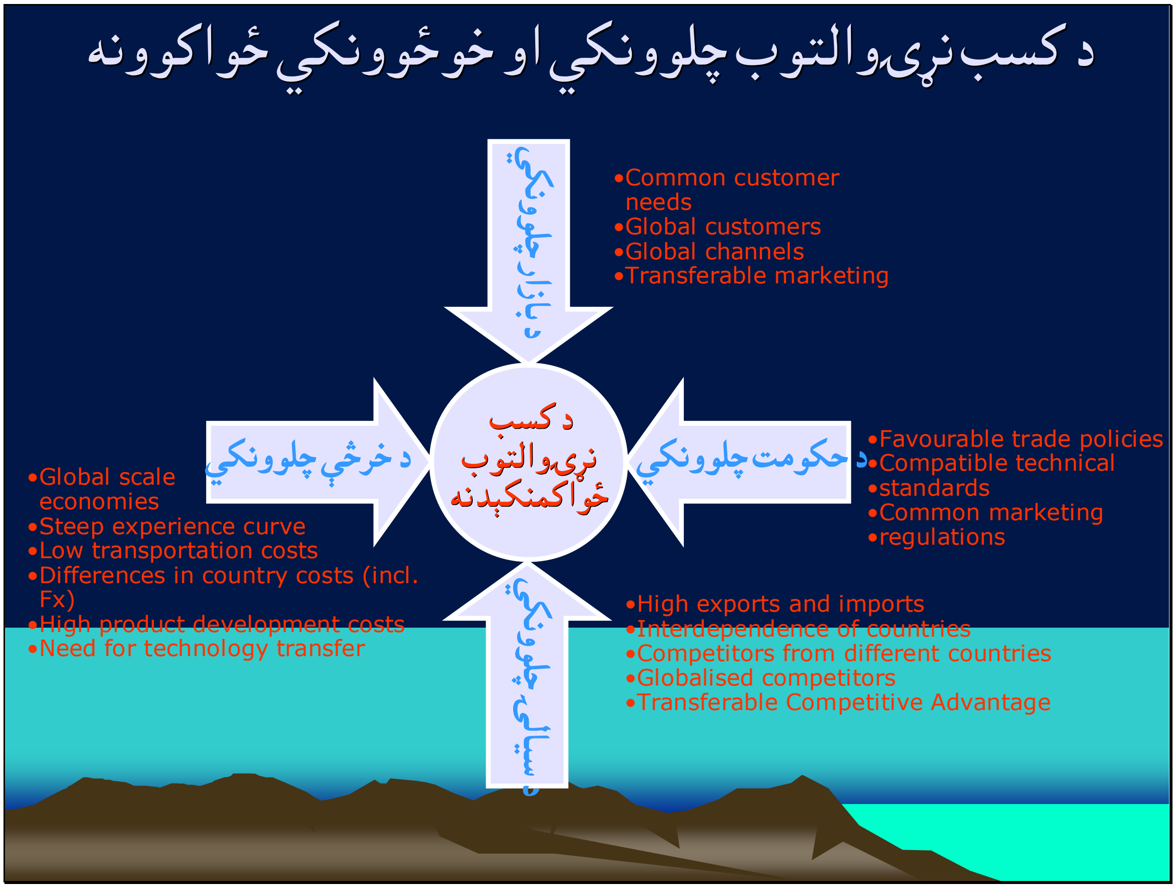

Figure 14 انځور شمېره ۱۵ د ۱۴ بېلګيزې پښتو ژباړه

په دغه بېلګيزه کې موږ ګورو چې دلته څلور ځواکونه دي چې د يو څيز، کسب او کاروبار سره مرسته کوي تر څو نړۍ وال شي. د بېلګې په توګه به سوني (Sony Products) راواخلو چې دا جاپاني شيان څه رنګه په ټوله نړۍ کې او خپاره دي. او هم يې جوړول په سيمه ايزه توګه شوي دي. همدا څلور ځواکونه د دې لامل وګرځېدل چې دا نړۍ وال شي. که د چين حکومت اسانتياوې نه واى برابرې کړاى، او که دوى په سيالۍ کې او په ارزانه بيو سره او د ډېرو جوړولو وسونه درلودلاى نو دا به هېڅ وخت هم نړۍوال شوي نه ول. داسې خو ډېر امريکايي کسبونه او شيان شته چې هغه په امريکا کې ډېر دي خو هغه نه شي کولاى چې نړۍوال شي. لکه جنرال موټر (General Motors) دا ځکه که کوم هېواد لکه چين ورته اسانتياوې برابرې هم کړي، هغه هم ګران موټر دي او هم ډېر مسرپ لري او هم د نورو موټرو سره سيالي نه شي کولاى.

نو د ودې او نړۍوال کېدو بېلګه مې ځکه را واخيستله ځکه چې دا د پښتو لپاره ماته ډېره په زړه پورې ښکاره شوه. نو هيله ده يو څه مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بازار چلوونکي:

- د ګډ ګاک (مشتري) اړتياوي او غوښتيني
- نړيوال ګاک
- د راکړي ورکړي نړيوال لښتي او ويالي
- وړوندکي او بدلېدونکي د خرڅلاو پوهه
- مشر تابه هېودونه

د مسرپ او خرڅي چلوونکي:

- د غتبي کچي د شيانو جوړول او توېول په نړيواله کچه
- د غتبي کچي د شيانو جوړولو اغېزه چي خرڅه او مسرپ را ټيټ کړي
- د زېرمو او د خامو شيانو او موادو د لاس ته راوړلو اغېزمنيتا او سمه لاره
- د رسولو او رسد (لوژستيکي) ګټورتيا
- په هېواد کي د خرڅ بېلابېل تيا
- د شيانو د ودې د جوړولو لپاره ګرانتيا
- د ټېکنالوژۍ چټک بدلون

د سرکار يا واکمن (هکومت) چلوونکي:

- د تجارت غوره او ګټوري پاليسۍ
- ورته تخنيکي پېښي (ستانډرډ ، معيار)
- ګډ او ورته د خرڅلاو قوانين
- سرکار يا واکمن پوري تړلي سيالان او ګاکان (مشتريان)

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د کوربه سرکار يا واکمن اند ښېنې او تمې

د سيالۍ چلوونکي:

- په لويه کچه لېږدول او راوړل (سادرات او واردات)
- د بېلابېلو وچو او سيمو څخه بېلابېل سيالان
- د هېوادونو يو تر بله سره تړاوونه او اړوندتياوې
- نړېوال شوي سيالان
- لېږدونکې د سيالۍ ګټورتياوې او پياوړوې

د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو څېړنه په بېلګيزه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځور شمېره ۱۲ د پښتو ودې چلونکي او هڅوونکي او خوځوونکي ځواکونو بېلګېزه Figure 15

لکه څنګه چې مو بره وليدل چې د جورج ييپ ماډل يا بېلګېزه موږ ته د کاروبار شي او يا هم کسب د نړۍ والتوب لپاره هم څېړنيزه او د پرمخ تګ لارې چارې راښيي. نو ددې بېلګيزې څخه به د پښتو د څېړنې او ودې لپاره به لږ څه بدلون سره ما دا ماډل وړاندې کړی دی. دا ځکه چې ژبه د نورو توکيو او شيانو سره دا توپير لري چې ژبه د ژوندانه ډېر اړين کلتوري برخې په اړيکو کې راوستلای شي. د بېلګې په توګه د پښتنو په ژوندانه کې چې کوم کلتور او دود دستور دی هغه د پښتو د کلتور څخه پرته نه رسول کېږي. لکه پېغور، ننواتې، تېره، ژبه، دا ټول چې موږ څېړو نو دوی لپاره دا پورتنی ماډل زما په آند يوه ښه نا څه غوره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ژبه به هله د پاينښتي ودې خوا ته وخوځېږي چې دا پورتني چلوونکي ځواکونه يې شا ته ځواکمن ولاړ او د وخت سره سم په نوښت سمبال وي.

د بازار چلوونکي:

- د ډېرو اړينو پېرودونکو نه لرل دا ځکه چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو پر ځای بديلونو ته ارزښت ورکوي او پيسې پرې ورکوي. او د پښتو کلتوري او ژبني توکي خوښې غواړي. دا ځکه چې دوی د نورو ژبو د هغو خوشو او مفتو په خوندونو اوس هم خوشند وهي چې هغوی د وړاندېنيو او پروموشن پر وخت يې ورکړي ول. ان ډېری وخت دا پېرودونکي د پښتو د کلتوري او ژبني توکيو څخه يا د سياسيونو، ملايانو او يا هم ځينې مشرانو لخوا راګرځول کېږي او د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندي بنديز لګول کېږي.
- د پېرودونکو ګډو اړتياوو شتون ډېر ښکاره دی، خو دا اړتياوې چې په غوښتنه بدلېږي نو د نورو ژبو، لکه دري، پارسی، هندي، اوردو، انګرېزی، او اربی رسوونکو لخوا ورته ژبني او کلتوري توکي جوړ او وړاندې کېږي. نو د پښتنو اړتياوې په پښتو کلتوري او ژبني غوښتنه ندي بدل شوي.
- د پښتو پلمونو، ډرامو، ليکونو، او د ميډيا او رسمي او نا رسمي برخو لپاره غټو تجارتونو نشتوالی خپله د بازار چلونکی ځواک دومره کمزوری کوي چې که څوک يوې کمپنۍ يا پانګه وال څخه د پانګونې غوښتنه وکړي نو پدې آزموينه کې پاتې راشي او هېڅ يو به هم ورته زړه ښه نه کړي. دلته بيا هم هماغه د غوښتونکو خبره مينځ ته راځي چې پښتانه په خپله د دې تجارت لپاره کوم سم رول نه ادا کوي او د و نورو د کلتوري او ژبني توکيو لپاره غټ تجارتونه جوړوي.
- په بازار د دغو تجارتونو په يو بل باندې نه اړ کېدل. دا ځکه چې دا تجارتونه چې د کلتوري او ژبني توکو راکړه ورکړه کړي دوی د پښتو په غوښتونکو باندي ندي تړلي او نه هم پدې برخه کې تجارت کوي. دغه تجارتونه
- د پښتنو پېرودونکو بې پروايي. دا يوه لويه ستونځه ده ځکه چې کله يو شی يا توکی پېرودونکي ونه لري او يا هم ورسره په بې پروايی چلند وکړي نو دا شی يا توکی د بازار له مخې ورکېږي. خبرنو دا ښودلې ده چې پښتانه د پښتو کلتوري او ژبني توکيو باندې پيسې نه ورکوي، يو ځل بيا د شهسوار سنګروال سبب خبره راته ياد شي چې ،د ده کتابونه او شمله مياشتينۍ چې د پښتو د توکيو په ډګر کې مرغلرې دي، پښتانه ورته بې پروا دي او پيسې پرې نه ورکوي او ان دومره هم پيسې ورباندې نه مسرپوي چې د هغو کتابونو او خپرونو د خپرولو خرڅه پوره کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او همداسې د نورو هنرمندانو ، لیکوالانو او نورو پوهانو سرتېکونه د پښتنو څخه. ددې چلوونکې لپاره دېره ښه بېلګه د انګرېزي وده د امریکې په د اقتصا د په مرسته.

د حکومت چلوونکې:

برنارد سپولسکي په خپله لیکنه (۲۴پاڼه، ژبه او دولت. P24, Language and the State) کې وایي دې د کورا کوپاپا موري ، چې د موري کلتور او ژبې ارزښتناکه برخه ده، په دغه نېژدې کلونو کې پدې ګرندۍ وده وکړه چې دا اسانتیاوې په ښونیز او روزنیز سیستم کې د حکومت لخوا ، په ځانګړې توګه د کارګر ګوند په دوره کې د بدلونو د راوستلو سره ، برابرې شوې.

- حکومت او دولت کولای شي چې ډېر یو ځواکمن چلوونکی، هڅوونکی او خوځوونکی ځواک وي د ژبې او کلتور د ودې په برخه کې. خو دا همداسې چې په بازاري کاروبار کې یوه برخه جوړوي، همداسې د کلتور او ژبې په وده او پرمختګ کې یوه برخه لوبوي.
- د دولت لخوا د مرستو او ستراتېژۍ نشتوالی، خپله لویه کمزوري ده. کله چې یو دولت په خپل هېواد کې د ژبې ودې او ساتلو لپاره کومه داسې ښکاره ستراتېژي ونه لري چې په نویو پوهنو ولاړه وي نو بیا هغه ژبه به یوه ورځ نه یوه ورځ ساه ورکړي. نو چې ستراتېژي ښکاره نه وي نو د ودې لپاره خو هېڅ راتلوونکی نه وي. دا ځکه چې دولتونه ولسي نه دي. او پردۍ کاپۍ او آندونه د پردو په مرسته او مشرتابه پلي کوي.
- د دولت په کچه د غوښتنو کموالی یوه بله کمزروي ده چې د پښتو د ودې لپاره لوی خنډ دی. کله یو کاروبار نړۍ وال کېدو خوا ته خو ځېږي او دا چلوونکي ځواکونه او په ځانګړېتوګه د دولت د غوښتنې خپله هغه کاروبار ته ډېره وده ورکوي. نو چې د پښتو ژبني او کلتوري توکیو ته د دولت له خوا غوښتنه ډېره کمزوري ده نو د پښتو د ودې مرسته نشي کولای. او په اوسنیو شرایتو کې ورته د یو ځواکمن چلوونکي په توګه نشي کارول کېدای.
- په دولت کې د پښتو لپاره د بنسټ نشتوالی. دا هم یو ه بله ستونځه ده چې د ډېر وخت راهیسې چا ورته پام ندی کړی. څرنګه چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي د دولت او حکومت په چوکاټ کې نه هم کارول کېږي او نه هم ورته کومه ځواکمنه غوښتنه شته او نه هم کومه ستراتېژي جوړه ده نو د بنسټونو شتون هم هېڅ لامل او دلیل نلري.
- بې پرواپاچایان او ولسمشران. د برسېرنو ستونځو تر څنګ یوه بله لویه ستونځه همدا د افغانانو د ولسمشرانو بې پروایي ده د پښتو سره. ځکه چې دوی ته پښتو چې د جرګو او مرکو او نرخ او جوړجاړي دود دستور دی او ؤ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان پاچايانو او ولسمشرانو د پښتو څخه هم په لاسي او هم په ناپوهۍ واښ نيولى او همدې کار پښتو د رسمي ډګر څخه نوره هم په شا کړې ده. نو چلوونکى د پښتو لپاره ګټورندى په اوسنيو شېبو کې.

- د مرستو سم نه سمبالول. افغان چارواکو لا تر اوسه پدې ندي بريالي شوي چې د هېواد لپاره د اوږد مهال لپاره په ستراتېژۍ او کړنلاره کې د ولسواکۍ او ډيموکراسۍ په لور د تګ او ودې سره پښتو ترڅلو باندې ژور سوچ وکړي او هغه ورسره وتړي. نو د همدو مرستو څخه هېڅ اوږد مهاله ګټه پوره ته نکړاى شوله..
- دا ډېر کار، پوهي او زړه ورتيا او روزني ته اړتيا لري. ځکه چې دا اوږد مهاله پروژې غواړي چې ژمن افغانان هغه پلي کړي. او د دغو چلوونکو ښېلګې دي لکه د هېبرو د مړې ژبې وده د اسراييلو د حکومت په مرسته، د انګرېزۍ ژبې د انګرېزانو د واک او زبر ځواک په مرسته، د لاتيني ژبې وده روم د امپراتورۍ په مرسته، د اربۍ ژبې وده د اسلامي واک په مرسته، فرانسوي ژبې وده د ناپليون د امپراتورۍ په مرسته. د روسي ژبې او داسې نور. او د دې نورې ښېلګې بيا د نورو ژبو د ودې په برخه کې وګورئ.

د سيالۍ چلوونکي:

- د سيالۍ چلوونکي ځواکونه هغه وخت يوه شي او يا هم يوه کسب ته د نړۍ وال کېدو اسانتياوې برابروي کله چې هغه شى او يا هم کسب د نورو سيالانو څخه برلاسى وي د ښېلګې په توګه هندي پلمونه په اسيا او افريقا کې، يا هم جاپاني سوني شيان او يا هم مايکرو سافټ.
- په اوسني مهال کې پښتو د پارسۍ، اوردو، هندي او انګرېزۍ او اربۍ او ترکۍ سره سيالي نشي کولاى. نو چې د پښتو ژبني او کلتوري توکي داسې کوم د سيالۍ چلوونکي نلري چې د هغې په مرسته د سيالۍ ډګر د سيالانو څخه وګټي او پښتو وده وکړي نو موږ نشو کولاى چې په دې چلوونکي ډېره ولګوو.

دا يواځې هغه وخت شونې دى چې د سيالۍ لپاره موږ وسايل او ښېلګې لکه رول ماډل ولرو او يا هم هېڅوک هم زموږ د سيالۍ وړ نوي. يواځې په دودېزه کچه اتڼ او جرګه ده چې ځواکمن سيال نلري سره لدې چې همدا پورتني سيالان د دواړو د ورکولو پټ او ښکاره زيار په هر ډګر کې اوباسي. خو دا دوه دودېزه مرغلرې هغه وخت کېداى شي چې د سيالۍ لپاره چلوونکي وګرځي چې د دې څخه چلوونکي جوړ او بيا د سيالۍ چلوونکي په توګه ترې کار واخيستل شي. نو دا هغه وخت شونې ده چې پښتانه دومره شي چې خپل دود د دستور غوره وګڼي او کشران ،مشران او پوهان رول ماډل شي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو ته د پېغور د ټکي ورککولو کې هم برخه واخلي. او د هغه چا چې پښتو او پښتونولي نوي زده نو هغه د پېغور وړ وګڼل شي. لکه وی وی ستا اتڼ په رېښتیا ندی زده نو بیا ته ځان ته څرنګه افغان وایې !

د کلتور چلوونکي:

- د دې لپاره چې یوه ژبه بېرته له سره راژوندۍ شي نو کلتور په دغه بیا راژوندي کولو کې یو ډېر ځواکمن او ښکاره رول لوبولی شي. یو ځل بیا برناډ سپولسکي (۱۲پاڼه، ژبه او دولت، P16, (Language and the State وایي چې ، په ټولنیزه کچه د یوې ژبنې ډلې برابري او یا هم لوړتیا او اتلولي ارزښتونه بایده چې په ګوتو او په ډاګه شي. په کلتوري کچه، دودیز ارزښتونه او دود دستور بایده چې بیا راژوندي او یا هم د رغنده او روغ شویو ارزښتونو دودونو باندې بدل شي چې دا ښکاره کړي چې د ارو دودونه څخه رېښه اخلي او په هغو تړلي دي. لکه چې وایي دلته د پښتنو په هېواد کې هر سړی د خپل سر باچا دی.
- د کلتور برخې لکه اتڼ، جرګه، موسیقي، ډرامه، انځور، دراوی، کلیوالهِ جرګه او مرکه، جامه، شمله او پګړۍ، ډوډۍ، او په خپله پرې خبرې کول او داسې نورې برخې کېدای شي چې د څېړلو څخه وروسته د دوی د چلوولتیا ځای ښکاره شي. ۰ او اغېزمنتیا یې په ګوته شي تر څو وکولای شو چې دا ځواک د پښتو لپاره په کار واچوو. په پلازمېنه کابل کې ډېری پښتانه د میني آند یې په پښتو نه دی او کومه خیالي نړۍ چې د کومې پېغلې په سترګو او ان په انځور کېویني نو هغه ټوله جوړه نړۍ بیا په پښتو نه ده. لکه چې په زرهاوو داسې پښتنو ما ته په خپله دا په ډاګه کړې ده چې دوی ان که په مینه کې بریالي شوي هم دې خو دا پیل یې په پښتو ژبه ندی شوی نو د پښتو لپاره دلته دغه کلتوري چلوونکی خورا کمزوری دی چې سیاله ژبه پارسی یې چلوي. مېرمن شارلت هویمن چې نجونې د ژبې په وده ورکولو او وړاندې کولو کې خورا ډېر ښه رول لوبولی شي

(۴۱ پاڼه، ژبه او دولت، سو رایټ، ,P41, Edited by Sur Wright, Language and the State,))

- دا کلتوري برخې ځینې یې په افغانانو ډېرې ګرانې دي. لکه اتڼ او جګه او مرکه ، ، د پښتنو د اتلانو کیسې او نورې کیسې جامه چې د دې بدلول بیا نو د افغانانو هغه د ژوندانه ژونکې بدلول دي.
- په کلتوري برخو کې اتڼ او جرګه، په بره پښتونخوا کې او پلم، موسیقي، ډرامې او جرګې په کوزه پښتونخوا کې د نورو په پرتله لا تر اوسه خورا ځواکمن دي سره له دې چې پدې افغانانو باندې څه څه رانغلل، خو دې خلکو دا دود په

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبیعي توګه نشو پرېښودای او ورسره پاتې شو. او همدا کلتوري توکي دي چې د نړۍ په نورو هېوادو کې د ننه خو لا پرېږده په ټوله نړۍ کې دوی خپله ژبه او کلتور خپور کړی دی، بېلګې یې هندي فلم او هنر او ډوډۍ، د افریقا رګیي موسیقي او نڅا، د اوردو ژبې ډرامې، د ایټالیا انځور او فېشن، د یونان کلتور، او داسې نور. موږ کولای شو چې له څېړنو وروسته دا د پښتو د ودې لپاره د ډېر ځواکمن کلتوري چلوونکیو په توګه په کار واچوو د کیسو او کتابونو لیکل هم د هڅوونکي او چلوونکي په توګه پکارېدای شي که چېرې دا په یوه نوې ډول او داسې بڼه را ډګر ته شي چې یا خو ډېر خوارۀ او د نوي نسل او ځوانانو لپاره د خوښې وړ وي لکه د هري پاټر کتاب چې ټول افغانان ورته مینه وال شي او یا هم داسې کتابونه ولیکل شي چې هغه ډېر یو نوی شی وي چې ډېرو پخوانیو پولو باندې تېر شي او د روڼ آندو او آمو خلکو تر منځ د کړکېچ بنسټ وګرځي. چې دا د نزرونو اختلاپ او تربګنې به د نورو لیکنو لکه ټکونو او پالنو په بڼه کې پښتو ادب لمنې ته ډېر نوي شیان ور ډالۍ کړي او د پښتو ادب به پرې شتمن شي. چې د پښتو ودې سره مرستندویه ځواک سره مل ګرځي.

تر اوسه خو موږ یوا ځې همدا کلتوري چلوونکي ځواکمن وموندل او که چېرې نور هم وي نو هغه به هم تر څېړنې لاندې راولو او د چلوونکي کار به ترې واخلو. دا چلوونکي د وخت په تېرېدو سره خپل ځایونه او ځواکونه بدلوي نو افغانانو ته په کار دي چې هر لس یا پینځه لس کاله وروسته دا وڅېړي چې کوم چلوونکي په کوم ځای او ځواک کې دي.

- تر دغه ځایه پورې خو موږ ولیدل چې په افغانستان کې او په اوسني هالاتو کې د کلتور ځواک تر ټولو غوره دی او د دې سمه څېړنه په کار ده.

د کلتوري چلوونکیو ډېره ښه بېلګه د هندي او اوردو ژبو کېدای شي.

د اند چلوونکي:

- برنارد سپولسکي (۲۱پاڼه، ژبه او دولت، P21, Language and the State) , بیا هم وایي چې دا د همدغو ایډیالوژیو یا عقیدو یا غوټو ځواک و اوهم دا دومره ځواکمن ول چې ان هغه خپل مخالپان یې هم دې ته اړ اېستل چې د هېبرو ژبې زدکړه ورته په زړه پورې وګرځي او دا نوي هېبرو ژبه زدکړي د ننه څخه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- او بلې خوا ته د نیو زیلنډ موري ژبه په خپلو هڅو کې پاتې راغله ځکه چې د هغې سره د اسې کلتوري ، ټولنیز ، مزهبې ځواکونه نه ول چې پرې ژوندانه ته لاره وباسي. سره لدې چې دا ژبه رسمي هم شوله او هم په ښوونځیو کې په لیک لوست کې شامله کړای شوله.
- جرګه په خپله یوه پلسپه او آند دی. تر هغه ځایه چې د جرګې پیاوړتیا او ارزښت په افغاني ټولنه کې دي، جرګه د یو اند ځای نیسي، دا ځکه چې داد ژوند هغه برخه ده چې د نورو برخو سمبالونکې ده. جرګه هم لکه اتڼ یوه ځواکمنه کلتوري توکې ده او لا تر اوسه په لر او بر افغانستان کې خپله ښاغلتیا ساتلې او اهمیت یې نور هم په زیاتیدو دې. جرګه هم موږ کولای شو لکه داتڼ په بره پښتونخوا کې او ،ډرامې او پلم ، او موسیقی چې په کوزه پښتونخوا کې څه نا څه ځواکمنتیا لري، او د وخت سره سم د جرګو نوی ډول همدا د ازرت باچاخان د ژوندانه مبارزه او د دده کتابونه په خپله یوه لویه شتمني او پانګه کېدای شي, په څېر د یوه چلوونکې په توګه له څېړنې وروسته د پښتو د ودې لپاره وکاروو. په نړۍ کې ډېرې داسې بېلګې شته چې د یوه آند او یا آیډیالوژۍ په مرسته یوه ژبه او کلتور خپرېدل او وده کول، لکه د یونان د پلسپې (ډیموکراسۍ) او د مرکو او جرګو او د ولسواکۍ اند په مرسته د دوی د ژبې او کلتور خپرېدنه، د فرانسې د رشنلېزم (عقل یا یوه پالنه) په مرسته د فرانسوي ژبې او کلتور سره د نورو هیوادونو مینه،

(۲۴ پاڼه، اروپا د ناپیلیون څخه راوروسته، ډیوډ تامسن، P64, David Thomson, Europe Since Napoleon,)

او داسې نورې د آیډیالوژیو او مذهبونو بېلګې په نړۍ کې.

د دغې برخې په پای کې دې پایلې ته رسېږو چې د دغې بېلګېزې او ماډل په رڼا کې د پښتو د ودې لپاره یوا ځېنې چلوونوکې او خوځوونکې چې ځواکمن دې هغه کلتوري او آندي دې نو د دې نوره څېړنه په کار ده چې بیا وروسته دغه چلوونکې ځواکوونه وخوځول شې او پښتو د یو پایښتې ودې خواته چې ستراتېژیکه برلاسې ولري ولاړه شې. او د کلتور چلوونکې ته د لومړیتوب ځای ورکول شو نو وروسته آند ،بازار، حکومت، او په پای کې د سیالۍ چلوونکو ته پام وکړو. موږ نشو کولای چې یوا ځې په یوه چلوونکې کار وکړو دا ځکه چې دا چلوونکې ټول له یوه بل سره تړلې دي او یو بل اغېزمن کوي. نو موږ ته پکار دي چې په هیواد چې هر څوک په هر یوه چلوونکې کې ځان ځواکمن ویني نو هلته دې خپل زیار وباسي او پایښتې کار وکړي خو لړۍ او لومړیتوب همدا دی. چې

۱: د کلتور چلوونکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲: د آند چلوونکي

۳: د بازار چلوونکي

۴: د حکومت چلوونکي

۵: د سيالۍ چلوونکي

د دغو د ځانګريو برخو په اړه چې نور هم دا وڅېړو بيا به پشپړه لاربنوونه برابره کړو تر څو هر څه ښکاره او هر چا ته خپل خپل ځواکمنتيا، او لومړيتوبونه ورپه ګوته شي.

Figure 16 انځور شمېره ۱۷ د سيالۍ د چلوونکي برخې بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 17 انځور شمېره ۱۸ د نړۍ نورو ژبو ته د کتنې بېلګېزه

د بیا څه نا څه ژوندۍ شویو ژبو یوه بېلګه:

هېواد	ژبه	وییونکي
اسراییل	هېبرو	اروپایان، عرب، روسان، امریکایان
استونیا	استونوي	استونیایان، روسان
نویزیلند	موري	موریان
استرالیا	کوارنا	د استرالیا پخواني او اسلي او سېدونکي
هوایي	هوایي	هوایي امریکایان
سایبېریا	یوکاګر	سایبېریایان
شمالي امریکا	نووجو	د امریکا پخواني او اسلي اوسېدونکي.
وېلز	وېلشي	د وېلز اوسېدونکي
اېرلنډ	اېرېش	د اېرلنډ اوسېدونکي

Figure 18 انځور شمېره ۱۹ د څو ژبو چې بیا راژوندۍ شوې دي بېلګه

- دا پورتنۍ ژبې د څه نا څه بریالیتوبونو بېلګې دي خو د David Crystal په وینا ډېری پوهان دا لا تر اوسه د وخت نه مخکې ګڼي چې ګوندې دا بیا ژوندۍ شوې ژبې دې پایښتې ښه غوره کړي. دلته دوه دلیلونه د لاندې خوانه ، کلتوري، او د پاسه ،سیاسي، په ګوته شوي دي. چې دا ژبې یې را ژوندۍ کړې دي. همدارنګه موږ ګورو چې د یهودو ژبه Eliezer Ben-Yehuda په کومو ستراتېژیو بیا را ژوندۍ کړه. دا د دریو ستراتېژۍ درلودلې. په کور کې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښوونځي کې او ټکې ټکي او بيا هم ټکي. دا ورستنۍ ځکه چې په نولسمه پېړۍ کې د دوی ژبه ډېره کمزورې وه. او ده له خپله کوره پيل وکړ. د يوې اجنبي ښلګې په توګه غواړم د لوستونکو پام دې ټکي ته راواړوم چې په استراليا کې د وارنګو د ژبې پخواني وېيونکي اوس په دې خپله پخوانۍ ژبه زده کوي چې دوی وياړي چې د دوی ژبه د نړۍ په ژبو کې هغه ځانګړتيا لري چې نورې ژبې يې نه لري او هغه **syntactic ergativity** ده. چې يو غونډاله پرته له دې چې مفعوله وګرځي هغه دا ښوودلی شي.

- يوه بېلګه د ژبې د بيا راژوندي کولو لپاره په امريکا کې چې دوو امريکايانو (بين لېواين او جوليا شولز Ben Levine and Julia Schulz) لخوا په مخ بېول کېږي چې د دوی د دغې پروژې او پروګرام نوم د ژبې بيا را ژوندي (Language Revival) کول دی. د دوی فلسفه په دې بنسټ ولاړه چې هر هغه ټولنه چې په ځان باور نلري او نشي کولای په ټولنه کې په خپله ژبه خبرې وکړي او يو اځې د کور دننه په خپله مورنۍ ژبه خبري کوي نو دا ژبه په خپله د وخت په تېرېدو سره د مرګ کندو ته ور روانېږي. او دويمه خبره دا ده چې که هغه د پای ټولنه ويده پاتې شي نو د دې ټولنې ژبه به خامخا مړه کېږي.
- نو دې د ژبې د راژوندي کولو ټولنې د همدې دوو ستونځو ته په ځوابولو کې دا فلسفه داسې جوړه کړې ده چې:
- لومړی: ژبه او کلتور بايد ده چې يو ځل بيا رانښکاره شي. او ددې لپاره اړينه ده چې نوښتي لارې چارې ولټول شي. او د کلتور برخې او د تاريخ بيا کتنه چې هغه بې پروا او ډارن د ژبې وېيونکي وهڅوي تر څو زړه ور شي او هغه شرم او ډار لرې کړي او په مېړانه په خپله مورنۍ ژبه خبرې پيل کړي.
- دويم: د هغو خلکو راوېښول پکار دي چې دوی د کلتور ټوله برخه پېژني او په ژبه رواني خبرې کوي او هم ټوله ژبه يې زده ده. چې دوی دنورو لپاره بېلګه جوړه شي.

پدې کې ما ته د پښتو لپاره د استاز شهسوار سنګروال سيب او ډاکتر سيب اکبر هلمندي (وردګ) هغه کيسه راپياد شي چې دی دا وايي چې کله سلطان مامود په پاني پت کې د ماتې سره مخ شو نو د ده د جګړې کومندان خالو د لومړۍ کرښې خپلو ټولو پوځونو ته امر وکړ چې: ((لمنې سره غوټه کړئ چې په اتڼ پرې ورځو او بريد پر دوښمن کوو. او هماغه ول چې دوی بريالي شول.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابرټ کاوشر (Robert Kaucher 19999) په خپله ليکنه کې ليکي چې ژبه د کلتور ښکارندويي کوي. يوازې يو کلتور په سمه توګه په هماغه ژبه کې څرګند بداى شي چې په کومه ټولنه کې يې وده کړې ده.

په يوه بله ليکنه کې سارا ستېونسن (Sarah Stevenson) بيا د وېلش ژبې په هکله ليکلى دى وايي چې د ژبې راژوندي کول خو په اصل کې د وېلز د کلتور بيا راژوندي کول دي.

.

Andrew Carnie په خپله ليکنه کې د آيرشي ژبې د بيا راژوندي کولو په ليکي چې يوازې په ښوونځيو کې ښوونه د آيرش ژبې لپاره بس نه ده او دا په خپله د ژبې راژوندي کولو لپاره دومره مرسته نه کوي. نو دا اړينه ده چې آيرشه ژبه د ژوندانه په نورو برخو کې او د کلتور سره وګنډل شي.

او دى د ايرش د يوې ځانګړې نڅا Riverdance and Irish Step-Dance on Broadway په هکله ليکي چې تر يو کال مخکې به آيرلنډيان پرې شرمېدل خو اوس دوى پرې وياړي. که چېرې دوى د خپل کلتوري نڅا سره مينه ژوندۍ وساتي نو دا به د ژبې راژوندي کولو لپاره يوه نوې هېله راژوندۍ کړي. او همدا وياړنه به دوى د ژبې په وياړ وېيلو خوا ته بوځي.

Britta Korth بيا د کرغېزي ژبې ستونځو ته په خپله ليکنه کې داسې کتنه کوي چې، کله د يوې ژبې بيا راژوندي کولو هڅې کېږي نو ان د قانوني څواکونو څخه کار اخيستنه کار نه ورکوي. دا ځکه چې ژبه يوازې قانون هم نشي کولاى چې په ټولو ومني. دا بېلګه راوړي چې هلته په کرغېزستان کې چې کله دوى غوارې ژبه بداېه کړي نو د روسي ژبې څخه ټکي اخلي او دا کار بيا دوى ته بله ستونځه راپاڅوي چې روسي ژبې او ان کرغېز خلک بيا کرغېزي ته په سپکه ګوري او دا وبيل کېږي چې کرغېزي د وهشيانو او شاته پاتو خلکو ژبه ده، چې همدا سپکاوى (stigmatization) دوى د کرغېزي د زدکړې او هم د مېنې څخه لرې کوي. او که چېرې څوک په کرغېزي رواني خبرې کوي نو هغوى بيا د بهرنيانو سره کار کوي چې هغوى د ژبې د بيا راژوندي کولو په لړۍ کې هېڅ برخه نشي اخيستلاى.

Zhanara Nauruzbayeva په خپله ليکنه کې د کزاکي ژبې د ستونځو په هکله د کرغېزي ژبې ته ورته ستونځو ته ګوته نيسي او وايي چې د کزاکي ژبې سپک ګڼل نه يوازې د روسي ژبو لخوا کېږي بلکه دا د کزاکانو پوهانو او ليکوالانو لخوا په پراخه کچه روانه ده چې دا لړۍ کزاکي ژبه د پرمختګ څخه راګرځوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خبرنه د ستراتيژيکو سياليو بېلګيزه کې

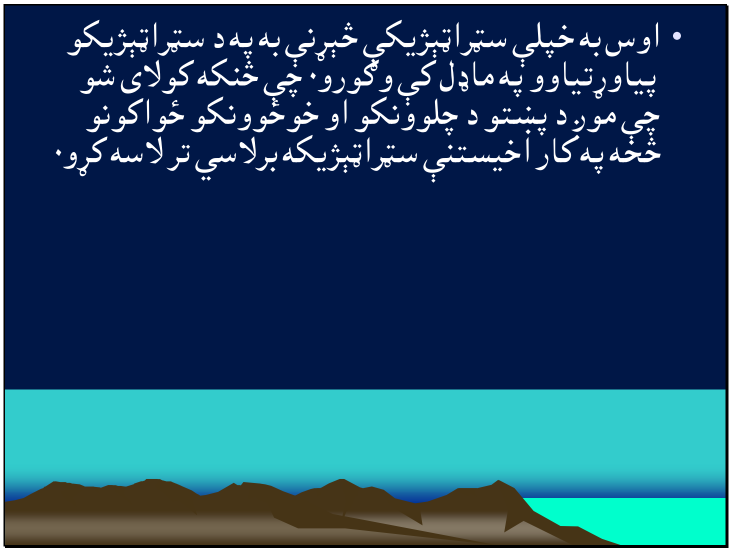

Figure 19 انځور شمېره ۲۰ د ستراتيژيکو څېړنو لپاره پيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

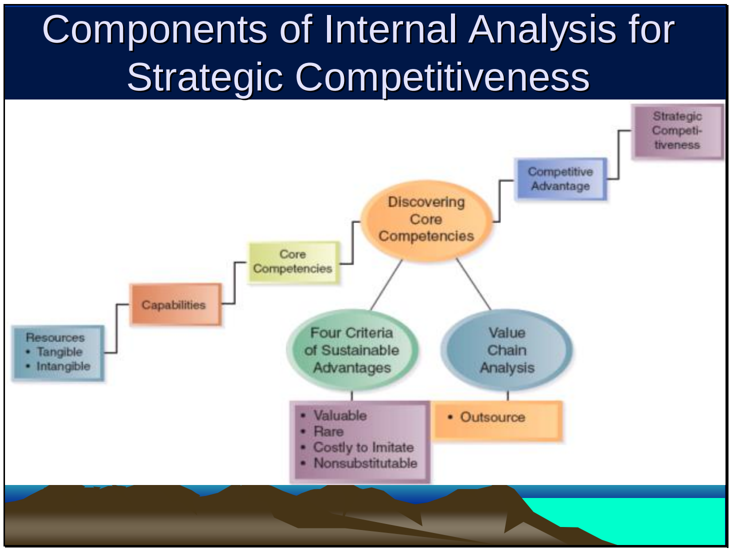

Figure 20 انځور شمېره ۲۱ د ستراتيژيکو سياليو ځېرنيز بېلګيزه

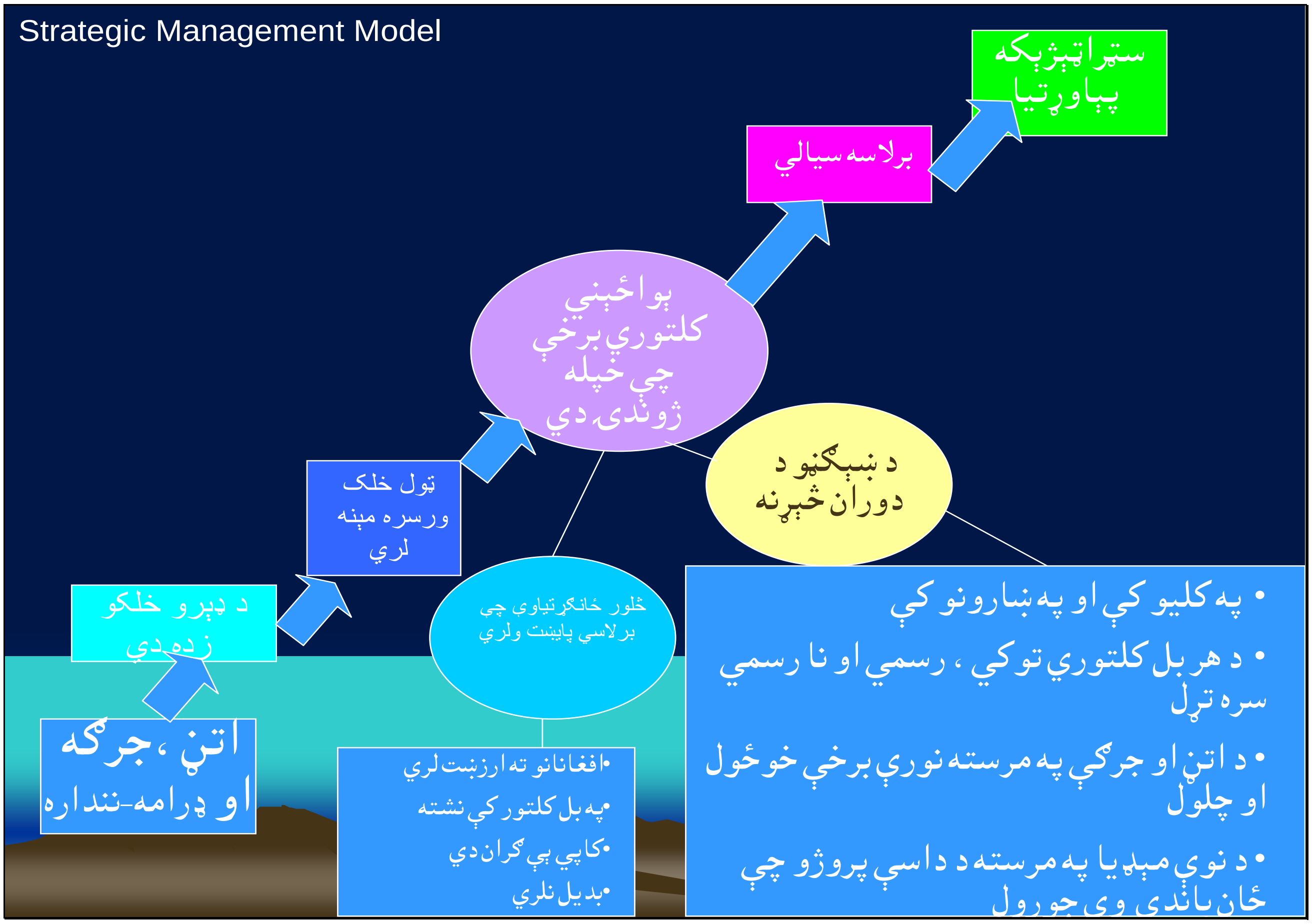

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 21   انځور شمېره ۲۲ د ستراتيژيکو سياليو ېبلګيزه د پښتو لپاره

دا چې موږ بره دې ببلګيزې ته په ځير وګورو نو دا خو به راته ډېر ساده کار ښکاره شي او يا هم د کېدو شخه لرې، خو يوه خبره جوته ده چې دا ببلګيزه موږ د ستراتېژيکې پياوړتيا لاس ته راوړل راښيي٠ د پښتو د ودې لپاره چې همدا کلتوري او ژبني توکي لکه په لومړي سر کې اتڼ او جرګه په بره پښتونخوا او کوزه پښتونخوا کې او ننداره-ډرامه په کوزه پښتونخوا کې او بيا وروسته همدا سې نور چلوونکي وخوځول شي نو بيا به همدا ستراتېژيکه پياوړتيا تر لاسه کړو٠ اندري يا يانګ (۳۹ پاڼه، ژبه او دولت۱۹۹۲ Andrea Young, on P39, Language and the Sate 1996) کې ليکي چې" زه خورا پدې باور يم چې هڅونه د خوښونې ببلګېزې لپاره يوه بنسټېزه خبره ده٠ د هڅونې برخې دا دي:موخې، اړتياوې، مزاج، غوښتنه، او خوښه٠ او په رېښتيا سره موږ دې ته بيا په دريو ببلا ببلو برخو کې کتلای شو٠ لومړی په خپله ماشوم په همدغو برخو کې کتل، دويم بياد ماشوم تر ټولو نږدې چاپېريال چې د ماشوم کورنۍ ده چې مور او پلار او د هغوی مزاج او بيا په کور کې د ژبې کچه او په خپله ماشوم ته هڅونه او لارښونه د ژبې په زدکړه کې او په پای کې ټولنه کې د ژبې اغېزه چې دا بيا نورې برخې لکه سپماوي، مزهبي،او د پوهنې کچه ده چې څېړل يې اړين دي٠ ما په خپل وار سره بيا د پښتو د کلتور برخو د څېړنو لپاره د پېشن يوه بيلګزه را اخستې ده چې د پښتو ټولې برخې مې په کې تر يوې کچې پورې څېړلي دي٠ هيله چې لوستونکو ته په زړه پورې وي٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

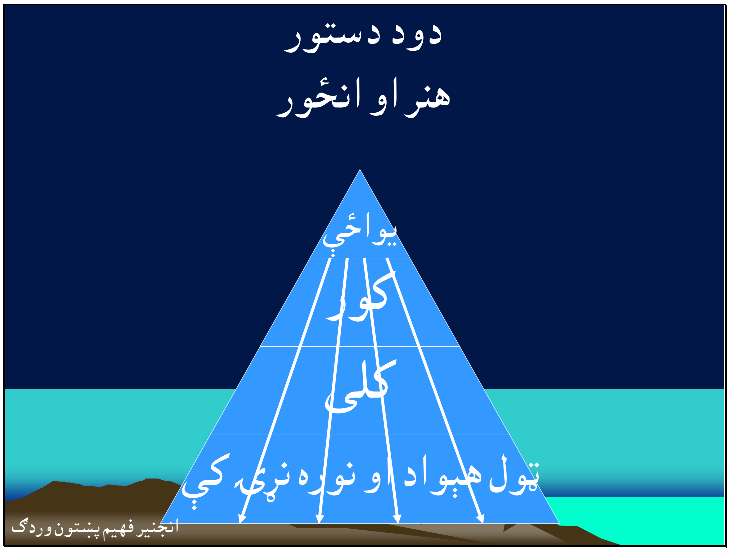

Figure 22 انځور شمېره ۲۳ د دود دستور او هنر انځور د بېلګيزې لومړۍ برخې بېلګيزه

نو اوس موږ ته پکار دي چې اتڼ او جرګه او بيا په ځانګړې توګه د نن ورځې سره سم پر مخ تللې جرګې چې هغه سياسي ګوندونه او د هېواد په دوه جرګې يې ښې بېلګې کېدای شي چې ان د ازرت باچا خان او اودل سمد خان د مبارزو کتابونه لويې لوي بلېګې کېدای شي او ان د کلتور نورې برخې سمې ژورې وڅېړو تر څو هر څه راته په ډاګه شي چې د دوی ځواکمنتيا ، کمزورۍ، فرستونه، او ګواښونه په درېيو برخو او چاپېريالونو کې لکه د کور، کلي او بيا ټول هېواد او نوره نړۍ کې څه دي. دا ځکه چې په کور کې ټول به لومړۍ په دې درېيو چاپېريالونو کې موږ ته يوه ښکاره بڼه او انځور راکړي ، چې زموږ په کورونو کې څه تېرېږي او د دود دستور د برخو سره څه چلند کېږي.

لکه څنګه چې زما په اند په لومړي سر کې بايده چې د اړتيا ، غوښتنې او بيا رسولو په موندلو سره به موږ وکولای شو چې دا اړتياوې د کور، کلي او بيا ټول هېواد په چاپېريال کې وڅېړو . او همدا رنګه دا به هم راته په ګوته شي چې په دغه درېيو چاپېريالونو کې ځواکمنتياوې، کمزورۍ، پرستونه، او ګواښونه څه دي؟ او چلوونکې څنګه او په کومه بڼه وخوځوو؟. تر څو وکولای شو د اړتيا ، غوښتنې او رسولو په بنسټيزو کرښو او مرسته د پښتو ودې لپاره د کړنلارې يا ستراتيژيکې برلاسۍ په لور برياليې ګامونه اوچت کړو. د دې لپاره چې دا ستراتيژيکه برلاسي د سم پلان او کرښې په بنسټ د ټولو افغان سيمو لپاره يو شان او ګډ بنسټه شي نو دا اړين بريښي چې دا د افغانانو په ټولو سيمو کې په لړه او بره پښتونخوا کې يې وڅېړو. دا کار بيا په ټولو افغانانو پورې په ځانګړې توګه ، پوهان، چاروا کي او هنرمندان چې چې دوی بيا د دغه چوکاټ کارولو سره په خپلو سيمو کې دا ځواکمنتيا ، کمزورۍ، پرستونه، او ګواښونه وڅېړي چې بيا کومو کومو برخو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړيتوب ورکړي او کارورباندي وکړي او پروژې ورته جوړې کړي. د دې تر څنګ د رسمي او نا رسمي برخو لپاره هم همدا شان په سياسي، ټولنيز، سپماوي او قضايي تخنيکي او ټکنالوژيکي برخو کې و څېړل شي او ورته پروژې جوړې شي.

د پښتو فلم څېړنه د ودو د دستور او هنر انځور بېلګيزه کې

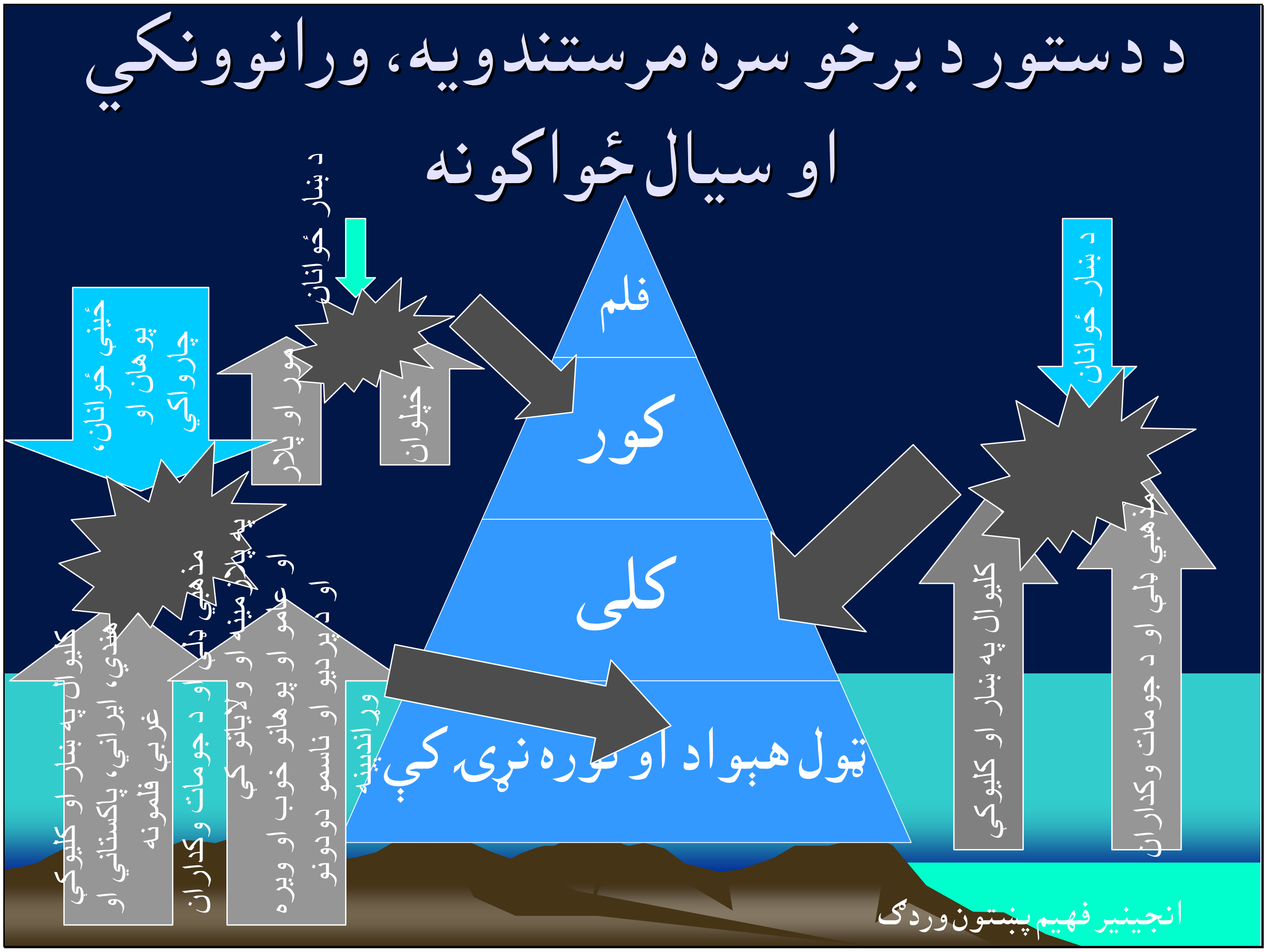

Figure 23 انځور شمېره ۲۴ د ودو د دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لومړي سر کې غواړم چې د فلم څواکمنتیا، کمزورۍ، فرستونه، او ګواښونه د افغانانو په دې دریو چاپېریالونو کې وګورم. په دغه څېړنیزه بیلګه کې چې بره کتله کېږي دا به هم په ګوته شي چې د فرستونو موندلو او یا هم شته فرستونو څخه به څنګه ګټه پورته کوو.

په دغه بېلګیزه کې دا زرغون رنګ د مرستندویه او فرست جوړوونکي او اغېز او ځواک دی. او دا خړ رنګ بیا د سیال او ورانوونکي اغېز او ځواک لپاره ځانګړی شوی دی. او د خړو او زرغونو غېښو څوکې چې او پنډ والی او نری والی د دوی خوا او ځواکمنتیا ښکاروي.

کور:

د افغانانو د کور په چاپېریال کې چې موږ د پښتو فلم یا افغان فلم ځای ګورو نو دا جوته کېږي چې دلته په دې ډېر ارزښتمن او مهم چاپېریال کې د پښتو د فلم سره مینه په ډېر کرکیچن هالت کې ده. ځکه چې لومړی خو د فلم کتل دي او بیا د فلم لپاره او د فلم په کاروبار کې کار کول چې ګورو نو په دې درېواړو برخو کې یوازې د ښارونو ځینې ځوانان هم د فلم سره مینه لري او هم د فلم لپاره او په فلم کې د کار کولو سره مینه لري دا بیا په کوزه پښتونخوا کې تر بره پښتونخوا پیاوړې ده.

که چېرې یو ځوان د فلم د کتلو لپاره وغواړي چې کور ته فلم راوړي نو په لومړي سر کې به مور او پلار ورسره په اکسرو ځایونو کې مخالفت وکړي. د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کلیو ده، خودا بیا په د کوزې پښتونخوا په کلیو کې لکه سوات او مردان کې دا دوښمني بیا کمزورې ده. نو د ښار هلکان او نجوني کولای شي چې فلمونه وګوري، خو د فلم په کاروبار کې او په ځانګړې توګه په فلم کې کار کول دا نو بیا د ټولو کورونو په چاپېریال کې دومره لویه ستونځه ده چې ان د پېغور ځای یې نیولی دی. نو هلکان هغه هم د ښارونو به لږ څه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اترې وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرګ به وګواښل شي. نو د پښتو فلم سره چې کوم چلند په کور کې کېږي هغه همدا اړتیا وژني او د غوښتنې پړاو ته یې نه پرېږدي. نو کومه اړتیا چې د پښتون په کور کې غوښتنې ته اوړېدلې ده هغه بیا نور فلمونه لکه، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي، اوردو او داسې نور پوره کوي. او چې د فلم په نرۍ او کاروبار کې د کار کولو کومه مینه ده هغه هم دغو افغان ځوانانو د نورو فلمونو په چاپېریال کې سره کړې ده.

دا دوښمنۍ څو اړخونه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا کوم پلمونه او ډرامې چې نن سبا جوړېږي ډېری يې د پښتنو د کلتور برخې د سره نه لري٠ لکه جرګه، اتڼ، دراوۍ او داسې نور٠

دويمه: دا چې په دې پلمونو کې کيسې يې د پښتنو د ژوندانه لپاره په ژونديو کېسوندي تړلې٠

دريمه: دا چې د اوچتو زدکړو او کاروبارونو افغانان ورسره مينه نه ښکاره کوي او نه هم په کې ونډه اخلي٠

څلورمه: دا چې دا د ماشومانو لپاره کوم توکي نه برابروي چې دوی بيا کله پلرونه او ميندې شول چې بيا دوی باندې اغېزه وکړي٠

پينځمه: دا چې په پلمونو او ډراموکې رول ماډل او يا هم پېژندل شوي او ښې څېرې او مخونه نه هم شته او نه هم پېژندل شوي او ښې څېرې او مخونه ورځي٠ نن سبا يو اځينی سرې چې په اوچتو کسانو کې د پلمونو او ډرامو سره مرسته کوي او مينه ورسره لري تر څو چې ما اورېدلي دي هغه يو اځې ګل اغا شېرزی د ننګرهار والي دی نور ټول د کلتوري برخو او په ځانګړې توګه د پلم او ډرامې نه يا هم لرې دي او يا هم ورسره ښکاره دوښمني کوي او د پېغور په سترګه ورته ګوري٠

نو پايله دا شوه چې پلار او مور او خپلوان د ورانوونکيو ځواکونو کار تر سره کوي او دغه اړتيا په ژونکه کې وژني٠ او دوی بيا د سيال کار هم کوي چې د سيالو ځواکونو سره لکه د نور فلمونه لکه ، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسې نورو سره بيا دومره مخالفت نه کوي او هغوی ته د کور په چاپېريال کې ځای ورکوي٠ او که يې ماشومان د هغو فلمونو سره مينه پيدا کوي نو دوی بيا دا مينه په غوښتنه بدلوي او دوی دي چې دا بيا په مالي ډګر کې پېټی په غاړه اخلي او د نور فلمونه لکه ، پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسې نورو د رسولو او ځوبولو لپاره پيسې خرڅوي٠ او د پښتو د کلتور خزانه يې تشه او دنورو ژبو او کلتور خزانه يې ورډکه او پانګه يې ور ډېره کړله٠ بله اغېزه يې دا ده چې د افغان په کور کې افغان بېلګه او رول ماډل نشته٠ تاسې به ډېرې داسې کورنۍ ليدلې وي چې خپلو ماشومانو ته د همدې فلمونو د انځورګرو نومونه او فېشنونه ورکوي٠ د ټولو افغانانو په کورونو کې به داسې کور هېڅ هم پېدا نشي چې هلته به ټول فلمونه پښتو وي٠ زه په خپله دې ګواښ ته مخامخ يم او دا زما يو اځينی کور دی چې دلته ټول فلمونه او ډرامې پښتو دي او دا ټول د پېښور، کوټې، کابل او لندن د سوټال او نورو ځايونو څخه تر لاسه کوم٠ ما سره به تر پينځو سو زيات د پښتو فلمونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډرامې پیټې او سي ډي او ډي وي ډي وي. او هر افغان چې پدې هکله وپوښتم نو د دوی په کور کې به له پینځو څخه تر دېرشو پورې وې.

په پایله کې به دا ووایو چې دافغان د کور په چاپېریال کې همدا مور او پلار او خپلوان دي چې د پښتو د فلم اړتیا په ژوندکه کې وژني او د غوښتنې کېدو څخه یې راګرځوي او مخه یې ډب کوي. او پښتو فلم سره مینه وژني. او د نور فلمونو لپاره لاره خلاسوي. مرستندویه ځواکونه ډېر کمزوري، او ورانوونکي او سیال ځواکونه ډېر ځواکمن او فرصت خو په خورا بد هالت کې دي. نو دلته په کور کې کوم فرصت نه لیدل کېږي چې په کومه شیبه مورو غواړو چې مرستندویه ځواکونه لکه د ښار هلکان فلم په خوا وهڅوو نو ورانوونکي او سیال ځواکونه په ډېره اسانۍ سره یې فرصت خاورو سره خاورې کوي. دلته یوه کیسه بیا چې د ستر ګو لیدلې او په ژوند کې تېر کړې هال دی غواړم ولیکم. زما ماما ګان او ترور ګانې په کابل کې اوسېدل. او دوی د اپیزلا امین په پېر کې یو تور او سپین تلویزیون اخیستی و او بیا یې د پلمونو او سندرې په پټه کتلې. زما نبه په یاد شي چې کله زمونږ نیکه چې مونږ ټولو به ورته اغا بابا وېیل چې غږ به کور ته راغی نو تلویزیون باندې به چې په یوه ښېله وړه کوټه کې به یې پټ اېښی و. نو له ډېرې وېرې به مو پرده به مو پرې واچوله. نو زمونږ نیکه څو ځله دا تکل کړی و او تبر یې هم ځان سره راخیستلی و چې دا تلویزیون مات کړي. او د ده مخ نیوی هم زما انا او زمونږ پلار او ځینې درنو خپلوانو کړی و. زمونږ نیکه به مدام وېیل چې دا خردجال دی چې هرکله مې په تبر درته درېږ وړي کړی وي نو کړی به مې وي. نو چې زمونږ تلویزیون زمونږ مشران په تبر راته وهي نو پلم کې برخه اخیستل خو په توپ ولي.

کلي:

د کلي چاپېریال خو لا د کور د چاپېریال نه هم په بد هالت کې دی دا ځکه چې په کور کې یوا ځې همدا مور او پلار او خپلوان ول چې د ماشومانو او زامنو او لونو سره به یې جنجال کولو، خو په کلي کې بیا دا کړکېچ نور هم زور دی. د افغانانو په کلیو کې، دلته د کلیو نو موخه همدا د څو کورونو سیمه ده چې هم په ښار کې او هم په باندې ورته مونږ د کلي نوم ورکړی دی، یوا ځې ځینې زړه ور ځوانان او د ګوتو په شمېر نجونې په ټولو ۲۰-۷۰ مېلیونه افغانانو کې د فلم سره مینه ښکاره کوي. خو د دې په مخالفت کې ورانوونکي او سیال ځواکونه د کور په پرتله ډېر او ځواکمن دي. دلته په کلیو کې ګورو چې دلته د فلم سره مخالف ځواکونه ډېر دي او دا ځواکونه همدا میندې او پلرونه، او مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې په ښکاره د فلم سره دوښمني کوي. او هر هغه خوک چې د فلم سره مینه ولري او یا وغواړي چې په فلم کې یا کار وکړي او یا هم د فلم انځورګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، هغه به په دیني وسایلو رټل کېږي او همدا لړۍ د پېغور لړۍ ګرځي. نو ځوک نشي کولای چې فلم ته زړه ښه کړي. نو اوس موږ ګورو چې د کلي په کچه هم د پښتو فلم د اړتیا وژنه په ژونکه کې وشوه او تر غوښینې پورې نه رسېږي چې بیا رسوونکي ځواب ورکړي. او په کومه وړه کچه چې اړتیا په غوښتنه بدله شي نو د رسولو او ځوابولو لپاره یې هغه دي تیار نور فلمونه لکه ، پاړسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نور شته. او بیا د هغوی سره دومره دوښمني نه کېږي لکه چې د پښتو هنرمند سره کېږي. دا ځکه چې همدا د مذهبي ډلو او د جومات د واکدارانو زامن هم چې د پردیو فلمونو کاني کوي نو په کلیو کې ورته دومره په سپکه نه کتل کېږي.

نو موږ وکتل چې د پښتو فلم سره د کلي په کچه کړکېچ او د ورانوونکو او سیالو ځواکونو زور ډېر دی او هغه افغانان چې ورسره مینه لري هغه په غوښتنه نه بدلېږي. او د نورو پردو فلمونو لپاره لاره هوارېږي. او په کلي کې هم همدا خبره ده چې مرستندویه ځواکونه ډېر کمزوري او فرست هم په ډېر به هالت کې دی، او بلې خوا ته ورانوونکي او سیال ځواکونه او ګواښونه دومره زوره ور دي چې فرست او د مرستندویه ځواکونو هر یو خوځښت چیت پیت او درې ورې کوي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

لکه څرنګه چې مو د کور او کلي چاپېریالونه وکتل چې هلته په کو کې سیال او ورانوونکي ځواکوونو سره د مرکې کېدل شوني ول خو په کلي کې دا ورانوونکي او سیال ځواکونه د فلم په مخالفت کې بیا ډیر ځواکمن او ډېر ول. نو چې اوس ټول هېواد او نورې نړۍ ته ګورو دلته کړکېچ نور هم ژور کېږي او دا ورانوونکي او سیال ځواکونه نه یوازې دا چې ځواکمن او ډېرېږي بلکې دا لا نور هم په سمباله توګه کار کوي او د مخالفت کچه یې ډېر ځواکمنه کېږي.

راځئ چې لومړی د افغان فلم د مرستندویه او مینه والو ځواکونو کچه وتلو. دلته په ټول هېواد او د نورې نړۍ په کچه د افغان فلم سره مینه او مرستندویه ځواکونو شمېر لږ څه ډېرېږي خو دا سمبال شوی او منزم نه دی. نو اوس موږ ګورو چې دغه ورانوونکي او سیال ځواکونه لکه کلیوال په ښار او کلیو کې هندي، ایراني، پاکستاني او غربي فلمونه ، مذهبي ډلې او د جومات وکداران په پلازمینه او ولایاتو کې. او دا چې موږ وینو چې زموږ د سترګو په رپ کې بیا یې په سېنما کې او د فلمونو په دوکانونو کې یا بم الوزولوی وي او یا یې هم اور ورته اچولی وي دا د ورانوونکیو ځواکونو خومره ځواکمنتیا ښکاره کوي. او دا چې زموږ پوهان او مشران د پښتو فلم د ودې سره بې پروا دي دا پخپله د ورانوونکو او سیالو ځواکونو په کتار کې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د عامو او پوهانو خوب او ویره او د پردیو او ناسمو دودونو وړاندېینه او یا ملاتړ په خپله د پښتو فلم ملا ماتوي٠

د ښارونو په کورونو کې د فلم سره دومره دوښمني نشته لکه څومره چې په کلیو ده ، خو دا بیا په د کوزې پښتونخوا په کلیو کې لکه سوات او مرادان کې دا دوښمني بیا کمزورې ده٠ نو د ښار هلکان او نجونې کولای شي چې فلمونه وګوري، خو د فلم په کاروبار کې او په ځانګړې توګه په فلم کې کار کول دا نو بیا د ټولو کورونو په چاپېریال کې دومره لویه ستونځه ده چې ان د پېغور ځای یې نیولی دی٠ نو هلکان هغه هم د ښارونو به لږ څه د مور او پلار سره جنجال او خبرې اترې وکړای شي نجونې خو که چېرې دا خبره را اوچته کړي نو په مرګ به وګواښل شي٠

د پښتو فلم مرستندویه ځواکونه او فرستونه د اوس مهال لپاره بیا هم په ډېر بد هالت کې دي٠ د خدای بخښلي حشمت خان ،چې یو افغان فلم جوړوونکی دی، په وینا د ده د فلم لپاره په ټوله نړۍ کې یوه پښتنه ورته پیدا نشوه چې ده سره په فلم کې کار وکړي نو دې ته وګورئ چې زموږ فلم په کومه ټیټه کچه کې دی٠ کوم وخت چې ما په بریتانیا او هالند کې ولید او ده راته دا د یوې لویې اند ښېنې په څېر دا خبره وکړه نو ما هم وروسته له نورو خبرو دا ورته په ډاګه کړه چې هلته په پېښور کې ډېرې ښې پښتنې انځورګرې(هنرمنداني) شته٠ ده ته مې دا مشوره ورکړه چې هلته هم ولاړ شي او هم د هغوی سره خپلې تجربې شریکې کړي٠ نو ده هم راته ښه وکړه٠ دا چې دی خدای په ځوانۍ که رانه واخیستو نو ما ته هم دا پته ونه لګېده چې دوی د دغو اړیکو جوړولو لپاره څومره پرمخ تګ کړی ؤ٠

نو دا کوم یو یو فرست چې هم پیدا کېږي نو هغه به خامخا په پردیو وسایلو پوره کېږي او دا فرستونه به د پردیو او سیالو ځواکونو لخوا د ماتي سره برابرېږي٠ دا ځکه چې اوس د پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نور فلمونو سره په ۷۰-۲۰ میلیونه افغانانو کې دومره مینه وال شته چې پښتو فلم ته مینه وال د سره پیدا کېږي نه٠ نو پایله دا ده چې پښتو فلم ته کومه اړتیا چې شته هغه یا خو د نورو فلمونو لکه پارسي، هندي، انګرېزي، اربي، ترکي ، اوردو او داسي نورو لخوا په غوښتنه چې بدلېږي ځوابېږي او یا هم دا غوښتنه په ځانګړې توګه په ژونکه کې وژل کېږي او تر غوښینې کېدو پورې نه رسېږي چې بیا کوم پښتون را پورته شي هغه په پښتو فلم ځواب کړي او پښتو فلم ورته ورسوي٠ یوا ځې دلته په لندن کې ډېری افغانان اوس د خپل هېواد پلمونه ډېر اخلي٠ چې دې ته پام اړول په کار دي٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ننداري څېړنه د دود دستور او هنر انځور بيلګيزه کې

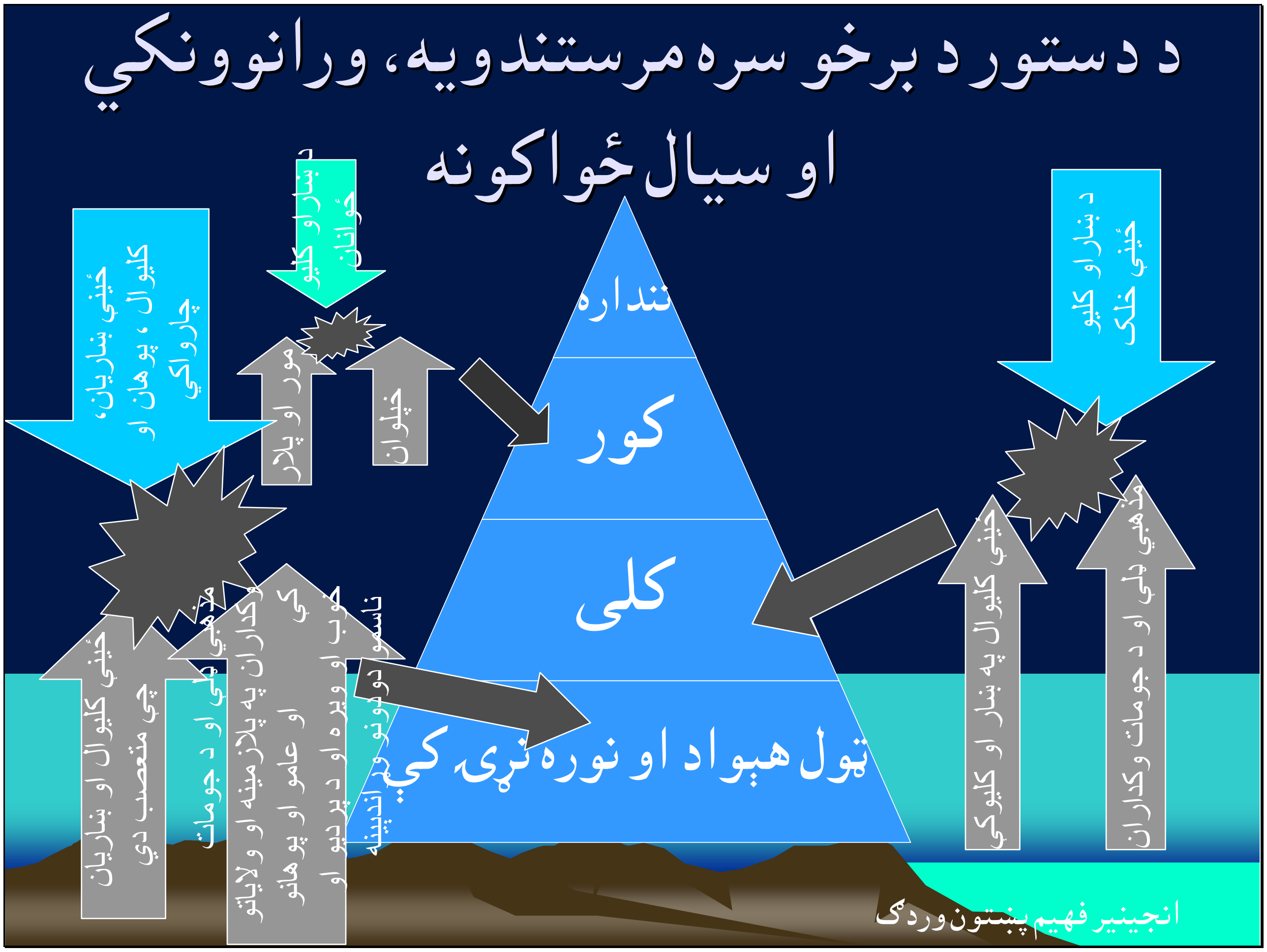

Figure 24 انځور شمېره ۲۵ د دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنيزه بيلګيزه.

لکه څرنګه چې مو فلم وليد او په دريو چاپېريالونو کې مو وڅېړلو په همدې توګه د پښتو نندارو هم غواړم چې وڅېړم.

ننداره په ننی ـ بڼه کې دا يوه نوې برخه ده خو د افغانانو په ژوندانه کې ننداره د ډېر پخوا راهيسې شتون لري. چې د ډېر پخوا څخه به په کليو کې ټوکيان ول او هغوی به يو يا دوه کسان ول او بيا به ټوکې کولې او يا يې هم کيسې کولې. د پښتنو ژوندانه ته ننداره په لومړي ځل په چارسده کې د حضرت پاچا خان په مرسته د خدايي خذمت ګارانو لخوا په نوې بڼه وړاندې شوه. ننداره زموږ په کليو کې او ښارونو کې رواج شوې ده خو دې سره هم سيال او ورانوونکي ځواکونه شته او هغوی به اوس وګورو چې په کومه کچه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور:

د فلم په پرتله د کور په چاپېريال کې د ننداري سره دومره مخالفت نشته. داسې هر کور کې په ټيټه کچه د ننداري لپاره مينه شته او هغه دا چې ډېرى مېندې او پلرونه خپلو ماشومانو کې يو يو چې توکې ، پېشارې او پېښې (ننداري انځورګري) کوي هغه بيا نازوي او په ځينو کليو کې بيا نجونې هم د کور او کلي په چاپېريال کې دا زړه ورتيا کولی شي چې پېښې او توکې وکړي. خو دا چې بيا دا ماشومان د ننداري لپاره په مسلکي کچه وغواړي زده کړې او يا هم کار وکړي نو بيا د غو ماشومانو مخه همدا ميندې او پلرونه او خپل خپلوان د کور په دننه کې ډب کوي او بيا ترينه پېغور جوړ کړي. داسې به ډېر کم کورونه وي چې هلته دې د ننداري لپاره ماشومان وروزل شي. نو دا ويلای شو چې ورانوونکي او سيال ځواکونه شته خو د مرستندويه ځواکونو ځواکمنتيا هم د پام وړ ده چې موږ دلته بيا فرست هم لرو او اړتيا هم شته د کور په دننه کې. او دا اړتيا په غوښتنه بدله شوې ده ، چې ان په هر کور کې رسولو ته اړتيا ليدل کېږي. د دغې غوښتنې لپاره د ځواب توکي جوړول د کورونو د خوښې په کچه او ورته توکي د فرست د ډکولو لپاره جوړ او وړاندې شي خو په ډېر پام سره.

کلی:

همدا چې موږ د کلي چاپېريال ته راځو نو ګورو چې پدې کې لوبغاړي او ځواکونه ډېرېږي. د کلي په چاپېريال کې د ننداري سره د کلي په کچه مينه هم ډېره ده او هم د ننداري د لوبغاړيو لپاره د ودې چاپېريال هم شتون لري. خو دا نندارې په ډېره کمزرې بڼه شتون لري. دا ننداري اکسره د کليو (چې هم ولاياتو او هم په ښارونوکې) ټوکيان دا دنده په مخ بيايي. او دا کسان پېژندل شوي کسان دي. او همدا شان د ښځو په مېنځ کې هم همدا سې پېغلې، کشرانې او ان زړې ښځې د ټوکو ډېر ښه مهارت او پوهه لرې او په خپلو ټوکو سره دا نور خپلوان د ننداري په چاپېريال کې خندوي او خوښ يې ساتي. داسې کلي شته چې په هغه کې د کلي ټول خپل خپلوان نر او ښځې او بيا په ځانګړې توګه د خوښيو په وختونو کې دوی سره يوځای د نورو خوښيو تر څنګ ټوکي ټکارې او هم ننداري جوړوي. چې دا ننداري بيا لږ څه پرمخ تللې بڼه لري. لکه په وردګو کې کومه زړه ښځه او يا هم همدا ټوکي ښځه د ناوې په ځای کېنوي او يو د ناوې شال وربانديږ واچوي چې کله شاهدان د ښځو مېنځ ته راشي نو دلته پېنځه يا لس مشران او ډېرى هلکان هم وي چې بيا دا شاهدان چې دا خولې خلاسې کړي د خبرو لپاره نو په همدې شېبه دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوکي ښځه او يا هم کومه بله پېغله او يا ښځه دوی دواړه شاهدان په ډېر مهارت او ننبه ويشتنه په دا خولو باندې د اوړو په غونډارې وولي او ټول هم همدا شاهدان او هم يې ملګري په اوړو ککړ پکړ او سپين مين شي او ټول نارينه په ټېښتنه بريالي شي ، نو پدې سره ټول د واده خلک دومره وخاندي چې اکسره خپلې اوښکې هم نشي درولای. همدا رنګه په افغانانو کې د کليو په کچه دننداري لپاره په ځانګړيو وختونو کې او ځانګړيو ځايونو کې مينه او مينه وال شته. دا چې دا په ډېر يو کمزوري هالت کې ده نو دا به بيا وروسته وګورو چې څرنګه دا بډايه کړو او مخالفت ورسره له مينځه يوسو.

بلې خوا ته د ننداري سره چې په کليو کې کوم مخالفت شتون لري هغه بيا هم يو شمېر کليوال او هم هغه پلرونه او ميندې دي چې هغوی د دې په ارزښت نه پوهېږي. او هم (متعصب) يا وچ سري دي. د دوی تر څنګ ځينې مذهبي ډلې او د جومات واکدارن هم يې مخالفت په ډېره کلکه کوي او د دين په وسيله يې ټکوي. نو چې اوس د اړتيا او غوښتنې او رسولو چاپېريال ته راشو نو دلته دا اړتيا په غوښتنه بدله شوې ده او هم کوم بل څوک ورته دومره رسول نکوي. يوازې د ښارونو په کليو کې دا په ډېره اوچته بڼه ننداره وړاندې کېږي. نو دلته يوه ستونځه لا تر اوسه شته چې هغه هم په کليو کې د هغه چا سره چې وغواړي د ننداري لوبغاړي شي په ډېره سختۍ سره مخالفت شته او که چېرې نجونې وغواړي چې د ننداري نړۍ ته او کاروبار ته د تګ پکر وکړي نو دا به کېدای شي چې د ژوندانه په بيه ورته ګران پرېوځي. او دا نجونې به په مرګ وګواښل شي. نو په کلي کې يو لوی فرست شه دا هم په ډېر پام سره بايده چې غوښتنه دځوابلو لپاره په سمو توکيو سمبال شي.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

بره مو وليدل چې د ننداري لپاره چې څومره مينه شته د کلي په کچه او څومره مخالفت ورسره دی خو بيا هم د کلي په کچه غوښتنه ډېره ده او ځوابول يې يو اړين کار بربښي. په همدې توګه په ټول هېواد او نوره نړۍ کې چې موږ د افغانانو ننداري ته ګورو نو دا په خورا ټيټه کچه کې ده. په ښارونو کې ننداري يو څه وده کړېده. خو دا ننداري اکسره د نورو هېوادنو څخه کاپي کېږي ځکه چې دا د کليو سره ډېر لږ تړاو لري او هم همدا کسان چې ننداري لوبغاړي دي همدوی هم د کليو سره کمې اړيکې لري. نو د ښارونو په کچه د ننداري سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده او د ځوابول يې هم د هېواد د کلتور لپاره ښه رول لوبولی شي . کله چې موږ ننداري ببا په سيې ډي ګانو کې ګورو هغوی بيا ډېرې يې اوتې بوتې دي. خو بيا هم د وي په حال کې دي. د ننداري سره چې څومره مخالفت شتون لري هغه بيا په ښارونو کې خورا سمبال او منزم دی او زور د مخالفت هم خورا ځواکمن دی. په همدی توګه د ننداري سره چې بيا څومره مينه ده او دا مينه چې ببا په غوښتنه بدله شوې ده دا بيا په ځانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه به کوزه پښتونخوا کې ډېره ځواکمنه ده. خو هلته بیا د ننداري سره مخالفت په ډېره ځواکمنه کچه دی چې ان یې نشتر هال بند کړ. او هغه مذهبي ډلې او د جومات واکداران دي چې د ننداري سره دوښمني کوي او افغان کلتور په لوی لاس وژني. او دا لویه تېروتنه او زیاتی دی. دا چې زموږ مشران، پوهان او سیاسي او ټولنیزې ډلې د دې په مقابل کې بې پروا دي دا په خپله د غلیم په سنګر کې درېدل دي او د د سیالو او ورانوونکو ځواکونو په کتار کې درېدل او د هغوی تله درنول دي. نو د مرستندویه ځواکونو ځواک او زور سره زیاتی کېږي. نو په کار خو دا ده چې د ا پوهان، مشران او سیاسیون خو دې لږ تر لږه د مرستندوی ځواکونو ملاتړ خو وکړي. تر څو دا مینه چې په غوښتنه بدله شوې ده هغه د ځوابلو لپاره په یو سم کاروبار بدل او یوه ځواکمنه اقتصادي برخه د کلتور وګرځي. نو موږ ګورو چې د ننداري لپاره فرست شته چې په مینه، اړتیا ولاړ او بیا غوښتنه چې دا فرست یې جوړ کړی دی. نو د دې په مخالفت کې چې څومره ځواکونه شته هغه له پامه نشو غوځولای چې د بهرنۍ ننداري لکه ، هندي، پارسي، اوردو ، انګرېزي، اربي، ترکي او داسې نور زموږ د ننداري سره په سیالۍ کې دي. نو دا فرست هم پکار دي چې د کور او کلي په مرستې او بنسټ سره په ګډه ځواب شي او کلتوري توکي ورته په ډېر پام جوړ او وړاندې شي. داسې ونشي چې بیا د همدا مذهبي ډلې او د جومات واکدارن او ځینې ساده او ناپوهه وچسري کسان په ګډه سره د ننداري مرۍ ټوله پرې کړي او د نورو پردیو هنرمندانو لپاره ډګر تش کړي چې بیا هغوی پرې مزې وي او نوره شتمني مو رانه په دې توګه هم وړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو انځور څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګیزه کې

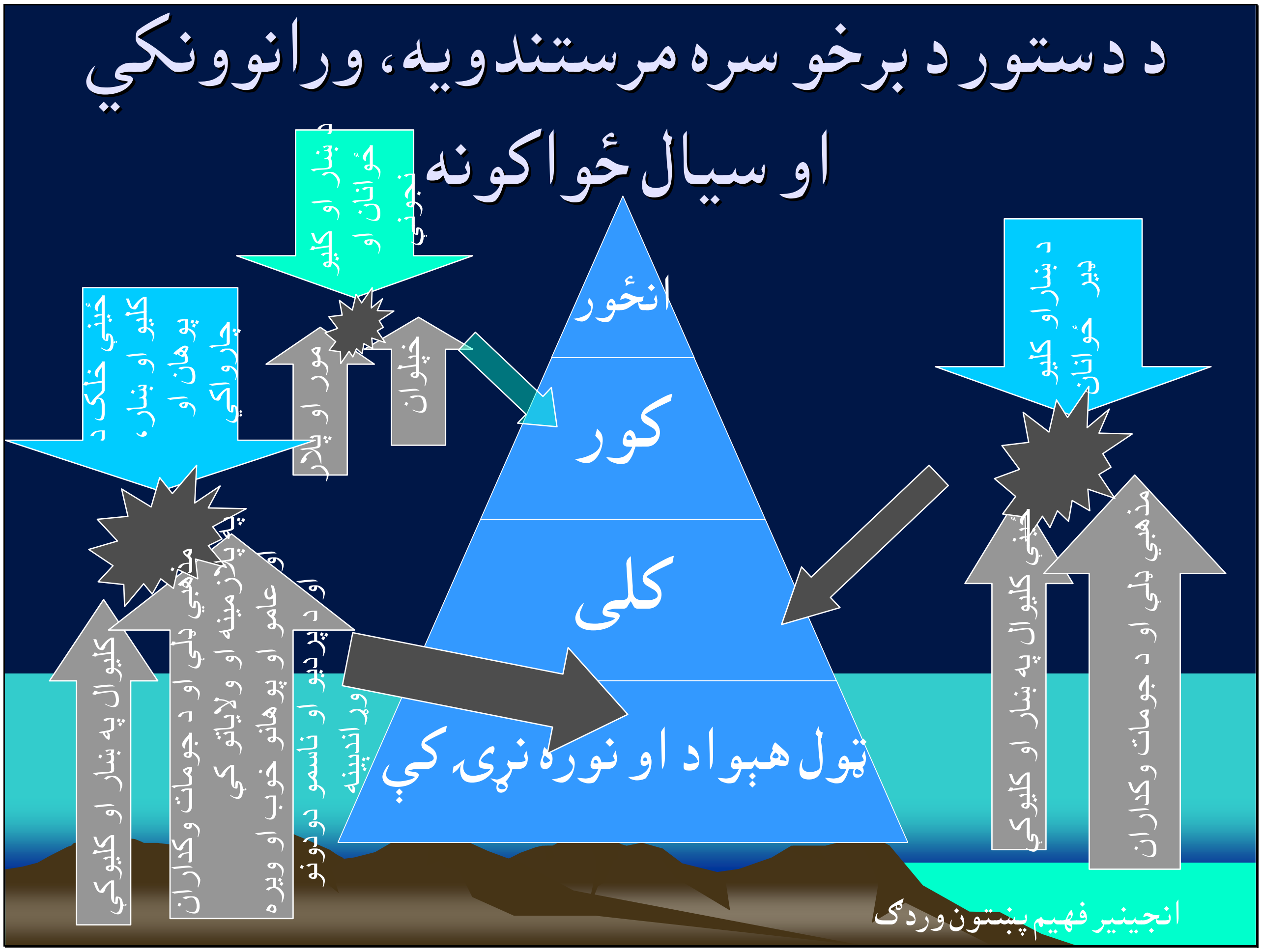

Figure 25 انځور شمېره ۲۲ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنیزه بېلګیزه.

انځور په افغانانو کې ډېر پخوانی تاریخ لري. د دې ژور او تاریخي څېړل د ما د څېړنې او لیکنې د وسه وتلي او د موخې نه لېرې خبره ده.

لکه څرنګه چې د فلم او نندارې برخې مو له دوو اړخولمړی یې د اړتیا ، غوښتنې او رسولو او دویمه یې د په هغه کاروبار کې د مرستندویه ، ورانوونکو او سیالو ځواکونو څېړنه په دریو چاپېریالونو کې وکړه ، همدا شان به د انځور څېړنه په ورته تګلاره وکړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور:

اوس چې يو ځل بيا په دغه بېلګيزه کې د انځور ښېرنه کوو نو بيا هم ګورو چې د کور په چاپېريال کې د انځور سره مينه اړتيا او هم يوه مهارت ته آوښتې ده. د کور په چاپېريال کې انځور په ډېر پخواني پړاو کې دی. هلکان د يو ډول انځور سره مينه لري او هغه کاڼي او نجونې بل ډول انځور سره مينه لري او هم يې کاږي. د بېلګې په توګه د کورونو په چاپېريال کې هره پېغله مخکې له دې چې واده شي نو دا بايده چې يو څه د کور کارونه يې زده کړي وي او د انځورونو کاږل او هغه هم په پردو، دسمالونو، د ماشومانو او لويانو ټټر، د ښځو پر جامو، د بالښتونو او کټونو پر پوښونو باندې د لاس کار چې ښکلي انځورونه ورباندې ګنډل کېږي دي. او دا انځورونه بيا ډول ډول دي. د هلکانو انځورونه بيا چې دوی ښوونځي ته ځي نوره هم وده کوي. په ټولنه کې انځور ته اړتيا شته د ژوندانه په برخو پورې پاېښتي ګنډل شوې ده، او دا بيا په غوښتنه بدله او په رسولو کې يې همدا د کور په چاپېريال کې هلکان او نجونې بوختې دي. چې دې ته مرستندويه ځواکونه وبيلای شو او بلې خوا ته د دې مخالفت چې کوم مېندی او پلرونه او خپلوان دي هغوی د ورانوونکيو او سيالو ځواکونو ځای نيسي. دلته يو اځې سيالي هم شته چې وروڼه او خويندې ان د کور په چاپېريال کې په سيالۍ بوخت دي او دا سيالي د سمبالولو په پوهه کې ډېر ارزښت لري چې دا په خپل وار سره ښېګڼه مينځ ته راولي او انځور ته د کور په چاپېريال کې وده ورکوي. نو زمونږ انځور ته په کورونو کې په يو ځانګړې برخه کې فرست شته چې دا بيا کولی شو چې وده ورکړو او بيا يې د انځور نورو برخو ته خپور کړو. نو په پايله کې وبيلای شو چې د کور په چاپېريال کې وراونوونکي او سيال ځواکونه بيا هم يو څه نا څه ځواکمن دي. خو که دا نجونې او هلکان وغواړي چې بيا دا مينه او مهارت بيا په مسلک واړوي نو بيا د هلک سره خو مخالفت سخت دی خو د نجونو په کچه نه چې تر مرګه پورې ګواښ او ستر پېغور دی.

کلی:

کله چې موږ د کور د چاپېريال ځخه لږ څه د کلي چاپېريال ته راوځو نو ګورو چې دلته دا ځواکونه اړتياوې، غوښتنې او رسول ټول بيا بل رنګ ځان ته غوره کوي. په کلي کې د انځور لپاره بيا ستونځې د ورانوونکيو او سيالو ځواکونو لخوا بيا ډېر زياتې دي. دا ځکه چې دا ورانوونکي او سيال ځواکونه بيا چې کوم ځای په ټولنه کې لري د هغوی اغېزه خورا ډېره ده. چې هغه انډول چې په کور کې ول هغه بيا د کلي په کچه خورا کمزوری دی. د انځور سره مرستندويه ځواکونه د کلي په کچه کمزوري دي. موږ چې دغه بېلګيزې ته ګورو نو موږ ته په ښکاره ښکاري چې په کلي کې چې مذهبي ډلې او د جومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکداران او ورسره چې ځینې د کلي او ښارونو خلک د انځور سره مخالفت کوي دا مخالفت انځور ورانوي او د ورانوونکو او سیالو ځواکونو ځای نیسي. چې دوی د مرستندویه ځواکونو په پرتله بیا ځواکمن دي. او هغه فرست چې په کور کې ؤ هغه بیا په کلي کې کمزوری دی. نو غوښتنه د کلي په کچه په بل ډول ده چې دا د ودی مخ نیوی کوي. دلته موږ ګورو چې دا مخ نیوی بیا هم لکه د ننداری او فلم په کچه نه خو په بله بڼه د انځور مری پرې کوي او ودې ته یې نه پرېږدي. کوم هلکان او نجونې چې د انځور سره مینه لري او په کې مهارت هم لري نو دا نوره وده نشي کولای. دا ځکه چې غوښتنه پېغور شوې ده. یوائې هلکان کولای شي یو څه نا څه هغه هم په خورا کم شمېر سره د انځور سره د مینې په برکت تړاو وساتي خو نور کوم داسې هڅوونکي او غوښتنې نشته چې دا مخ په وړاندې ولاړ شي. دا ځکه چې مخالفت او ورانوونکي ځواکونه خورا ځواکمن دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هېواد او نوره نړۍ:

او اوس چي دي پاس ښېلګیزي چي ته ګورو دلته موږ ته یو بدلون راته په ګوته کېږي دا ځکه چي هغه کوم چلند چي د کور په چاپېریال چي کېده د انځور سره هغه بیا د کلي په کچه بل دول ؤ· او د دي دلیل همدا د اړتیاوو ، غوښتنو او رسولو دا ورانوونکیو ، سیالو او ځواکونو د مرستندویه ځواکونو په زد ول· د کلي په کچه زموږ د انځور سره لویه ستونځه ده· او چي اوس بیا د ټول هېوا د او نوري نړۍ په کچه خپل انځور ته ګورو نو دلته بیا دا انځور لپار همدا ځواکونه او غوښتني هم خپل انډول بدلوي· په ښارونو کي همدا چي غوښتني زیاتیږي د هغي نه په لوړه کچه بیا ورانوونکي او سیال ځواکونه بیا ډېرېږي· دلته د انځور د کاروبار لپاره یو ګډ و وډ انځور لاس ته راوړو· په عامه توګه خو د ماډل ښځه ښکاري چي ورانوونکي او سیال ځواکونه ډېر ځواکمن دي خو بیا دغه کورنۍ اړتیا چي د کلتور او دود او دستور په مرسته رامینځته شوي غوښتنه یي هم په ښارونو کي بیا خوځولي ده· خو بیا په ښارونو کي په ځانګړي توګه په پلازمېنه کي بیا د انځور سره سیاسي ا و تاریخي اړتیاوي هم د انځور سره یو څه نا څه مرستندویه برخي جوړېږي· د دي سره سره چي موږ ګورو دلته د ټول هېواد په چاپېریال کي ورانوونکي او سیال ځواکونه دومره ځواکمن دي چي دا اړتیاوي بیا هم په کور کي د ننه د غوښتني خوا ته نه پرېږدي او کي چېري بیا په غوښتنه بدلېږي بیا نو هغه د پردو لخوا رسول ورته کېږي· د بېلګي په توګه د بودا د بیا رغولو لپاره د جاپان ښځه پوهان راوستل کېږي· او د موږ لپاره یوه بله ستونځه لکه د فلم او ننداري په کاروبار کي ولیدل شو هغه دا چي زموږ چارواکي، پوهان او مشران چي کومه بي پروایي د خپل دود د دستور سره لري او په دي ځانګړي د انځور په کاروبار کي دا هم د ورانووکیو او سیالو ځواکونو سره مل دي او مرستندویه ځواکونو او غوښتنو ته ګواښ ګرځي· د دي سره سره دلته یو ښه فرست شته چي موږ کولای شو چي د غوښتنو او اړتیا او مرستندویه ځواکونو په مرسته یي د ځینو دودیزو چلوونکیو په هڅولو سره وخوځوو او د ودي لپاره یي چاپېریال برابر کړو· چي بیا دا په خپله د نورو برخو سره مرستندویه ونډه لوبولای شي·

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ټنګ ټکور څېړنه د دود د ستور او هنر انځور بېلګيزه کې

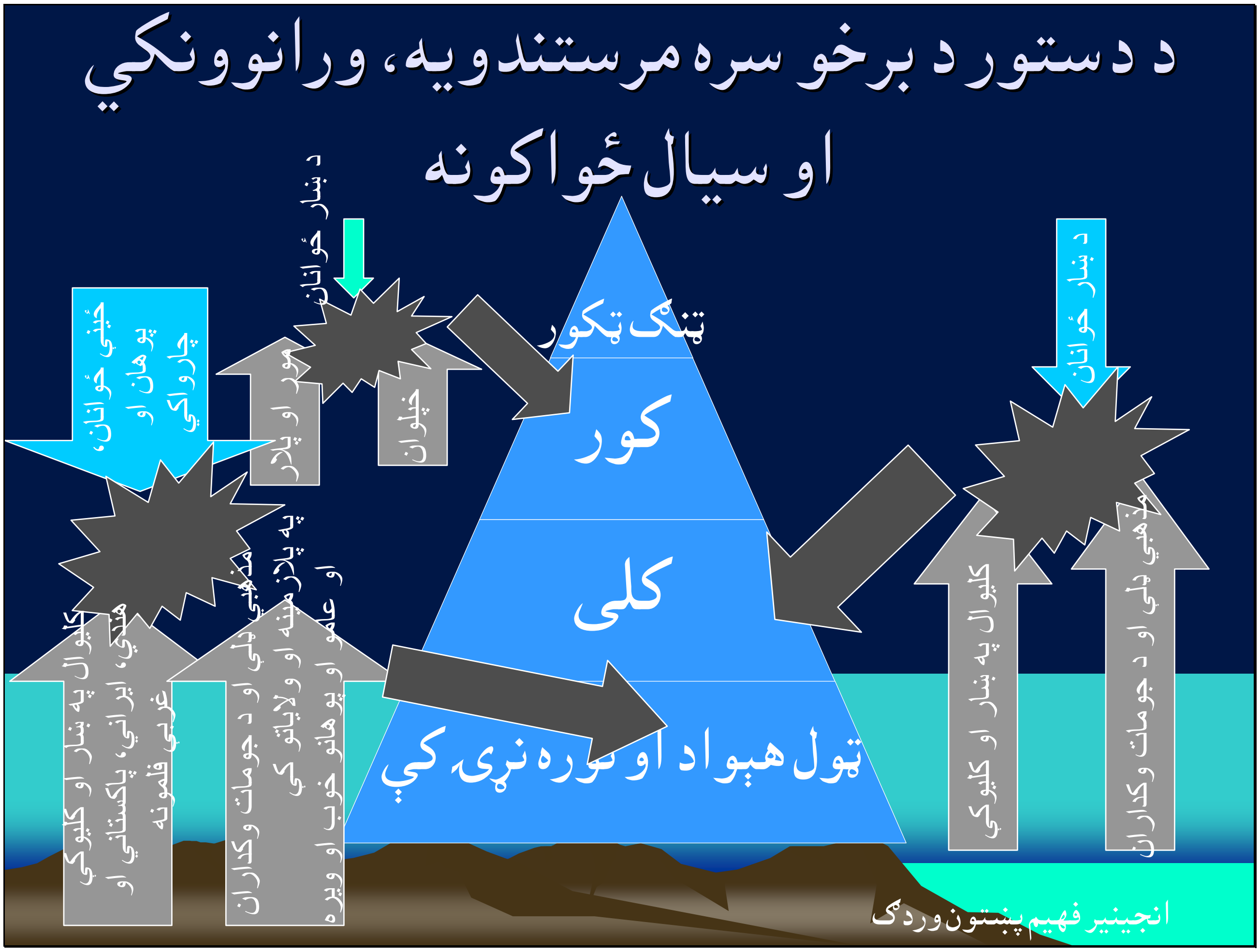

Figure 26 انځور شمېره ۲۷ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه۰

ټنګ ټکور يا موسيقي د هر کلتور هغه برخه ده چې د ژبې د ودې لپاره ډېر لوی رول لوبولای شي۰ او مونږ به وګورو چې د پښتو ټنګ ټکور د پښتو ژبي د ودې لپاره په کومه کچه مرسته کولای شي۰ دا به هم وګورو چې دا د يوه چلوونکي په توګه مونږ کارولای شو او که نه۰

لکه څرنګ چې مو د دستور د نورو برخو سره په ټولو چاپېريالونو کې يو څه نا څه مينه او غوښتنه په يوه ګډوډ هالت کې وليده خو د موسيقي انځور او عکس بيا دلته بل شان ته دی۰ دا ځکه چې د ټنګ ټکور يا موسيقي سره خو مينه خورا ډېره ده او هم اړتيا غوښتني ته اوچته شوې ده او هم په خپل هېواد کې ورته رسول کېږي۰ نو اوس به وګورو چې بيا ستونځه چېرې ده

LARAWBAR

(c) ketabton.com: The Digital Library

او څه ده او زموږ موسيقي ولې بيا سمه وده نه کوي. نو دا به هماغسې په دريو چاپېريالونو کې د ځواکونو او غوښتنو په چوکاټ کې وڅېړو.

کور:

زموږ د کور په چاپېريال کې که يو څوک هر څومره کرکجن هم وي خو د موسيقي سره يې يو څه نا څه مينه شته او د هغه په شتون کې هم ټنگ ټکور اورېدل کېږي. خو دا چې بيا د موسيقي په کاروبار کې برخه اخيستلو او يا هم سندرغاړی کېدو او نڅا گر کېدو خبره سره څېړو نو بيا دا انځور په بل مخ اوړي. او چې بيا په کور کې پښتو ټنگ ټکور خبره هم مينځ ته راځي نو بيا هم انځور بل رنگ اخلي. نو موږ درې بيلابيلې برخ د کور په دننه کې بايده چې وڅېړو.

لومړی دا چې اړتيا او مينه چې په غوښتنه اوښتې ده دا يو ښکاره خبره ده. خو زموږ د کور په چاپېريال کې بيا دې غوښتنې ته د رسولو لپاره چې کومه سيالي روانه ده هغه زموږ خپلو سندرغاړو او د موسيقي د کاروبار خلکو او هنرمندانو بايللې ده. دا ولې؟

دا ځکه چې د کور په دننه کې همدا د کور غړي دي چې د پرديو او سيالو ځواکونو ملاتړي دي. يدې چې دوی د پرديو د ټنگ ټکور پيتې، سي ډي او نور توکي اخلي او زموږ خپله موسيقي د غوښتنې په سيالۍ کې پاتې راځي، او زموږ د ټنگ ټکور په کاروبار هم بده اغېزه اچوي. او دا ځکه چې ، کله چې موږ د موسيقي د کاروبار خبره کوو ، دبيلگې په توگه يا سندرغاړی کېدل او يا هم هنرمند کېدل او يا هم د هنر د تجارتي برخو چلول، نو بيا انځور بدل ځکه دی چې بيا دکور کوم غړي چې دا مينه ښکاره کړي هغه سره د پېغور چلند کېږي، او يو اځې په ډېر کم شمېر د ښارونو هلکان او د گوتو په شمېر نجونې دا مينه ښکاره کولای شي. خو بيا که چېرې د کلي نجونې د کور په چاپېريال کې د ټنگ ټکور سره مينه ښکاره کړي يا په دې مانا چې وغواړي چې سندرغاړې شي نو هغه به د مرگ په گواښونو وډارول شي. او ټول ژوند به ورته پېغور جوړ شي.

زه خپله چې ماشوم وم زما د سندرو سره خورا ډېره مينه وه. او ما به ډېرې سندرې زده کولې خو دا به مې ځان سره او د ملگرو سره په سيالۍ کې بللې. زما د سندرو ويېلو سره ډېره مينه چې زه هم په ستېج سندرې ووايم او ملگرو به راته ويېل چې ته په دې ټولگۍ له موږ ټولو تکړه يې. هغه وخت چې په شپږم او اووم ټولگۍ کې وم لکه د بل هر وخت په شان د هندې سندرو ډېر بازار تود وو او هغه ځکه چې هلکانو او نجونو به د هند پلمونو څخه سندرې زده کولې. ما هم يوه سندره زده کړې وه. نو چې موږ هلکان او نجونې کوچې ته د لوبو لپاره راووتلو نو ما به له ډېرو دا سيالي وگټله او هغه هم ځکه چې دې نورو به نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندره سمه زده وه او نه یې هم سمه وېیلای شوای. زموږ په ښوونځي کې د سندرو وېیلو لپاره غوښتنه وشوه نو ملګرو راته وکتل او زما نوم یې هم ورکړ نو ماهم ووېیل هو سمه ده. چې زه خو هم کپتان یم او هم د دې نورو څخه ښې سندرې وېیلای شم. نو چې کور ته راغلم چې دا کیسه مې مور او پلار ته وکړه دوی راسره هېڅ مرسته او ملاتړ ونه کړ او راته یې ووېیل چې د پلار ږیرې او پګړۍ ته دې ګوره او دې سندرو ته او بیا خو د سرو روسانو ته ګوره او د هغوی ګوډاګیانو ته. نو ما هېڅ هم ونه وېیل او بله ورځ مې خپل نوم لرې کړ. نو بیا مې د خپل یوه ملګري سره چې نوشاد چې له ماڅخه دوه ټولګۍ ټیټ و هغه سره د سندرو وېیلو مرسته کوله. هغه به راته وېیل چې دا سندره ته څو ځله ماته ته تېره کړه نو بیا ده هماغه سندره په د سینما پر ستېژ وبلله او ماته یې ډېر خوند په دې راکړ لکه چې ما بللي وي. او خورا ډېر خپه هم شوم چې پر ما دا ستېژ د کور لخوا وتړل شو. زه نه وایم چې ماڅخه داسې او هاسې سندرغاړی جوړ شوی و. خو ماته چا دا چانس رانکړ او زما دا ارمان تر اوسه په زړه کې غوټه پروت دی. که خدای کول چې دا غوټه به یوه ورځ پرانیزم. نو دلته دغه چلند خپله د ژوندانه د اتیاوو سره په درغلۍ کې دی. او چې موږ د ټنګ ټکور سره مینه لرو خو بیا سندرغاړي او موسیقي هنرمند ته په سپکه ګور او بیا د نورو د موسیقي توکي هم اخلو نو بیا خو زموږ خپله ټنګ ټکور په یو لوی ناورین او کړکېچ کې ده. نو موږ په خپله په لوی لاس د ورانوونکو او سیالو څوانوکو مرسته او د خپل هنر او ټنګ ټکور یا موسیقۍ مرۍ پرې کونه کوو. په پایله کې به دا ووایو چې کومه غوښتنه چې د کور په چاپېریال کې ده هغه په دوو برخو کې د دوو ګوانښونو سره مخامخ ده. چې یو ګوانښ د سیالو څواکونو دی چې زموږ د ټنګ ټکور یا موسیقۍ سره یې کوي. او دا سیال ځواک ګوانښ دا د نورو ژبو موسیقي ده چې دا په غوښتنه باندې بده اغېزه اچوي ځکه چې کومه پیسه چې بایده په کورنۍ ټنګ ټکور ولګي هغه د پردیو ټنګ ټکورونو یا موسیقیو خوراک شي نو بیا د خپل هنر لپاره څه پاتې نه وي او بیا یې زموږ خلک یا هم خوشې غواړي او یا هم مفت یې کاپي کوي چې دا یو دا چې غلا ده او بله دا چې د هنر او کلتور سره لوی زیاتی دی.

او بل ګوانښ همدا د هنرمند کېدو خبره ده چې د کور په چاپېریال کې دغه مینه او دغه چې غوښتنه هم ده وژل کېږي او ډېرې ورتیاوې د موسیقي خاورې کېږي.

نو د کور په چاپېریال کې چې کوم فرستشته هغه به د سیالو او ورانوونکیو ځواکونو څخه وژغورل شي او هم دغه د هنر په زد پېغورونه چې د کور په چاپېریال کې دي د رول ماډولونه په مرسته له مینځه یوړل شي. نو اوس زموږ ټنګ ټکور یو څه نا څه د دکلتوري برخې د چلوونکي ځواک په توګه کارول کېدای شي تر څو د پښتو ژبې د ودې لپاره مرستندویه رول ولوبوي. خو دا به وروسته هم د نورو تر څنګ وګوروو چې دا به څنګه تر سره کېدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي:

ټنگ ټکور زموږ د کلي په چاپېريال کې لکه ننداره همدا سې هالت لري. تو پير يې په دې کې دی چې د ننداري لپاره پېغور نشته خو د ټنگ ټکور لپاره دا بيا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووايي. او چې د چا لور سندرې وو ايي نو په مرگ به وگواښل شي.

په کلي کې د ټنگ ټکور غوښتنه بيا د کور په کچه لويه ده. او همدا رنگ د اړتيا او غوښتلو لپاره ځوابول او رسول هم ډېر دي. په همدې شان د کلي په چاپېريال کې د ټنگ ټکور په زد ورانوونکي او سيال ځواکونه هم خورا ځواکمن دي. موږ گورو چې مذهبي ډلې او د جومات واکداران بيا خپله بنه ښکاره کوي د ټنگ ټکور يا موسيقۍ سره په دوښمنۍ کې. د دوی تر څنگ هغه کليوال چې د دوی تر اغېزې لاندې راغلي او يا هم په خپله وچسرې دي هغوی هم د موسيقي سره دوه ډوله دوښمني کوي. يو دا چې د ټنگ ټکور يا موسيقي د هنر سره او بله دا چې د هنر مند سره يې. او بيا خپل خپلوان خو لا پرېږده دا کلي نور ځوانان هم د سندرغاړي کېدو او هنرمند کېدو څخه راگرځوي. د دې ورانوونکيو او سيالو ځواکونو تر څنگ بيا دلته نور سيال ځواکونه شته چې هغه د نورو هېوادونو او ژبو کلتوري توکي او موسيقي ده چې بيا د افغان د موسيقۍ سره د سيالو او ورانووکيو ځواکونو کار کوي او زموږ موسيقۍ ته لوی گواښ جوړوي. د کلي په کچه چې څومره غوښتنه شتون لري هغه بيا ټوله د دغو سيالو او ورانووکيو ځواکولخوا هم تر ولکې لاندې راځي او هم مخ په کمېدو ده. نو په کلي کې هم يو لوی فرست شته او تر څنگ يې دا گواښونه او سيال او ورانوونکي ځواکونه شته چې مرستندويه ځواکونه په خورا سختۍ سره ساه اخلي. موسيقي هم يو څه نا څه کېدای شي چې د کلتوري چلوونکيو او خوځوونکيو ځواکونو رول ولوبوي او هغه هم په ډېر پام سره چې موږ دا سيال او ورانووکيو ځواکونو سره څرنگه چلند وکړو. او پخپله د افغان هنرمندانو تر مينځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سيالۍ ته اړتيا ده هغه بيا ورو ستنۍ خبرې دي چې بيا به پرې څېړنې نه وروسته خبرې وکړوو.

ټول هېواد او نوره نړۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ چې چاپېریال څومره لویېږي همدومره د ځواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي. د افغانانو په ښارونو کې چې څومره د ټنګ ټکور یا موسیقي سره مینه او ورته اړتیا ده بیا همدومره ورسره غوښتنه نشته ۰ د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا اوچته او ډېره ده خو دا غوښتنه بیا چې ځوابول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنګه مو چې د کلي په چاپېریال کې د ټنګ ټکور څېړنه وکړه او هلته مو ولیدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده ، زموږ ټنګ ټکور په ښارونو کې بیا تر هغې نه د ډېرو منزمو او سمبالو سیالو او وړانوونکیو او ځواکمنو ځواکونو تر ساتور لاندې ده. نور خولا پرېږه دا چې زموږ د فلم اوموزیک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه یا خو په بمونو الوزل کېږي او یا هم سوځول کېږي نو بیا د وړانوونکیو ځواکونو پیاوړتیا بې بریده او زیاتېپاله ده. او دا چې زموږ پوهان، سیاسیون او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د وړانووکیو ځواکونو ملګرتیا او د هغوی ملا ترل دي. دا به یا وېره وي یا بې پروایي او هم بې خبري خو هر یو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه هالت څخه راووځي او د مرستندویه ځواکونو سره مل شي او د چلوونکیو او هڅوونکیو ځواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندی ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندویه ځواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندویه ځواکونه بیا دومره سمبال ندي لکه څومره چې وړانوونکي او سیال ځواکوونه دي. او بله دا چې دوی بیا ځواکمن هم ندي.

او چې غوښتنې ته ګورو نو دا غوښتنه بیا هم د وړانوونکیو ځواکونو او سیالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سیالو ځواکونو په بڼه کې دي، تر برید لاندې دي. نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته ګورو چې دا غوښتنه همدې سیالو ځواکونو د وړانوونکیو ځواکونو او ویده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راوستلې ده. دلته هماغه د کور ګواښ چې هلک یا نجلۍ نشي کولای چې د ټنګ ټکور یا موسیقي په کاروبار کې کار وکړي یا نې هنرمندان شي هغه ګواښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلویزیونو کې د هنرمندانو لپاره د ودې ځینې پروګرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بیا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي.

نن سبا یو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې اوسېږي د خپلې موسیقۍ سره مینه په غوښتنه بدله شوې ده چې دا ډېری یې د کوزې پښتونخوا برکت دی. او هلته اوس د کلتور دا برخه په دریو ځواکونو چې اتڼ ، په خپله موسیقي او د پلم او ډرامو لپاره موسیقي ده موسیقي یې د ځواکمنېدو په خوا بیایې. بلې خوا ته بیا د ډېرو ستونځو سره مخ ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ چې اوس ګورو دا بيا په ډېر چټي د ودې په پړاو کې ده ځکه چې اوس ځينې د موسيقۍ پر مخ بېوونکي د هنرمندانو ځخه ناوړه مالي او سياسي ګټې پورته کوي. چې سره دد ي چې دا تاوان او خطره شته خو بيا هم يو خپلواک چاپېريال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مينه غواړي.

په پايله چې دا وېيلای شو چې زموږ موسيقي لا تر اوسه هم سره د دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکيو او هڅوونکيو په توګه د نورو لکه ننداره ،،،، ترې کار واخيستل شي او په ډېر پام سره او سمبال شويو پروګرامونو سره. چې بيا دا پخپله د پښتو د ودې لپاره پايښتي رول ولوبوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو اتڼ څېړنه د دود دستور او هنر انځور بېلګيزه کې

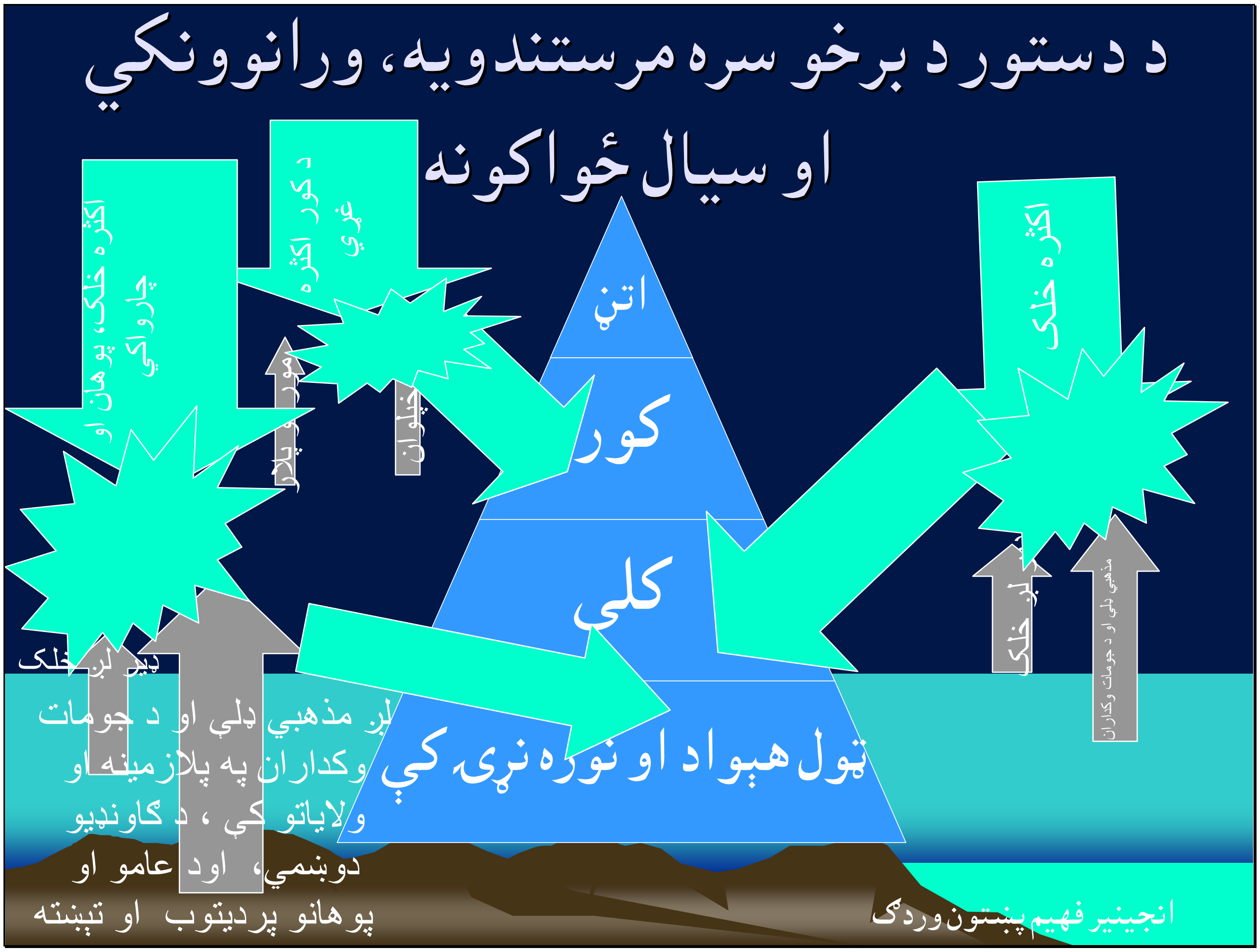

Figure 27 انځور شمېره۲۸ د اتڼ دود دستور برخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه.

زما خپله د اتڼ د ډول غږ ته تېکه نکېږي. چې يې وا ورم نو ټول په ولولو راشم او چې ځای يې وي نو په اتڼ ورګډ شم. او چې اتڼ وکړم نو داسې وي لکه چې ټولې اندېښنې او د زړه تنګوالي مې لرې شوي وي او چې بيا اتڼ ونکړم نو داسې وم لکه کوم ډېر اړين شی مې ورک کړی وي. په هر هغه ځای کې چې اتڼ وشي او اتڼ وي نو تر يو يا دوه وچسريو نه پرته نور ټول افغانان که مشران دي که کشران که هلکان دي او که نجونې ټول د اتڼ سره خپله مينه ښکاره کوي. او بيا خو ان سپين ږيري هم د اتڼ ډلې ته وردانګي. ځينې خو بيا ورته بې خوده شي او بيا يې شوک دروډلی نه شي نو بيا به يو بل شوک هغه په زور له ډګره راوباسي. دا د اتڼ يوه خوا ده چې نن سبا لا ژوندی ده. بل اړخ يې پوځي هنر دی. د مشر او ډېر د قدر وړ پښتو ليکوال

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهسوار سنګروال سبب په خپل کتاب کې چې د پښتو ادبياتو په معاصر تاريخ(۴۵۲-۴۴۵ پاڼې) باندې ليکلی دی د اتڼ او د اتڼ د نارواو د هغه د اهنګونو په هکله پوره مالومات ورکړي دي٠

" اتڼ د پښتنو دځوانانوا وپېغلو هغه نڅا ده چې په ډله اېزه توګه د ځانګړو حرکتونو له مخې اجرا کېږي، اتڼ د خو صيو ، جشنونو ، اخترونو او نورو خوشاليو په موقع ادا کېږي٠ دا حرکتونه بېلابېل پړانوونه لري او له هر پړاو سره ځانګړی اهنګ هم زمزمه کېږي او د اتڼ ناري بيبې بولي چې په لاندې ډول دي،،،،،،،،،،،،،،،،، " شهسوار سنګروال ، د پښتو ادبياتو په معاصر تاريخ (۴۴۵-۴۴۲ پاڼې)٠

او بيا د يوې ټېلېپوني مرکې په ترڅ کې د (۲۰۰۸-۰۴-۲۲) په نېټه مې ترې پوښتنه وکړه چې دا خو يو پوځي مهارت هم دی چې ما د افغانانو هغه کيسه چې د پاني پت په نيولو کې مشهوره ده پوښتنه وکړه٠ له نېکه مرغه ده پدې هکله يوه ليکنه کړې ده چې د خالو خان کيسه په کې ده٠ په دې کيسه کې خالو چې د سلطان مامود غزنوي د ځګړې ا وپوځ مشرۀ د پاني پت په بريد کې دوی څو ځلي پاتې راغلي ول٠ نو په پای کې خالو خان خپلو افغان پوځ ته امر کړیۀ چې: ***" راځئ لمنې وتړئ او چې په اتڼ پرې ورځوو"*** ٠ زموږ په وړدګو کې اتڼ دوه ډولونه لري په عامه توګه يو عام اتڼ او بل برګ اتڼ چې پدې کې نارينه او ښځې سره په ګډه اتڼ کوي٠ او دا ټول ديوه لوی ټېر غرې په کې ګډون کوي٠ او نن سبا بيا په پر مخ تللو او روڼ اندو کورنيو کې بيا هر څوک په برګ اتڼ کې برخه اخيستلای شي٠ چې دلته هم په لندن کې او هم په پېښور کې مو دا برګ اتنونه په ودونو کې هم ليدلي او هم مو کړي دي٠

اتڼ به اوس د خپلو ښېړونو په چاپېريالونو او د ځواکونو په رڼا کې چې په غوښتنو او رسولو يې څه اغېزه اچولې ده وڅېړو٠ اتڼ به د دستور د نورو برخو په شان په همدغو دريو چاپېريالونو کې د ځواکونو او مينې، اړتيا اوغوښتنې او ځوابولو او رسولو په وړتياوو وڅېړو٠

کور:

کور په چاپېريال کې د اتڼ ښېړنه ډېره اړينه ځکه ده چې دلته موږ ګورو چې اتڼ ته لا تر اوسه پرته له ځينې وچ سرو نو ټول په سپکه نه ګوري٠ د ګران هېواد په ډېرو برخو کې اتڼ ډېر ډولونه لري ما چې په خپل کور کې اتڼ ليدلی و هغه دوه ډوله و٠ يو ساده اتڼ او بل برګ اتڼ چې ټول نر او ښځې به پرې ورګډ وو٠ د کور په چاپېريال کې د اتڼ سره مينه ډېره ده٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلی:

موسیقي زموږ د کلي په چاپېریال کې لکه ننداره همداسې هالت لري. توپیر یې په دې کې دی چې د ننداري لپاره پېغور نشته خو د موسیقۍ لپاره دا بیا لوی پېغور دی چې د چا زوی سندرې ووایي. او چې د چا لور سندرې ووایي نو په مرګ به وګواښل شي.

او پخپله د افغان هنرمندانو تر مینځ هم د کلي په کچه چې کومې سمې سیالۍ ته اړتیا ده هغه بیا وروستنۍ خبرې دي چې بیا به پرې خبرې نه وروسته خبرې وکړوو.

تول هېواد او نوره نړۍ:

زموږ چې چاپېریال څومره لویېږي همدومره د څواکونو او غوښتنو انځور بدلېږي. د افغانانو په ښارونو کې چې څومره داتې سره مینه او ورته اړتیا ده بیا همدومره ورسره غوښتنه هم شته. د غوښتنې کچه د نورو کلتوري برخو په پرتله خورا اوچته او ډېره ده خو دا غوښتنه بیا چې څوابول کېږي او توکي ورته رسول کېږي نو دلته ستونځه خپل ځان ښکاره کوي.

لکه څنګه مو چې د کلي په چاپېریال کې د اتڼ څېړنه وکړه او هلته مو ولیدل چې غوښتنه او رسول د کومو ستونځو سره مخامخ ده ، زموږ اتڼ په ښارونو کې بیا تر هغې نه د لرڅه منزمو او سمبالو سیالو او ورانوونکیو او څواکمنو څواکونو تر ساتور لاندې دی خو د نورو کلتوري توکیو په پرتله اتڼ په ډېر څواکمن او ښه کچه کې دی. ۰ نور خولا پرېږه دا چې زموږ د فلم اوموزیک دوکانونه لکه چې پاس ورته هم اشاره وشوه یا خو په بمونو الوزل کېږي او یا هم سوځول کېږي د نو بیا د ورانوونکیو څواکونو پیاوړتیا بې بریده او زیاتېپاله ده. او دا چې زموږ پوهان، سیاسیون او چارواکي بې پروا دي دا په خپله د ورانووکیو څواکونو ملګرتیا او د هغوی ملا تړل دي. دا به یا وېره وي یا بې پروایي او هم بې خبري خو هر یو چې وي دا په دوی پور دی چې د دغه هالت څخه راووځي او د مرستندویه څواکونو سره مل شي او د چلوونکیو او هڅوونکیو څواکونو د غوښتنو په پارولو کې ژوندۍ ونډه او برخه واخلي.

سره لدې چې مرستندویه څواکونه هم ډېر دي خو دا مرستندویه څواکونه بیا دومره سمبال ندي لکه څومره چې ورانوونکي او سیال څواکوونه دي. او بله دا چې دوی بیا څواکمن هم ندي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او چې غوښتنې ته ګورو نو دا غوښتنه بيا هم د ورانوونکيو څواکونو او سيالو لخوا هم تر ساتور لاندې او هم د نورو ژبو کلتوري توکي، چې د سيالو څواکونو په ښه کې دي، تر بريد لاندې دي. نو زموږ د غوښتنې څېړنه چې کوو نو دلته ګورو چې دا غوښتنه همدې سيالو څواکونو د ورانوونکيو څواکونو او ويده او بې پروا پښتنو په مرسته تر ولکې لاندې راستلې ده. دلته هماغه د کور ګواښ چې هلک يا نجلۍ نشي کولای چې د موسيقي په کاروبار کې کار وکړي يا ني هنرمندان شي هغه ګواښ لا نور هم د نفوس په کچه لا ډېر شوی دی، سره لدې چې نن سبا د افغانانو په تلويزيونو کې د هنرمندانو لپاره د ودې ځينې پروګرامونه شته دي. خو دا کېدونکي هنرمندان بيا هم د هماغو ساتورنو لاندې دي. نن سبا يو څه نا څه د افغانانو لپاره چې په نورو هېوادونو کې او سېږي د خپلې موسيقۍ سره مينه په غوښتنه بدله شوې ده خو دا بيا د ودې په ډېر چټې پړاو کې ده ځکه چې اوس ځينې د موسيقي پر مخ بيوونکي د هنرمندانو څخه ناوړه مالي او سياسي ګټې پورته کوي. چې سره دد ې چې دا تاوان او خطره شته خو بيا هم يو خپلواک چاپېريال شته چې دا په ډېر ښه فرست باندې بدلېدلای شي. او دا لږ څه پام او پوهه او مينه غواړي.

په پايله چې دا وېيلای شو چې زموږ موسيقي لا تر اوسه هم سره د دې ډېرو ستونځو کولای شي چې د کلتوري چلوونکيو او هڅوونکيو په توګه د نورو لکه نندارې ،،، ترې کار واخيستل شي په ډېر پام او سمبال شويو پروګرامونو سره. چې بيا دا پخپله د پښتو د ودې لپاره پايښتي رول ولوبوي.

لکه څرنګه چې مو د کلتور د نورو برخو په هکله وليدل چې په ټولو چاپېريالونو کې د هغوی سره څومره ستونځمن او څواکمن غليم څواکونه مخامخ دي خو اتڼ د لوی خدای په پزل سره بيا په همدې چاپېريال کې بل حالت لري. لکه څنګه چې ګورو په ټولو کچو کې مينه ورسره دومره ډېره ده چې په ډېر ښه وده کې روان دی.

په لندن او اروپا کې اتڼ

دلته په لندن کې د پښتو کلتوري توکيو ته د نورو ژبو په پرتله خورا ډېره غوښتنه او اړتيا ده. تازه څېړنې دا سې ښيي چې دلته د نوي کال ۲۰۰۹ په شپه مو په مرکزي لندن کې د اتڼ لپاره خپل پښتانه راغوښتلي ول چې د دا نوی کال به په اتڼونو کې لمانځو. کله چې هلته ولاړو نو دا اتڼ لپاره مو يوا ځې نېږدې سلو کسانو ته بلنه ورکړې وه. او دا د موږ لپاره لومړی ځل و چې په لندن کې په يوه بهر ځای کې اتڼ کوو. هلته چې کله موږ اتڼ پيل کړ او ډول مو ودرباوه، وغږاوه نو دومره نور پښتانه راغلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې بیا په اتڼ کې د دوی سمبالول ډېر ګران شول. زما په آند چې دوه دري سوه افغانان راغلي ول چې په ډېره مینه یې اتڼ کولو. افغانانو خو اتڼ کولو نو بیا به نور خلک لکه انګریزان، اروپایان، هندوان او د نورو هېوادو هلکان او نجونې به اتڼ ته راګډ شول چې بیا به یې اتڼ په بله کړ. بیا به زموږ ځوانانو په اتڼ کې د نجونو یا په کتار کې کول او یا هم د اتڼ له مینځ څخه شړل خورا خوږ کار ورته جوړ شو. لومړی نوی کال په رارسېدو سره په چرنګ کراس (Charring Cross) کې اتڼ وکړ، لږ وروسته چې سمسمی شو نو بیا ترپالګر سکویر (Trafalgar Square) ته ولاړو او هلته مو نیږدې دري ګېنټې اتڼ وکړ. دا اتڼ دومره په شور او ډرب کې و چې ان د نورو توکمونو هلکانو او نجونو له لاسه مو اتڼ نه شو کولای. دومره اتڼ مو وکړ چې سم سم ستړي شوي ولو. بیا وروسته سره لدې چې ډېر ستړي شوو نو بیا لږ وروسته راغلو د پیکډیلي سکویر (Piccadilly Square) ته چې هلته مو هم نېږدې یوه ګېنټه اتڼ وکړ چې ډېری افغانان راغلل او اتڼ یې وکړ. په دغه درېواړو ځایونو کې ګران پوه او ملګري ښاغلي سپین تني ډېری وخت اتڼ لپاره ډول وواهه او ما هم کله کله مرسته ورسره کوله. او دا د پېغور پدل مو وران کړ. او یوه نوې سمه د پښتو د ودې لپاره تیره مو کېښوده. چې بیا کله مې د ډېریو مشرانو سره خبرې وکړې نو دوی ټولو موږ ته مبارکۍ راکړې.

په دغه شپه موږ ولیدل چې ډېری ملګرو سره چې په کلونو کلونو یې یوبل نه وو لیدلي سره وموندل او سره غاړه غړې شول. موږ دا په سترګو ولیدل چې دوی یو بل ووېیل که دا ډول او اتڼ دلته نه وای نو موږ به سره نه وو لیدلي. ځکه چې پښتانه ډول او اتڼ سره را کاږل او دوی هم سره نا ببره ولیدل چې ډېر خوښ شول. نو ما هم یوه ته ووېیل چې کله بیا مو دا اتڼ پروګرام کولو نو تاسې به هرو مرو خبروو او تاسې به خپل ملګري هم خبروئ.

موږ په لندن کې اوس په ډېری ځایونو کې هم خپله ډول وهو او هم ورته اتڼ کوو. کله چې اختر وي او هم کله چې نورې ښې ورځې وي نو په همدې ډول او اتڼ یې لمانځو.

د لوی اختر په ورځ د چې د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۸ مه نېټه د اختر د مانځه څخه وروسته مو تغرونه ټول کړل او اتڼ مو وکړ. کله چې مو اتڼ پیل کړ نو ډول راوور چې زه به ډول وهم او دا نور به اتڼ کوي. ټولو راته ووېیل چې بیا به اتڼ څوک کوي. نو پدې سلا شولو چې پېټې ته به اتڼ کوو. دوه اتنونه مو لا کړي نه ول چې ګل لا لا یانې ډاکتر سبب بېري ګل وزیري راغی. نو چې زما سترګې پرې ولګېدلې له ډېری خوښۍ نه مې سترګې له اوښکو ډکې او کوکه مې او کړه چې پېټه او ټایپ بند کړئ چې اوس ډول ته اتڼ کوو. نو ګل لالا اتڼ لپاره ډېر ښکولی ډول وواهه چې بیا ورسته مو ډېر ښه او په زړه پورې اتنونه وکړل او دا اختر مو په اتنونو ولمانځه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۰۰۸ کال کې د مهاجرو میاشت لمانځل کېدله او چې دوی ښاغلي سید جان کاروانی سیب ته بلنه ورکړې وه چې دوی د افغانانو د دود دستور او کلتور کومه برخه وړاندې کول غواړي. ما ته ښاغلي مستوپي سیب تېلېپون او راته یې وویل چې هلته که د اتڼ پروګرام لپاره څه تیاری کولای شو. ما ته یې هغه بلنه راوړاندې کړله او ما هم په خپل وار سره ښاغلي سپین تڼي، ډاکټر سېب ببري ګل وزیر، سوله مل سیب شینواري سمسور فیض، انځور خان، او کوچي او ډېرو نورځوانانو ته بلنه ورکړله. چې کله موږ هلته په هغه پروګرام کې برخه واخیستله نو هلته موږ د اتڼ په برکت ځو نور کارونه وکړل. اتڼ مو د ډول سره وکړ. خپل کالي او خپله شمله او پګړۍ مو داسې وروپېژندله چې دا د افغانانو نوښت او بشریت لپاره یوه مرسته ده. دا د افغانانو یو شان توب ښکاره کوي چې دوی امپراتورۍ جوړې کړې خو د ټولو پر سره ورته تاج دی. او په لومړي ځل مو د دې پر ځای چې زموږ اتڼ ته انګریزي نوم وکړي هلته موږ په دې ټینګار وکړ چې ددې نوم اتڼ دی او که څوک یې د ځای او خاوندانو پوښتنه کوي نو افغانستان او افغان دي. ډېر خوندور اتڼ وشو. او بله مو هم دا ورته وویل چې دا زموږ د ولسوالکۍ ځانګو ځکه ده چې زموږ یو ډېر کشر هم زموږ د اتڼ مشري کولای شي چې ښه تکړه وي په اتڼ کې او نور وروپسې اتڼ وکړي. نو هلته د ډېرو هېوادونو ولسونو خپل دود دستور په ننداره کېښود او ډېرو ځوانانو او نجونو زموږ د اتڼ سره مینه ښکاره کړه او ستاینه یې وکړه. او زموږ د پګړۍ پلسېپ او ښکلا هم دوی ته خوند ورکړ.

په لندن په جنوب لوېدیز د لوشم(Lewisham, London)د یو شمېر پښتنو په نوښت زما ډېر ګران ملګري ښاغلي سمسور پېژ سیب چې تکړه ځوان دی ، یوه ټولنه د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۱۸مه نېټه پرانیسته. په دغه غونډه کې نه یوازې دا چې اتڼونه مو وکړل بلکې د اتڼ په ښېګڼو باندې ما ډېرې خبرې په انګرېزۍ کې هم وکړې او دا مې هم په ګوته کړه چې زموږ اتڼ او جرګه د کلتوري پانګو په خبر کولای شي چې دلته او هم په لرې او بر افغانستان کې د ترهګرۍ په زد مبارزه کې ډېر ښه رول ولوبوي. او هم همدا دوه کلتوري پانګې کوالی شي چې زموږ ځوانان د (Terrorism and Extremism) ترهګرۍ او زیاتې پلوۍ او ان جرم جنایت، مخدره مواد او داسې نورو ټولنیزې بلاوو ،

څخه وساتي او دا دواړه کلتوري پانګې زموږ ځوانان د سړیتوب او انسانیت خوا ته لارښونه کړي. چې بیا هلته مېلمنو ورته هرکلی وکړ. او بیا وروسته چې مو اتڼ ته ځان برابرولو نو ډول راواخیستو چې د اتڼ لپاره ډول ووهم. یو دوه شېبې مې لا ډول نه و وهلی چې ښاغلی سپین تنی سیب راغی او راته یې وویل چې ته اتڼ ته شه چې زه درته ډول ووهم. ما ته یې هم خوند راکړ چې بیا ما اتڼ ته ورودانګل، تنی سیب ډول وواهه او سندر غاړي سندرې وبیلې. چې بیا وروسته ما هم یو څو اتڼونو ته ډول وواهه. چې ټول ځوانانو او مشرانو په اتڼ کې ګډون وکړ. دا غونډه ډېره بریالۍ سر ته ورسېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د د ۲۰۰۸ کال د ډسمبر په ۱۹، ۲۰ او ۲۱ مه باندې په هالېنډ کې په افغانستان باندې نړۍوال کنپرانس و. هلته مو هم له مرکو او کنپرانس وروسته برګ اتڼونه وکړل چې په پای کې ما ګډون کوونکو ته وویل چې او س ټول افغان که لر دی که بر خپلو اکه کېږي ځکه چې زموږ مشرانو او خويندو په ګډه اتڼونه وکړل. له کومې ورځې نه چې ما ډول اخيستی دی د هغې ورځې راهيسې دا ډېر ځوانان شته چې هغوی هم ډولونه اخيستي دي او د ډول وهل يې ښه نا ښه زده کړي دي.

ما يو وخت په لندن کې لړلړ موټر چلولو هغه هم د شپې لخوا. نو موږه يو دوه پښتانه وو چې کله به کار نه وو نو ما به د خپل ګاډي سي ډي ولګولو چې په کې به مو د اتڼ سندره واچوله او په لوی واټ سرک به مو اتڼ واچولو. موږ سره چې نور ملګري د عربي هېوادونو او افريقايي هېوادونو به هم ول هغه به هم راګډ شول. نو بيا به کله کله داسې هم کېده چې يو بل افغان هم چې به رانيژدې شو هغه به هم خپل ګاډی ودرولو او يوه دوه ځرخونه به يې وکړل او بيا به موږه خپل اتڼ کار لپاره بند کړ. نو ډېر خوند به يې کولو.

لکه څنګه چې په دواړو برخو کې هم د پوهې او هم د ښېړنې څخه د ځرګنده شوه چې اتڼ تر ټولو د پښتو د کلتوري، رسمي او نا رسمي برخو څخه په غوره هالت کې دی. نو اوس اړين بربښېي چې اتڼ بيا نو سم د نوې پوهې په رڼا کې وڅېړو. مخکې مو اتڼ په هغه چاپېريال کې وڅېړلو چې هغه موږ ته دا را په ګوته کړله چې اتڼ په غوره هالت کې هم دی او هم مينه ورسره ډېره ده او هم لا ژوندی دی. نو اوس به اتڼ داسې وڅېړو چې که اتڼ د يوه هځوونکي او چلوونکي ځواک په څېر ومنو نو دا به څومره ريښتيانی او شوني وي؟

او څه اړتياوې به وڅېړوي، وخوځوي او وهڅوي؟

او څه وړاندېينه او د رسولو بازار به څومره تود کړي؟

او د دې اغېزې به اوږد مهال او لنډ مهال کې وي؟

او دا اغېزې به په کومه کچه کې څومره وي؟

او د دې اغېزې به په نورو کلتوري توکيو باندې څه وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 28 انځور شمېره ۲۹ په لندن کې د خپلواکۍ د ورځې لمانځلو اتڼ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ هر اړخيزه څېړنه د دود دستور په بېلګيزه کې

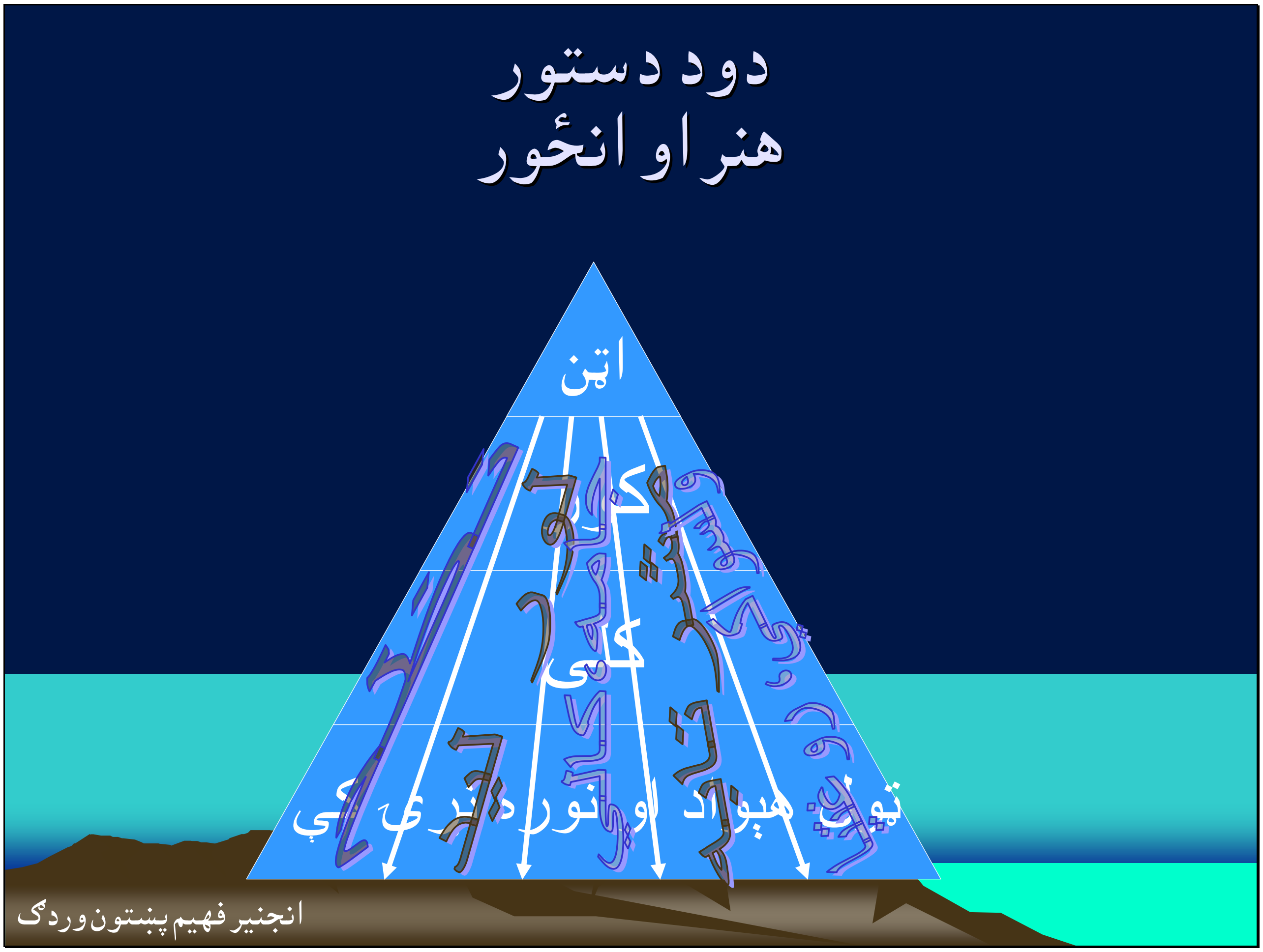

Figure 29 انځور شمېره ۳۰ د دود دستوربرخو سره د ځواکونو څېړنيزه بېلګيزه.

مونږ خو وړاندې وليدل چې اتڼ په کور، کلي، هېواد او نوره نړۍ کې ډېر مينه وال لري او دا د يوې کلتوري پانګې او وسيلې په څېر مونږ منلای شو. نو چې کله دا منو چې دا يوه ملي، او کلتوري پانګه او وسيله ده نو دا څه لري او څه اغېزې لري؟

لکه څنګه چې په پاسني ماډل او بېلګيزه کې ښکاري چې اتڼ شپږ ډېرې ښکاره برخې د مونږ په ټولنه کې روزې او وده ورکوي چې دا برخې په دې ډول دي:

١ نزم او خپلواکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ لوړليد او نوښت

۳ کالي او ښکلا

۴ مشرتابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي

۵ ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېګڼه سيالي او د ولس زړه ترلاسه کول

۲ ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول

نو اوس به دا هره برخه لږ نوره هم روښانه کړو.

۱ نزم او خپلواکي

کله چې اتڼ کېږي نو ټول بايده چې د ډول هر درز ته په ګډه او نزم سره د وجود هغه غړي چې اړين وي وښوروي او پر مخ، پر شا او ياهم ځای پر ځای خوځښت وکړي. نو دا نزم د ماشومتوب څخه د مونږ په لاندېني خپل او زمير کې ځای پر ځای کېږي او نزم زده کړه راکوي چې بيا په ژوندانه کې په نزم پوهېږو. نزم يې دا دی چې مشر چې کوم ډول اتڼ کوي نو ټول به په مشر پسې هماغسې اتڼ کوي. که دی لاسونه پورته کوي، که څنې ښوروي، که لاسونه په ملا نيسي، که لاسونه په اوږو نيسي او همداسې نور، نو ورپسې اتنچيان د دې لارروي کوي. همدا شو نزم. په کلتور کې د نورو رواجونو ترڅنګ اتڼ هم يو ځواک دی چې خپلواکۍ ته ډېره وده ورکړي. د بېلګې په توګه، په اتڼ کې د پښتنيزو څنيو درلودل په خپله هغه انساني خپلواکي ده چې دا يوازې اتڼ ساتلای او ستايلای شي. په هر وخت کې او هر ځای کې اتڼ کول هم د خپلواکۍ بېلګې دي چې موږ ورته د ښه راتلونکي په جوړولو کې ترېنه کار اخيستلای شو. او برګ اتڼ هغه اتڼ دی چې زموږ ټول مشران، کشران، نر او ښځې په کې برخه اخلي چې د خپلواکۍ او برابرۍ يوه ځانګړې او تل مخ په وړاندې ژرنده يا مېچن ګڼلای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اتڼ کې ځينې هم ډېرې ښې وي نو د ځينو پرېښودل په خپله هم زموږ ځوانانو او پېغلو ته د خپلواکي متره ورکوي او هم د نوښت خواته خوځوي.

۲ لورليد او نوښت

په افغانانو کې اتڼ ډېر ډولونه لري. خو دا ټول ډولونه يې بيا هم په سمه يوې خواته خوځېږي. دغه خوځېدل يوې خواته خپله يو لورليد ورکوي اتڼچيانو ته. کله اتڼچيان په دوره کې وي او کله هم مخامخ او کله هم وړاندي او ورسته او کله هم بېلابېل ډولونه لري چې دا د لورليد په لاندني ځان ځېر کې کري او ځای پر ځای کوي. د اتڼ ډولونه په خپله دا ښکاروي چې دا په نوښتونو شوي دي. او اتڼ د نوښت لپاره يو ډېر ښه ډګر دی چې يو انځور ګر د پکر او آند زېرمو او ماغزو ته وده ورکوي. او کوم کسان چې يوا ځې يو اتڼ مني او نورو ډولونه ته سپک ګوري هغوی د نوښت سره داسې دوښمني کوي چې دوی په کې ګټونکي نه دي. د بېلګې په توګه نن سبا چې غمی کوم اتڼونه کوي نو هغه په کې نوښت راولي. دا نوښت په خپله د ټولو پکر او ماغزو د ودې لپاره او بيا په ځانګړې توګه د ځوانانو د سيالۍ او پښتو او خپل اتڼ سره مينه ساتل او هم په نړۍوال کچه وده ورکولو کې ګټور او پايښتي بڼه لري. په نړۍ کې ډېری داسې کلتوري نڅاوې شته چې په ورکېدو دي او لوی لامل يې دا دی چې په هغې کې د نوښت ژونکې او ارواه وژل شوې او ځوانان ورسره مينه نه شي ساتلی دا ځکه چې هغه نڅاوې د ورځې د رواج، او پېشن (Fashion) سره برابر نوي او هم ورسره ډېر واټن لري. نو ځوانان ورته وايي چې له موډه او پېشنه لوېدلې دی. نو ځکه هغه نوي مينه وال نه شي موندلای. او د تاريخ کندو ته ورولوېږي.

يوه بېلګه يې موريسن (Morrison Dance) وېلشي نڅا ده چې په مړه کېدو ده. لوی لامل يې همدا دی چې دا نڅا داسې ده چې نوی وېلشي نسل ته د منې وړ نه ده. او يوا ځې يې هغه پخواني سپينږيري کوي او بس. پدې نڅا کې يوا ځينۍ ستونځه دا ده چې د نوی وخت سره يې اړوند بدلون ته ځان برابر نه کړ. نو نوي وېلشي نسل ترې واټن واخيست. سره لدې چې کلتوري نڅا ده او په دوره کې زموږ اتڼ ته ورته والی لري خو بيا هم يې ځان ته نوي ځوانان او پېغلې نه دي مينه وال کړي. په هغه ځېړنه کې چې پدې هکله شوې ؤ، په هغې کې ټولو وېلشي ځوانانو او پېغلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په ډاګه کړه چي دا يو ډېر زوړ رواج دى او دا نڅا د نن ورځي د هنر او نڅا ګانو سره هېڅ ورته والى نه لري. او په هر

ځاى کي يې څوک کولاى هم نه شي.

انځور شمېره ۳۱ د ويلز ولسي نڅا چي په ورک کېدو ده Figure 30

۳ جامه او ښکلا

مورږ ګورو چي په اتڼ کي سره د دې چي په نورو برخو کي سيالي راولي ، په کاليو کي هم خپله اغېزه اچوي او هغه د ښکلا خوا ته خوځوي. زمورږ په اتڼ کي هر سړى او ښځه غواړي چي ښايسته کالي واغوندي او پګړۍ يې نوې او ديګړې دنګه شمله يې وي ٠ دا خپله يوه بله سيالي روزي او هغه هم د ځنو او کاليو چي دا هم د کاليو او ښکلا نوښت ته وده ورکوي. هر نوښت په کاليو کي او په ځنيو کي دا په ډاګه کوي چي اتڼ په دې که رول لوبوي.

۴ مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سيالي

اتڼ په هر ډول او ځاى کي چي وي، څو تل مشر لري. همدا چي د اتڼ مشرى سره هر څوک مينه لري نو دا په خپله يو خوځوونکى او هڅوونکى شو. په اتڼ کي څو د اتڼ مشر هغه کېږي چي هغه تر ټولو ښه اتڼ وکړي. هر اتڼ چي دا مينه لري چي د ده د خوښي د اتڼ لپاره ډول ووهل شي. نو يو اتڼچي هغه وخت مشرتابه رسېږي چي دى د دې ورېتيا تر لاسه کړي. د اتڼ مشر هېڅکله هم، پرته له د اتڼ ښېګڼي څخه په بل څه، لکه د خان ځوى او يا هم خان په خپله، په ډېرو پيسو ، په ښايست، په لوړه ببيه، او يا هم په ښايست، د اتڼ مشر کېداى نه شي. نو کوم څوک چي غواړي د اتڼ مشر شي نو هغه به د ښه اتڼچي کېدو لپاره به زيار باسي او خپله ښيګڼه به په نورو مني چي دا خپله د مشر تابه لپاره د سياليو ډګر ګرځي. او د اتڼ مشري به په سياليو او هغه هم د ښېګڼو په سياليو تر لاسه کېږي. نو مورږ ګورو چي اتڼ زمورږ په ولس کي يو د سمو سياليو ډګر او هڅوونکى او خوځوونکى دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سيالو ډلو زېږېدنه او بيا په ښېګڼه سيالي او د ولس زړه ترلاسه کول

دا برخه له څلورمې څخه کوم توپير نه لري. يوازې دومره ده چې د اتڼ مشريو هلک يا يوه پېغله او همداسې په مشرانو، دتل د پاره نه وي. نو څکه چې کله د اتڼ مشر ستړی شي نو بل دا تڼ مشر باندې غږ وشي چې وړاندې شه. او يا هم يو ځوک چې په ځان کې دا وړتيا ووينې نو لاس پورته کړي يا غږ وکړي چې زه مشر کېږم. که د نورو خوښه وه وخت ورکوي او ډول هم د ده په خوښه وهل کېږي او کنه نو بل مخ ته کېږي. ځکه چې په لومړي مشر پسې دويم مشر هم د ښېګڼو په سر وړاندې کېږي. نو همدا خبره ده چې دا د مشر تابه لپاره زموږ د ماشومانو په لاندينې ځان ځري کې دا کرل کېږي او ځای پر ځای کېږي چې سيالي به په ښېګڼو کوي. نه چې په خانۍ، پېسو او يا هم کومه بله وسله. بله دا چې دا خو د اتڼ د مشر تابه لپاره سيالي شوه. نو اتڼ خو هم ډولونه لري او په هره سيمه کې د اتڼ يوه تکره ډله وي. چې دوی بيا د بلې سيمې او هم په خپله سيمه کې بلې ډلې سره سيالي کوي. هره ډله چې ښه اتڼ وکړي نو هغه به هم ګټندويه وی او هم په خلکو کې مينه وال مومي. لکه چې اوس همدا زموږ په هره سيمه کې شته. نو دا هم د ولسواکۍ لپاره زموږ ماشومان او راتلونکي نسلونو په لاندينې ځان ځري کې د ډلو ترمينځ د سياليو لپاره په ښېګڼه روزنه ورکوي او ددوی لاندينې ځان ځري کې همدا سمه سيالي کري او ځای پر ځای کوي يې. کله چې دوی لويان شي هم به اتڼ کوي او هم د سياسي، ګوندي او ولسواکۍ سياليو لپاره به ولس ته خپله ښېګڼه ښيې او هم به نور راتلونکي نسلونه په همدې روزي. نو دوی به په مردارو وسيلو په کومو چې نن سبا دا په پرديو آندونو ککړو سيالۍ کوي. او دا ټولې وسيلې پردۍ دي. لکه چې زه مودام دا وايم چې په سالنګ کې پنجابۍ کېلې او امونه او په وردګو کې اربۍ کجورې نه کرل کېږي.

۶ ټولنيزې اړيکې ډېرول او ځواکمن کول، روغتيا

دا نو ډېره ښکاره خبره ده چې کله مونږ اتڼ کوو نو د اتڼ هم د کولو او هم د کتلو لپاره ډېر شمېر د ولس خلک راځي. دا چې ولس سره راټولېږي نو يو بل سره ګوري، خبرې کوي، نوي ملګري سره مومي، نوې سيالۍ، ډلې او ملګرتياوې سره جوړېږي. او اتڼ خو په خپله يو ورزښت هم دی نو د روغتيا لپاره يو ډېر ځواکمن چلوونکی، خوځوونکی او هڅوونکی دی.

د دې ترڅنګ اتڼ په ټولنه کې نورې اغېزې هم لري چې هغه به وروسته وڅېړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د دود دستور او ژوندانه په نورو برخو

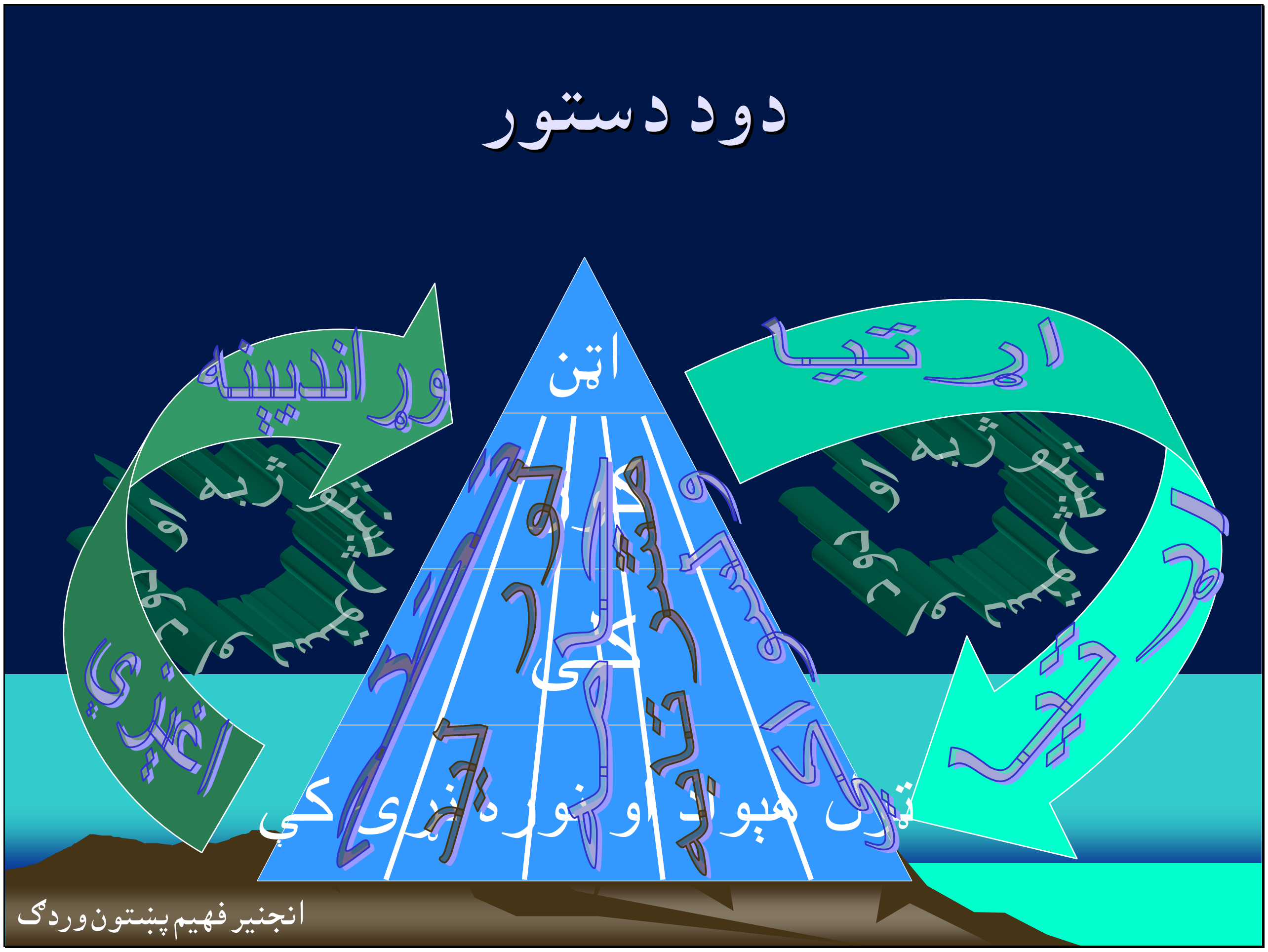

Figure 31 انځور شمېره۳۲ د اتڼ څېړنیزه بېلګیزه چې د دود دستور په نورو برخه یې اغېزه څېړي

نو اوس به راشو دې ته چې د اتڼ په کړو سره سربېره پر دې چې نڅا او خپلواکي ، لورلید او نوښت ،کالي او ښکلا، مشر تابه او د هغه د لاس ته راوړو لپاره په ښه والي سیالي، ولسواکي او د ولسواکۍ لپاره د سیالو ډلو زېږېدنه او بیا په ښېګڼه سیالي او د ولس زړه تر لاسه کول، ټولنیزې اړیکې ډېرول او ځواکمن کول او روغتیا ته کتنه رسېږي، نور کومې برخې په کې وده کوي؟

دا په خپله دود دستور ته وده ورکوي. او په ځانګړې توګه د دې ټولو برخو په ودې او یا هم اوښتون او په کار لوېدو سره پښتو په دوران کې لوېږي. چې بیا په خپل وار سره ډېرې اړتیاوې ځېږوي او هغوی ته رسول او رسد په دوران کې لوېږي. دا خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوته خبره ده چې کله پښتو ژبه ډېره پکار اچول کېږي همدومره، ځواکمنه کېږي او هم وده کوي چې دې ته هر اړخیزه او پایښتي وده وایي.

د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په سپماوي برخه

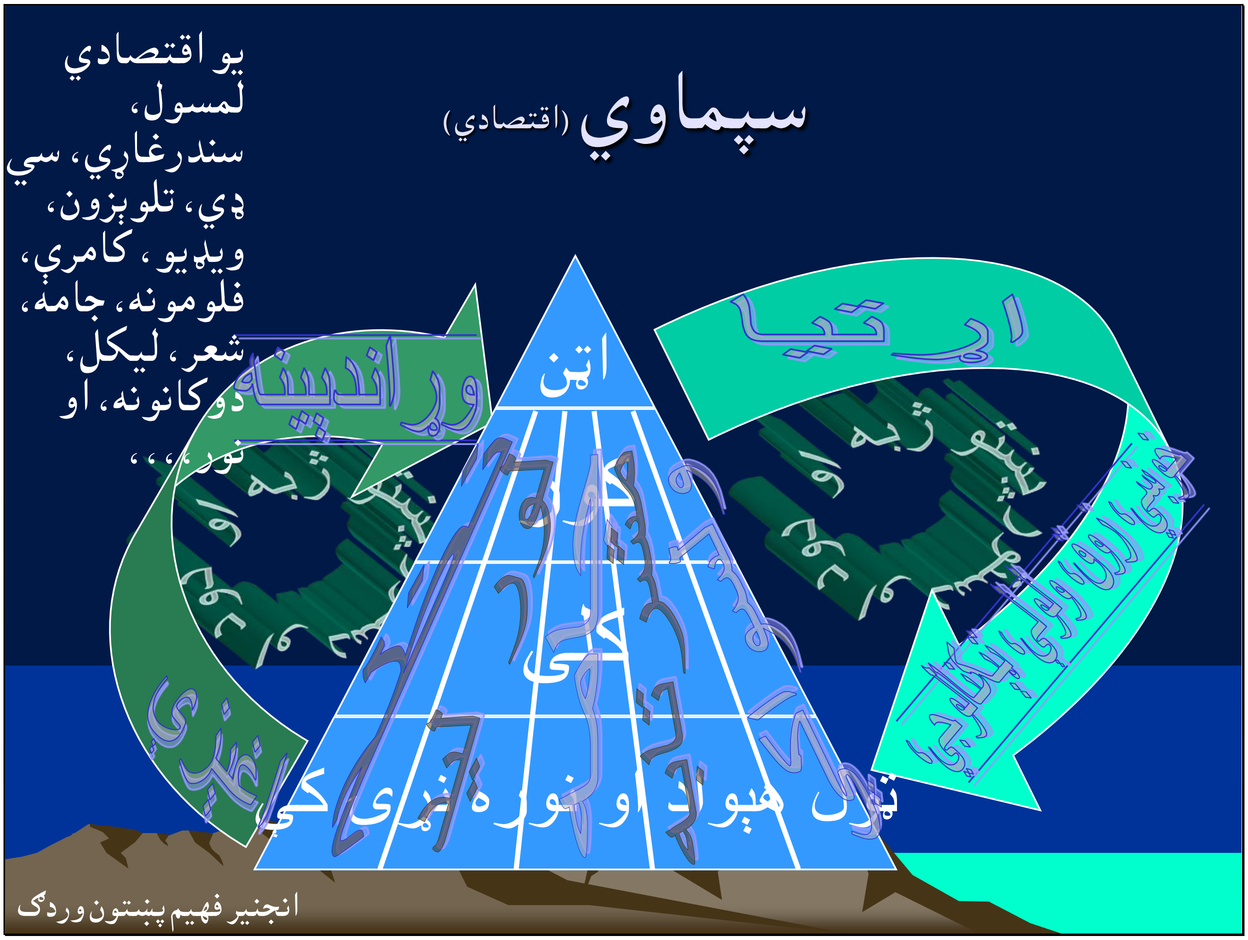

انځور شمېره ۳۳ د اتڼ څېړنیزه ببلګیزه چې د دود دستور په نورو برخه یې اغېزه څېړي Figure 32

موږ ګورو چې د اتڼونو په کړونو سره په تولنه ډېرې د راکړې ورکړې او سپماوي (اقتسادي) برخې په دوران راځي. چې دا په خپله ځیني اړیاوې څېروی چې هغې ځوابونې رسول په کارېږي. د ببلګې په توګه اتڼ دا اړتیاوې لکه ، خوښي، زوق، ولولې او ټېکنالوژي څېړوي او یا هم کله همدا خوښي، ولولې او زوق دي چې اتڼ څېړوي. نو چې دا وڅېړول شول وړاندیینه او اغېزې یې پاس ګورو چې هغه په سپماوي برخه کې دا دي چې ، دې ته ډول او د ډول وهوونکي دا تشه ډکوي، بله تشه ، بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سندرې او اتڼ په سي ډي او ډي وي ډي جوړولو ډکوي. بله وړاندېینه او رسول د کامرو، پلمونو، او کالیو، او بیا د کتلو د اتڼ د پلمونو لپاره تلویزیون، سینما، سي ډي او ډي وي ډي چلوونکی، وي. او همدا سې بل داچې په کوم ځای کې چې دا اتڼ کېږي هلته به شیان خرڅېږي. او بیا دغه شیان به دوکانونو کې خرڅېږي. نو اغېزه یې همدا لویه اقتصادي لمسونه او هڅونه او ډېرو پښتنو او غیر پښتنو ته د کاروبار پیدا کول دي. او بیا په دې ټولو کې لویه اغېزه بیا هم پښتو ژبې ته ده چې دا به په هره شېبه کې په دوران، آوښتون او پکارولو او ان د شعر او سندرو لپاره وي. خپله شاير او سندر غاړي او لیکوال په کې هم د سپما په دوران کې ګټې ترې اخلي چې ژوند یې پرې بیا چلېږي. نو موږ ګورو چې پدې کې څومره خلک پکار شول او دا بیا د ټولنې په ژوندانه کې په پایښتي ډول و پویل او ګنډل شوه چې د پښتو ودې لپاره بیا هم پایښتي بنه غوره کوي. که چېرې دا یوه بل کلتور برخه وي نو کېدای شي چې سپماوي (اقتصادي) لمسون یې هم یوڅه وي خو په دغه کچه چې د پښتو د کلتور لپاره وي دومره به نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په ټولنېزه برخه

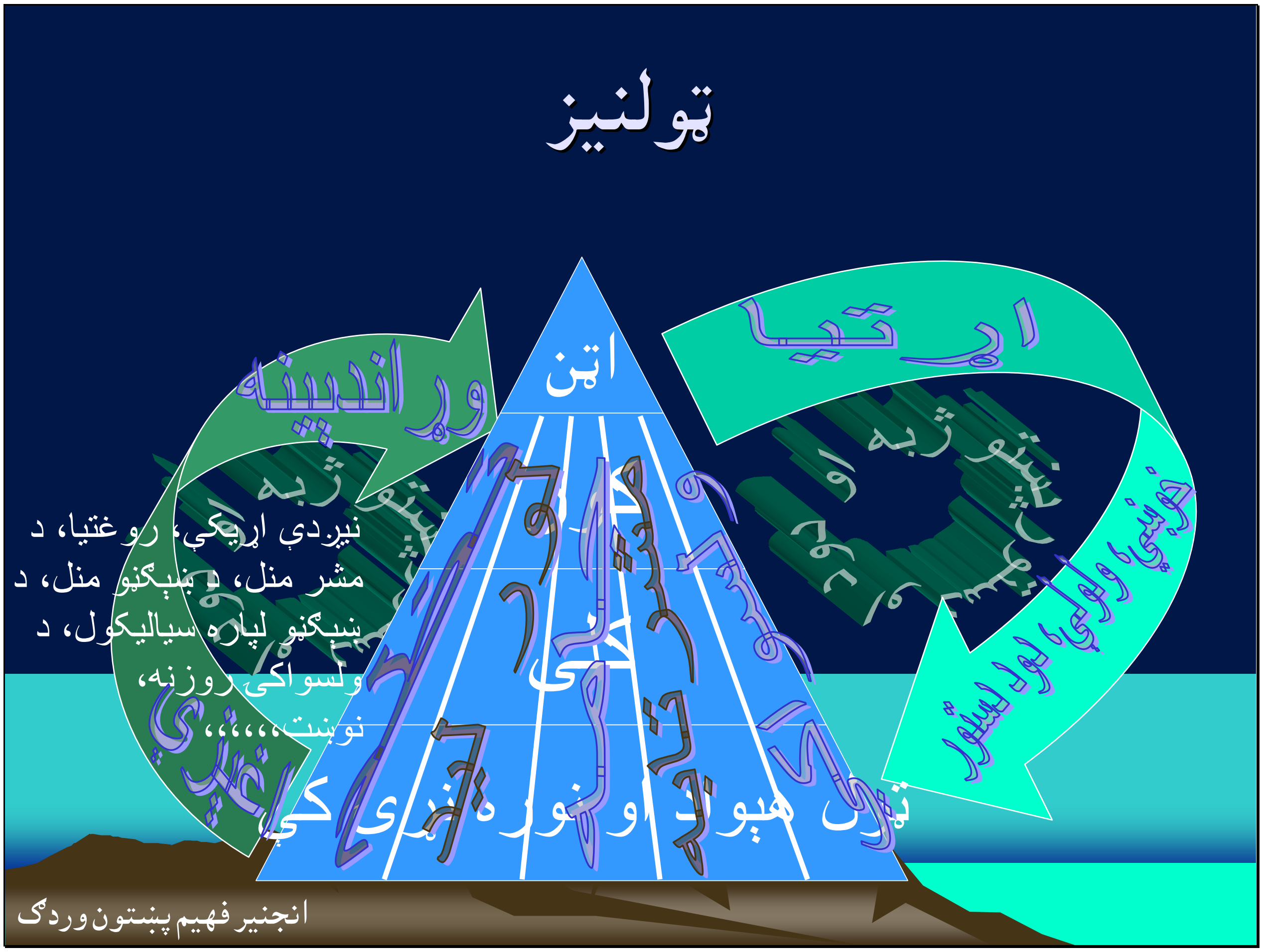

Figure 33 انځور شمېره ۳۴ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

په ټولنيزه برخه کې د اتڼ لپاره چې موږ کومې خبرې وړاندې وکړې د هغې د بيا وبيلو څخه به ډېره وکړو او يوائې به همدومره ووايم چې کومې اړتياوې چې دلته شته او يا هم څېړول کېږي هغه بيا هم خوښي، دود دستور او ولولې دي. اغېزې يې همدا دي لکه څرنګه چې موږ وړاندې هم په ګوته کړلې. لکه نيږدې اړيکې د ټولنې د غړو ترمينځ ان د نورو سيمو د پښتنو او غير پښتو لپاره، روغتيا ، د مشر منل، د ښېګڼو منل ياني دا چې که يو څوک د اتڼ مشر دی نو هغه ډېر ښه اتڼ چي دی چې د اتڼ مشر دی. بيا هم ګورو چې د دغه مشر کېدو لپاره دښېګڼو په سر سيالۍ کېږي چې تر څو هغه دغې کچې ته ځان ورسوي. او په خپله دا د ولسواکۍ لپاره زهنيت او آند ځېږوي. او خامخا د پښتو په وده کې ډېره اغېزه لري چې دا بنستېزه او پايښتي کوي. چې بيا به د ده ژوند او ژبه يو او بل سره ابدي وګنډل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتڼ اغېزې څېړنه د ژوندانه په سياسي برخه

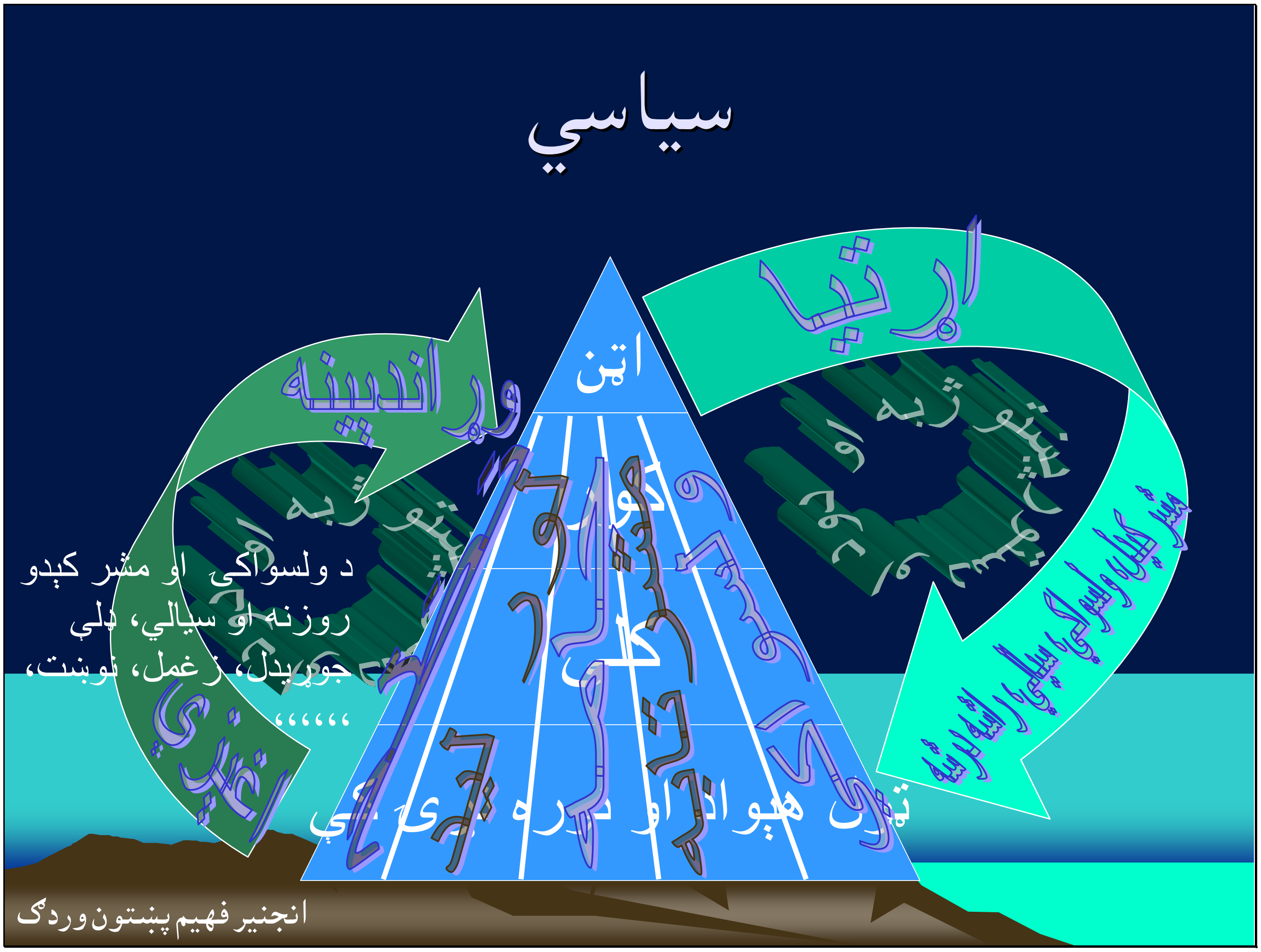

Figure 34 انځور شمېره ۳۵ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه ښېي

په هره ټولنه کې انسانان ښکاره او پټې سياسي اړتياوې لري. دا اړتياوې بيا په غوښتنو بدلېږي. نو چې کله په غوښتنو بدلېږي دا بيا بېلابېل ډولونه اخلي. دا اړتياوې او غوښتنې پدې ډول چې خپل سياسي او ټولنيز ارمانونه پوره کړي، نو يوه ډله انسانان غواړي چې هغوی مشران شي، بله ډله بيا د ولسواکۍ د پلي کېدو لپاره غوښتنې لري بيا بله ډله د هغې مخالېت کوي. نو ډېری وخت خو د مشر ځای يو او سيالان ورته ډېروي. نو د غه خپله سيالۍ ځېږوي. همداسې زموږ اتڼ هم د افغانانو په سياسي ژوندانه کې د دغو سياسي اړتياوو او غوښتنو لپاره اړونده وړاندېيني لري. چې خپله دا ځوانان په پښتونولۍ او ولسواکۍ کې روزي او د دوی په لاندېني ځان څېرې (ما تحت ضمير , Sub-Conscious) کې يې کري او ځای پر ځای کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې. نورې اغېزې يې دا دي چې دوی ته زغمل او د مشر منل ور زده کوي. چې که يو بل غواړي چې مشر شي نو ده ته به لاره ښکاره وي چې دی به هم ځان په ښېګڼو سمبالوي او د ټولو خوښه به تر لاسه کوي چې دوی پرې غږ وکړي چې پلانيه (اتله، برياليه، امده او يو بل نوم) وړاندې شه او د اتڼ مشر شه او يا به دی په ځان کې دا ښيګڼېويني چې په ډاډه مشرۍ ته وروړاندې شي. بله ښکاره اغېزه يې دا ده چې اتڼ په ډلو کېږي. نو خپله د ډلو او ګوندونو لپاره دا ورته ډالۍ کوي چې د غه ډلې به هم يو او بل سره په ښېګڼه او ولسواکۍ او د ولس د زړه د ترلاسه کولو سره به سيالۍ کوي. چې ولس به وايي چې د هغه ډله ډېر ښه اتڼ کوي. يا پلانۍ ېږغله په پلاني اتڼ چې مينه شوه او يا پلانۍ ېږغله ډېر ښه اتڼ کوي. نو دا پخپله د سياسي ښېګڼو لپاره يوه لويه او پايښتي اغېزه ده چې موږ يې په ګوته کوو. هېله ده چې د دې نورې اغېزې د وخت په تېرېدو سره نورې هم را وسپړل شي او ولس ته ښکاره شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړتيا غوښتنې وړاندېينې او اغېزې بليګيزې پايله

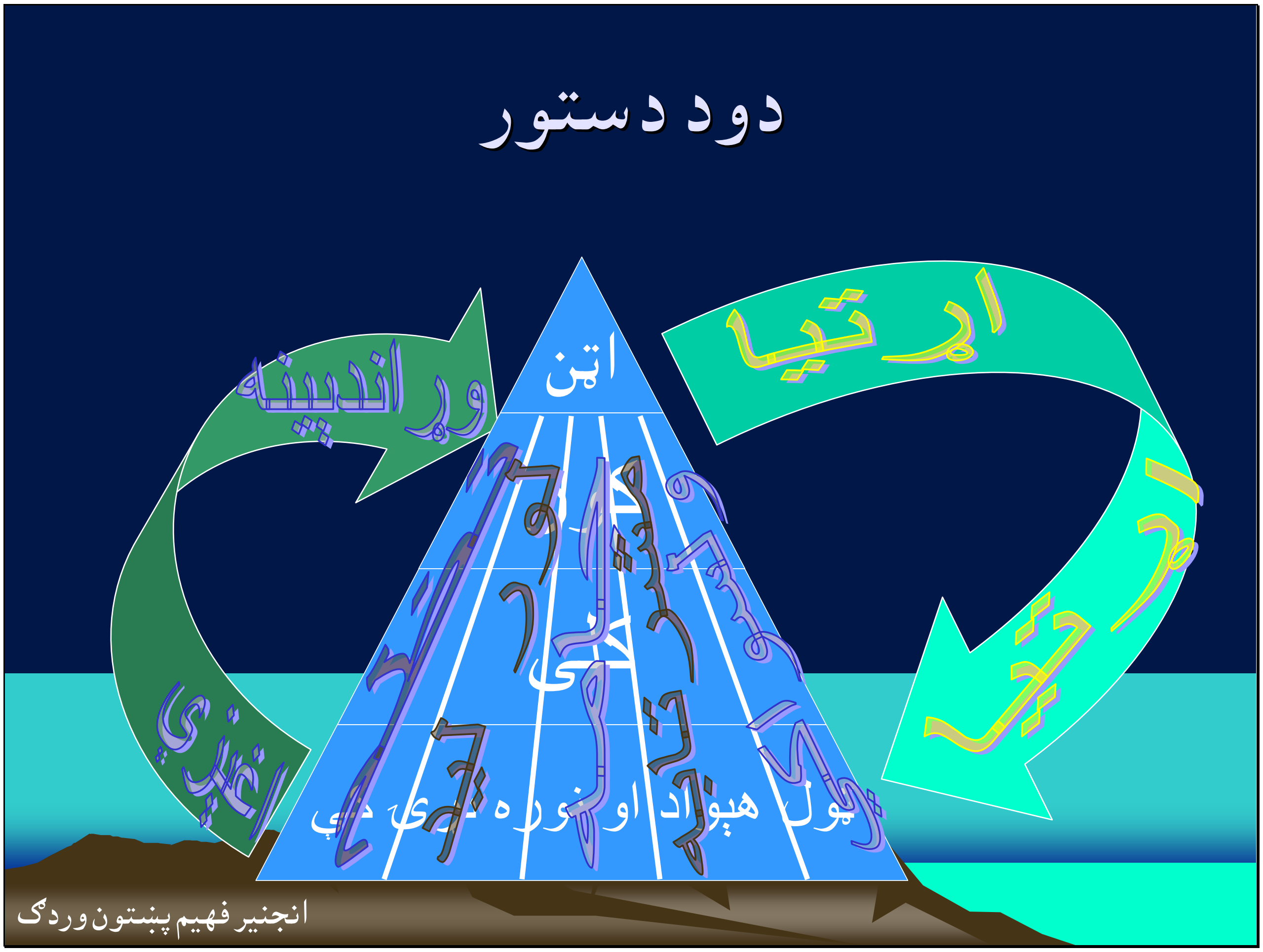

Figure 35 انځور شمېره ۳۲ د اتڼ څېړنيزه بېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

نو موږ وليدل چې په اتڼ سره زموږ د هېواد د دود دستور ډېرى برخې ښې اغېزمنې کېږي. نو اغېزمنتيا چې په کومو برخو کې وليدل شوه هغه ډېر ښه او پايښتي بڼه غوره کوي. دا ځکه چې دا هرڅه په خپله د غوښتنو او رسولو (Supply and Demand) په چاپېريال تر سره کېږي. او اتڼ دی چې دغو برخو ته سمه وده ورکوي. او د ټولنې دا برخې ترې نه سم رنګ اخلي . پدې سره پښتو ژبه پخپله په دوران لوېږي او په دا ټولو کې لکه د اړينو مسرپې موادو په څېر د دغه دوران برخه ګرځي چې ورسره هم وده کوي او هم پراخېږي. لکه د ماشينونو د سون مواد. چې څومره ماشينونه وده کوي همدومره دا د مسرپ او ساتنې مواد يې هم سوچه او سمېږي. نو اوس به راشو او دا به وګورو چې دا تڼ څخه د دود دستور د نورو برخو د ودې لپاره په څه ډول ګټه پورته کولای شو. څرنګه د اتڼ په کړو سره د کلتور نورې برخې هم په خوځښت، چلوولو ، او وده ورکولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوستلای شو. موږ بره وکتل چې زموږ د کلتور ځينې برخې په بېلابېلو ځايونې کې ځواکمنې دي. لکه ننداره يا ډرامه او پلم دا په کوزه پښتونخوا کې په خورا ځواکمن هالت کې دي.

نو اوس دا څرنګه په بېل بېل او يا په ګډه کولای شو چې د کلتور د نورو برخو د ودې لپاره سمبال کړو.

د اتڼ تر سيوري لاندې

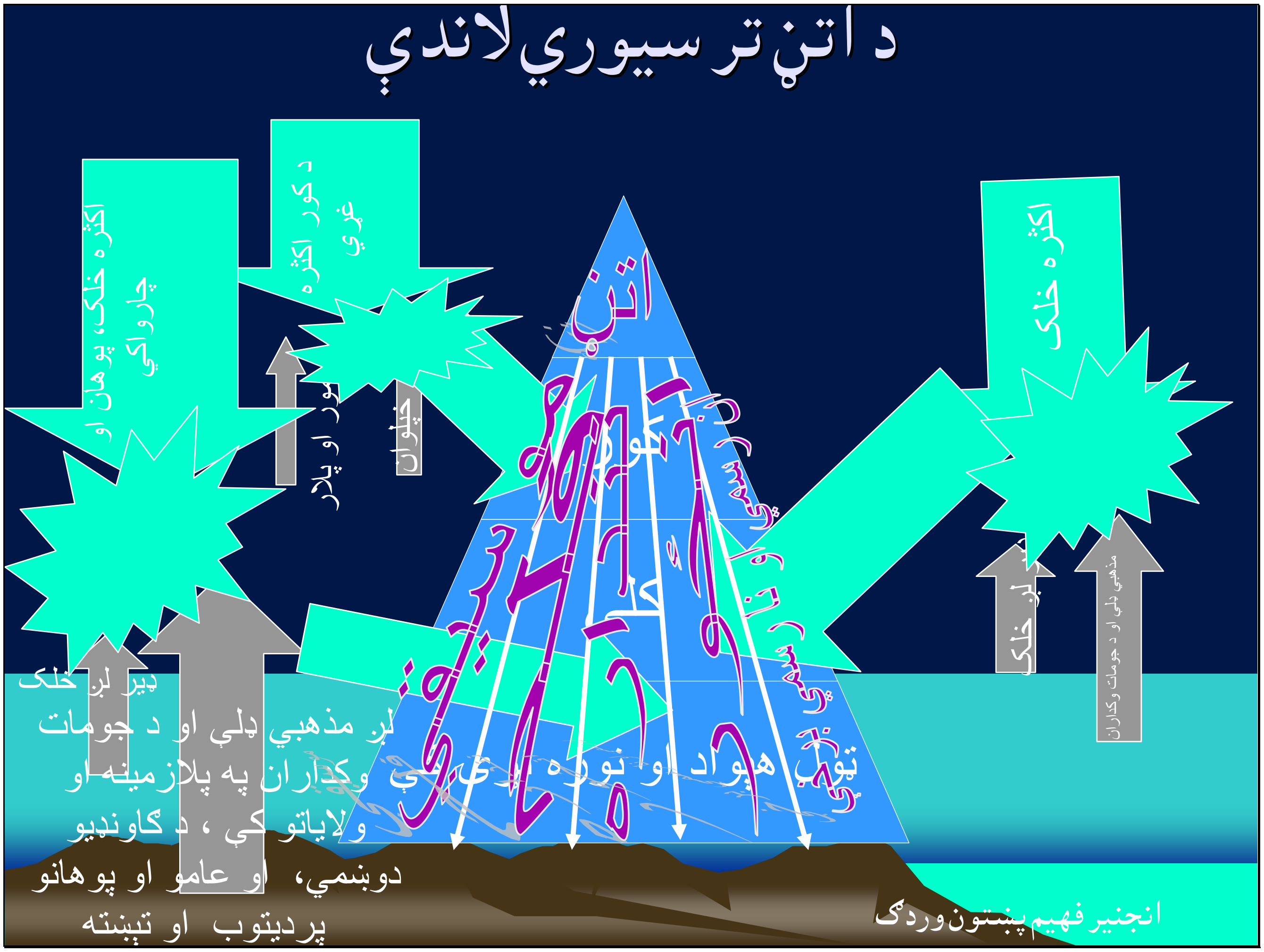

Figure 36 انځور شمېره ۳۷ د اتڼ څېړنيزه ښېلګيزه چې د دود دستور په نورو برخه يې اغېزه څېړي

د اتڼ او ننداري تر سيوري لاندې زموږ موسيقي چې وده وکړي بيا زموږ فلم هم ورسره داسې وده کولای شي چې هغه به بيا د مايکل پورتېر په الماسي ماډل کې پوره راشي او پايښت به لري او وده به يې د فلم لپاره په هغو بنسټونو ولاړه وي چې هم به

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنه خپله وي او هم وړاندېینه او هم مرستندویه کاروبارونه٠ اتڼ ، ننداره، او موسیقي زموږ فلم ته پاېښتي بنسټ ورکوي٠ چي پدې سره بیا پښتو پخپله وده کوي٠ کله چي زموږ اتڼ موسیقي ته پاېښتي وده ورکړي دلته خامخا په دي کي نندارې ته هم ځای ورکړو په دې ټولو ځایونو کې ، د بېلګې په توګه که چېرې یو واده وي نو هلته د اتڼ چیانو تر څنګ خو خامخا موسیقي شته نو چې ټوکیان راولو او لږ ورته نوی رنګ ورکړو او لږ لاربنوونه ورته وکړو دا په خپله ننداره شوه ، سره له دې چې په کلیو کې دا ډېر دود دی چې هلته بیا نو د ټوکیانو مزې وي چې ښه ډوډۍ هم کله نا کله ورکول کېږي٠ او ان ښځینه ټوکیاني د ښځو مجلسونه تاوده ساتي٠ نو دا دري چې سره وتړل شي دا په خپله د فلم لپاره هغه بېخ بنسټ چي ورته وایي هغه جوړ شو او فلم په خپله هم ورته انځورګر او هم ورته مرستندویه برخې په ټولنه کې په پاېښتي ډول رامینځته شوې٠ په ځانګړې توګه زموږ برګ اتڼ کولای شي چي زموږ نجوني هم د زموږ د فلم کاروبار او نورو برخو ته وروزي٠ اتڼ هغه د ژوندانه پیاوړي او جوړوونکې برخه ده چې د ټولنې بېخ بنسټ جوړوي٠ دا داسې دی لکه چې موږ یوه ماڼۍ، یوه الوتکه، یو سړک او داسې نور، جوړوو٠ او د هغه جوړولو ته ماشینونه راوړو او په دې ماشینونو یې ودانوو٠ نو بیا دا ماشینونه چېرې جوړېږي او څوک یې جوړوي او پرزې یې د په کومو ځایونو کې جوړېږي ؟ نو اتڼ د دې ماشینونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابریکي دي چې د هېواد سیاسي، کلتوري، ان سپماوي (اقتصادي) برخو او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي٠ او د مایکل پورتر په دغه لاندېني ماډل کې یې موږ په ارزښت او لوړتیا او اغېزه پوهېدای شو٠ اتڼ په خپله دوه ټاکونکي رولونه لوبولای شي٠ چي یو یې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندویه برخه او بله یې د نړیوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول لوبوي٠

اتڼ هغه د ژوندانه پیاوړي او جوړوونکې برخه چې د ټولنې بېخ بنسټ جوړوي٠ دا داسې دی لکه چې موږ یوه ماڼۍ، یوه الوتکه، یو سړک او داسې نور، جوړوو٠ او د هغه جوړولو ته ماشینونه راوړو او په دې ماشینونو یې ودانوو٠ نو بیا دا ماشینونه چېرې جوړېږي او څوک یې جوړوي او پرزې یې د په کومو ځایونو کې جوړېږي ؟ نو اتڼ د دې ماشینونو د او ددوی د پرزو جوړنې فابریکي دي چې د هېواد سیاسي، کلتوري، ان اکتسادي او داسې نورو لپاره موږ ته راتلونکي نسلونه روزي٠ او د مایکل پورتر په دغه لاندېني ماډل کې یې موږ په ارزښت او لوړتیا او اغېزه پوهېدای شو٠ اتڼ په خپله دوه ټاکونکي رولونه لوبولای شي٠ چي یو یې د هېواد په الماسي ماډل کې د مرستندویه برخه او بله یې د نړیوال کېدو په ماډل کې د خوځوونکي او هڅوونکي رول٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه دلته غوارم چي دلته يو وړه خو ډېره اړينه بېلګه ياده کړم او د ټولو پام ورته راواړوم او چي اتڼ د خوځوونکي او هڅوونکي ځواک بڼه په ټولنه کي بيا هم غوره کوي او هغه دغه زموږ د پخواني ښه دود دستور بيا ژوندي کول او خپرول دي. چي زموږ په ودونو کي اوس هم اتڼ او برګ اتڼونه خو کېږي او يو څه چي ډېر کم افغانان هغه ته پام کوي هغه د ناوي او زوم په مشرۍ يو برګ اتڼ چي په لومړی سر کي په کي د ناوي او زوم ملګري او خپلوان او بيا ټول هغه مينه وال د غه اتڼ ته ورګډ شي.

زه خو په هر واده کي د دي زيار باسم چي دا زموږ په کورنيو کي خو دا د پخوا څخه رواج وو خو اوس مو دي نورو ته هم ورپام کړی دی. هيله ده چي نور هم په دي اړه دا پورتر سره کړي.

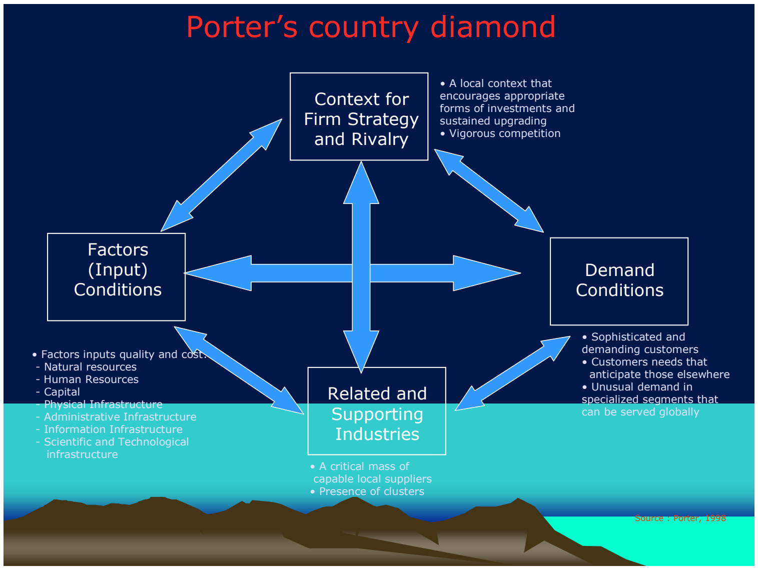

Figure 37 انځور شمېره د مايکل پورټر هېوادنی الماسي بېلګيزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

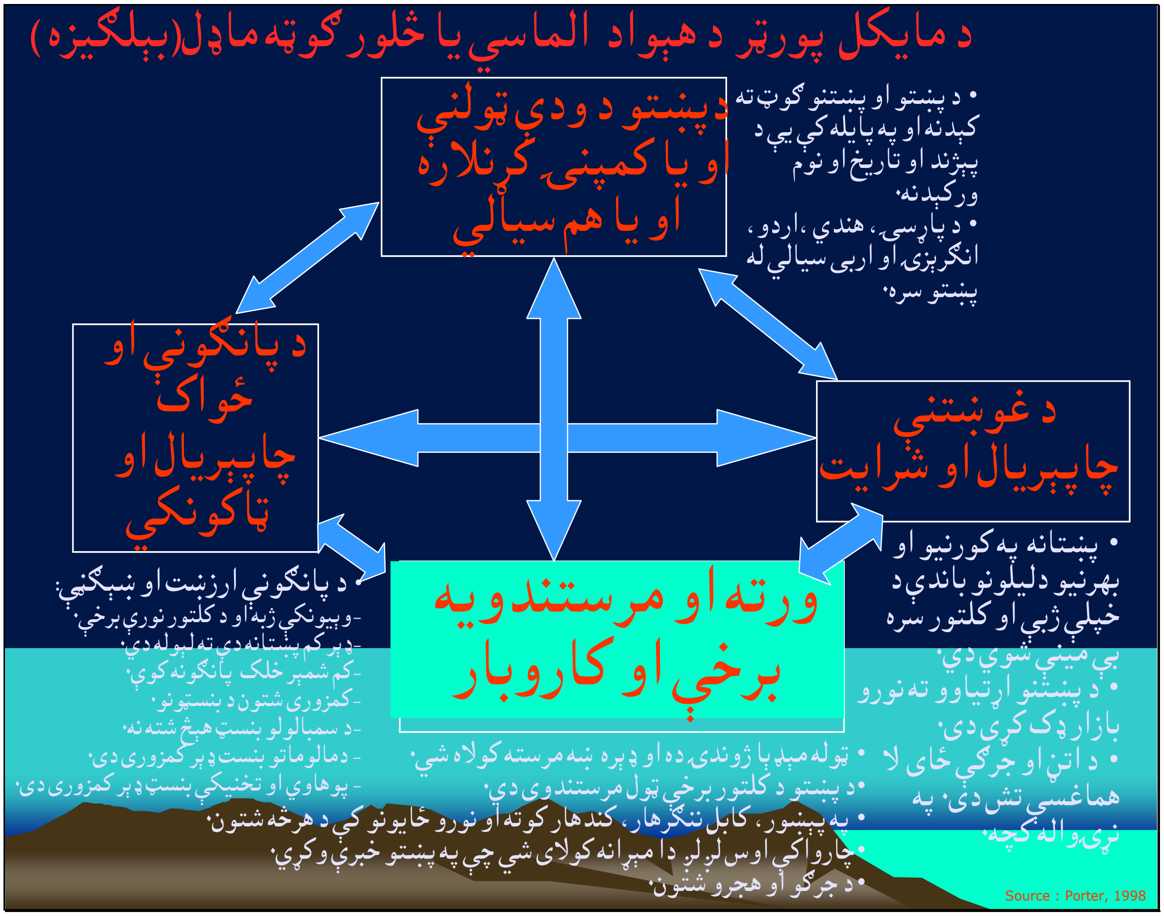

Figure 38 انځور شمېره ۳۹ د ۳۸ پښتو ژباړه د پښتو ژبي لپاره

مايکل پورتر دا بېلګيزه د دې لپاره جوړه کړې ده چې يوه هېواد يا کومه کاروباري سيمه د دې په مرسته د يوه شي، پرادکټ، يا د يوه کاروبار، (industry) د راکشولو او جزبولو لپاره د څېړني لپاره پکار واچوي تر څو دا بېلګيزه د دوی د ودې او سياليزې ګټې او برلاسي لپاره مرسته وکړي. د بېلګې په توګه لکه آسيايي هېوادونو ځانګړي کاروبارونه ځانته راکاږل لکه، جوړول او تويول، (Productions) په چين کې، کمپيوټر او توکر، په هند کې، پېشن په ايټاليا کې، او داسې نور. د دې بېلګيزې لوی کمال په دې کې دی چې يوه کمپنۍ کولای شي چې وڅېړي چې د دوی د ودې لپاره څه شته دي. لکه يوه انګريزي کمپنۍ لپاره کوم څوک وايي چې په افغانستان کې د موټرو او ګاډيو ماشين او يا ټير جوړولو بټۍ يا پابريکې جوړوو. که دا به دغه بېلګيزه کې واچوو نو ځواب خامخا په مخالپت کې يې دی. نو که څوک وغواړي چې دا کار د کېدو کړي نو هغه به دغه شرايت برابروي، چې په دغو څلورو برخو کې برياليی وي.

نو موږ اوس کولای شو چې د پښتو د ودې لپاره دا څېړنيزه بېلګيزه پکار واچوو تر څو هغه ستونځې هم وپېژنو او هم د لرې کولو لپاره شرايت برابر کړو. او هم دا د پښتو د ودې لړۍ پاينښتي او ځان باندې وګرځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غوښتني چاپېريال

- پښتانه په کورنيو او بهرنيو دليلونو باندې د خپلې ژبې او کلتور سره بې مينې شوي دي.
- د پښتنو اړتياوو ته نورو ژبني او کلتوري توکو بازار ډک کړی دی.
- د اتڼ او جرګې ځای لا هماغسې تش دی. په نړۍ واله کچه.

ورته او مرستندويه برخې

- ټوله مېډيا ژوندۍ ده او ډېره ښه مرسته کولاه شي.
- د پښتو د کلتور برخې ټول مرستندوی دي.
- په پېښور، کابل ،ننګرهار، کندهار کوټه، مردان او نورو ځايونو کې د هرڅه شتون.
- چاروا کي اوس لږلږ دا مېړانه کولای شي چې په پښتو خبري وکړي.
- د ډېرو ،هجرو، مرکو او جرګو شتون.

د پانګوني او ځواک چاپېريال

- د پانګوني ارزښت او ښېګني:

-وېيونکي ژبه او د کلتور نورې برخې.

-ډېر کم پښتانه دې ته لېوالـه دي.

-کم شمېر خلک پانګونه کوي.

-کمزوری شتون د بنسټونو.

-د سمبالولو بنسټ هېڅ شته نه.

- دمالوماتو بنسټ ډېر کمزوری دی.

- پوهاوي او تخنيکي بنسټ ډېر کمزوری دی.

دپښتو د ودې ټولني او يا کمپنۍ کړنلاره او يا هم سيالي

- د پښتو او پښتنو ګوټ ته کېدنه او په پايله کې يې د پېژند او تاريخ او نوم ورکېدنه.

د پارسۍ، هندي ،اردو، انګرېزی او اربی سيالي له پښتو سره.

د دغي ببلګيزې نه خو داسې ښکاري چې بيا هم پښتو په خپل سر پډې وده نشي کولای چې دلته شرايت ورته خراب شوي او

وران شوي دي چې پخپله پښتانه دي چې بې پروا دي او هم د هېوادي مادل په څېرنه کې د سيالانو او ملګرو کاروبارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتنې په بنسټ پښتو وده نشي کولای. نو دا بيا هم د دې بېلګيزې په غوښتنه او پايلو موږ خوځوونکيو، هڅوونکيو، او چلوونکيو ځواکونو ته اړتيا لرو ترڅو دا د پښتو مېچن په خوځښت راولي او بيا ودې او خوځښت ته يې پايښتې بښه ورکړي. که نه نو بيا يې هغه د کليوالو خبره ده وايې بيا يې د تاريخ په کندو کې ګوره!

څه وکړوو؟

نو اوس دا راته په ټولو څېړنيزو بېلګيزو او وسايلو جوته شوه چې موږ همدا ځواکمن کلتوري او دوديز چلوونکي لرو چې د پښتو د کلتور په هڅوونکيو، خوځوونکيو او چلوونکيو ځواکونو په خوځښت او دوران سره پښتو خپله پايښتې وده پېل کولای او لړۍ ورکولای شي. او بس. دا خو اوس راته جوته شوه چې په ارو خيزونو کې د کلتور توکي بيا په ځانګړې توګه اتڼ او ډرامې چې لومړنۍ يې په لر او بر کې او ډرامې يې بيا وروسته بيا په لره پښتونخوا کې د خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو رول لوبولای شي. دا چې دا به څنګه په خوځښت راځي دا به وروسته وړاندې کړوو. خو اوس به د ژبې مرستندويه برخې وګوروو چې هلته څه حال دی. او دا هم جوته کړوو چې کېدای شي د پښتو ژبې په مرستندويه چې رسمي او نا رسمي برخې لري ځوکمنتياوې او کمزورۍ هم په ګوته کړوو. د دې لپاره چې بيا هم د پايښتې ودې لپاره لارې چارې ومومو نو دا بيا هم اړينه ده چې په مرستندويه برخو کې هم خوځوونکيو، هڅوونکيو او چلوونکيو ځواکونو ته هم پام وکړو. او دا هم به په ياد ولرو چې دا څرنګه سره ګنډلای شو. د ګنډلو مې موخه دا ده چې کوم خوځوونکي، هڅوونکي او چلوونکي ځواکونه چې په اره يا اسلي بر مرستندويه برخو کې په ډاګه کوو نو دوی به د يو او بل سره څرنګه سم په هر ډګر مرسته کولای شي. او څرنګه يو دبل پشپړوونکي کېدلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 39 انځور شمېره ۴۰ د پښتو د ارو مواد لرلو څخه ګټه اوچتول

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره څېړنه

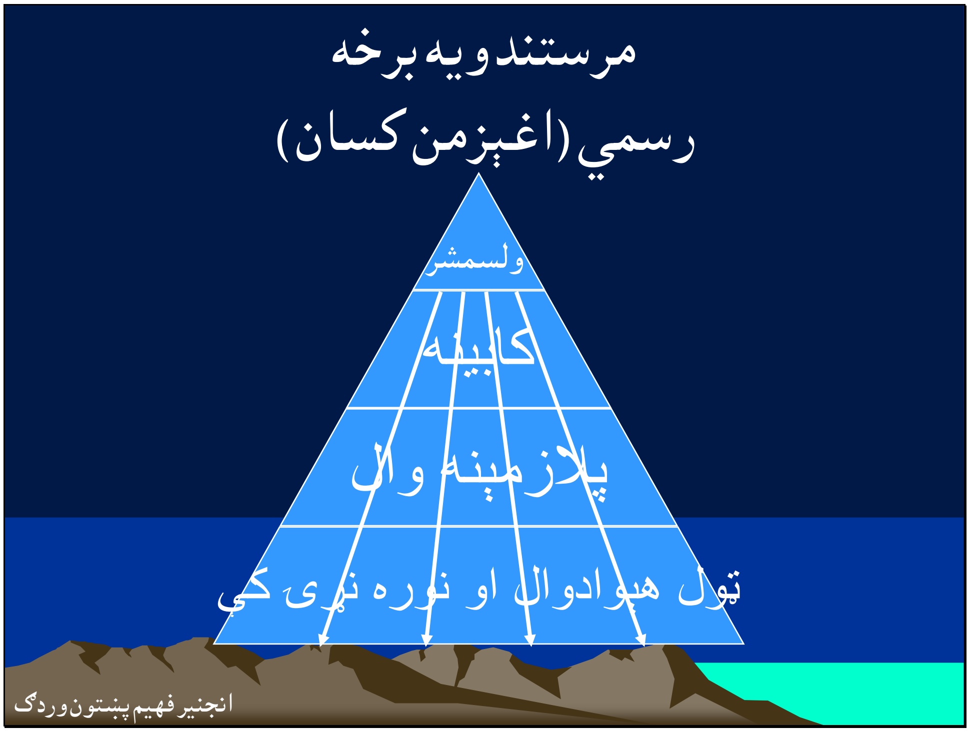

Figure 40 انځور شمېره ۴۱ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو سره

لکه څرنګه چې مو د پښتو ژبې اړې برخې وڅېړلې او هلته مو دا څېړنه په ښو ښلابېلو ښېلګيزو کې وکړه نو همدا شان به د پښتو ژبې مرستندويه برخې هم څېړو. تر څو وکولای شو دلته هم هغه کمزورۍ په ګوته کړو چې رغيدو ته او ځواکمنېدو ته اړتيا لري. او همدا شان هغه ځواکونه او هڅوونکي، چلوونکي او خوځوونکي ځواکونه په نښه کړو چې هغه بيا د مرستندويه برخو او هم د آرو برخو لپاره ګټور کېدای شي. په مرستندويه برخه کې موږ دوه برخې لرو چې يوه يې رسمي او بله يې نا رسمي ده. دغه دواړه برخې اړينې دي چې سمه څېړنه يې وشي. د نا رسمي برخې څېړنه به موږ يوه ډېره کمزوره او تر اغېزې لاندې راتلوونکې برخې په ډول وپېژنو. خو د رسمي برخې د څېړلو لپاره موږ د ځواکونو تلل کوو. دا به لکه څرنګه چې ډېره ښکاره شوې ده، دا به په څلورو پوړونو کې چې هر يو يې خپل خپل ځايونه لري څېړو. لکه پاسنې ښېلګيزه کې:

ولسمشر

کابينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلازمېنه او

ټول هېواد او نوره نړۍ

د بېلګې په ډول دا موږ دلته لومړی د هېواد تر ټولو اغېزمن ځواک او چینه د خبرو او رسمي برخې لپاره ولسمشر ګڼلای دی. دغه برخه تر ټولو د ارزښت وړ برخه ده. بیا مو وروسته د هېواد د وزیرانو کابینه مو په پام کې نیولې ده. د کابینې څخه وروسته د هېواد پلازمېنه ده چې خورا د ارزښت وړ ده. ځکه چې کومې خبرې، لیکنې، پرمانونه، ژمنې او نور هر ډول کارونه چې ولسمشر کوي هغه لومړی په کابینې کې شنل کېږي او د پلي کېدو لپاره بیا وزارتونو ته ورکول کېږي. او همدا شان بیا د ټول د هېواد په پلازمېنه کې تر سره کېږي او ان دا په ځانګړې توګه که په یوه کلي کې او هم د هېواد نه په بهر کې هم یو کار وي. نو بیا وروسته دا بیا د ټول هېواد لپاره خپرېږي. نو اوس موږ ګورو چې دا خو یو چاپېریال شو. موږ دا اوس بیا په یوه بل چاپېریال کې هم څېړوو چې هغه بیا د چارواکیو د کار ځای دی. په لاندې ډول دي.

د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکي دا غېزمنو ځایونو سره څېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

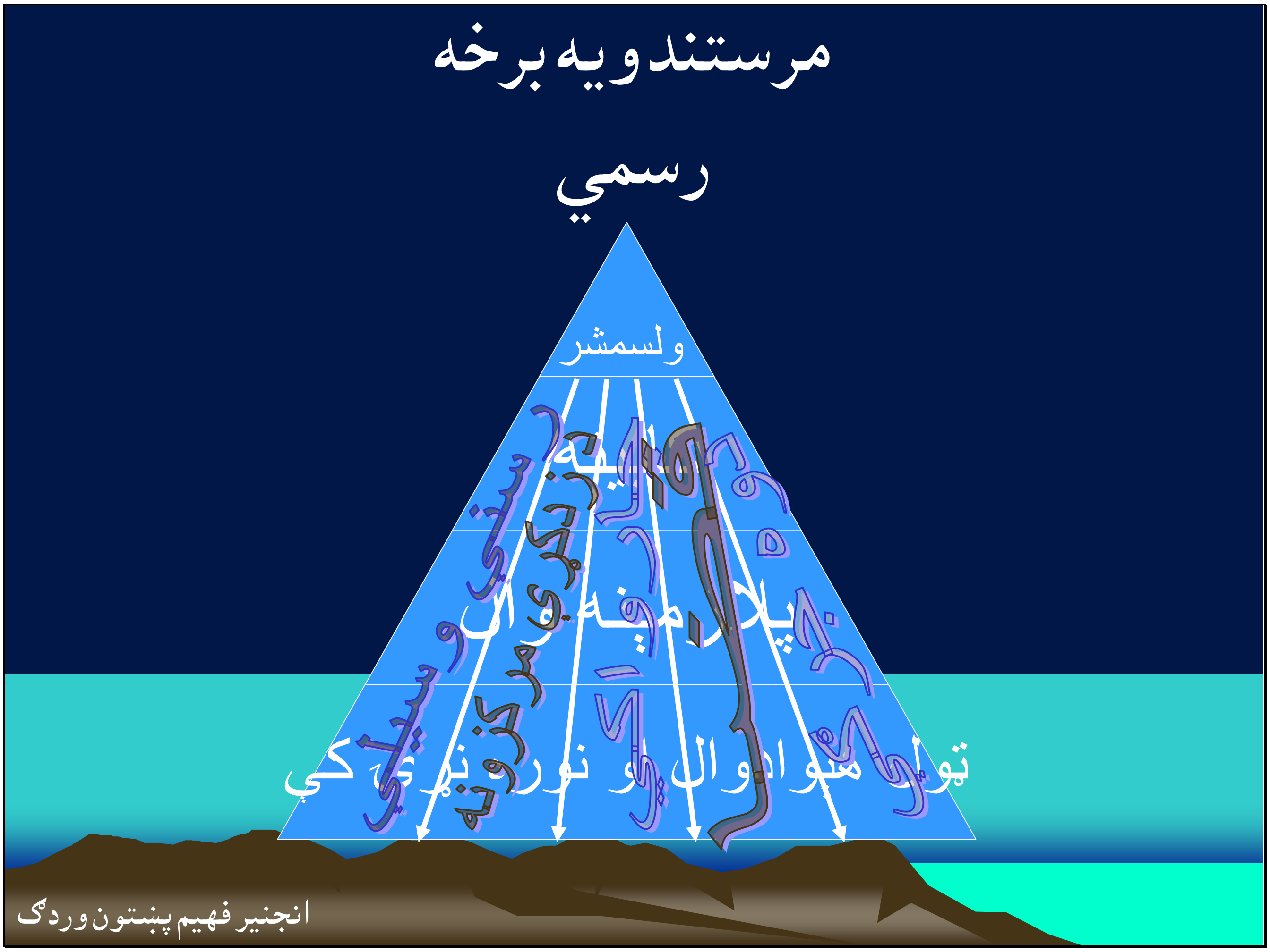

Figure 41 انځور شمېره ۴۲ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو سره

دلته ګورو چې کله د ولسمشر لخوا او یا هم د دغو څلورو برخو لخوا څه کېږي نو دا بیا په دغو پینځه ګونو برخو کې چې اوس به وسپړل شي په یو نه یو ډول څرګندېږي. د دغه بل اړخ برخې په دا لاندې ډول دي. لومړی رسنۍ وسیلې دي چې هر کوم رسمي کار، خبره او یا هم کړه کېږي دا په رسنیو وسیلو کې را څرګندېږي او په دغه ځای کې ټولې خبرې د رسمي مرستندویه برخې دي. بله برخه چې په هغه کې رسمي برخه ډېره پکارېږي هغه د زده کړې مرکزونه دي. د بېلګې په توګه، ماشوم پالنځایونه، وړکتونونه، ښونځي، پوهنتونونه، او د زده کړې ټول مرکزونه چې دلته بیا هم د ژبې مرستندویه رسمي برخه ډېره پکارېږي. بله یا درییمه برخه خپله چارواکي دي چې دوی په خپله د دغه مرستندویه برخه په خپلو ټولو لیکنو کې پکاروي. او څلورمه برخه بیا د هېواد قضایي او عدلي سیستم دی چې هلته بیا هم د مرستندویه رسمي برخه په پراخه توګه پکارېږي. او په پای کې یې همدا د هېواد نرخ جوړونکې او قانون جوړوونکې دواړه جرګې دي چې هلته د مرستندویه رسمي برخې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پراخه کچه پکارېږي. نو اوس به وګوروو چې په دغو برخو کې پښتو ژبه په کومه کچه د کارولو کې ده. هلته بیا هم ملګري، سیال، ورانوونکي ځواکونه څه دي چې تر څو موږ هماغه خپله موخه تر لاسه کړوو، چې بیا د ملو ځواکونو په مرسته کومې کمزورۍ چې به وي هغه به سمې کړو. او د پایښتې ودې کرښه او پلان به جوړ کړوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

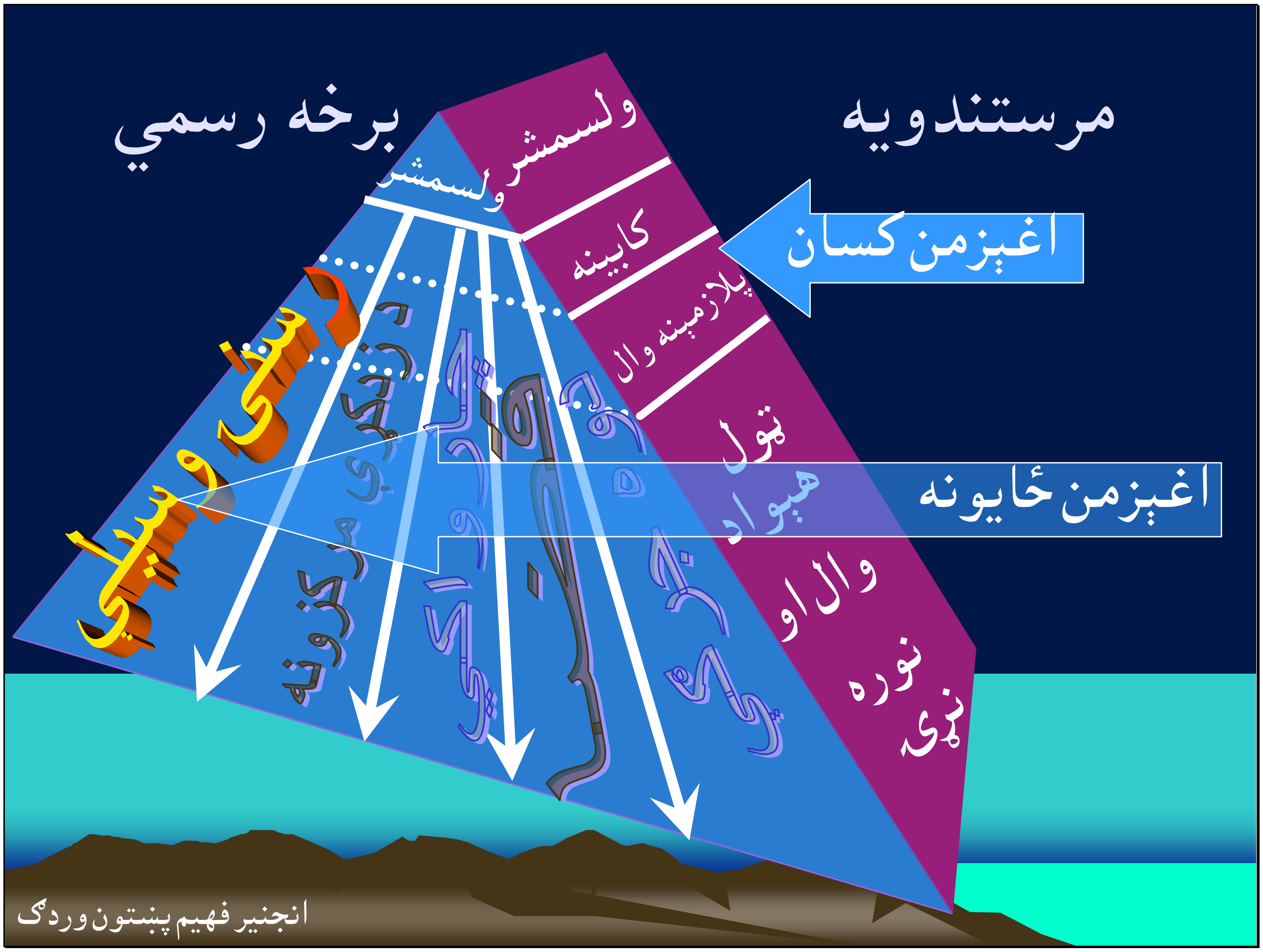

Figure 42 انځور شمېره ۴۳ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو سره

دغه انځور چې تاسو ګورئ نو دلته د اغېزمنو کسانو اغیزه ګورو چې د خپلو کار او اړیکو د ځایونو لارې د مرستندویه برخې په کار اچولو سره ژبه باندې اغېزه اچوي. دا د اغېزمنو کسانو او چارواکو غښتلی دی چې د اغېزمنو کسانو او چارواکو ښکارندویي کوي. همدا د دې اغېزمنو کسانو راکړه ورکړه او د کارونو د سرته رسولو لړۍ دې چې اغېزمن ځایونه د ژبې مرستندویه برخو ته خپله مرسته یا تاوان رسولای شي. په دې مانا چې که د پاسه هر څومره یو څه د اغېزمنو کسانو لخوا په کار اچول کېږي دا به خامخا په ډېره اسانۍ سره لاندې خوا ته خوځېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ولسمشر) څېړنه

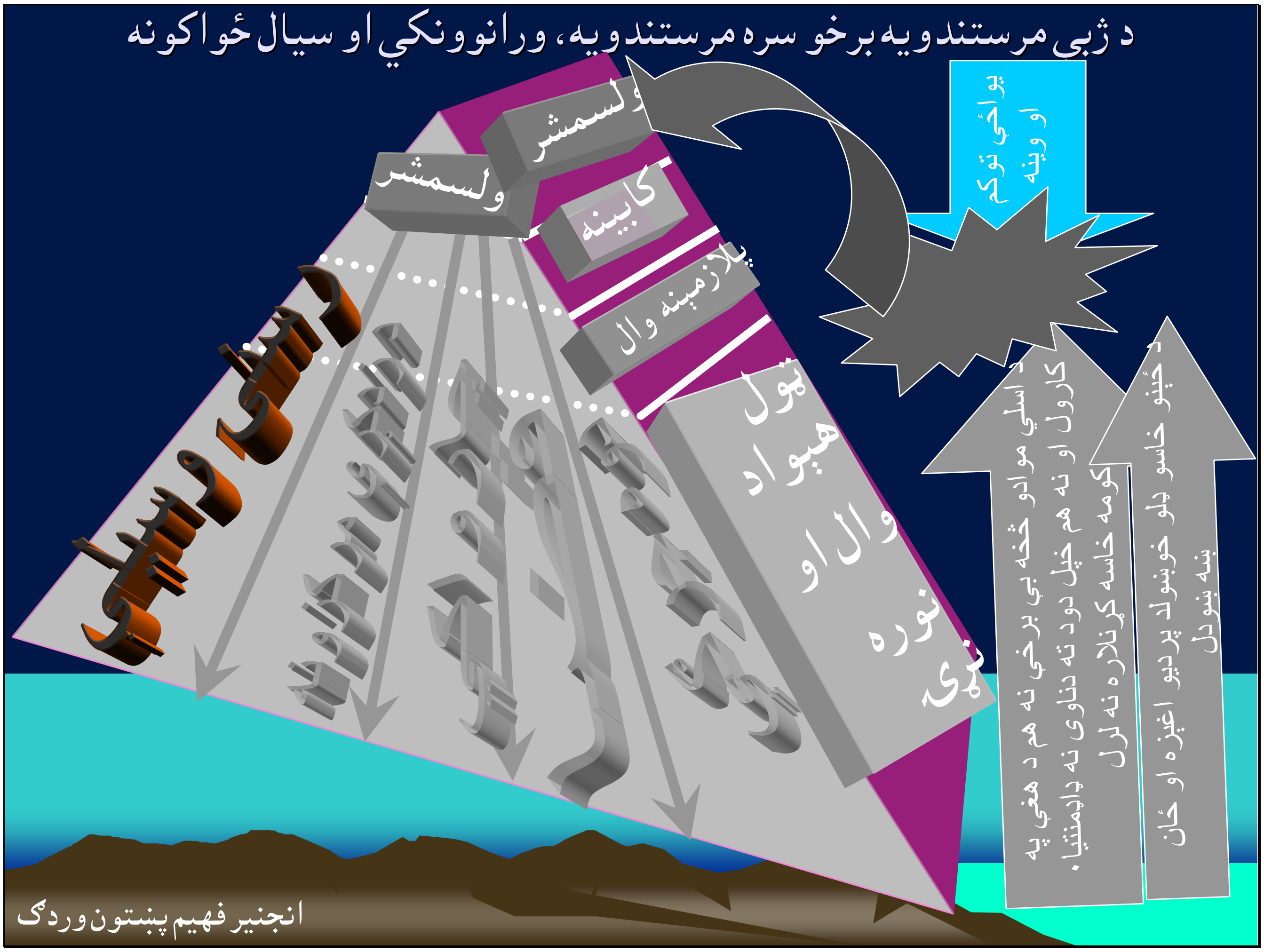

انځور شمېره ۴۴ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکي د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه Figure 43

ترننه پورې چې د پښتو ودې لپاره په رسمي برخه کې د چارواکو، ولسمشرانو او سياسيونو لخوا کومې هلې ځلې يا پروګرامونه پلي شوي دي هغه دې ته ورته دي لکه چې څوک د خوب په کوټه کې د منې ونه کېږدي د هغې څه ناڅه ساتنه او پاملرنه وکړي او د هغې ونې څخه د باغ د مېوې ټولو تمه ولري. همدا پخه خبره د پښتنو ده چې وايي په يوه ګل نه پسرلی کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا اوس چې موږ د مرستندويه رسمي برخې څېړنه کوو چې د ولسمشر څخه يې پيل کړوو نو دا په خپله په ډاګه کېږي چې مرستندويه رسمي برخه د پښتو ژبې په ډېر کمزوري حالت کې ځکه ده چې سيال او ورانوونکي ځواکونه خورا ځواکمن دي.

که يې د لومړي ولسمشر او ټولواک چې په جرګو ټاکل شوي باچا وو د هغه څخه پيل وکړوو نو دا به جوته شي چې يوازې د احمد شاه بابا په دروان کې د چارواکو او جرګو خبرې د ولسمشر سره خبرې اترې په پښتو وې خو بيا هم د ولسمشر رسمي ليکنې بياډېرې يې په پښتو نه وې. همدا سې بيا چې د تېمور دروان ته راشو نو بيا تر داود خانه چې پښتو يې بلکل هېره کړې وه. نو دا يو لوی ناورين دی. او که د ننۍ چې د ولسمشرۍ په ګدۍ کېنولای شوي په وجود او واک او چارو کې د پښتو خپور والي او په کارول وڅېړوو نو دا به جوته شي چې دا سې کوم څه يې ندي کړي چې موږ ورته په وياړ وګورو او ورته د تاريخ جوړونې يوه لړۍ ورته ووايو نو ولسمشر هم په خپله د مرستندويه برخې لپاره تر اوسه کوم نوښت ندی کړی. پدې چې په توکم پښتون دی پښتو يې زده ده او کله ناکله پرې خبرې کوي. ولسمشر ډېری د نورو تر اغېزې لاندې ځکه دی چې دی د واک په سيالۍ کې د ځان د ساتلو لپاره پښتو ژبې مرستندويه رسمي برخه هم پدې کمزوري کړې ده چې کومه کړنلاره نه هم لري او نه هم پرې پوهېږي. تر اوسه په ټول هېواد کې د ولسمشر دا سې يوه جمله نشته چې د هېواد د ټولو ولسونو په خوله او ژبه په طبعي ډول ناسته وي. که د هېواد ځوانان يو هندي پلم وګوري چې د انځورګر او اتل نوم يې راجو او يا هم انتوني وي نو ډېری ځوانان سبا په کوڅو , بازارونو , ښوونځيو او پوهنتونو کې يو بل ته وايي چې ګواکې زه راجو يم او پلانۍ پيغله به وژغورم او پلانی کار به زه تر سره کړم او دا جملې يې پوره په هندي او اوردو کې زده کړې وي. نو دا سې ښکاري چې دلته د ولسمشر چې کوم رول لوبولای شي هغه ډېر کمزوری دی. او تمه تري هم سمه ځکه نده چې ولسمشر د دې کارونو استعداد نه لري. او نه هم د ارو موادو څخه کوم څه لري چې دی په کار واچوي.

همدا رنګه موږ ګورو چې دلته د ولسمشر لخوا چې هر څه تر سره کېږي نو دا د پښتو ژبې رسمي برخې ته نه يوازې دا چې ګټه نه رسوي بلکې نوره يې هم کمزوره کوي. د ولسمشر ټول کړه وړه په لاندې دولتي او نا دولتي برخو خپلې اغېزې لري. دده ټول کړه وړه همدا سې چې په کابينه، پلازمينه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپله ځانګړې اغېزه لري همدا رنګه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرګې چې د ولايتونو جرګې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري. نو همدا اوس چې موږ ګورو نو په انځور کې دا اغېزه خړه پړه ده دا ځکه چې دوی د ولسمشر د غېر پښتو او يا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې موږ دا خړه پړه اغېزه يې بولو. د ولسمشر هر خبره چې دی يې وکړي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر بل کړه وړه یې په مېډیا کې خپرېږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپرېږي چې بیا دا خپله یو لوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته یې ډېره کمه ګټه رسېدلې ده.

او چې ولې؟ دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروایي د یوې یا بلې ډلې ځخه وېره او یا د دوی خوشاله کول او یا هم نه ژمنتیا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. یوه بله ډېره اړینه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتیا او په نورو پردیو ژبو ځان ورته پر مختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه تر سره کول لویه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په ولسمشریو اځې د اوږد مهال اغېزه چې کورنۍ، کابینې او جرګو لخوا وې شونې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (کابينې) څېړنه

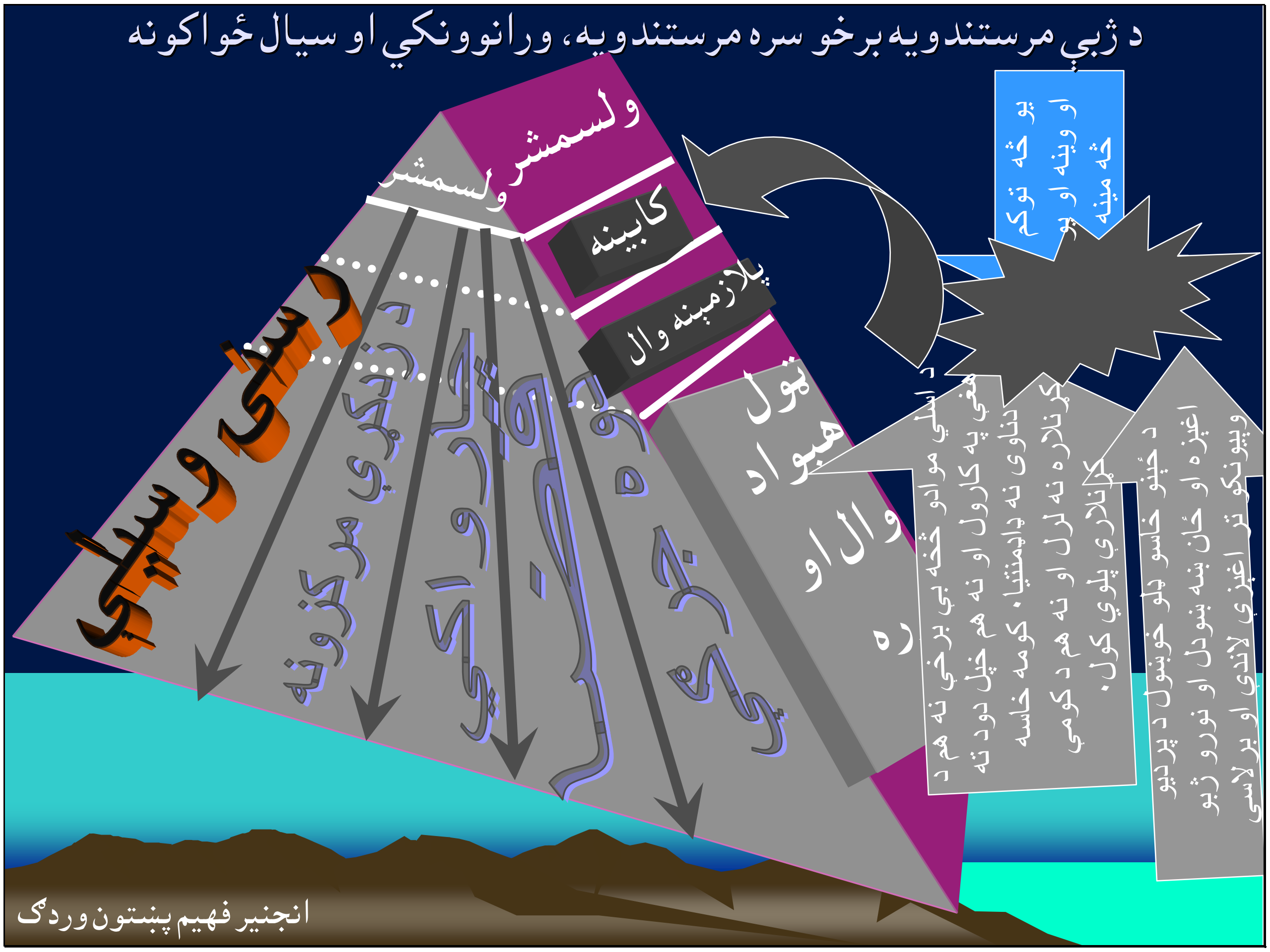

انځور شمېره ۴۵ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو ځواکونو څېړنه Figure 44

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه څرنګه مو چې ولسمشر وڅېړلو له دې څخه د کابینې حالت نور هم خراپ دی. دا ځکه چې هلته نه یوازې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لري بلکې د ولسمشر نادودې پر دوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر بې پروايي هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېره پر دې چې دوی هم خپله به د بې پروايي سیالان به وي. او بله دا چې هلته په کابینه کې د نورو ژبو وېیونکي شته بلکې دا پښتو وېیونکي وزیران هم ډېری یې نه هم آر مواد لري او نه هم یې دې خپل کلتور او دود دستور ته پام دی. نو دوی هلته خپلې ډېری مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانی دود شته چې دوی په بله ژبه غږېدل ښه ګڼي دا ځکه چې دوی نه ډاډمنتیا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندویه برخې لري او نه یې هم سره تړلی شي.

که تر ننه پورې کوم کار شوی دی د پښتو ودې لپاره هغه هم نه یوازې دا چې په کومه ستراتېژیک او علمي او سیاسي چوکاټ کې نه دی شوی بلکې هماغو د ولولو ډکو چارو د نورو ژبو وېیونکي پارولي او د پښتو سره د مینې څخه یې نور هم لرې کړي دي. او په خپله د غلیمانو ښکار هم شوي دي دا ځکه چې دې ته یې کومه کرښه او ستراتېژي نه درلوده.

لکه څرنګه چې د ولسمشر اغېزه نا سمه او خړپړ انځور یې جوړ کړی دی همدا رنګه د ده کابینه هم چې دوی ټول کړه وړه همداسې بیا په پلازمینه والو او د هېواد په نورو برخو باندې خپلې ځانګړې اغېزې لري همدا رنګه د هېواد په نورو جوړښتونو لکه رسنۍ، د زده کړې مرکزونه، چارواکي، قضا او دواړه جرګې چې د ولایتونو جرګې هم ورسره شمېرل کېږي خپلې اغېزې لري.

نو همدا اوس چې موږ ګورو نو په انځور کې دا اغېزه بیا هم له بده مرغه خړه پړه ده دا ځکه چې دوی د کابینې د غړو د غېر پښتو او یا نا پښتو تر اغېزې لاندې دي او دا ځکه چې موږ دا خړه پړه اغېزه یې بولو. د کابینې د غړو هره خبره یا پرېکړه چې دوی یې وکړي او هر بل کړه وړه یې په مېډیا کې خپرېږي او د هېواد ټولو جوړښتونو ته رسېږي او ورته خپرېږي چې بیا دا خپله وروسته له ولسمشره بل لوی رول ماډل دی چې په اوس مهال کې پښتو ژبې ته یې ډېره کمه ګټه رسېدلې ده او تاوان خو یې بې کچې.

د کابینې په چاپېریال کې خو نن سبا یوازې سینګاري کارونه تر سره کېږي چې دا د ارو موادو نه درلودل په خپله دا جوتوي : د بېلګې په توګه دا پښتو ژبې وزیران ان خپلې کرښې پرېکړې او نیوکې یا راپورونه د وزارت د چلولو لپاره په پښتو نه لیکي. همدا وزیران بیا خپلې مرکې په پښتو نه کوي. او په کلتوري ډګر کې هم ډېر کمزوري دي ان په ودونو کې اتڼ هم نه شي کولای نور خو لا پرېږده. دې وزیرانو لکه ولسمشر یوه به یې هم په خپل واده کې د برګ اتڼ مشري نه وي کړې او ان زه دا وایم چې که کوم یو یې د اتڼ سره مینه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتیا له امه په پټه اتڼ کوي. دوی څنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوالی شي چې په یوه شپه یا په کابینه کې بیا کلتوري زمریان شي. هلته نور هم بې کلتوره ګیدړان ترې جوړ شي. لیکدود او خبري او علمي سندونه په خوړه پښتو لیکل خو لا پریږده.

نو په کابینه کې هم د پښتو مرستندویه برخې مرستندویه ځواک کمزوری او سیال او ورانوونکې ځواکونه ځواکمن دي. یوازې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوی باندې اغېزه وشي چې دوی هم ډاډمنتیا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنګ ور شنې او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بیا همدا اغېزمن ځایونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړۍ بیا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

دا یو ځل بیا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروایي د یوې یا بلې ډلې څخه وېره او یا د دوی خوشاله کول او یا هم نه ژمنتیا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. یوه بله ډېره اړینه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتیا او په نورو پردیو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکارېدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود دستور نه تر سره کول لویه بې کلتوري ده. دا ځکه چې زموږ د کلتور ډېرې پخې او مدام د منلو وړ برخې بې چې د ویاړ وړ دي هغه هم دوی ته د پردیو لخوا پېغور جوړېدل او دوی هم په ناپوهۍ کې منل. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

د مرستندویه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (پلازمېنه وال) څېړنه

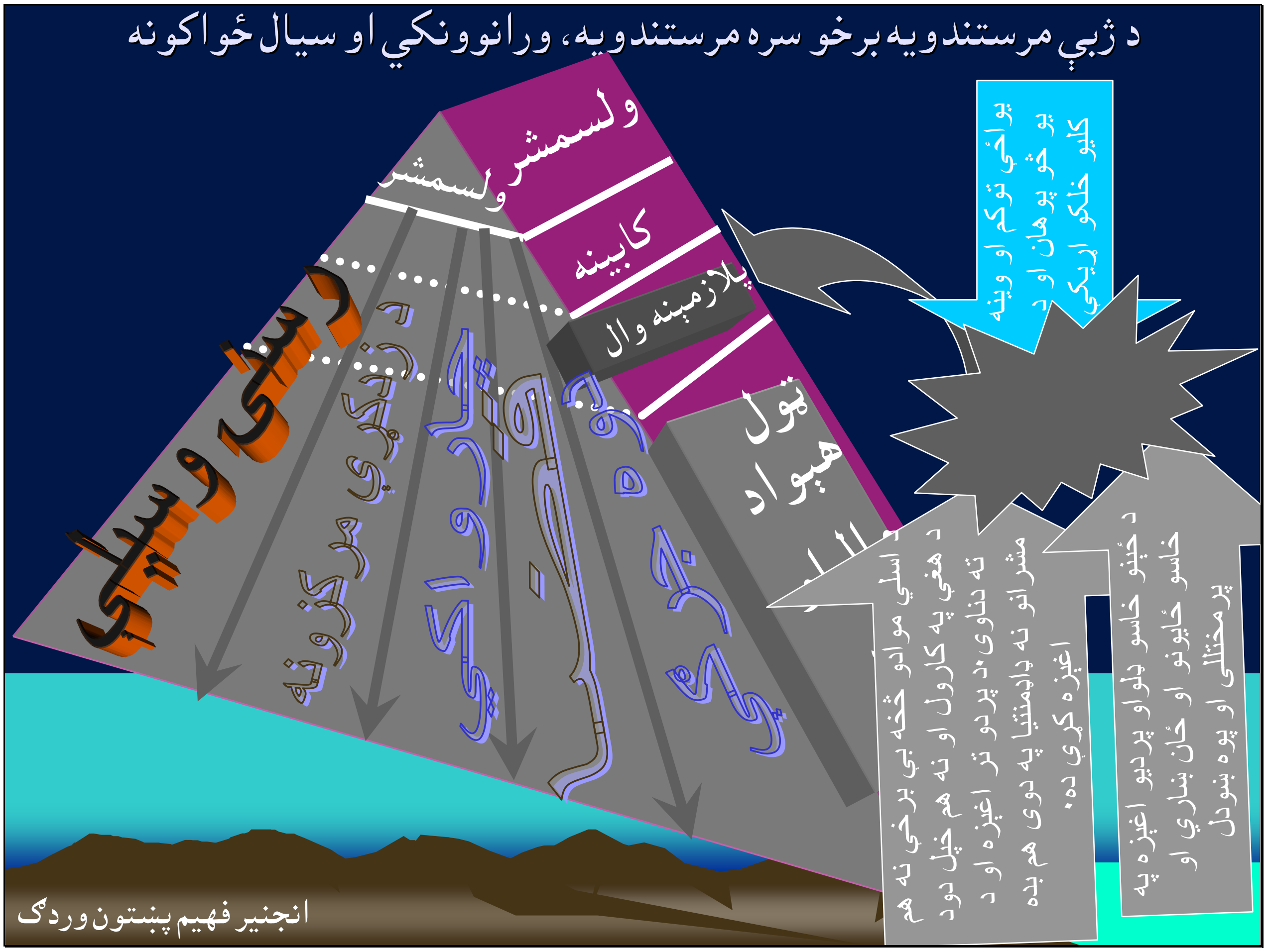

انځور شمېره ۴۲ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو ځواکونو څېړنه Figure 45

لکه څرنګه مو چې ولسمشر او د ده د کابینې ناسمه اغیزه د دوی د بې غورۍ او نورو لاملونو له امله ولیدل چې د دوی څومره په خپله د پښتو سره زیاتی کوي او بیا د دوی اغېزه په نورو هم ناوړه ده چې دا په خپله پښتو ژبې ته تاوان رسوي او د ودې مخ نیوی یې کوي او همدا په خپله د پښتو زولنې دي سره د نورو کورنیو او بهرنیو ستونځو. دا ځکه چې په پلازمېنه کې نه یواځې دا چې دوی خپلې ستونځې هم لرې بلکې د ولسمشر او بیا د کابینې نادودې پر دوی هم اغېزه کوي او د ولسمشر او د ده د کابینې بې پروایې هم د دوی زهنونه خورا کمزوري کوي سر بېره پر دې چې دوی هم خپله به د بې پروایۍ سیالان وي. دوی خو به مدام د کابینې او ولسمشر کړو وړو یا ملاتړ کوي یا به پرې غبرګون ښکاروي او یا به هم څېړنه پرې کوي. نو په هر یو حالت کې دا به ښېرته په هماغه ډول او ژبه او کلتور تر سره کېږي په کومه چې یې پیل د ولسمشر او کابینې څخه شوی وي. نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ځکه بيا هم دلته دا خړ پړ انځور ډېر خپور او د سمولو چارې يې خورا درنې او ژورې او پراخې چې ډېرې انرژۍ او پانګې ته اړتيا لري.

او بله دا چې هلته په پلازمېنه کې د نورو ژبو وېيونکي شته بلکې دا پښتو وېيونکي پلازمېنه وال هم ډېرى يې نه هم آر مواد لري او نه هم يې دې ته پام دى. نو دوى هلته خپلې ډېرى مسلې په پښتو نه سره حل کوي بلکې هماغه پخوانى دود شته چې دوى په بله ژبه ږغېدل ښه ګڼي دا ځکه چې دوى نه ډاډمنتيا لري او نه هم خپل دود او دستور د مرستندويه برخې سره تړلى شي. د بېلګې په توګه دا پښتو ژبې وزيران په ودونو کې اتڼ هم نه شي کولاى. دې وزيرانو لکه ولسمشر يوه به يې هم په خپل واده کې د برګ اتڼ مشري نه وي کړې او ان زه دا وايم چې که کوم يو يې د اتڼ سره مينه ولري هغه به هم د تورو ځواکونو او خپل نه ډاډمنتيا له امه په پټه اتڼ کوي. دوى څنګه کوالى شي چې په يوه شپه يا په کابينه کې بيا کلتوري زمريان شي. هلته نور هم بې کلتوره ګيدړان ترې جوړ شي. ليکدود او خبري او علمي سندونه په خوړه پښتو ليکل خو لا پرېږده.

نو بيا دا د پلازمېنې خلک به له دوى څخه څه زده کړي وکړي چې دوى ته هم ځان ښه ښکاره شي او يا هم د ورځې پېښن شي؟

نو بيا به څنګه دا جرت وکړي چې خپل دود ته په خوښى وده ورکړي؟

سره له دې چې يوه څه ځوانانو دې دود ته او هم د کلي مشرانو دې زموږ دود ته ډېر پام ګرځولاى دى او هغه هم د مينې له برکته نور دا سې کوم ښکل شوي کرښه او تګلاره خو په زره بين هم نه موندل کېږي. نو په پلازمېنه کې هم د پښتو مرستندويه برخې مرستندويه ځواک کمزورى او سيال او ورانوونکې ځواکونه ځواکمن پاتې دي. يوا ځې د راتلونکي لپاره دا چانس شته چې دوى باندې اغېزه وشي چې دوى هم ډاډمنتيا ولري او هم په آرو موادو سمبال شي. او دغه حالت په خپل وار سره په نورو لاندې اغېزمنو کسانو خپل رنګ ور شني او همدا شان اغېزه پرې کوي. او بيا همدا اغېزمن ځايونه هم ددې تر اغېزې لاندې راځي چې همدا لړۍ بيا لاندې روانه ده.

او چې ولې؟

دا دريم ځل بيا دلته تکراروم.

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوى خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللى ښکاربدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو کسانو (ټول هېواد او نوره نړۍ) څېړنه

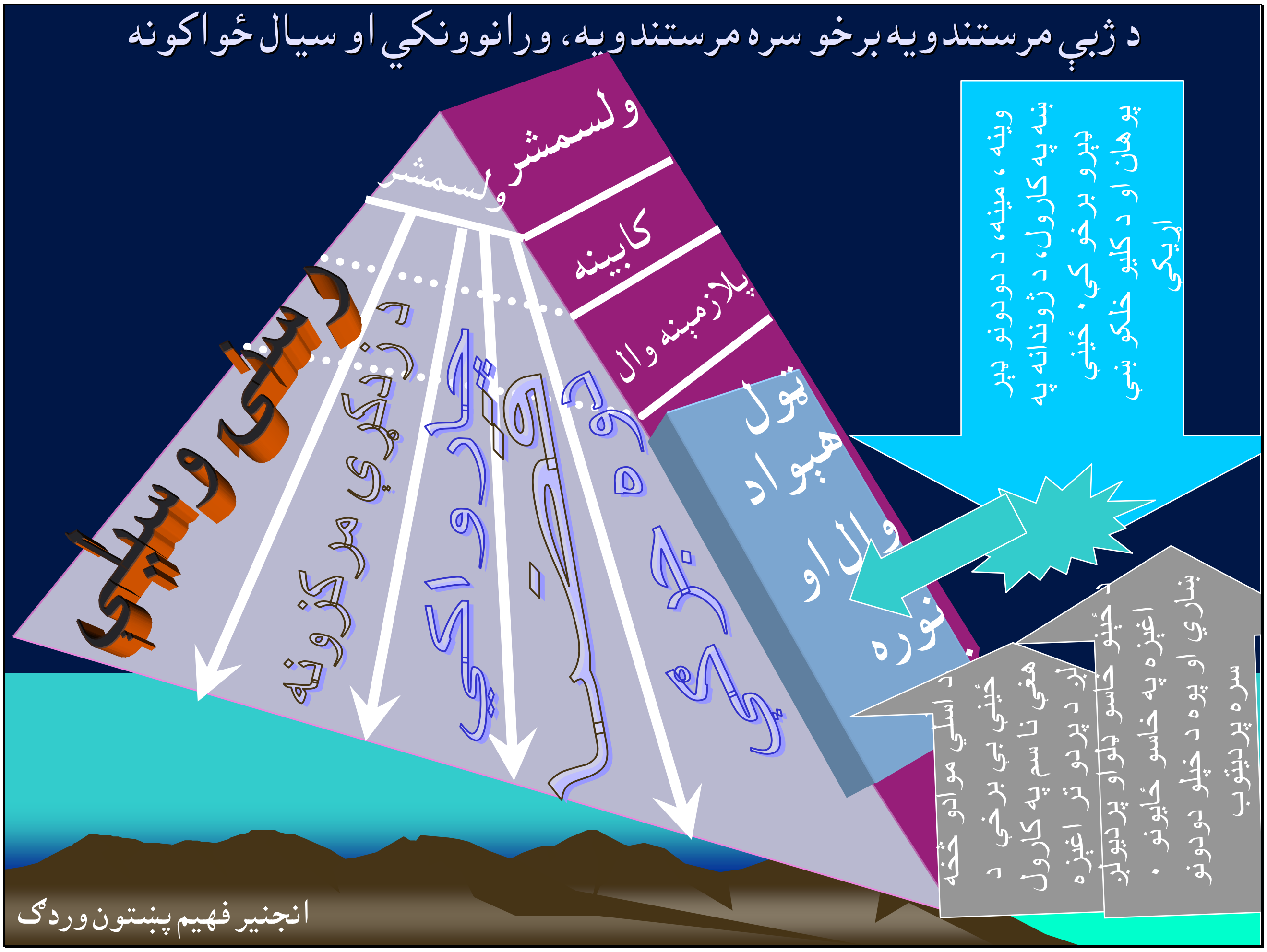

Figure 46 انځور شمېره ۴۷ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو څېړنه

لکه څرنګه چې مو پاس دولسمشر څخه نېولې بيا تر پلازمېنه والو پورې د ژبې مرستندويه برخو سره د مرستندويه, ورانوونکي او سيالو ځواکونو څېړنه وکړه نو هلته دا په ډاګه شوه چې مرستندويه ځواکونه کمزوري دي او دليلونه يې هم هماغه ول چې وړاندې ياد شول. نو چې موږ بيا ټول هېواد او په نوره نړۍ کې دا څېړنه کوو بيا نو دا انځور بل ډول دی. دا ځکه چې د هېواد په ګوټ ګوټ کې پښتو شته نو هلته د ارو توکو په کارول د ولس د ژوند برخه ده. چې کله نا کله پلازمېنه وال,

(c) ketabton.com: The Digital Library

کابينه او ولسمشر له يوې خوا او ميډيا، د زده کړې مرکزونه، چارواکي او جرګې تر خپلې اغېزې لاندې راولي. د يوې خوا د نېکمرغۍ ځای دا دی چې ولس په خپلو ارو کلتوري توکو او دود دستور ټينګ په دې ولاړ دی چې د دوی د ژوندانه برخه ده. خو له بلې خوا بد مرغي دا ده چې بيا په چارواکو او دولتي او نورو ټولو جوړښتونو چې کومه ناوړه اغېزه ده هغه بيا دا ولس سره په څو برخو په ټکر کې اچوي.

په دې انځور کې بيا خبره پرتيا لړه ده. او هغه هم پدې چې مرستندويه ځواکونه چې دي لږ څه پياوړتيا په کې شته. او د سيالو او ورانوونکو ځواکونو زور دلته تر يوه بريده لړ دی. خو که چېرې دې ته پام ونه شي نو دا انځور به نور هم خړ پړ شي چې يوه ورځ به په تورېدو واوړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به په دغه دویمه برخه کې د اغېزمن ځایونو څېړنه وکړو. دا به هم د سیالۍ په ستراتیژیکه بېلګیزه کې وڅېړو. دا اغېزمن ځایونه د ژبې په مرستندویه رسمي برخو کې د اوس مهال لپاره ما همدا پینځه برخې په پام کې نیولي دي. دا پینځه ګونه برخې هم د اغېزمنو کسانو لخوا چلول کېږي، خو د دې لپاره چې دلته د بلې هرې ژبې د ودې شونتیا شته نو دوی ته د اوس مهال لپاره د ځای په سترګه ورته ګورو. او لومړی به پیل وکړو د رسنیو وسیلو څخه.

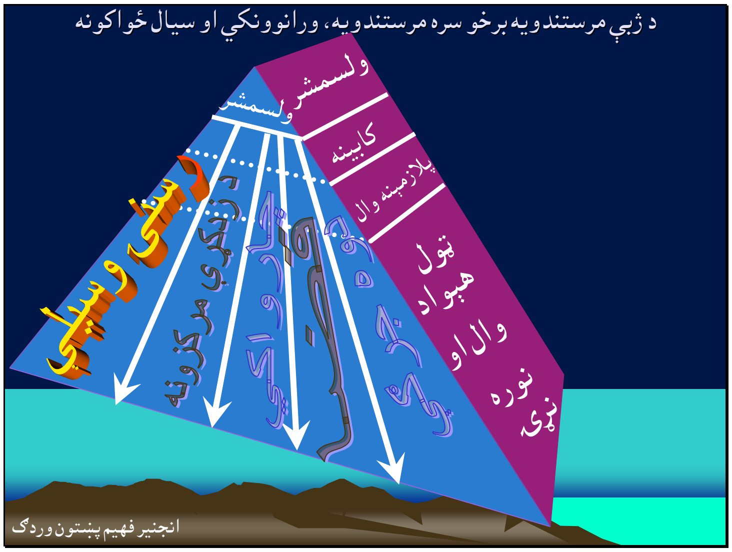

Figure 47 انځور شمېره ۴۸ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (رسنۍ وسيلې) ښېرنه

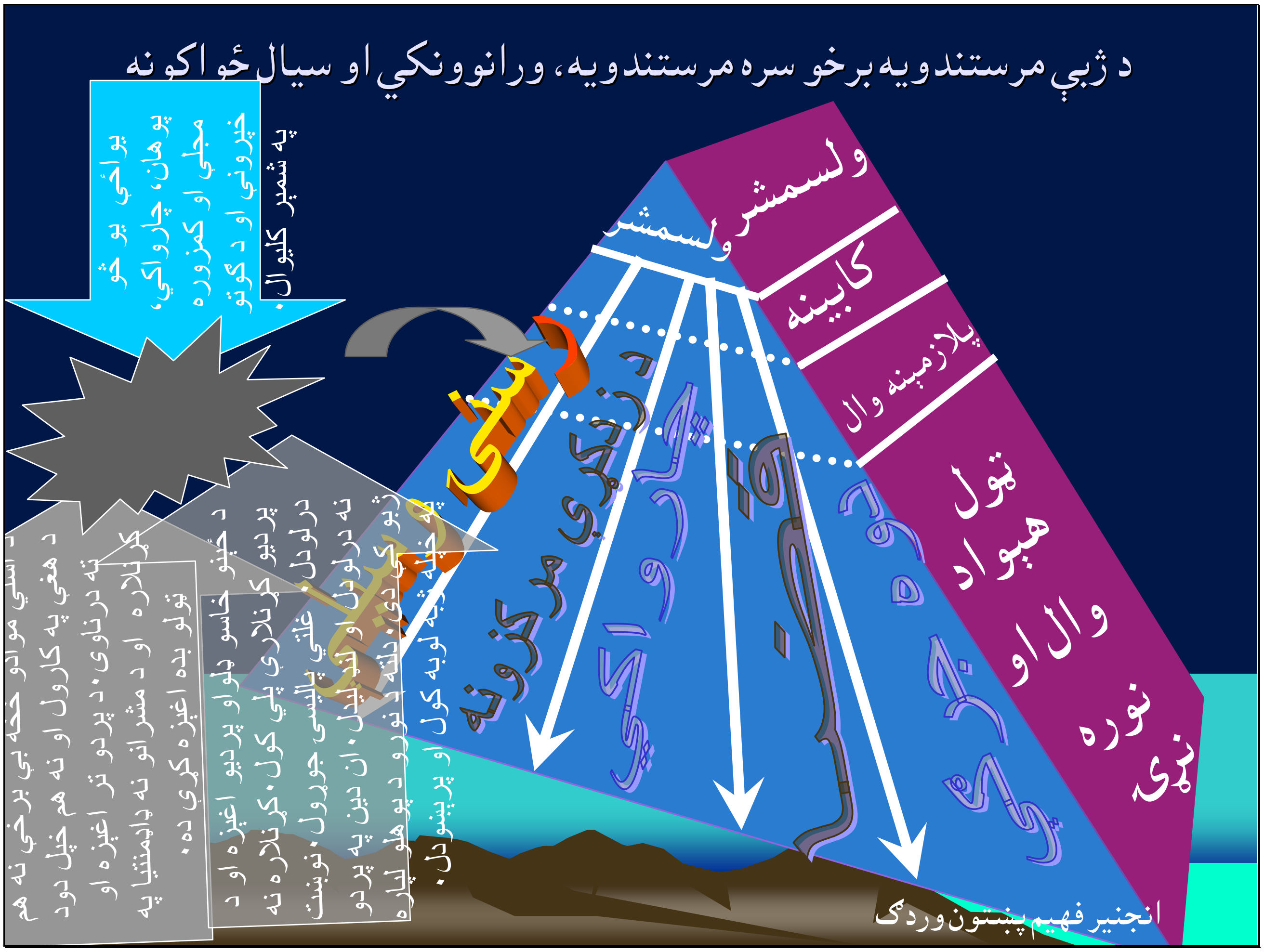

Figure 48 انځور شمېره ۴۹ د مرستندويه برخو رسمي اړخ اړيکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځايونو د ځواکونو ښېرنه

موږ تول د دې او سني وخت شاهدان يو چې په رسنيو وسيلو کې، که هغه تلويزيونونه دي، که ويب پاڼې او يا هم چاپي پاڼې، په دې تولو کې د پښتو ونډه خورا کمه ده. زموږ ښېرنې دا ښکاروي چې دلته هغه ځواکونه چې مرستندويه دي هغه په خورا کمزوري هالت کې دي. د بېلګې په توګه په مېډيا کې ليکوالان، ګډون کوونکي، پلمونه، مېلمانه، او ولس دلته د دې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای چې په پښتو په ډاډمنتيا او ويارنه وګړابي او يا خپله خبره ځای ته ورسوي، په نورو ژبو خبرې کوي. په دې کې موږ نه شو کولای چې دلته مينه او اړتيا په غوښتنه بدله کړوو. نو چې غوښتنه نه وي نو خو ورته رسول هم نه کېږي. په دې کې دا پړه په بل چا اچول هم د انساب خبره نه ده. په دې کې افغانان په خپله پړه دي. که دا چارواکي، دي، که نور. کله چې دا چاروکي، پوهان، ليکوالان، سندغاړي، او کارپوهان په پښتو خبرې نه کوي نو دوی په آر کې د پښتو ژبې سره ورانوونکي رول لوبوي او د سيالانو تله درنوي. نو په ريښتيا سره چې دوی بيا د نورو ژبو زېرمو ته خپلې مرغلرې وراچوي. دلته بيا هم بلې برخې ته پام کول پکار دی. هغه دا چې په رسنيو کې چې کومې کړنلارې جوړېږي هغه بيا هم تر همدې د غوښتنې او رسولو تر اغېزې لاندې راځي او هم دا کېدای شي چې نور لکه ايرانيان او پارسي ژبې د دې څخه ناوړه ګټه پورته کړي. لکه څرنګه چې اوس ښکاري دا همداسې ده. کوم وخت چې ښاغلی حاجي پزل کريم د شمشاد تلويزيون مشر دلته لندن ته راغلی ؤ نو ده همدا شکايت وکړ چې هلته د پښتو ژبې سره د مور او ميرې چلند کېږي او دی دې ته اړ شوی دی چې پښتو ته خزمت وکړي. ځينې ښېلګې يې هم يادې کړې چې بيا ډېری خلکو ورسره دا ومنله چې په مېډيا کې دا ستونځه شته. خو بيا هم همدې ټکي ته راګرځو چې مينه او اړتيا څرنګه غوښتنې باندې اوړي؟

دا کومه ډېره کړکېچنه خبره نه ده. دا ډېره ښکاره او سپينه خبره ده. چې په خپله افغانان د خپلې پښتو سره دا ناروا او نا مردي کوي. او غوښتنه نه جوړوي. ډېری په دې باندې سر نه خلاسوي.

دا بيا هم د ولسمشر څخه نيولې بيا تر کابينې او پلازمينه والو او ان کليوالو پورې ترلې ده چې دوی په لومړي سر کې ګرم دي.

او چې ولې؟

د ځلورم ځل لپاره بيا وايم چې: همدا ولسمشر او کابينه او پلازمينه وال او چارواکي ګرم دي چې دوی دغه لاندې کمزورۍ لري:

دا مو مخکې د آرو مواد او توکو نه درلودل او بې پروايي د يوې يا بلې ډلې څخه وېره او يا د دوی خوشاله کول او يا هم نه ژمنتيا خپلې ژبې او کلتور او دود دستور ته او داسې نور په ګوته کړل. يوه بله ډېره اړينه خبره دا ده چې په خپله ژبه خبرو کولو نه ډاډمنتيا او په نورو پرديو ژبو ځان ورته پرمختللی ښکاربدل، پداسې حال کې چې په خپله ژبه خبرې نه کول او خپله دود

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستور نه تر سره کول لويه بې کلتوري ده. که چېرې کوم توکی د دود دستور د وخت سره سم نه وي د هغې سمول هم لوی کار دی.

په پښتو مېډيا ته ګړا بېدل ورته نه کوم ارزښت او نه هم کوم تاوان لري. خو د دغو بې پروايو پايلې بيا ولس ته ډېرې ګرانې پرېځوي. نو دغه د پوهې خاوندان او مشران او چې د خلکو ښېلګې هم دي ، دوی د ورانوونکيو او سيالو ځواکونو په کتار کې راځي. نو چې دا ورانوونکي او سيال ځواک دومره ځواکمن شي نو بيا د مرستندويه ځواکونو خير نشته.

د مرستندويه برخو رسمي اړخ د اغېزمنو ځايونو (دزده کړې مرکزونه چارواکي قضا او دوه ګوني جرګې) څېړنه

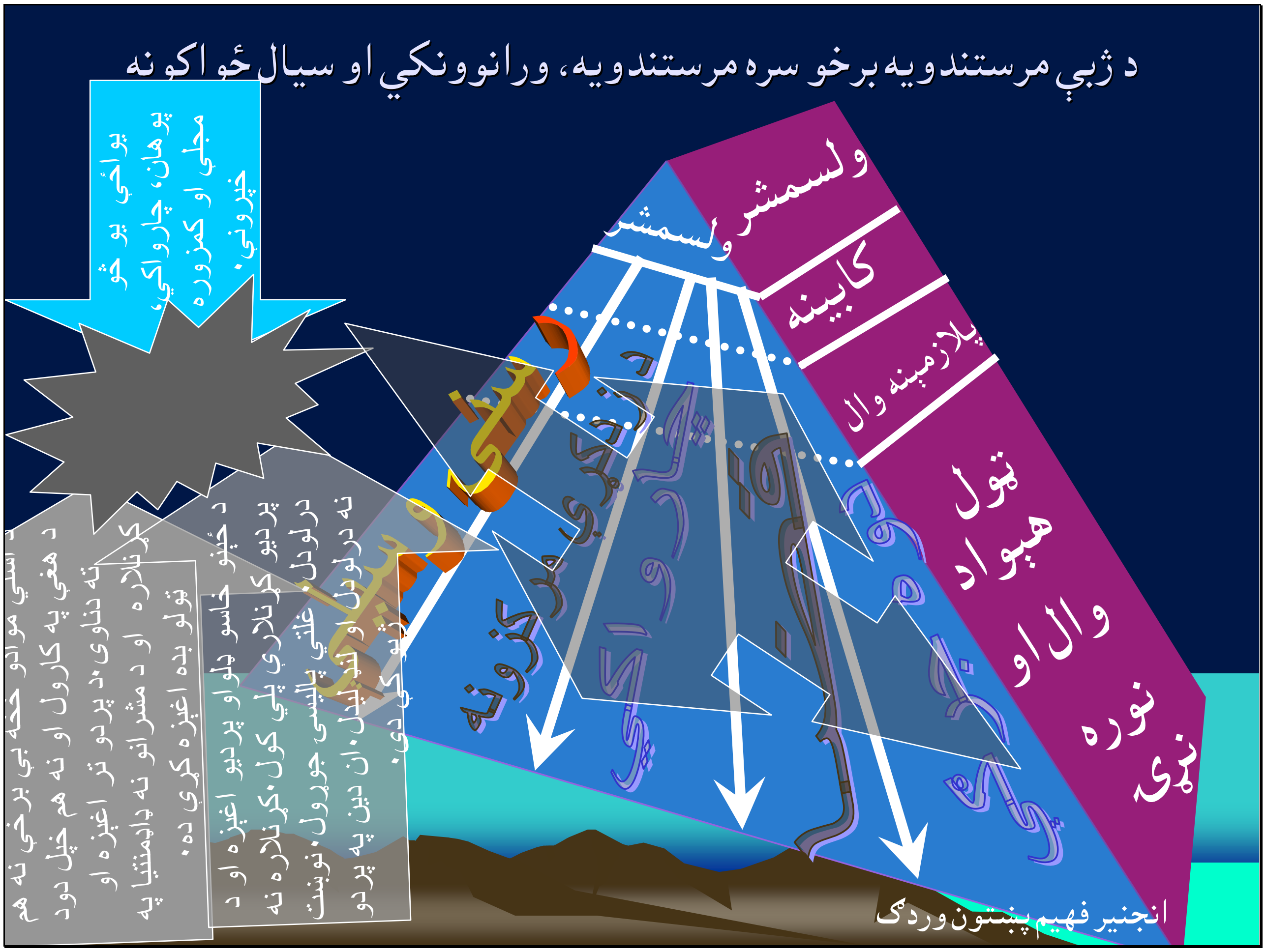

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 49 انځور شمېره ۵۰ د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو ښېړنه

او له بده مرغه همدا انځور په دې ځلورو نورو برخو کې بیا هم خړ پړ ځکه دی چې همدا یوه کیسه په ټولو برخو کې یو ډول ده.

پدې مانا چې د پښتو مرستندویه ځواک کمزوری او سیال او ورانوونکی ځواکونه پیاوړي دي چې پښتو یې کښېباسلې ده او د پښتو خیر نشته. او دا چې ولې بیا هم زموږ هماغه د پخوانۍ خبرې یو ځل بیا تکرارول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه وړاندېزونه او تګلاره:

لومړی: د ښکته څخه ياني د ولسونو څخه پورته خواته ياني چاواکو خواته

دويم: د پاسه ياني د چارواکو لخوا ښکته خواته ياني د ولسونو خواته

تګلاره:

چې دا دوه وړانديزونه څنګه پلي شي؟

د دې دواړو وړاندېزونو د پلي کولو لپاره موږ دلته د پېښن او د ښکلا د نړۍ د پوهاوي د بېلګه ايزو څخه مرسته اخلو او خپل کار پرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړۍ: د ښکته څخه ياني د ولسونو څخه پورته خواته ياني چاواکو خواته

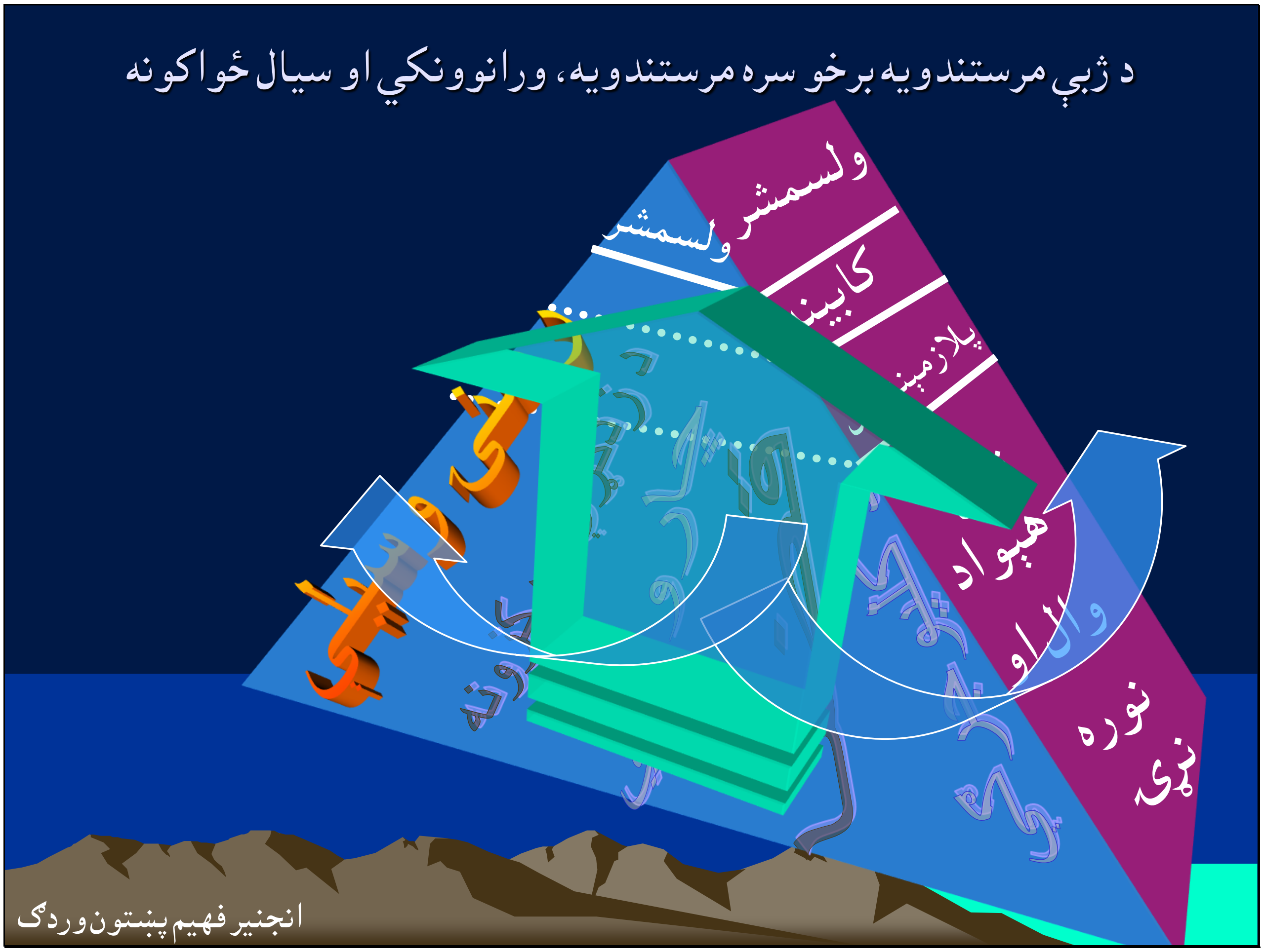

Figure 50 انځور شمېره ۵۱ د لاندې پرګنوله خواڅخه د ودې ستراتېژي

دا زموږ د تګلارې لومړنۍ هغه اړينه برخه ده چې مدام له پامه غورځېدلې ده. چې د په خپله هماغه د اړتيا او غوښتنې لپاره هم مېنځ زړي جوړوي او هم د راتلونکو واکمنو لپاره په کلتور او خپل دود دستور د مېړانې خاوند د شا تير جوړوي. دې ته زموږ پښتانه بايده چې ډېر پام وکړي او په دې باندې زه د لوستونکو پام هغه انګريزي کتاب چې د کټ کټ کلب په نامه اوپېليا ليکلی چې څنګه ولسي کلتور او دود دستور چې د ولس له کچې پيل شو او دا کتاب دا په ډاګه کوي چې څنګه همدې ولسي کلتور او دود دستور د انګرېزي هېواد څخه لويه امپراتوري جوړه کړه چې ژونکې يې په همدې کليو کې وتوکېدلې.
چې دا کتاب د جوتوي چې څنګه شو ملګرو د يوه ملت خيال جوړ کړ او د ملت يې د ټولې نړۍ واکمن کړ او ترننه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ پښتنو ته هم په کار ده چې دې ته ډېر پام وکړي. چې موږ چې په هر کچه کې یو خپل پوره سره کړوو او بیا د نورو څخه که واکمن دي او که ولسي بیا د کار تمه وکړوو.

موږ باید چې خپل سورنې د شاخځه را کوز کړوو او لومړی د سورنیو اشتیا وپاروو او بیا همدومره سورنې جوړ کړوو چې غوښتونکي یې وي.

سیاسي او کلیوالي جرګې:

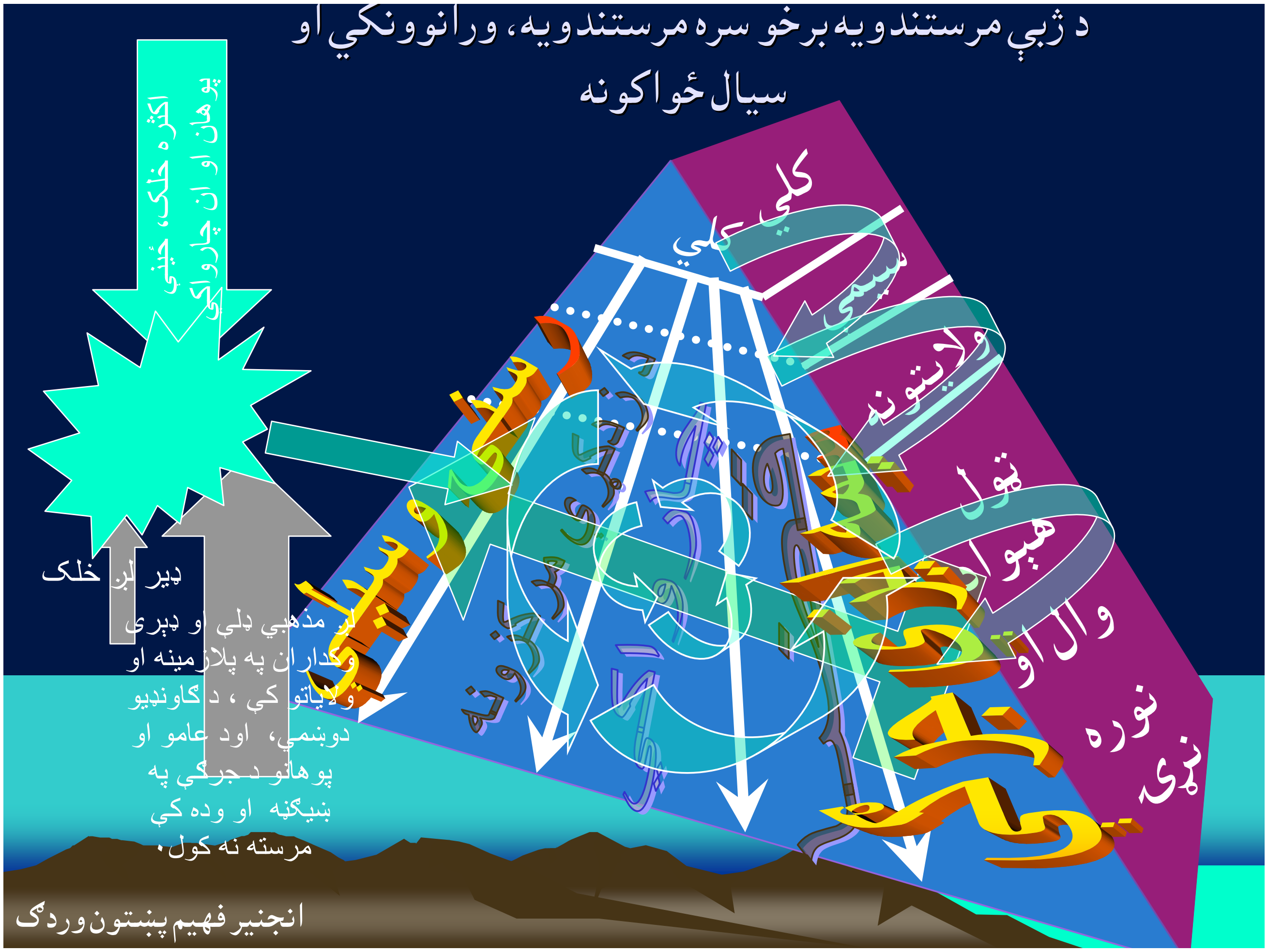

انځور شمېره ۵۲ د ستراتېژۍ لپاره څېړنه او د مرستندویه برخو رسمي اړخ اړیکې د اغېزمنو کسانو او اغېزمنو ځایونو د ځواکونو څېړنه Figure 51

جرګه چې د افغانانو د ویاړنو د دود دستور ډېره مهمه برخه ده ، خو دا هم د ستونځو څخه بې برخې نده. پاس چې کومې ستونځې ورته په ګوته شوې نورې ستونځې هم لري. او دا ستونځې دا دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په جرګو کې د پرېکړو نه ليکل په پښتو، او بيا يې نه خپرول.
- په جرګه د ګډون کوونکو او پرېکړه کوونکو د وخت موده نه ټاکل کېدل.
- جرګه يوازې د ستونځو د هوارۍ لپاره نه دا چې د کوم نوښت لپاره.
- د جرګې او دود دستور د کار او ښېګڼو او بديو په هکله په جرګو کې نه غږېدل.

سمې اونيزه يا مياشتينۍ جرګې نه کېدل.

لکه څرنګه چې مو په نورو برخو کې وړاندې وکتل چې هلته په بل هر ځای کې د پښتو د ودې سره تنګونې او ګواښونه خورا ځواکمن دي. په رسنيو وسيلو کې، د زده کړې په مرکزونو کې، د چارواکو په ليک لوست او کړو وړو کې، او ان په قضا کې په دې ټولو کې د پښتو د مرستندويو موادو د ودې لپاره لا څه چې د پښتو د پايښت لپاره يو لوی ګواښ شته دی. او د دې اغېزې بيا د هېواد په سياسي جوړښت کې په هره کچه کې په ښکاره او تېل-منل شوي ډول تر سترګو کېږي. چې دا پخپله مورږ ته دا پايله په لاس راکوي چې دغه د پښتو د کلتور، ژبې او دود دستور لپاره ګواښوونه او تنګونې دي او په دغسې يو حالت کې ستونځې لا په ډېرېدو وي.

يوازينۍ ځای چې په هغه کې د پښتو د مرستندويه برخې لپاره ځای شته هغه هماغه کليوالې يا سيمه ايزې جرګې دي چې د ژوندانه په ډېرو اړينو برخو پورې تړلې دی او بېلېدل يې نا شونې شوي دي. که حالت دا سې وای چې دلته د جرګې بديل وای نو دغه ځای به هم د ستونځو څخه ډک يو بل مورږ به و. نو اوس خو له نېکه مرغه چې افغانان چې څومره په خپل دود دستور کلک دي همدومره چا ورته د جرګو سم او غوره بديل ندی وړاندې کړی. نو جرګه دلته يوه بله ځواکمنه برخه ده چې لکه اتڼ مورږ ددې څخه د چلوونکې، هڅوونکې او خوځوونکې ځواک په ډول کار اخيستلای او په کارولای شو. دلته مورږ ګورو چې د جرګې په دغه رول سره دغه نورې ان رسمي او نا رسمي برخې په خوځښت راځې. دا ځکه چې د جرګې په جوړولو سره مېډيا په دغه برخه کې په خپله په اړين ډول برخه اخلې، همدا سې د جرګې د پرېکړې څخه قضا خبرول کېږي او هغوی هم پدې سره د جرګې له پرېکړو څخه ډاډمن کېږي. بله دا چې په دغه جرګو کې که ان چارواکې برخه وانخلې هم خو بيا دوی ته هم د قضا په ډول خبرول کېږي. او هغه په دې چې که څوک ناغه شول نو بيا به چارواکې مرسته کوي. او يا هم که جرګه د کومې ستونځې سره مخامخ شې نو بيا به هم چارواکې مرسته کوي. او دغه د جرګو پرېکړې بيا مورږ کولای شو چې د زده کړو د مرکزونو ته هم په پښتو ورورسوو. نو ددې څخه له ورايه ښکاري چې اوس دم ګړۍ مورږ درې هڅوونکې، چلوونکې، او خوځوونکې، ځواکونه لرو او هغه په بېلابېلو سيمو پورې اړه لري. او په لاندې ډول دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتڼ، ننداره يا ډرامې او جرګه.

نو د دوی اغېزې مو هم وليدلې چې دوی څومره اغېزمن څواکونه دي. چې د دوی په چلولو سره خپله پښتو ژبه په طبيعي ډول هم په خوځښت راځي او هم پايښتي ووده کوي.

لکه څرنګه چې زموږ د ژوند ټولې برخې د ودې او بدلون په لړۍ کې دي نو پکار داده چې دا اړينه برخې هم د نوښت په ښکلا سمبا شي او هر برخه يې خپل ښه د وخت سره سم بدلون تر لاسه کړي. په اتڼ کې دې نوښت ځوانانو ته ورکړل شي او مشران دې د هغوی نوښت ته په درنه وګوري او هم د اتڼ آره برخه وساتل شي. د اتڼ د ډلو او ټيمونو سياليو ته وده ورکول او هغه هڅول په خپله ډېره اړينه بريښي.

يو کلنۍ د سرو زرو جام د اتڼ سياليو ته ټاکل چې که کوم تکړه ډله يې د خپل ډولچې سره وګټي په هماغه مخکينيو موخو او سمبالتياوو باندې. زوم او ناوې دواړه په برګ اتڼ کې مشرې اخيستل او د خپلې خوښې نوښت په کې ورانديې کول له پخوا به چې په ننبه ويشتلو زوم سيالي کوله. او همدا رنګه ناوې او زوم چې زموږ په ټولنه کې په خپله واده چې د ولسمشرانو ځای لري په برګ اتڼ کې هم مشري وکړي او هم نوښت دا به بيا په دې ټولو راټلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چې دا اغېزه بيا په ټوله ټولنه باندې پرته له چاروا کو تر سره کېږي چې بيا دوی چې چاروا کي شي بيا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي. او همدا شان که چېرې بيا خپله دا دود دستور د دوی لخوا تر سره او خپور شي نو بيا يې هم اغېزه په زرهاوو ځله ده. تر څو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره وتړل شي او پايښتي ښه غوره کړي. چې د اړتياوو او غوښتنو او ځوابولو په ډول لکه د بازار د توکيو د رانيولو او هم د اشتيا د ځېږولو په ډول په اوښتون کې وي. نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چاوراکي او هرې يو ې برخې مشران لکه ناوې او زوم د برګ اتڼ د مشرۍ کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله ګډه مېړانه ښکاره کړي او هم خپله ګډه غوټه لکه پخوا به چې ننبې ويشتل کېدلې. او دا ټول مشران او کشران چې پاس ياد شول د خپلې ژبې او دود دستور سره مينه ولري او هم يې تر سره کړي او هم يې ستاينه او د ښې ودې نيوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او خوځوونکې ده. او که څوک د خپل کلتور او دود دستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته ووايي. چې بيا که زموږ يوه پېغله او يو ځوان چې په خپل واده خپل دود دستور تر سره کړي بيا به خامخا چې چاروا کی او ان ولسمشر شي بيا به يې په ځای کې دوی تر سره کوي او دا به دژوندانه په ټولو برخو کې وګنډل شي چې اړتيا ځېږوي او رسول ورته اړين کېږي چې پدې سره خپله هم ژبه او هم کلتور پايښت مومي او هم په سمو نيوکو سره دواړه د نوښت په برکت سره وده کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا شان دا جرګې دې د په دوه ډوله وده وکړي. يو ډول يې د جوړښت ياني هر غونډه چې کېږي که د ژوندانه په هره برخه کې وي هلته دې د جرګې او مرکې مشران د ولس په رايو وټاکل شي او هم دې ورته وخت ورکړل شي چې په خو کلونو کې دې دوی ښه کار ونه وکړي.

او بله دا چې جرګې د ځانګړتياوو لپاره لکه سياسي ګوندونه دې هم په جرګو جوړ شي او په دې ډول سره به موږ د وخت سره سم د خپل ژوند ټولو برخو ته وده ورکړې وي. او هم دې زموږ سياسي ګوندونه د جرګور په جوړښت سره سمبال شي تر څو يو بل سره وګنډل شي چې بيا سياسي ګوندونه جرګو ته نوی د خت سره سم نوښت او د پرېکړوو نوی ډول ورکړي.

لکه مخکې چې ورته ګوته ونيوه چې د دې جرګو ټول کړه وړه د ژوندانه په هر برخه کې خپرېږي او دا په خپله د پښتو ژبې ودې ته پايښتې ښه او بنسټ ورکوي.

دا به په خپل وار سره د ولسواکۍ هغه برخه ځواکمنه کړي چې د پرديو اندونو مخ نيوی وکړي او ولس به په ځان ډاډه کړي. ولس به د خپلو مشرانو په اندونو پسې تږي شي او د خپل ژوندانه په ټولو برخو کې به يې پلي کړي. د بېلګې په توګه ان خپل دين او نرخ به هم د دې پر ځای چې د پنجکتاب او د هاپز کتابونه زده کړي نو همدا ټول به د خپلو ښو پوهانو لکه خوشال بابا، رحمان بابا او همزه او نورو مشرانو په شېرونو کې زده کړي.

او همداسې به دا کلتور په خپل ځواک سره ببرته ولسمشرۍ مانۍ او نورو د واک ځايونو ته په تېبيي ډول ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم: د پاسه یانې د چارواکو لخوا ښکته خواته یانې د ولسونو خواته:

کله چې موږ د خپل کلتور او دود دستور آر توکي او مواد ولرو نو بیا دا پکار ده چې د ولسمشر څخه هم تمه ولروو چې په پلي کولو کې یې پوره ونډه او خپل پور تر سره کړي.

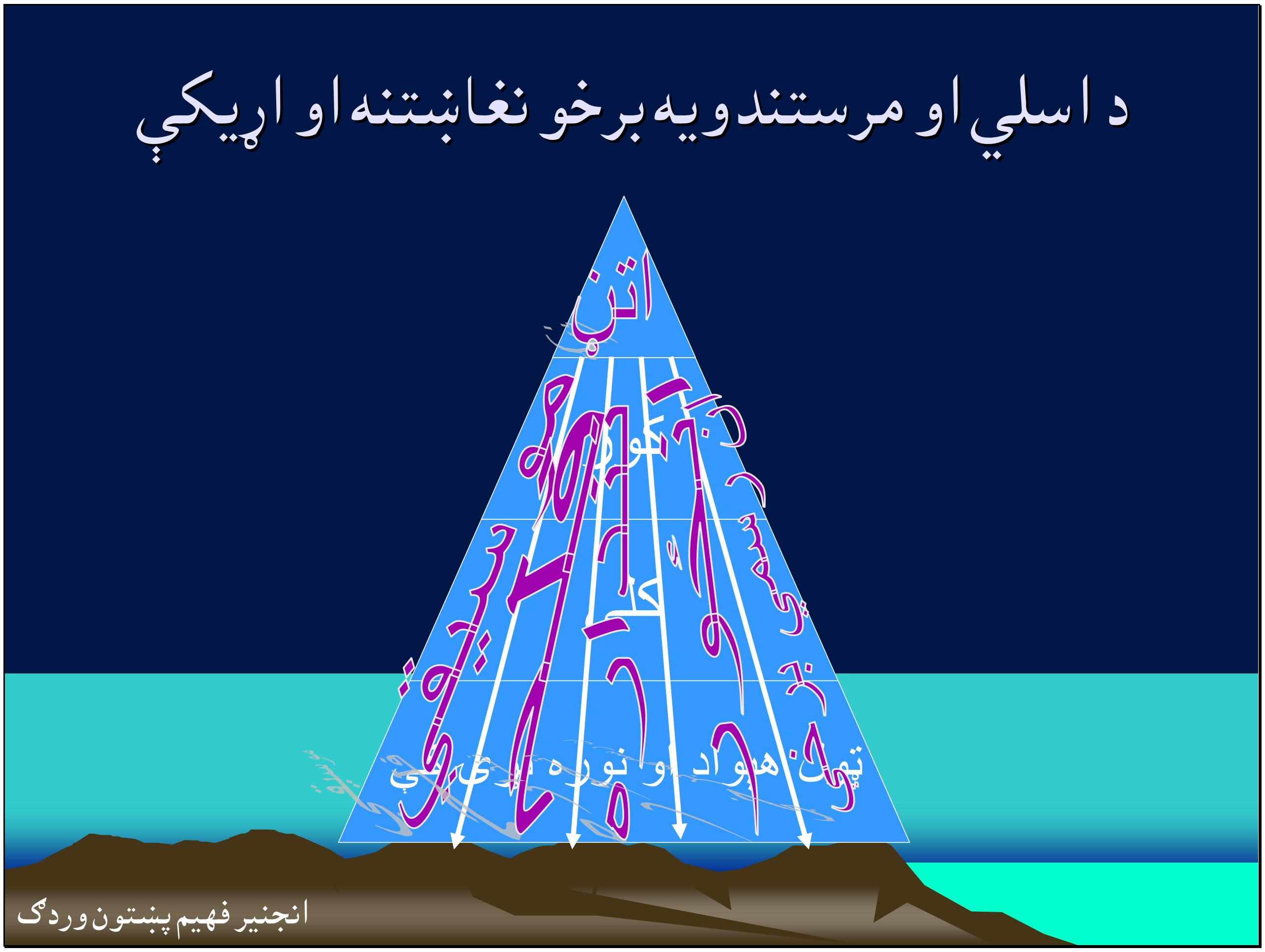

Figure 52 انځور شمېره ۵۳ د ارو او مرستندویه برخو سره نغاښتنې پیل

ځومره چې د هېواد ولسمشر د خپل دود دستور سره مینه کوي همدومره هغه دود دستور وده کوي او د ورځې موږ او د ولس په زړونو کې ځای نیسي. موږ دلته د ولسمشره څخه نبولې بیا د ده د کابینې څخه دا په تمه لرو چې په خپله هم اتڼ وکړي او هم د کلتور د نورو برخو سره د زړه له کومې مینه ښکاره کړي تر څو د ده کابینه هم همدا کار وکړي. چې دا په خپله هم کابینه او هم د هېواد نورې ټولې برخې اغېزمنې کوي او هم د ودې لپاره یې لوی چلوونکی او خوځوونکی جوړیږي. چې د انګریزانو په خبره کلتوري اشتیا راوپاروي. او اشتیا پارول کوم ګران کار نه دی. خو دومره کول غواړي چې که ستا د باغ منې د بریې ښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خرڅې شي نو لومړی خو منې دې بايده چې خوندورې وي. او بيا بل ته يې هم په خوند شخوند پرې ووهې او هغه ته يې هم په هماغه خوند ست وکړې. نو چې هغه ستا خوندوره منه هم وګوري او هم ستا په خوند منه خوړل وګوري نو بيا به يې ايله اشتيا راشي او زړه به يې وشي چې ستا دا منه وخوري. د دې څخه وروسته نو دا په کار ده چې دا منه به د باغه ورته په پاينښتې ډول برابروې. او که دا سې ونه کړې نو ستا منه به ستا په خپل لاس کې خوسا شي. او که په زوره په چا خورې نو په څو به يې وخوري.

زما په خيال زموږ ليکوالانو او شاعرانو ته پکار ده چې ژبه دومره خوږه او اسانه کړي چې هر ځوان په هر ځای کې يې په لا شعور سره په خوله راوړي. او ډېرې ښې خبرې او ټکي هره ورځ په کليو کې جوړيږي او کليوال يې په خپلو ټوکو ټکالو کې پکاروي چې زموږ ليکوالان او شاعران کولای شي چې دا د په ټولو رسمي او نارسمي برخو کې ور دننه کړي چې همدا د ورځې موډ او دود وګرځي. او چې څوک يې نه په کاروي نو هغوی ته به يو پېغور هم جوړ وي. زموږ ليکولان او شاعران چې څومره اوچت شي دوی بايده چې همدومره پراخه فکر ولري. ياني دا چې دوی بايده چې يوا ځې خپل لوستونکي او مينه وال د لوړې کچې پوهې پښتانه ونه بولي بلکې خپل ډېر پام ځوانانو او ماشومانو ته واړوي تر څو زموږ نوی نسل دا تېرې ناخوالې ورغوي او دا خزانه د سره ډکه کړي.

نن موږ ته ډېر د شرم ځای دی چې ايرانيان د خالو د تورو باتوري زموږ پر مخ په شامنامه مو ببرته ولي. زموږ ليکوالان بايده چې ډېر دې ته خيال وکړي چې خپلې مرغلرې د پښتو دود د دستور پانګې ته ور واچوي او دا خزانه پرې نوره هم بډايه کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

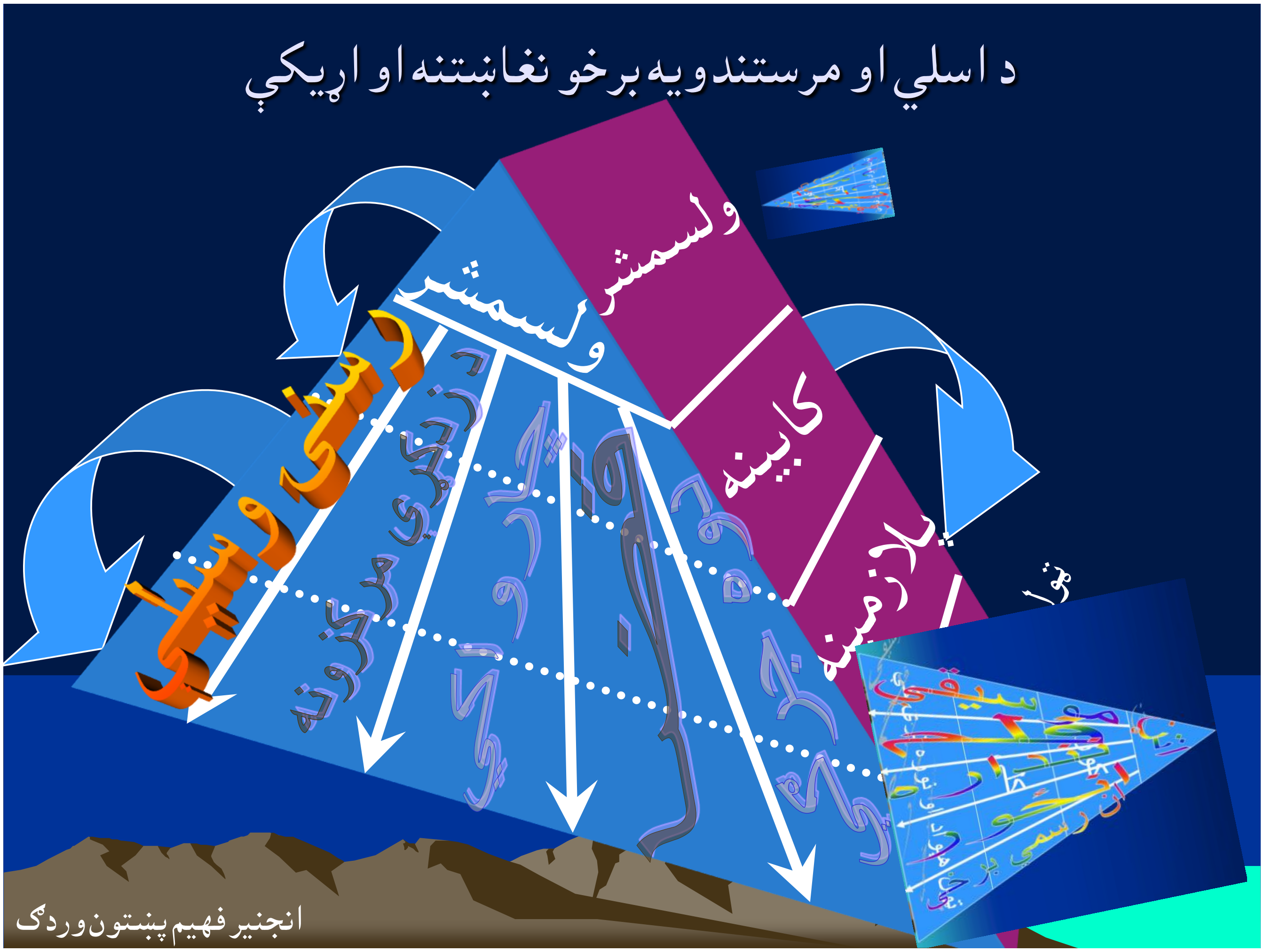

Figure 53 انځور شمېره ۵۴ د ارو او مرستندويه برخو سره نغابنتنه او لاري چارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

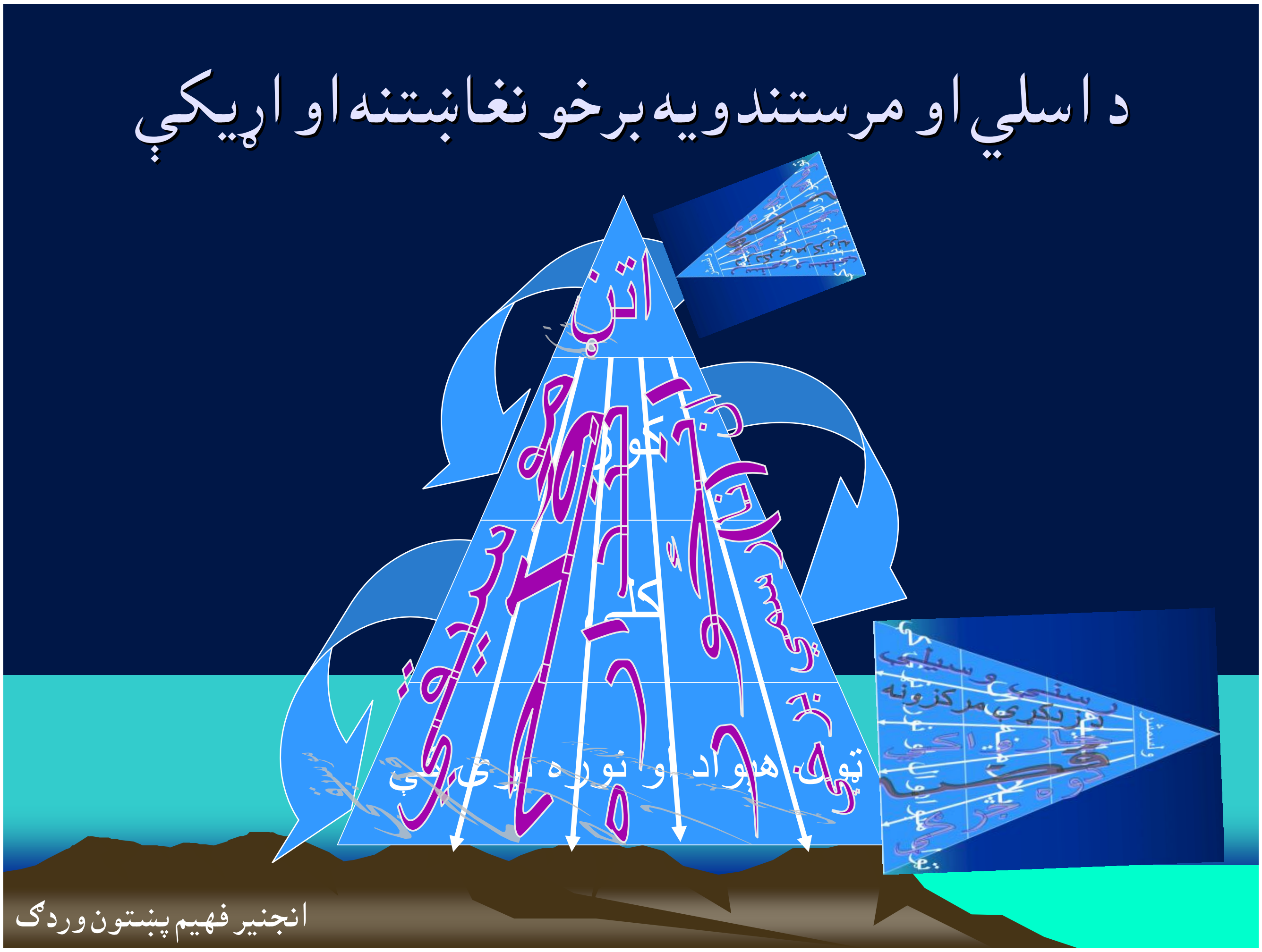

Figure 54 انځور شمېره۵۵ د اري او رسمي برخو سره نغابنتنه، اړيکي او اغېزي

مورږ که بره دغه دوو بېلګيزو ته وګوره نو دا راته په ډاګه شي چي که چېرې ولسمشر د خپل اتڼ او نور دود دستور برخو سره مينه ولري او هغه پلي کړي نو دا چي د کابينې ښخه بيا خپور شي او بيا د پلازمېنه والو او نور هېوادوالو لخوا تر سره شي او دا بيا د هېواد د جوړښتونو لکه ډله ايزو رسنيو ، قضا، ښونې او روزنې مرکزونو ، چارواکو او جرګو لخوا هم ترسره او هم خپور شي نو دا خو له ورايه ښکاري چي خومره لويه او څو څله يي اغېزه ده.

او همدا رنګه ناوې او زوم چي زمورږ په ټولنه کي په خپله واده چي د ولسمشرانو ځاى لري په برګ اتڼ کي هم مشري وکړي او هم نوښت دا به بيا په دې ټولو راتلونکو نسلونو باندې ډېره ښه اغېزه وکړي چي دا اغېزه بيا په ټوله ټولنه باندې پرته له چارواکو تر سره کېږي چي بيا دوی چي چارواکي شي بيا دوی هم دا دستور ته نوره هم وده ورکوي. او همدا شان که چېرې بيا خپله دا دود دستور د دوی لخوا تر سره او خپور شي نو بيا يي هم اغېزه په زرهاوو څله ده. تر څو د ژوندانه ټول اړخونه ورسره

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتړل شي او پاېښتې ښه غوره کړي. چې د اړتیاوو او غوښتنو او ځوابولو په ډول لکه د بازار د توکیو د رانیولو او هم د اشتیا د ځېړولو په ډول په اوښتون کې وي. نو پکار ده چې ټول ولسمشران زموږ، چاوراکي او هرې یو ې برخې مشران لکه ناوې او زوم د برګ اتڼ د مشرۍ کولو سره او په هغه کې نوښت راوستلو سره هم خپله ګډه مېړانه ښکاره کړي او هم خپله ګډه غوته لکه پخوا به چې ښې ویشتل کېدلې. او دا ټول مشران او کشران چې پاس یاد شول د خپلې ژبې او دود دستور سره مینه ولري او هم یې تر سره کړي او هم یې ستاینه او د ښې ودې نیوکه وکړي چې د دوی اغېزه چې ښکته خواته راځي نو ډېره اغېزمنه او هڅوونکې، چلوونکې او خوځوونکې ده. او که څوک د خپل کلتور او دود دستور څخه لرې وي نو هغوی ته په هره کچه چې وي پېغور جوړ کړي او بې کلتوره ورته ووایي.

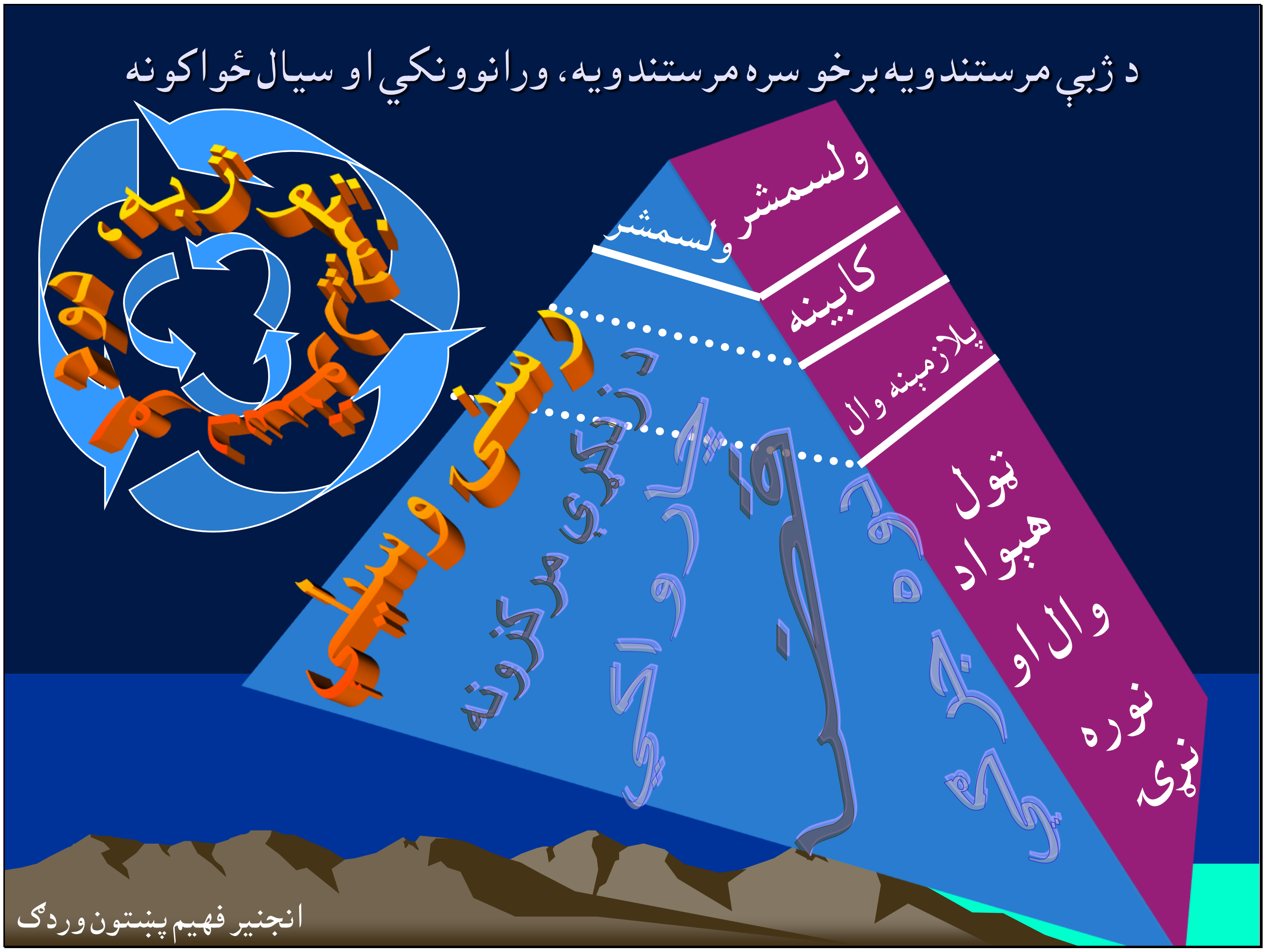

Figure 55 انځور شمېره ۵۲ پښتو په ټولنه او نړۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

Figure 56 انځور شمېره ۵۷ د پېشن د پوهې څخه اړول شوی

تګلاره:

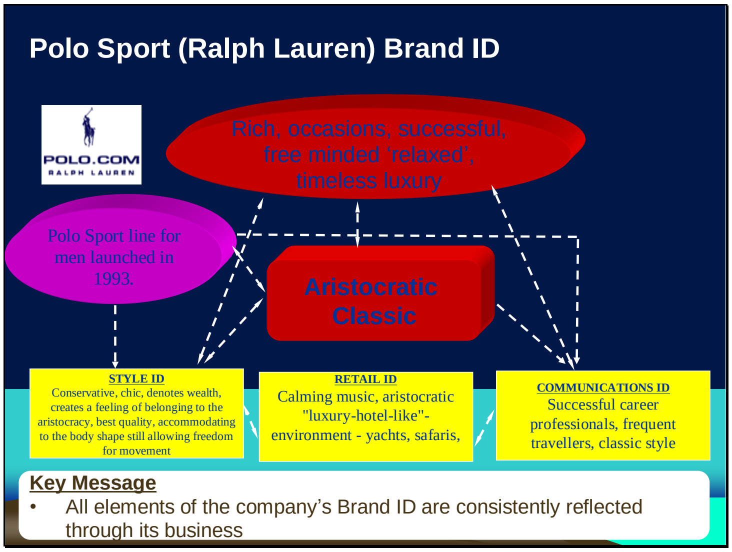

Figure 57 انځور شمېره ۵۸ د پېشن د پوهې څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

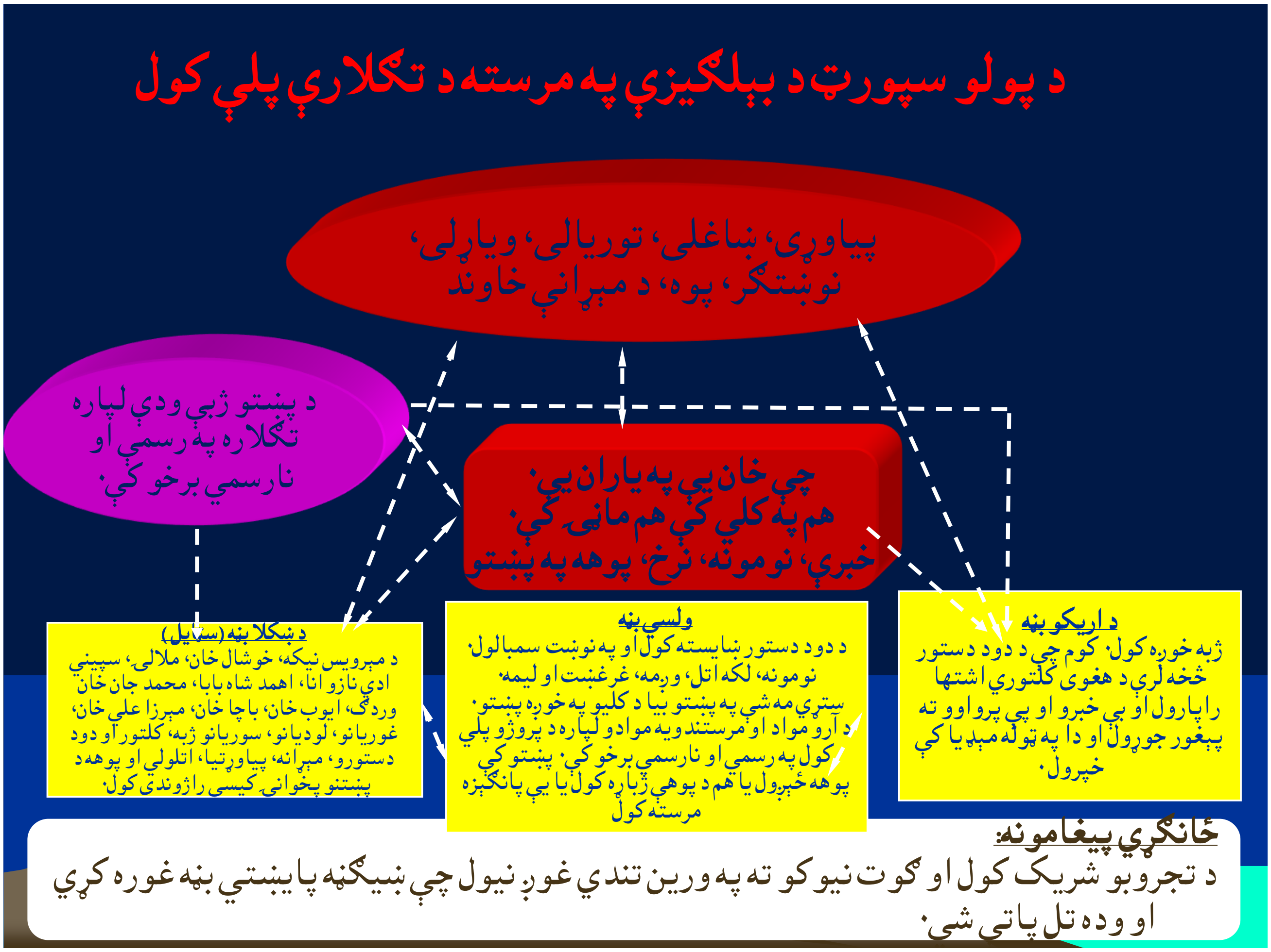

انځور شمیره ۵۹ د پیشن د پوهي څخه پښتو ژبي ودي لپاره اړول شوي بیلګیزه Figure 58

دا پاسنی انځورچې د فېشن د پوهې او نړۍ څخه ما را اخیستی دی، یو ډېر ښه د تګلارې لپاره بیلګیزه کېدای شي. دا ځکه چې په دې سره به دا ښکاره د هرګام لپاره ورسره توکي او لارې چارې په ګوته کړي او د هرې برخې پوره مسولیت او دندې او بڼه یې جوته کړي. هر پښتانه او پښتنې ته دا پکار ده چې دا په خپل زړه کې دا پخه واچوي چې دوی په خته پیاوړي، ښاغلي، توریالي، ویاړلي، نوښتګر، پوه، او د میړانې خاوند دي او د دې ژبې او کلتور بیلګې او نښې د دوی نیکونه دي چې دوی پوره پښتنو کړې ده. هم یې پښتو وبیلې ده او هم یې پښتو پلي کړې ده. او د پښتنو شمله یې په ویاړ اوچته ساتلې ده. دا څو بیلګې د یادولو وړ دي لکه د میرویس نیکه، خوشال خان، ملالۍ، سپیني ادې، نازو ان، احمد شاه بابا، محمد جان خان وردګ، ایوب خان، باچا خان، میرزا علي خان، غوریانو، لودیانو، سوریانو او داسې نورو په زرهاوو. او ان ټوله نړۍ زموږ د توري خرپ او شرنګ پېژني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلو ماشومانو ته د پښتنو نومونه ورکول لکه اتل ،وړمه ، غرغښت او لېمه.

په پښتو روغبړ کول بیا په ځانګړې توګه د کلیو په خوړه ژبه.

زموږ لیکوالانو ته په کار ده چې د خپلو ټولو اتلانو کیسې ولیکي او نوې کیسې هم ولیکي او بیا دا د کورنیو، چاروا کو ، سیاسیونو او پوهانو مسولیت دی چې دا په خپلو ماشومانو پلې کړي چې هغوی یې زده کړي. او د دې ښې ودې لپاره بایده چې سیالۍ وي چې دا زموږ ماشومان په زړه کې وساتي چې پایښتي بڼه غوره کړي.

د لیکلو په برخه کې یا علمي لیکنې وکړوو یا هم ویې ژباړوو او یاهم د دعلمي لیکلو او یا هم د علم د ژباړلو مالي پانګې ژمن شو او ددې تر څنګ د جوړ شویو څیزونو لکه کلتوري، او یا هم لیکلي موادو او کتابونو د اخیستلو ژمن شو. او هر پښتون افغان په دې وننګوو چې په خپل کور کې دا څیزونه خومره لري او په څومره یې پیسې ورکړې دي؟

کښبانستل ، بې غورې او بې پروايي زموږ ورک کېدل ګړندي کوي.

نو اوس بیا په کار دا ده چې خپل د کلیو دود دستور په هر ځای کې په ډېره مېړانه او نوښت سره هم تر سره کړوو او هم یې نورو ته ورو پېژنو. خپله جامه او خپل ملي کالي او شملې په هر ځای کې چې مو تر وسه وي په ویاړ سره واغوندو او د خپلې شملې پېژندګلوي وکړوو. موږ ټولو ته پکار دا ده چې د دود دستور ښایسته کولو او په نوښت سمبالولو کې برخه واخلو او هېڅکله هم بې پروا پاتې نه شو. که چېرې ان یوه برخه د کلتور زموږ خوښه نه وي نو د هغې خو هېڅ کله هم سپکاوی ونه کړوو. د بېلګې په توګه نن سبا زموږ ځوانانو په اتڼ کې ډېر نوښتونه راوستلي دي نو زما د مشرانو څخه تمه دا ده چې نوښت وستایي نه دا چې هغه ورتي که یې خوښ نه وي بیا دې د هغو ځوانانو درنښت وکړي چې هغوی هم دا نوښت یې کړی او هم یې خوښ دی. مشران کولای شي چې په زړو اتڼونو کې نوښت راولي.

ناوې او زوم کولای شي چې په خپل واده کې د برګ اتڼ لپاره نوښت راولي او د نورو څخه په خپل واده کې یوه نوې د مېړانې بېلګه ښکاره کړي لکه پخوا به چې ښې ویښتل کېدلې. او داسې ښه نوښت په کې راولي چې هم یې اره او اسلي بڼه ژوندۍ پاتې شي او هم ځوانان یې خوښ کړي. او همداسې د کلتور ټولې برخې بایده چې په ډېره پام سره هم خوندې شي او هم د ټولو د منلو وړ. د پردیو د بریدونو مخ نیوی په ډېره کلکه او مېړانه په کار دی.

چې موږ خپله ژبه او دود دستور خوړ کړوو دا په خپله ډېر مینه وال مومي. او کوم کسان چې بې خبره دي د هغوی اشتیا را پارول پکار دی او کوم چې بې پروا او پردي پالي دي هغوی ته پیغور جوړول پکار دي. که چېرې په کوم واده کې اتڼ او برګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتڼ ونه شي او هم ناوې او زوم په اتڼ کې مشرې ونه کړي نو دوی ته هم پېغور جوړول په کار دي. او همدا رنګه مور کولای شو چې د کوزې پښتونخوا د هنرمندانو او انځورګرو پوهانو د فرهنګي پانګې څخه په کار اخیستو سره د برې پښتونخوا د فرهنګ په ټولو برخو کې هلته نوښت راولو. د بیلګې په توګه د ډرامې، پلم، او ننداري لپاره د اسمایل شاهد، آصپ خان، بدر منیر، آلم زیب، او سندرو لپاره د رهیم شاه، ګلزار آلم، نازیه اکبال او نورو د پیژندګلوو او د پرګرامونو لپاره لارې چارې هوارول پکار دي او همدا رنګه د برې پښتونخوا کابل او کندهار څخه د هنرمندانو، لیکوالانو او ان سیاسیونو تګ پېښور او کوټې ته او بیا د دې دواړو غاړو څخه په ټوله نړۍ کې چې پښتانه دي د دوی سره په پوهه اړیکې ټینګولو لپاره هلې ځلې په کار دي.

او مور ټولو ته یوه ننګونه!

او هر پښتون دې خپلې جاغې ته وګوري چې ده دا پاسنۍ خبرې څومره تر سره کړې؟

او څومره به یې په خپل پاتې ژوندانه کې تر سره کړي که د پښتو سره په پښتو مینه کوي؟

او څومره به یې خپلو ماشومانو ته ورزده او څومره به یې په دوی پلي کړي؟

دا خو لا پرېږده چې لکه زما وړه پښځه کلنه لور ورډمه سپورمۍ چې خپلو همځولو ته چې انګرېزانې ،ارب ،پاړسیان ،چېکان او کوریایانې دي پښتو روغبړ ورزده کوي ستا ماشومان یې هم کولای شي که ته یې ورزده کړې او دا ډاډ ګېرنه ورکړې او که ته هم همدا کار وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په سیمه کې پښتو:

زه په دې باوري یم چې کله هم که په اسیا کې یو ګډ بازار جوړ شي او دا ولسونه یو بل سره په راکړه ورکړه او سیاست کې سره ډېر نږدې او ان د یوې سیاسي او سیماوي سیمې په جوړولو بریالي شي. نو پښتانه به بیا هم هېڅ د نورو سره په تګ راتګ کې او د دوی سره په خبرو او راکړه ورکړه کې ستونځې ونه لري یانې دا چې د دې نورو ژبې به هم زده کړي. خو دا بیا هم یوه تشه به وي چې دا نور به پښتو زده نه کړي چې دا بیا تولو ته ستونځه ده. نو پکار دا ده چې پښتانه باید ده چې خپله ژبه هم زده کړي او هم یې نورو ته خوره کړي او هم د نورو ژبو په ځانګړې توګه زموږ د ګاونډیانو ژبې او انګرېزي چې د تخنیک او پوهې او سیاست ژبه ده زده کړي. موږ به د هر چاڅخه دا تمه ولروو چې زموږ ژبه یې زده وي.

دا نور ولسونه به پښتو هغه وخت زده کوي چې پښتانه دا ژبه د خپل درانه دود دستور او بډایه کلتور او سیاسي ځواک په مرسته خوره او پیاوړې کړي چې خپله ورته په وبیلو درنښت ورکړي چې دا به پایښتي بنه ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Revival of Celtic Language. د سلتيکي ژبې بيا راژوندي کول

http://www.summerlands.com/crossroads/celticlanguage/revival.htm

The philosophy of Language Revival د ژبې د بيا راژوندي کولو پلسپه.

http://www.languagerevival.com/philosophy.html

Hebro Language Revival د هبرو د يهودانو د ژبې بيا راژوندي کول

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/ben_yehuda.html

Welsh Language Revival د ولشي ژبې بيا راژوندي کول

http://www.suite101.com/article.cfm/welsh_language/57083

Andrew Carnew, http://dingo.sbs.arizona.edu/~carnie/publications/PDF/Endangered.pdf

Britta Korth, http://www.cimera.org/files/biling/en/Korth_Languagerevival.pdf

Zhanara Zauruzbayeva, http://www.anselm.edu/NR/rdonlyres/FC460641-E210-4AC7-9401-E470E25B9FAC/1262/20024.pdf

شهسوار سنګروال، ۱۹۹۷، د پښتو ادبياتو ته يوه زغلنده کتنه، دانش کتاب خپرونه، پېښتور،۰

د لطيف ننګرهاري مرکه، بي بي سي راډيو ، ۲۰۰۷ کال د اګست ۲۱ مه، لندن

د خورشيد عالم سابر مرکه، بي بي سي راډيو ، ۲۰۰۷ کال د اګست ۱۵ مه، لندن

د شهنشاه باچا مرکه ، بي بي سي راډيو ، ۲۰۰۷ کال د اګست ۲ مه، لندن

David Thomson, Europe Since Napoleon, اروپا د ناپېليون څخه راوروسته، ډيوډ تامسن

Edited by Sur Wright, Language and the State, Multilingual Matters Ltd ISBN 1-85359 -385-0 (hbk),

The Kit-Kat Club, the friends who imagined a nation by Ophelia Field

Dibb, Simkin, Pride, Ferrel, Marketing Concept and Strategies 4th Edition

Hitt, Ireland, Hoskisson, Strategic Management 6th Edition

(c) ketabton.com: The Digital Library

George Yep, Global Strategic Manangement

Fashion, University of Bocconi, Italy. Lecture notes.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په پای کې دې هر پښتون خپله او د نورو ونډه په دغه بېلګيزه کې وټلي چې د خپلې ژبې ودې ته مو د بازار د کاروبار له اړه مرسته کړې ده !

د پښتو خپرنيزه پانه

موسيقي په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ، کندوز(-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

کسېټونه	جوړشوي	خرڅ شوي	تاسې څو اخيستې	په څو افغانيو
پښتو سي ډي				
پښتو پيټې				
اتڼ سي ډي				
اتڼ پيټې				
پارسی سي ډي				
پارسی پيټې				
ايرانی سي ډي				
ايرانی پيټې				
اردو سي ډي				
اردو پيټې				
هندي سي ډي				
هندي پيټې				
نورې ژبې سي ډي				
نورې ژبې پيټې				
ټولګه				

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خپرنيزه پانه

فلمونه په يوه کال کې

کابل(-----) ، پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ، غزنی (-----) ، هرات (-----) ، کندوز (-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

کستونه	جوړ شوي	خرڅ شوي	تا څو اخيستي	په څو افغانيو
پښتو فلم وي سي ډي				
پښتو ډرامې وي سي ډي				
پښتو نڅا وي سي ډي				
اتڼ وي سي ډي				
واده وي سي ډي				
پښتو فلم پيټې				
پښتو ډرامې پيټې				
پښتو نڅا پيټې				
اتڼ پيټې				
پښتو واده پيټې				
پارسی فلم وي سي ډي				
پارسی ډرامې وي سي ډي				
پارسی نڅا وي سي ډي				
پارسی واده وي سي ډي				
پارسی فلم پيټې				
پارسی ډرامې پيټې				
پارسی نڅا پيټې				
پارسی واده پيټې				
ايرانی فلم وي سي ډي				
ايرانی ډرامې وي سي ډي				
ايرانی نڅا وي سي ډي				
ايرانی واده وي سي ډي				
ايرانی فلم پيټې				
ايرانی ډرامې پيټې				
ايرانی نڅا پيټې				
ايرانی واده پيټې				
اوردو فلم وي سي ډي				
اوردو ډرامې وي سي ډي				

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوردو نڅا وي سي ډي				
اوردو واده وي سي ډي				
اوردو فلم پيتې				
اوردو ډرامې پيتې				
اوردو نڅا پيتې				
اوردو واده پيتې				
هندي فلم وي سي ډي				
هندي ډرامې وي سي ډي				
هندي نڅا وي سي ډي				
هندي واده وي سي ډي				
هندي فلم پيتې				
هندي ډرامې پيتې				
هندي نڅا پيتې				
هندي واده پيتې				
نور فلم وي سي ډي				
نور ډرامې وي سي ډي				
نور نڅا وي سي ډي				
نور واده وي سي ډي				
نور فلم پيتې				
نور ډرامې پيتې				
نور نڅا پيتې				
نور واده پيتې				
ټولګه				

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنيزه پانه

اتڼ په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ،
کندوز(-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

نوم (ليکل يې اړين نه دي)	څو ودونو ته تللي ياست؟	څو اتڼونه مو ليدلي دي په هر واده کې؟	څو نورې نڅاوې او سندرې مو ليدلي دي په هر واده کې؟	څو اتڼونه مو کړي دي؟	په بل ځای کې اتڼونه مو کړي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو خبرنیزه پاڼه

ننداره په یوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنی(-----) ، هرات (-----) ،
کندوز(-----) ، مزارشریف (-----) ، بغلان (-----)

نوم (لیکل یې اړین نه دي)	دلته څو پښتو ننداري شوي دي؟	څو ننداري مو لیدلي دي؟	څو نوري ننداري مو لیدلي دي لکه پارسی، هندي	په ننداره کې مو نور څه لیدلي دي؟	په بل ځای کې مو نندارې لیدلي دي؟کوم ځای کې؟
تولګه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنيزه پاڼه

چاپي خپرونې (نا رسمي) په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار (-----) ، ننګرهار (-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزنى(-----) ، هرات (-----) ،
کندوز (-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

چاپي خپرونې	دلته چاپ شوي	د ايرانه راوړل شوي	د پېښوره يا کوټې راوړل شوي	تاسې څو اخيستي	په څو افغانيو
پښتو کتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو ديني کتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري ديني کتابونه					
ايرانى کتابونه					
ايرانى اخبار					
ايرانى مجلې					
ايرانى ديني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو ديني کتابونه					
انګريزى کتابونه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګرېزی اخبار					
انګرېزی مجلې					
انګرېزی نور کتابونه					
ټولګه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو څېړنيزه پانه

چاپي خپروني (رسمي) په يوه کال کې

کابل(-----) ،پېښور (-----) ، کندهار(-----) ، ننګرهار(-----) ، کوېټه(-----) ، خوست (-----) ، مردان (-----) ،غزني(-----) ، هرات (-----) ،
کندوز(-----) ، مزارشريف (-----) ، بغلان (-----)

چاپي خپروني	دلته چاپ شوي	د ايرانه راوړل شوي	د پېښوره يا کوټې راوړل شوي	تاسې څو اخيستي	په څو افغانيو
پښتو كتابونه					
پښتو اخبار					
پښتو مجلې					
پښتو ديني كتابونه					
دري کتابونه					
دري اخبار					
دري مجلې					
دري ديني کتابونه					
ايرانۍ کتابونه					
ايرانۍ اخبار					
ايرانۍ مجلې					
ايرانۍ ديني کتابونه					
اوردو کتابونه					
اوردو اخبار					
اوردو مجلې					
اوردو ديني کتابونه					
انګرېزۍ کتابونه					
انګرېزۍ اخبار					

(c) ketabton.com: The Digital Library

انګرېزي مجلې					
انګرېزي نور کتابونه					
ټولګه					

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لراوبر په برېښنايي کتابتون کي پر ليکه اثار

• اسلام او مذهب :

- د روژې ډالۍ ــــــــ ډاکتر نثار احمد صمد
- روژه د رحمت، برکت او مغفرت میاشت ــــــــ مؤلف: مولوي سید محبوب شاه ساجد
- د اصحابانو کيسي ــــــــ مولوي عبدالهادي حماد
- د مصطلح الحدیث علم په سوال او ځواب کښې ــــــــ لیکونکی: شیخ مصطفی العدوی مترجم: محمد عمر بشار
- اړینه پوهه ــــــــ مولوي عبدالهادي حماد
- د برېښنايي کتابتون د اسلام او مذهب د برخي د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

• ساینس او تخنیک :

- د رڼا کړکۍ (د کمپیوتر زده کړه) ــــــــ عبدالستار فيضي
- سرطان او د چاپېريال راديواکټيويټي ــــــــ ليکوال: پوهنوال ډاکتر نظر محمد سلطانزی ځدراڼ
- د مایکروسافټ آفس پښتو لارښود ــــــــ عبدالستار فيضي
- غواړئ ذهني ځیرکتیا مو تمرین کړئ؟ ــــــــ ژباړن: مختار احمد احسان
- د ساينس او تخنيک د برخي د نورو پر ليکه کتابونو لپاره دلته کليک وکړئ !

• سپورټ او روغتیا :

- هغه پیاوړي لاري چاري چي اند بښنه ستاسو له ژوند څخه محو کوي ــــــــ ژباړن: ډاکتر محمد رقیب (فاروقي وردګ)
- THE PREVALENCE OF HIV/AIDS IN AFGHANISTAN ــــــــ Dr.Hameed Shuja
- د کوچنیانو تنفسي سیستم ــــــــ لیکوال: پوهندوی دوکتور سید حسام مل
- د لراوبر وېبپاڼي د برېښنايي کتابتون د سپورټ او روغتيا د برخي د نورو پر ليکه آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

• هنر او ادبیات :

- راځئ کيسه وليکو ــــــــ نصير احمد احمدي
- مناجاتونه ــــــــ نور احمد قرانمل
- د هيلو غوټۍ ــــــــ ويناواله: وحيده "آرينزۍ"
- د ابراهيم ادهم په پلونو (ناول) ــــــــ ليکوال: عبدالله الهام جمالزی
- منظومي کيسي پښتو لنډۍ او غاړي ــــــــ ليکوال: خارنوال احمد منګل خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

- **د ماشومانو لپاره :**

- کوچنی شاهزاده (د ماشومانو لپاره) ______ ډاکټر عبدالباري
- زما سوی (د ماشومانو لپاره) ______ مختار احمد احسان
- فتبالر (د ماشومانو لپاره) ______ مختار احمد احسان
- د برېښنايي کتابتون د هنر او ادبياتو د برخې د نورو پر ليکه آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **تاريخ او سياست :**

- روز شمار واقع افغانستان ______ تهيه او ترتيب: حميد علمي
- شيرشاه سوري د افغانانو تر منځ د يووالي هڅونکې ______ ژباړن: استاد قريب الرحمن سعيد
- د ډيورنډ ترون د حقوقو او سياست په تـــله کښې ______ ليکوال: ډاکتر رحمت ربی زيرکيار
- د تاريخ او سياست د برخې د نورو آثارو لپاره دلته کليک وکړئ !

- **بېلابېل آثار :**

- خوندور خواږه ______ عبد الستار فيضي
- د نړۍ اووه عجايبې ______ ژباړن: مختار احمد احسان
- د بېلابېل آثار نومې برخې د نورو پر ليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ !د بېلابېل آثار نومې برخې د نورو پر ليکه کتابونو د لوست لپاره دلته کليک وکړئ !

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library